

A low-angle shot of a white wind turbine against a clear blue sky. The blades are spread out, and the central hub is visible.

pme.

Jaarverslag 2020

A construction worker wearing a yellow hard hat, a plaid shirt, a high-visibility vest, and jeans is climbing a blue steel structure. The background shows a sunset or sunrise sky with clouds.

jouw
vermogen,
jouw leven.

Inhoud

Voorwoord	5
Bestuursverslag 2020	6
PME in het kort	7
Ontwikkelingen om ons heen	11
Missie, visie en ambitie	12
1 Financiële positie	13
1.1 Geen verlaging van de pensioenen in 2021	13
1.2 Dekkingsgraad	13
1.2.1 Totaal vermogen / totaal verplichtingen = dekkingsgraad	13
1.2.2 Beleidsdekkingsgraad	13
1.2.3 Reële dekkingsgraad	14
1.2.4 Ontwikkeling dekkingsgraad in 2020	14
1.2.5 Ontwikkeling dekkingsgraad 2015 – 2020	15
1.2.6 Analyse dekkingsgraadontwikkeling 2015 – 2020	16
1.3 Vooruitblik verlagen in komende jaren	18
2 Goed pensioen	19
2.1 Samen en solidair	19
2.1.1 Hervorming van het pensioenstelsel	19
2.1.2 Nieuwe pensioenovereenkomst sociale partners in metaal en technologische industrie	19
2.1.3 Samen staan we sterker	20
2.1.4 Samen met onze werkgevers, deelnemers en gepensioneerden	21
2.2 Goed pensioen bij PME	22
2.2.1 Levenslang ouderdomspensioen	22
2.2.2 Uitkeringen bij overlijden	22
2.2.3 Eerder stoppen met werken	22
2.2.4 Arbeidsongeschikt	23
2.2.5 Werkloos of zelfstandig	23
2.2.6 Pensioen op maat	23
2.2.7 Nieuw of gewijzigd beleid in 2020	24
2.2.8 Risicohouding en haalbaarheidstoets	24
3 Betaalbaar pensioen	26
3.1 Beleggen	26
3.1.1 Ambitie / doel	26
3.1.2 Strategische kaders	26
3.1.3 Strategisch beleid	27
3.1.4 Beleggingsplan 2020	27
3.1.5 ESG-integratie	29
3.1.6 Markontwikkelingen per beleggingscategorie	30
3.1.7 Beleggingsresultaat 2020	32
3.1.8 Lange termijn resultaten	33

3.1.9	Beleggen in Nederland	34
3.2	Premie	35
3.2.1	Premie 2020	35
3.2.2	Premiedekkingsgraad	35
3.3	Kosten	37
3.3.1	Totale uitvoeringskosten	37
3.3.2	Kosten pensioenbeheer	37
3.3.3	Kosten vermogensbeheer	38
3.3.4	Vergoedingen bestuursleden en leden overige gremia	41
4	Duurzaam pensioen	43
4.1	Verantwoordelijk beleggen	43
4.1.1	Ambities	44
4.1.2	Benchmarks	44
4.1.3	Deelnemersonderzoek	44
4.2	Klimaat	45
4.2.1	CO ₂ -voetafdruk PME	46
4.3	Arbeid	48
4.3.1	Diversiteit en beloning	48
4.3.2	Leefbaar loon	48
4.4	Aandeelhoudersbetrokkenheid	52
4.5	Uitsluiting	54
4.6	Beleggen met positieve impact	54
5	Persoonlijk pensioen	56
5.1	Ambities	56
5.2	Maatwerk in klantbediening	56
5.3	Innovatie	58
5.4	Klachten en geschillen	58
6	Integraal Risicomanagement en extern toezicht	59
6.1	Risicostrategie en risicobereidheid	60
6.2	Organisatie van risicomanagement	62
6.3	Risicobeheersing	63
6.4	Risico's top of mind	64
6.5	Extern toezicht	65
7	Uitbesteding	67
7.1	Uitbesteding vermogensbeheer	67
7.2	Uitbesteding pensioenbeheer	67
8	Governance	69
8.1	Organisatie PME	69
8.2	Code Pensioenfondsen	71
8.3	Geschikt pensioenfondsbestuur	72
9	Vooruitblik	73

Jaarrekening 2020	76
Intern toezicht en verantwoording	127
Verslag intern toezicht	128
Reactie van het bestuur op de rapportage intern toezicht	131
Oordeel verantwoordingsorgaan	132
Reactie van het bestuur op het oordeel van het verantwoordingsorgaan	136
Overige gegevens	137
Actuariële verklaring	138
Controleverklaring van de onafhankelijk accountant	140
Assurance-rapport van de onafhankelijk accountant	150
Personalia	153
Bijlage 1: Rapportage Taskforce on Climate-related Financial Disclosures	157
Bijlage 2: Naleving Code Pensioenfondsen 2020	167

Voorwoord

2020 is een historisch jaar. Een jaar dat volop in het teken stond van corona. Met grote impact op mensen, bedrijven en organisaties. Ook PME onderzocht het gehele jaar gevolgen van de coronacrisis. We veranderden onze manier van werken, vergaderen deden we ineens vanuit huis, de gepensioneerd bijeenkomsten in het theater werden vervangen door een live uitzending vanuit de studio in Hilversum, we monitorde de financiële markten intensief en moesten onze beleggingsportefeuille vaker bijsturen, we ondersteunden bedrijven uit onze eigen sector door uitstel te verlenen voor de betaling van de pensioenpremies en we verleenden uitstel van betaling en korting aan winkeliers die hun winkelpand huren van PME. De uitbestede operationele activiteiten van PME, waaronder de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer bij MN, gingen ondanks de coronacrisis ‘normaal’ door. Met de nodige innovatieve oplossingen hebben we ons allemaal weten aan te passen aan deze nieuwe realiteit.

Sociale partners en het kabinet werkten in 2020 samen aan de uitwerking van het pensioenakkoord en in de zomer presenteerden zij de resultaten daarvan. De contouren van het nieuwe pensioenstelsel zijn duidelijk geworden en eind 2020 is de nieuwe Wet toekomst pensioenen gepubliceerd ter consultatie. Voor ons betekent dit dat de voorbereidingen op het nieuwe pensioenstelsel, dat uiterlijk op 1 januari 2027 zal ingaan, echt kunnen gaan beginnen.

Veel aandacht besteedden wij de afgelopen jaren aan toekomstige uitvoeringsscenario's voor het pensioenbeheer. Het bestuur nam in 2020 een lastig, maar weloverwogen besluit om de pensioenuitvoering per 1 januari 2022 over te brengen van MN naar TKP. Met dit besluit is het bestuur ervan overtuigd dat de integrale en beheerste uitvoering van het pensioenbeheer en de klantbediening voor de toekomst zijn gewaarborgd en dat wij onze ambities die wij hebben voor onze deelnemers en werkgevers waar kunnen maken. Mede met het oog op de komende ontwikkelingen in het pensioenstelsel hebben wij bij onze afweging nadrukkelijk gekeken naar de wendbaarheid en de innovatieve kracht van de TKP-

organisatie op IT-gebied en op het gebied van klantbediening. Met dit besluit beëindigen we de relatie met MN voor de uitvoering van het pensioenbeheer. De dienstverlening van MN op het gebied van vermogensbeheer was nadrukkelijk geen onderdeel van de besluitvorming en blijft dus onveranderd bij MN.

Tijdens de besluitvorming hebben we uiteraard uitgebreid stilgestaan bij de samenwerking in de metaal- en technologiesector. Wij vinden het belangrijk om te benadrukken dat wij ook in de nieuwe situatie deze samenwerking met PMT en sociale partners onverminderd voortzetten en blijven samenwerken op de belangrijke pensioendossiers en op het gebied van vermogensbeheer.

In 2020 namen we afscheid van ons bestuurslid Dries Nagtegaal. Zijn deelname aan het bestuur eindigde op 1 juli. Het bestuur bedankt hem voor zijn bijdrage aan PME in de afgelopen jaren. Op 5 juli 2020 overleed Arie Kortenhoff. Hij was sinds 2014 lid van ons verantwoordingsorgaan. Daarvoor had hij ook al zitting in de deelnemersraad. Het verantwoordingsorgaan en het bestuur van PME missen zijn actieve inbreng en nauwe betrokkenheid bij PME. Net na de jaarwisseling werd bekend dat Roos Vermeij, uitvoerend bestuurder, PME ging verlaten. Op 17 februari 2021 namen het bestuur en andere collega's afscheid van haar. Ondanks dat dit volledig digitaal plaatsvond, was dit toch een heel geslaagd afscheid.

In 2020 vernieuwden we ook ons strategisch meerjarenplan. Hierin hebben we uitdagende doelstellingen geformuleerd die we de komende jaren gaan realiseren met onze partners MN en TKP. Het strategisch plan is de leidraad voor alles wat we ondernemen. In een jaar als 2020 werden we er weer eens extra bewust van dat de toekomst echter nooit vast staat en gedurende dit jaar vormen zich ook weer nieuwe ideeën. Eind 2021 verrijken we het strategische plan daarom weer met nieuwe inzichten.

Nicole Beuken, voorzitter

Eric Uijen, voorzitter uitvoerend bestuur

Bestuursverslag 2020

PME in het kort

Werkgevers

(aantallen per 31 december)

Aangesloten werkgevers

2020	2019	2018	2017	2016
1.432	1.393	1.380	1.376	1.339

Premies

Premiepercentages

Premie ouderdoms- en partnerpensioen	22,7%	22,7%	23,0%	22,9%	23,2%
Premie overgangsregeling VPL	3,712%	2,32%	2,35%	2,87%	2,91%

Premiebijdragen (Bedragen x € 1 miljoen)

Premie ouderdoms- en partnerpensioen	1.310	1.164	1.089	1.002	945
Premie overgangsregeling VPL	207	115	116	123	116
Vrijwillige verzekeringen en koopsommen	93	53	49	46	41
Premie-inkomen totaal	1.610	1.332	1.254	1.171	1.102

Premievorderingen (Bedragen x € 1 miljoen)

Te vorderen premiebijdragen	25	25	29	29	21
Te vorderen premiebijdragen in percentage van het totale premie-inkomen	1,6%	1,9%	2,3%	2,5%	1,9%

Overig (Bedragen x € 1)

2021

Salarisgrens	79.719	78.348	74.327	73.711	72.222	70.416
Maximumloon	112.189	110.111	107.593	105.075	103.317	101.519
Franchise	14.554	14.554	14.554	14.704	14.904	15.104
Inflatie (CPI-prijsindex, juli-juli)	1,56%	1,49	1,73	1,36	(0,32)	0,81

Deelnemers en pensioen-gerechtigden

(aantallen per 31 december)

Deelnemers verplichte regeling (1)

- premiebetalend	158.002	156.512	149.329	141.713	138.372
- premievrij vanwege arbeidsongeschiktheid	7.850	7.989	7.958	8.110	7.384

Gewezen deelnemers (2)

2020	2019	2018	2017	2016
294.422	294.270	306.817	307.778	306.595

Pensioengerechtigden (3)

Ouderdomspensioen (incl. TOP-regeling)	111.328	110.611	110.729	110.459	109.355
Partnerpensioen	54.062	54.815	54.967	55.527	55.479
Wezenpensioen	1.597	1.610	1.527	1.562	1.585

Totaal deelnemers (1+2+3)

2020	2019	2018	2017	2016
627.261	625.807	631.327	625.149	618.770

Gemiddeld salaris actieve deelnemers (in €)	50.300	46.100	46.200	45.400	45.200
Gemiddelde leeftijd actieve deelnemers	45,8 jaar	46,1 jaar	46,2 jaar	46,3 jaar	46,4 jaar

Uitkeringen	2020	2019	2018	2017	2016
Uitkeringen (Bedragen x € 1 miljoen)					
Uitkeringen ouderdomspensioen	993	958	938	914	894
Uitkeringen partnerpensioen	245	242	239	237	230
Uitkeringen wezenpensioen	3	3	3	3	3
Uitkeringen inzake Anw-pensioen	4	4	4	4	4
Afkopen	9	7	8	10	12
Uitkeringen totaal	1.254	1.214	1.192	1.168	1.143
Gemiddelde uitkeringen (Bedragen x € 1)					
Uitkeringen ouderdomspensioen	8.982	8.695	8.515	8.359	8.248
Uitkeringen partnerpensioen	4.497	4.403	4.319	4.261	4.138
Uitkeringen wezenpensioen	1.976	1.990	2.007	1.986	1.873
Afkopen	2.350	1.862	1.889	2.196	1.420
Waardeoverdrachten en afkopen (Bedragen x € 1 miljoen)	2020	2019	2018	2017	2016
Waardeoverdrachten inkomend	26	33	95	342	20
Waardeoverdrachten uitgaand	8	54	121	-	1
Afkopen (aantal)	3.918	3.602	4.400	4.603	8.469
Uitvoeringskosten (Bedragen x € 1 miljoen)	2020	2019	2018	2017	2016
Kosten (Bedragen x € 1 miljoen)					
Pensioenuitvoeringskosten regulier	40	39	39	42	37
Pensioenuitvoeringskosten eenmalig / project	-	-	-	-	5
Directe beleggingskosten	62	70	80	72	77
Totaal kosten in jaarrekening	102	109	119	114	119
Integrale vermogensbeheerkosten ¹⁾ (bedragen x € 1 miljoen)	276	216	173	159	168
- waarvan beheerkosten	215	182	150	133	135
- waarvan transactiekosten	62	34	23	26	34
Integrale vermogensbeheerkosten ¹⁾ (in % van gemiddeld belegd vermogen)	0,49%	0,41%	0,37%	0,35%	0,39%
- waarvan beheerkosten	0,38%	0,35%	0,32%	0,29%	0,31%
- waarvan transactiekosten	0,11%	0,07%	0,05%	0,06%	0,08%
Pensioenuitvoeringskosten (uitgedrukt in euro per deelnemer)					
Pensioenuitvoeringskosten per deelnemer	119	116	120	132	133
- waarvan btw	18	16	19	20	21

¹⁾ Dit zijn directe en indirecte beleggingskosten. De indirecte beleggingskosten zijn de kosten die verrekend zijn met het rendement op de beleggingen. Deze kosten worden niet apart in de jaarrekening gepresenteerd, maar wel toegelicht in het bestuursverslag. Er is sprake van afrondingsverschillen in de onderliggende specificatie van beheer- en transactiekosten.

Pensioenverplichtingen en pensioenvermogen

(bedragen x € 1 miljoen)

Pensioenverplichtingen

Deelnemers	29.087	24.820	20.371	19.437	19.821
Gewezen deelnemers	14.079	12.167	9.968	9.621	9.465
Pensioengerechtigden	19.924	18.687	17.301	17.054	16.992
Gemoedsbezwaarden	4	4	4	4	3
Totaal pensioenverplichtingen (A)	63.094	55.678	47.644	46.116	46.281

Marktrente verplichtingen (UFR)	0,20%	0,75%	1,40%	1,53%	1,36%
Overige voorzieningen (VPL)	-	211	158	137	105
Bestemmingsreserve (premie-egalisatiedepot)	-	-	-	115	132

Algemene reserve (B)	(1.491)	(630)	(1.108)	750	(1.779)
-----------------------------	----------------	--------------	----------------	------------	----------------

Vermogen t.b.v. dekkingsgraad (C=A+B)	61.603	55.048	46.536	46.869	44.502
--	---------------	---------------	---------------	---------------	---------------

Dekkingsgraad

(per 31 december)

Dekkingsgraad ($D = C / A$)	97,6%	98,9%	97,7%	101,6%	96,2%
Beleidsdekkingsgraad	92,3%	96,9%	101,3%	100,1%	91,8%
Reële dekkingsgraad	75,7%	78,1%	82,6%	81,2%	75,2%

Beleggingen

Samenstelling portefeuille²⁾

(Bedragen x € 1 miljoen)

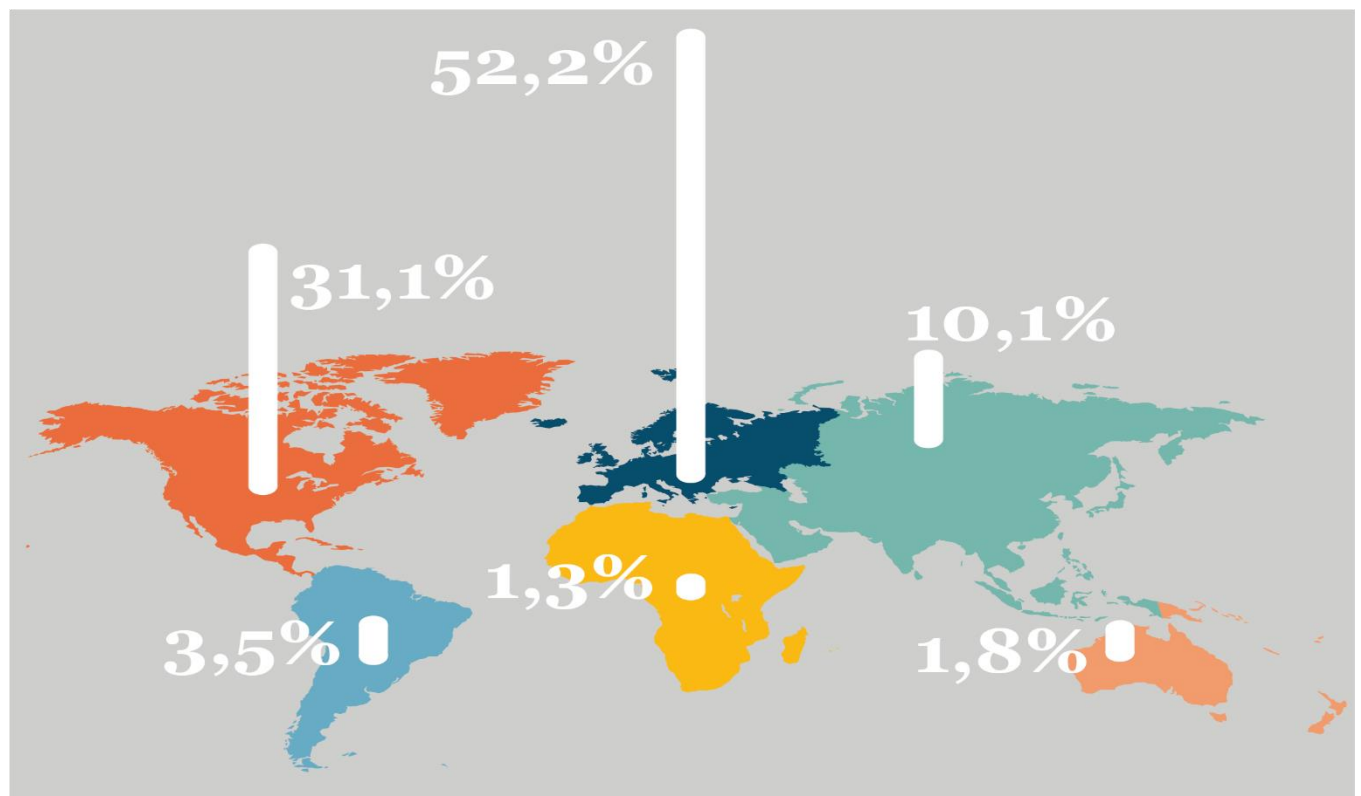
Vastgoedbeleggingen	2.238	2.265	2.183	2.050	1.500
Aandelen	21.768	20.614	15.704	17.507	17.896
Vastrentende waarden	36.409	31.397	27.843	26.689	24.588
Overige beleggingen	562	687	720	716	615
Totaal belegd vermogen	60.977	54.963	46.451	46.962	44.599

Samenstelling portefeuille²⁾ (in %)

Vastgoedbeleggingen	3,7%	4,1%	4,7%	4,4%	3,4%
Aandelen	35,7%	37,5%	33,8%	37,3%	40,1%
Vastrentende waarden	59,7%	57,2%	59,9%	56,8%	55,1%
Overige beleggingen	0,9%	1,2%	1,6%	1,5%	1,4%
Totaal belegd vermogen	100,0%	100%	100,0%	100,0%	100,0%

	2020	2019	2018	2017	2016
Totaal rendement per categorie²⁾ (Bedragen x € 1 miljoen)					
Vastgoedbeleggingen	51	179	210	95	144
Aandelen	2.010	4.178	(541)	1.570	1.696
Vastrentende waarden	4.015	4.199	(136)	427	2.146
Overige beleggingen	(62)	(49)	45	(15)	132
Totaal rendement belegd vermogen	6.014	8.507	(422)	2.077	4.118
Totaal rendement per categorie²⁾ (in %)					
Vastgoedbeleggingen	2,9%	8,5%	10,7%	6,1%	9,1%
Aandelen	12,0%	25,9%	(6,9%)	14,8%	10,0%
Vastrentende waarden	10,9%	15,2%	1,7%	(2,0%)	9,9%
Overige beleggingen	(13,4%)	(26,1%)	(11,1%)	(1,5%)	15,7%
Rendement over totaal belegd vermogen					
Totaal rendement	10,9%	18,3%	(0,9%)	4,7%	10,3%
- waarvan direct rendement	2,0%	2,4%	2,6%	2,8%	3,1%
Z-score					
Z-score per jaar	0,38	0,33	0,34	0,14	0,38
Performancetoets	1,98	2,01	1,97	1,91	1,89
Koers euro/Amerikaanse dollar	1,22	1,12	1,14	1,20	1,05

²⁾ In de kerncijfers en het bestuursverslag worden de beleggingscategorieën (samenstelling en rendement) gepresenteerd conform de wijze waarop het (strategisch) beleggingsbeleid wordt vormgegeven. Het beleggingsbeleid is in hoofdstuk 3 nader toegelicht.

Geografische verdeling van de beleggingsportefeuille van PME per 31 december 2020

Ontwikkelingen om ons heen

Voor iedereen geldt dat 2020 een bewogen jaar was. Een jaar waarin alles anders was dan normaal. De coronapandemie had grote impact op de samenleving, de financiële markten, politiek, economie, werkgevers en werknemers. Verder hielden de Amerikaanse president en de presidentsverkiezingen nog nooit zo veel mensen buiten Amerika bezig, sloten het Verenigd Koninkrijk en de Europese Unie te elfder ure een Brexit akkoord en volgde iedereen wereldwijd de ontwikkeling van werkende vaccins.

Ontwikkelingen op de financiële markten in 2020

De financiële markten lieten als gevolg van de coronapandemie ongekennde ontwikkelingen zien. Financiële markten reageerden in eerste instantie niet op de ernst van het nieuws uit China. Pas toen er sprake was van brandhaarden elders in de wereld kwam een verkoopgolf van aandelen op gang. Deze verkoopgolf hield aan en versnelde verder toen bleek dat geen enkel land immuun bleek voor het virus. Op 23 maart was het dieptepunt in aandelenmarkten, kredietopslagen schoten omhoog naar niveaus ten tijde van de Eurocrisis.

Deze ingrijpende gebeurtenissen lokten wereldwijd een ongekennde beleidsreactie uit van centrale banken en overheden. Met massale noodsteun, garanties, inkomensondersteuning en andersoortige geldinjecties werd getracht de economische klap op te vangen. In Europa kwamen de handen op elkaar voor Eurobonds met wederzijdse schuldaanvaarding. Uiteindelijk bleek de dag waarop de Amerikaanse overheid met een stimuleringspakket kwam - 23 maart - ter waarde van 2.000 miljard dollar een keerpunt. Vooral aandelenmarkten herstelde zeer sterk. Al met al, was de snelheid van het verloop opzienbarend. Dit geldt voor zowel de snelheid van de rente- en koersdalingen, als ook de koersstijgingen. Aandelenmarkten herstelden, maar het waren voornamelijk de IT en gezondheidszorg die het herstel leidden. Overige sectoren bleven achter, net als de rente. Na het nieuws over verschillende effectieve vaccins tegen corona in november 2020 ontwikkelde de positieve trend zich verder en werd het herstel in markten breder gedragen dan alleen door IT en gezondheidszorg.

Brexit akkoord eindelijk bereikt

Op 31 januari 2020 verliet het Verenigd Koninkrijk de Europese Unie, al was dat nog maar een vertrek op papier. Het hele jaar was er nog sprake van een overgangperiode en hield het Verenigd Koninkrijk zich nog aan alle wetten en regels van de EU, in afwachting van nieuwe afspraken over de toekomstige relatie. De gesprekken hierover verliepen het hele jaar moeizaam. Pas op 24 december 2020 bereikten de premier van het Verenigd Koninkrijk Boris Johnson en de voorzitter van de Europese Commissie Ursula von der Leyen een handels- en samenwerkingsakkoord. Op 1 januari 2021 was de Brexit daarmee echt een feit.

Uitwerking van het pensioenakkoord

In juni 2019 sloot het kabinet met de werknemers- en werkgeversorganisaties een pensioenakkoord. Partijen spraken toen ook een tijdsplan af voor de verdere uitwerking daarvan. In de zomer van 2020 werd deze uitwerking gepresenteerd in een hoofdlijnennotitie en op 16 december 2020 werd de vertaling hiervan in de Wet toekomst pensioenen ter internetconsultatie aangeboden. Hoewel verschillende onderdelen van de wet nog in lagere regelgeving uitgewerkt moeten worden, gaat het proces op weg naar het nieuwe pensioenstelsel voor alle betrokkenen bij het pensioenfonds nu echt van start.

Missie, visie en ambitie

Missie

PME is hét pensioenfonds voor mensen die werken in de metaal- en technologische industrie. Wij doen dat in opdracht van werknemers en werkgevers in de sector. PME werkt aan een waardevol pensioen. Wij kennen onze deelnemers en werkgevers en staan naast ze. Wij helpen hen bij het maken van keuzes voor hun pensioen, een leven lang.

Visie

Wij zijn er van overtuigd dat je pensioen het beste samen regelt. Door met elkaar de kosten en risico's te delen, is iedereen beter af.

Ambitie

Onze ambitie is om voor zoveel mogelijk mensen in onze sector een goed pensioen te bieden. Dat doen wij voor de mensen die nu werken, die bijna met pensioen gaan, voor de uitkeringsgerechtigden, maar ook voor de mensen die morgen aan de slag gaan. Om onze taken nu en in de toekomst adequaat uit te voeren, werken we met de blik vooruit, zijn we wendbaar en in staat ons aan te passen aan nieuwe omstandigheden.

Wij werken aan de continue verbetering van de kwaliteit van onze dienstverlening, omdat wij graag willen dat onze werkgevers en deelnemers ook voor ons zouden kiezen als zij daartoe niet verplicht waren.

Onze ambitie is gebouwd op vier pijlers:

- een *goed* pensioen;
- een *persoonlijk* pensioen;
- een *betaalbaar* pensioen;
- een *duurzaam* pensioen.

Metaalbeloftes

In 2019 formuleerden wij – samen met PMT – zeven metaalbeloftes voor onze deelnemers:

- U krijgt uw inleg dubbel en dwars terug;
- Wij beleggen uw geld verantwoord;
- Wij letten op de kosten;
- Wij streven naar heldere taal;
- Samen komen tot een reëel pensioen;
- U kunt meepraten;
- U kunt uw eigen keuzes maken en wij helpen u persoonlijk als u vragen heeft.

1 Financiële positie

1.1 Geen verlaging van de pensioenen in 2021

Gezien de uitzonderlijke economische situatie in verband met corona, de maatschappelijke onrust over de verlaging van de pensioenen en de gewenste stabiliteit bij de uitwerking van een nieuw pensioenstelsel, verlengde minister Koolmees de – eind 2019 geïntroduceerde – vrijstellingsregeling met één jaar. Pensioenfondsen, die aan bepaalde voorwaarden voldoen, kunnen gebruik maken van deze regeling en zijn hiermee vrijgesteld van verlaging van de pensioenen in 2021.

Alleen op basis van de financiële positie op 31 december 2020 kan een fonds nog éénmaal gebruik maken van de vrijstellingsregeling, omdat de minister er van uitgaat dat in 2021 wettelijk wordt vastgelegd aan welke financiële regels een pensioenfonds moet voldoen tot het moment van invoering van het nieuwe pensioenstelsel. In de huidige wetgeving staat dat als de beleidsdekkingsgraad vijf jaar lang onder het minimaal vereist vermogen van 104,3% ligt, de pensioenaanspraken en uitkeringen moeten worden verlaagd. De beleidsdekkingsgraad van PME is al zes jaar lang onder dit minimaal vereist vermogen.

PME besloot dus voor het tweede jaar op rij gebruik te maken van de vrijstellingsregeling. Dit betekent dat PME in 2021 de pensioenaanspraken en uitkeringen niet hoeft te verlagen. PME kan gebruik maken van de regeling, omdat de actuele dekkingsgraad eind 2020 wel boven de 90% ligt en het bestuur van PME een verlaging van de pensioenen op dit moment – ten tijde van de uitwerking van nieuwe wetgeving en nieuwe rekenregels – niet verantwoord vindt. Met het gebruik maken van de vrijstellingsregeling is voorkomen dat de pensioenaanspraken en -rechten van onze deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden in 2021 met 6,4% worden verlaagd. Het bestuur hield bij het besluit om gebruik te maken van de vrijstellingsregeling rekening met het feit dat de premie in 2021 en 2022 voor werkgevers is verhoogd en de opbouw voor de actieve deelnemers in 2021 is verlaagd. Daarnaast ligt de dekkingsgraad van PME boven de 95%, de richtdekkingsgraad die in de concept wetgeving wordt genoemd als minimale dekkingsgraad op het moment van de overgang naar

het nieuwe pensioenstelsel. Omdat de vrijstellingsregeling slechts voor één jaar geldt, kan een verlaging in 2022 alsnog actueel worden.

Omdat op 1 januari 2021 geen toeslag mogelijk is, bedraagt de toeslagachterstand ten opzichte van de toeslagambitie voor deelnemers inmiddels 23,77% en voor gewezen deelnemers en pensioengerechtigden 19,49%. Hierin zijn de verlagingen uit 2012 en 2013 van 5,1% respectievelijk 0,5% voor iedereen niet inbegrepen. Tot 2016 was de toeslagambitie voor deelnemers gelijk aan de loonindex, vanaf 2016 is de ambitie gelijk aan die van de gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, namelijk de prijsindex. Sinds de crisis in 2008 heeft PME de pensioenen niet kunnen laten meegroeien met de prijzen. Ook voor de komende jaren verwachten we de pensioenen niet te kunnen verhogen.

1.2 Dekkingsgraad

1.2.1 Totaal vermogen / totaal verplichtingen = dekkingsgraad

De actuele dekkingsgraad is de financiële graadmeter van een pensioenfonds. Het is de verhouding tussen het pensioenvermogen en de pensioenverplichtingen van een fonds.

De waarde van de verplichtingen – berekend op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur (RTS) – is het bedrag dat PME nu in kas moet hebben om de toegezegde pensioenen nu en in de toekomst te kunnen uitkeren. Voor beleidsbeslissingen over de renteafdekking of bij collectieve waardeoverdrachten is deze dekkingsgraad een belangrijke graadmeter. De actuele dekkingsgraad is 97,6% op 31 december 2020 (31 december 2019: 98,9%).

1.2.2 Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden per maandeinde over de laatste twaalf maanden. Deze beleidsdekkingsgraad is leidend bij verschillende beleidsbeslissingen, zoals voor het wel of niet uitvoeren van individuele waardeoverdrachten of voor de bepaling of de buffers van het pensioenfonds voldoende zijn. De beleidsdekkingsgraad daalde van 96,9% eind 2019 naar 92,3% eind 2020.

1.2.3 Reële dekkingsgraad

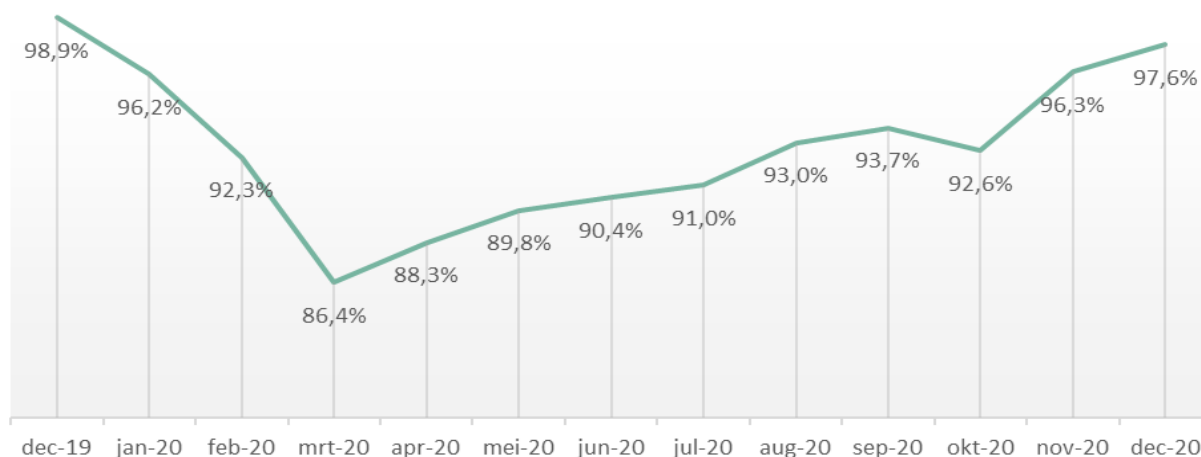
Naast de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad kent een pensioenfonds ook nog een reële dekkingsgraad. De reële dekkingsgraad geeft aan of een pensioenfonds in de toekomst de pensioenen kan verhogen op basis van een verwachte prijsindex. De verhoging is bedoeld om de koopkracht van de pensioenen te behouden. Een reële dekkingsgraad van 100% betekent dat een fonds voldoende middelen heeft om de nominale pensioenen te kunnen verhogen met de verwachte prijsindex. De reële dekkingsgraad van PME eind 2020 bedraagt 75,7% (2019: 78,1%).

1.2.4 Ontwikkeling dekkingsgraad in 2020

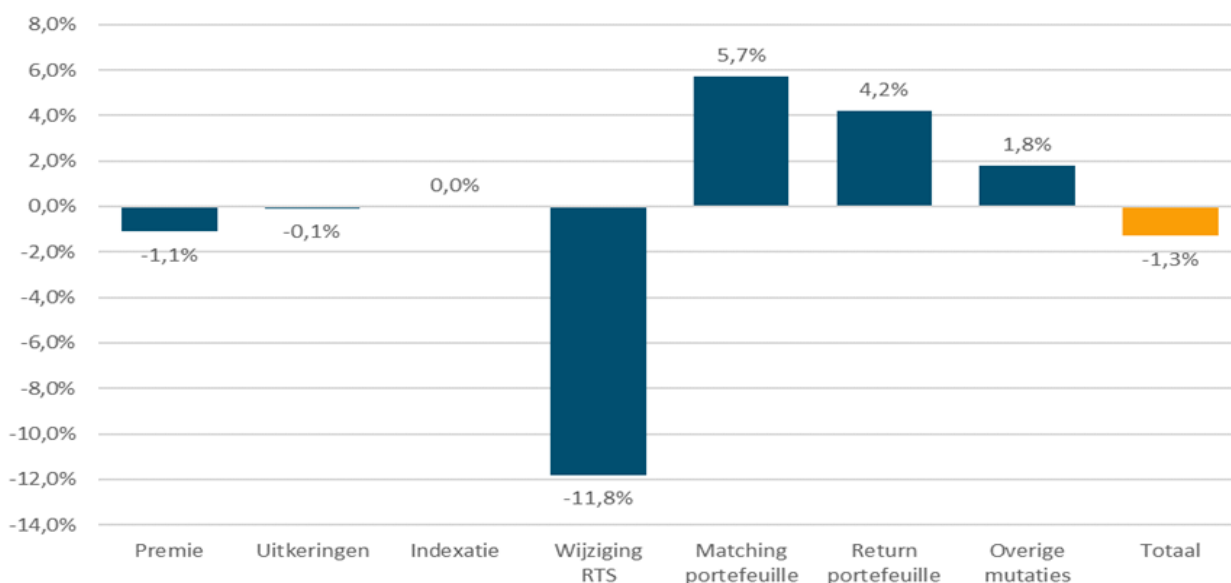
De actuele dekkingsgraad daalde 1,3 procentpunt in 2020 van 98,9% naar 97,6%. Als gevolg van de coronacrisis daalde de dekkingsgraad in het eerste kwartaal sterk, tot een dieptepunt van 86,4% eind maart 2020. Vanaf het tweede kwartaal 2020 klom de dekkingsgraad weer langzaam omhoog.

De hoogte van de marktrente en de rendementen op de beleggingen beïnvloeden in belangrijke mate de dekkingsgraad. In de volgende grafiek zijn de verschillende factoren die invloed hebben op de dekkingsgraad opgenomen.

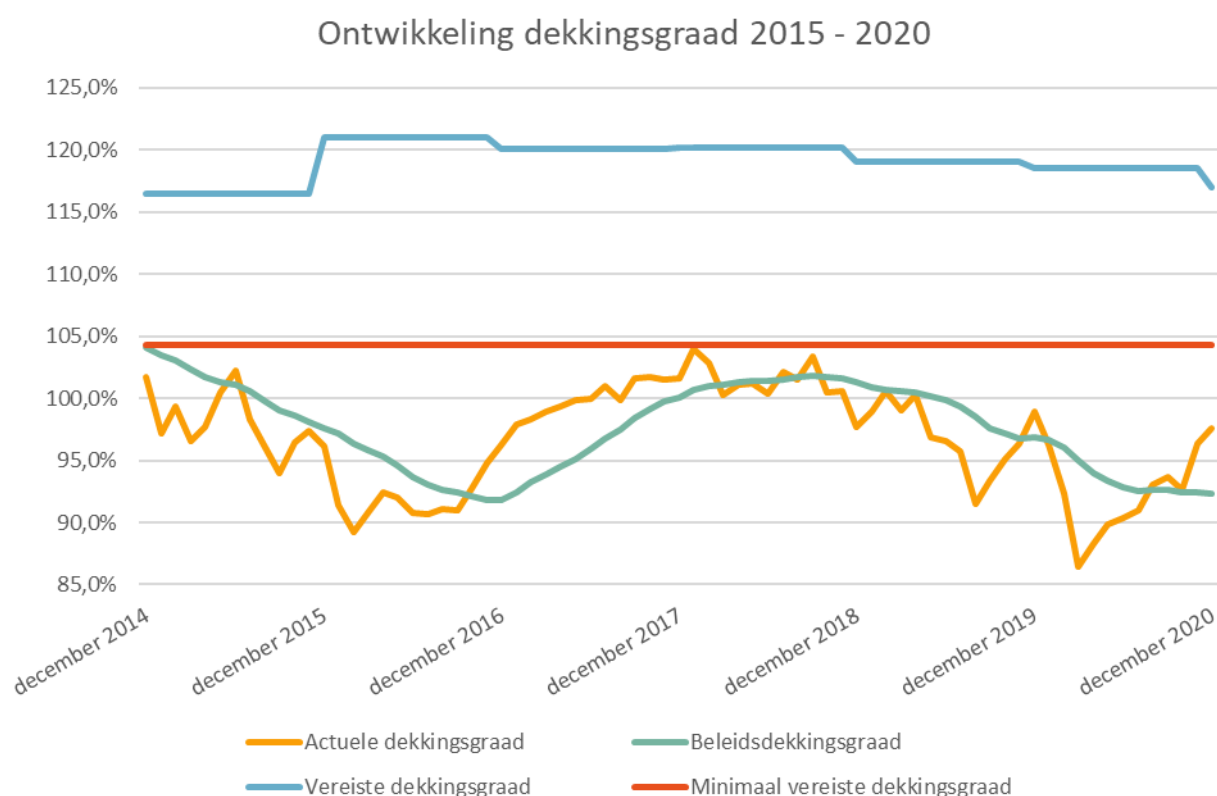
Verloop actuele dekkingsgraad in 2020

Analyse van de ontwikkeling van de dekkingsgraad in 2020

1.2.5 Ontwikkeling dekkingsgraad 2015 – 2020

Dekkingstekort: Sinds 31 december 2014 is de beleidsdekkingsgraad van PME lager dan de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,3%. Daarmee is sprake van een dekkingstekort. Omdat de beleidsdekkingsgraad van PME eind 2020 nog steeds lager is dan 104,3%, had PME in 2021 op grond van de huidige regels in de Pensioenwet de pensioenen moeten verlagen. Door gebruik te maken van de in paragraaf 1.1 genoemde vrijstellingsregeling is een verlaging in 2021 niet nodig.

Reservetekort: De beleidsdekkingsgraad van PME is sinds 1 januari 2015 ook lager dan de vereiste dekkingsgraad. Op 31 december 2020 was de vereiste dekkingsgraad 117,0%. Daarmee is sprake van een reservetekort. Vanaf die tijd stelt PME jaarlijks een herstelplan op. Hierin staat hoe PME verwacht binnen een periode van tien jaar op het niveau van het vereist eigen vermogen te komen. Zolang sprake is van een reservetekort, wordt het herstelplan jaarlijks geactualiseerd.

Actualisatie van het herstelplan: Omdat eind 2019 sprake was van een dekkings- en reservetekort heeft PME vóór 1 april 2020 een geactualiseerd herstelplan ingediend bij de toezichthouder, DNB. Uit dit herstelplan blijkt dat PME binnen de gestelde maximale termijn van tien jaar beschikt over het vereist eigen vermogen. PME rekent in het herstelplan met de

maximale wettelijk toegestane rendementsparameters. Omdat PME eind 2019 ook gebruik maakte van de – in paragraaf 1.1 genoemde – vrijstellingsregeling toonde PME bij het indienen van het herstelplan aan dat het gebruikmaken van de vrijstellingsregeling – naar het oordeel van het bestuur – evenwichtig was. DNB beoordeelde het herstelplan als concreet en haalbaar en stemde met het plan in.

Aangezien eind 2020 de dekkingsgraad ook onder het vereiste niveau ligt, is in maart 2021 een nieuw herstelplan ingediend bij DNB. Hierbij is opnieuw gemotiveerd aangegeven dat PME gebruik maakt van de – door minister Koolmees aangeboden – vrijstellingsregeling. Bij het besluit om gebruik te maken van deze regeling zijn opnieuw de effecten hiervan voor de verschillende groepen in kaart gebracht. In de jaarrekening van PME worden deze effecten zichtbaar gemaakt in de toelichting bij het stichtingskapitaal en reserves.

Op basis hiervan stelde het bestuur vast dat verlagen van de pensioenen niet noodzakelijk is en dat het gebruikmaken van de vrijstellingsregeling voldoende evenwichtig is. Ook de actuariële sleutelfunctiehouder bevestigde dat het bestuur voldoende met de belangen van alle betrokkenen rekening heeft gehouden. Het verantwoordingsorgaan adviseerde eveneens positief.

1.2.6 Analyse dekkingsgraadontwikkeling 2015¹ – 2020

De dekkingsgraad van PME is in de afgelopen zes jaar onder het minimaal vereist vermogen van 104,3% gebleven. Op 31 december 2014 was de actuele dekkingsgraad 101,7% en de beleidsdekkingsgraad 104,1%. PME is er niet in geslaagd om in de periode tot 2021 voldoende te herstellen.

In de volgende tabel laten wij zien hoe verschillende factoren de actuele dekkingsgraad van PME positief en negatief in de afgelopen zes jaar hebben beïnvloed. Daaruit volgt dat de dekkingsgraad in deze zes jaar met 4,1 procentpunt van 101,7% naar 97,6% is gedaald en dat de rente en het rendement de grootste invloed op de ontwikkeling van de dekkingsgraad hebben. Alle factoren worden daarna toegelicht.

	premie	uitkering	toeslag/ verlaging	rente	rendement matching	rendement return	overig	totaal
2015	-/- 0,4%	-/- 0,1%	0,0%	-/- 5,9%	-/- 1,0%	2,0%	-/- 0,2%	-/- 5,6%
2016	-/- 0,2%	-/- 0,2%	0,0%	-/- 8,4%	4,2%	5,0%	-/- 0,3%	0,1%
2017	-/- 0,5%	-/- 0,1%	0,0%	1,3%	-/- 1,3%	5,9%	0,1%	5,4%
2018	-/- 0,5%	0,0%	0,0%	-/- 4,3%	1,3%	-/- 2,1%	1,7%	-/- 3,9%
2019	-/- 0,5%	-/- 0,1%	0,0%	-/- 14,2%	7,0%	9,0%	0,0%	1,2%
2020	-/- 1,1%	-/- 0,1%	0,0%	-/- 11,8%	5,7%	4,2%	1,8%	-/- 1,3%
totaal	-/- 3,2%	-/- 0,6%	0,0%	-/- 43,3%	15,9%	24,0%	3,1%	-/- 4,1%

Premie: Op de inkoop van pensioenaanspraken is over de afgelopen zes jaar jaarlijks verlies geleden. De premiedekkingsgraad van PME voor de pensioenopbouw in 2020 bedraagt 62%. Bij een premiedekkingsgraad van 100% of meer is de feitelijke premie voldoende om de pensioenopbouw te financieren. De lage premiedekkingsgraad is al jaren onderwerp van gesprek tussen het pensioenfonds en sociale partners.

Sociale partners hechten aan de stabiliteit van de premie en de opbouw. Gezien het feit dat het jaar 2020 het laatste jaar is van de vijf-jaars-periode voor de gedempte kostendekkende premie, besloot het bestuur van PME eind 2019 de lage premiedekkingsgraad voor het jaar 2020 nog te accepteren. Het bestuur liet sociale partners daarbij weten het premiebeleid in 2020 te evalueren en opnieuw vast te stellen. Eind juni 2020 besloot het bestuur van PME in het premiebeleid vanaf het jaar 2021 het verwachte rendement voor de premieberekening gelijk te stellen aan het maximale verwachte rendement (zoals vastgelegd in artikel 23a Besluit ftk, peildatum 30 september 2020) verminderd met een prudentieafslag van 10 basispunten.

In 2021 zal het premiebeleid worden geëvalueerd en wordt besloten of het verwachte rendement voor de berekening van de premie wordt gehandhaafd of lager

wordt vastgesteld. Het bestuur vindt een extra afslag van 10 basispunten (dus 20 basispunten in totaal) wenselijk. Er kan echter aanleiding zijn voor het bestuur om tot een andere extra afslag te besluiten.

De feitelijke premie bedroeg in 2020 22,7% van de pensioengrondslag en de pensioenopbouw voor ouderdomspensioen 1,875% van de pensioengrondslag.

De gedempte kostendekkende premie bedroeg in 2020 22,21%. Deze premie voldoet aan de wettelijke eisen. De pensioenopbouw is in 2020 ingekocht tegen de lage rente van begin 2020 (0,75%), terwijl in de premievaststelling in 2020 voor de laatste keer is uitgegaan van een gedempte kostendekkende premie op basis van een verwacht lange termijn reële rendement van 2,5%, rekening houdend met de prijsinflatie.

Uitkering: Bij een dekkingsgraad lager dan 100% heeft het uitbetalen van de uitkeringen een negatief effect op de dekkingsgraad. Bij een dekkingsgraad hoger dan 100% is er een positief effect. Omdat de dekkingsgraad in de afgelopen zes jaar meestal onder de 100% lag, heeft het betalen van de pensioenuitkeringen over de hele periode een negatief effect op de financiële positie gehad.

¹ Op 1 januari 2015 werd het huidige financiële toetsingskader ingevoerd en in de wetgeving vastgelegd.

Toeslagverlening / verlaging: Vanwege de financiële positie van het fonds heeft PME de afgelopen jaren de pensioenen niet kunnen verhogen (indexatie / toeslagverlening). In de afgelopen zes jaar zijn de pensioenen ook niet verlaagd.

Als minister Koolmees in 2020 de tijdelijke vrijstellingsregeling niet had verlengd, dan had PME de pensioenen in 2021 moeten verlagen. Omdat de actuele dekkingsgraad eind 2020 97,6% is, zouden de pensioenen in 2021, op basis van de huidige wetgeving, met ongeveer 6,4% zijn verlaagd. Hierdoor zou de actuele dekkingsgraad van PME naar 104,3% gestegen zijn.

Het bestuur bepaalde eerder in 2019 geen onderscheid in het verlagingspercentage te maken tussen groepen actieven, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden bij een verlaging van de pensioenen in 2020. Het bestuur hield in 2020 het onderscheid maken in verlagingspercentages tussen de verschillende groepen nadrukkelijk wel als mogelijkheid open. De verlaging van 6,4% zou ook gespreid mogen worden over meerdere jaren (maximaal tien jaar). Op basis van eerder in 2019 vastgestelde uitgangspunten had het bestuur van PME er dan voor gekozen om de verlaging in 2021 voor pensioengerechtigden over twee jaar te spreiden.

Rente: De negatieve impact van de rentetermijnstructuur (RTS) op de dekkingsgraad is in de afgelopen jaren fors, te weten 43,3 procentpunt. De marktrente is gedurende deze zes jaar gedaald van 1,93% (eind 2014) naar 0,20% (eind 2020), waardoor meer geld nodig is voor de (toekomstige) pensioenen.

De RTS wordt bepaald door de marktrente en de ultimate forward rate (de UFR, de op lange termijn verwachte rente, die eind 2020 ongeveer 1,8% is).

Rendement matchingportefeuille: De matching-portefeuille heeft in de afgelopen zes jaar een positieve impact op de financiële positie van PME gehad. Dit zorgde voor een stijging van de dekkingsgraad met 15,9 procentpunt. Met de matchings-portefeuille – gericht op het realiseren van het rendement nodig voor de pensioenverplichtingen – wordt onder meer het renterisico (deels) afgedekt. Dit gebeurt met obligaties, derivaten en geldmarkt-instrumenten die op basis van de marktrente zijn

gewaardeerd. Omdat de marktrente daalde, is op de renteafdekking een positief resultaat behaald. In 2020 heeft de matchingportefeuille een positief rendement van 13,3% behaald. Dit leidt tot een stijging van de dekkingsgraad van 5,7%.

Rendement returnportefeuille: De returnportefeuille heeft in de afgelopen zes jaar een positieve impact op de financiële positie van PME gehad. Dit leidde tot een stijging van de dekkingsgraad met 24,0 procentpunt. Het doel van de returnportefeuille is om gemiddeld ten minste extra rendement van 3% te behalen bovenop de stijging van de waarde van de toekomstige pensioenverplichtingen. In 2020 heeft de returnportefeuille een positief rendement van 8,4% behaald. Dit leidt tot een stijging van de dekkingsgraad van 4,2%.

Overig: De overige mutaties bestaan uit wijzigingen van grondslagen en methoden voor de berekening van de voorziening voor de pensioenverplichtingen, individuele waardeoverdrachten en overige oorzaken. Deze mutaties hebben per saldo de afgelopen zes jaar een positieve invloed op de dekkingsgraad van 3,1 procentpunt. De grootste positieve effecten in 2018 en 2020, betreffen de overgang op de Prognosetafel AG2018 (1,0 procentpunt) respectievelijk de AG2020 (2,1 procentpunt) en de toevoeging van de middelen uit het premie-egalisatiedepot (0,3 procentpunt) in 2018.

In 2020 is ook een sterfteonderzoek uitgevoerd. Het is voor een pensioenfonds van belang om prudente, best-estimate grondslagen te hanteren. Iedere vier jaar voert PME daarom een sterfteonderzoek uit. De resultaten van dit onderzoek zijn per 31 oktober 2020 verwerkt in de grondslagen en leidde tot een stijging van de voorziening met 0,1%, hetgeen in een verlaging van 0,1 procentpunt van de dekkingsgraad resulteert.

Bij de invoering van de pensioenregeling per 1 januari 2015 is een premie-egalisatie depot gevormd. Een verschil tussen de feitelijke premie en de gedempte kostendekkende premie wordt toegevoegd of onttrokken aan het premie-egalisatiedepot. Het bestuur besloot de middelen uit het premie-egalisatiedepot per eind december 2019 vrij te laten vallen ten gunste van de dekkingsgraad. De inkomende en uitgaande collectieve waardeoverdrachten worden dekkingsgraadneutraal verwerkt en hebben dus nauwelijks invloed op de dekkingsgraad.

1.3 Vooruitblik verlagen in komende jaren

PME maakt gebruik van de – door minister Koolmees aangeboden – tijdelijke vrijstellingsregeling, waardoor PME in 2020 en in 2021 de pensioenen niet hoefde te verlagen. Naar verwachting wordt in 2021 exact duidelijk hoe het financieel toetsingskader er uit gaat zien voor de overgangperiode naar het nieuwe pensioenstelsel. De nieuwe wetgeving bepaalt onder welke financiële situaties PME de komende jaren de pensioenen wel of niet moet verlagen. Een verlaging in 2022 kan dan noodzakelijk zijn. Daarnaast blijft de financiële situatie van PME sterk afhankelijk van ontwikkelingen op de financiële markten. Ook moeten vanaf 2021 nieuwe UFR-parameters worden gebruikt, die een negatief effect op de dekkingsgraad hebben. De eerste stap in de nieuwe berekeningswijze in januari 2021 had een effect van +/- 1,2 procentpunt op de dekkingsgraad.

2 Goed pensioen

Wij zijn er van overtuigd dat je een goed pensioen het beste samen en solidair regelt. PME is van werkgevers en werknemers in de bedrijfstak, die samen de kosten en risico's delen van hun pensioen. Daardoor is iedereen beter af.

Waar wetten en regels een goed pensioen in de weg staan, zetten we ons in voor verbetering. Dat doen we zoveel mogelijk samen met andere pensioenfondsen én met de sociale partners.

2.1 Samen en solidair

2.1.1 Hervorming van het pensioenstelsel

De houdbaarheid van het Nederlandse pensioenstelsel is in de laatste tien jaar steeds meer onder druk komen te staan, onder meer als gevolg van de lage rente, flexibilisering van de arbeidsmarkt, stijging van de levensverwachting, verhoging van de AOW-leeftijd in relatie tot zware beroepen en een afbrokkelend draagvlak voor de doorsneesystematiek. Na tien jaar van verschillende verkenningen, onderzoeken en discussies om het pensioenstelsel te moderniseren, bereikte het kabinet en sociale partners in 2019 een pensioenakkoord. Tot de zomer van 2020 werkte een stuurgroep van het kabinet en sociale partners aan de verdere uitwerking van dit pensioenakkoord en in de zomer van 2020 informeerde minister Koolmees de Tweede Kamer over de resultaten van deze uitwerking.

De belangrijkste hervorming in het pensioenstelsel is dat vanaf 1 januari 2027 het niet meer mogelijk is om pensioen op te bouwen op basis van een toegezegde uitkering. In het nieuwe pensioenstelsel hebben pensioenregelingen het karakter van een collectieve premieregeling met individuele vermogensopbouw. Op basis van het opgebouwde vermogen wordt bij pensionering een pensioen 'ingekocht'.

PME staat de komende jaren voor de opdracht om enerzijds sociale partners optimaal te faciliteren in de keuzes die zij moeten maken, waarbij eveneens de expertise van PME en de belangen en behoeften van werkgevers, deelnemers en gepensioneerden ingebracht worden.

Daarnaast zal PME zich samen met haar uitvoerders moeten gaan voorbereiden op de implementatie van en de overgang naar het nieuwe pensioenstelsel. Deze transitie zal veel vragen van het verander-

vermogen van PME zelf en van de uitvoerders op het gebied van pensioenadministratie, communicatie, klantbediening en vermogensbeheer.

2.1.2 Nieuwe pensioenovereenkomst sociale partners in metaal en technologische industrie

PME voert de pensioenregelingen uit die sociale partners in de sector metaal en technologische industrie met elkaar afspreken. In 2019 bereikten sociale partners in de techniek een principeakkoord over een nieuwe pensioenregeling voor de jaren 2020 tot en met 2022. Aanvaarding van deze opdracht op basis van het driejarige principeakkoord was voor PME niet mogelijk, omdat dit financieel niet haalbaar was. PME en sociale partners kwamen eind 2019 een driejarige uitvoeringsovereenkomst overeen, waarin alleen een premie en een ambitie voor het jaar 2020 werd vastgelegd met daarin een 'knip' voor latere besluitvorming over 2021 en 2022. PME zegde toe in 2020 sociale partners periodiek van actuele informatie te voorzien, waarmee zij in staat waren om tijdig een financieel haalbare afspraak te maken voor de jaren 2021 en 2022.

Sociale partners bereikten eind 2020 een akkoord over een aanpassing van premie en opbouw van de pensioenregeling in 2021 en 2022, als onderdeel van de driejarige uitvoeringsovereenkomst 2020-2022. Onderdeel van dit akkoord betrof de verhoging van de pensioenpremie van 22,7% (2020) naar 27,59% (2021) en naar 27,98% (2022). Deze premieverhoging komt volledig voor rekening van de werkgever. Verder wordt het opbouwpercentage verlaagd van 1,875% (2020) naar 1,815% (2021). Het bestuur van PME besloot, na advies van het verantwoordingsorgaan, de opdracht voor het jaar 2021 te aanvaarden en sprak de intentie uit om ook de opdracht voor het jaar 2022 te aanvaarden. Over de

definitieve aanvaarding van de opdracht voor het jaar 2022 informeert PME in de zomer van 2021 de sociale partners, zodra de financiële parameters en het premiebeleid bekend zijn.

Het bestuur van PME sprak haar waardering uit voor het bereikte akkoord tussen sociale partners, omdat hiermee een gelijke regeling bij PME en PMT mogelijk blijft. En daarmee behoudt de gehele metaal- en technologische sector een kwalitatief goede pensioenregeling.

2.1.3 Samen staan we sterker

PME werkt op vele vlakken samen met andere partijen. PME is een actief lid van de Pensioenfederatie, de overkoepelende belangenbehartiger van bijna alle Nederlandse pensioenfondsen. De Pensioenfederatie vertegenwoordigt ongeveer 198 pensioenfondsen en de belangen van in totaal 5,8 miljoen deelnemers, 3,4 miljoen pensioengerechtigden en 10 miljoen gewezen deelnemers. De pensioenfondsen die aangesloten zijn bij de Pensioenfederatie beheren samen circa € 1.550 miljard euro. PME heeft zitting in verschillende commissies en werkgroepen van de Pensioenfederatie.

Verder heeft PME veelvuldig contact met andere grote pensioenfondsen, zoals ABP, PFZW, BPF Bouw en PMT. Informatie en kennis worden uitgewisseld en indien gewenst met anderen gedeeld. In 2020 is veel samengewerkt om de gezamenlijke expertise in te zetten om mee te praten over de wettelijke kaders voor het toekomstige pensioenstelsel om tot een optimale regeling te komen voor zowel het collectief als het individu.

Van oudsher werkt PME samen met PMT. Over het pensioenbeleid en de uitvoering daarvan vindt veel afstemming plaats. In 2020 werkten PME en PMT intensief samen bij de monitoring van het IT-vernieuwingprogramma NPS van MN en bij de aanpak tot het verbeteren van het integraal risicomanagement bij beide fondsen en de uitvoerder MN.

PME is deelnemer van Eumedion en trekt in dat verband gezamenlijk op met andere Nederlandse institutionele beleggers om invloed uit te kunnen oefenen tijdens de Algemene Vergaderingen van Aandeelhouders (AVA's) van Nederlandse beurs-

genoteerde bedrijven. De belangrijkste doelstelling van Eumedion is de bevordering van goed ondernemingsbestuur en duurzaamheidsbeleid bij Nederlandse beursvennootschappen, en de bevordering van betrokken en verantwoord aandeelhouderschap. PME was in 2020 vertegenwoordigd in de beleggingscommissie en in het dagelijks bestuur van Eumedion.

In 2020 is PME lid geworden van de Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) als uiting van steun aan de vereniging die zich actief inzet om verantwoord beleggen en verantwoord ondernemen te stimuleren. Lidmaatschap van VBDO geeft ook toegang tot een breed netwerk van financiële instellingen en maatschappelijke organisaties binnen het platform van de VBDO, hierin wordt kennis en ervaring uitgewisseld op thema's die ook voor PME belangrijk zijn.

PME heeft de overtuiging dat een goed pensioen meer waard is in een wereld die toekomstbestendig, rechtvaardig en leefbaar is. Om hieraan een bijdrage te kunnen leveren werkt PME op nationaal en internationaal niveau samen met organisaties die dit ook nastreven. Zo is PME sinds 2006 ondertekenaar van de Principles for Responsible Investment (PRI). In het beleggingsbeleid van PME worden de [zes principes van PRI](#) gehanteerd. In lijn met de PRI sluit PME in haar beleggingsbeleid aan bij o.a. de volgende internationale verbanden en richtlijnen:

- United Nations Principles for Responsible Investment (UN PRI) en United Nations Global Compact
- OESO-richtlijnen voor Multinationale ondernemingen (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling)
- International Corporate Governance Network (ICGN)
- Kernstandaarden International Labour Organisation (ILO)

PME participeert ook in het internationale samenwerkingsverband Climate Action 100+, dat in december 2017 werd gelanceerd op de One Planet Summit, georganiseerd door de Franse regering. Sindsdien is het uitgegroeid tot een groots initiatief voor aandeelhoudersbetrokkenheid op het gebied van klimaatverandering en bestaat het uit meer dan 545 beleggers (samen goed voor meer dan \$ 52.000 miljard belegd vermogen), die gezamenlijk optrekken

om in gesprek te gaan met de top 100(+) ondernemingen die de meeste CO₂ uitstoten. Inmiddels wordt via de dialoog aan 167 focusbedrijven gevraagd:

- het thema klimaat stevig te verankeren in bestuursprocessen,
- CO₂-emissies terug te dringen in lijn met de doelstelling van het Klimaatakkoord van Parijs en
- volgens het TCFD-raamwerk (Taskforce Climate-related Financial Disclosure) te rapporteren.

PME voert samen met andere aandeelhouders binnen het Platform Living Wage Financials gesprekken met ondernemingen in de textielsector, de agrarische sector en de retailsector om hun werknemers in lagelonenlanden een leefbaar loon te betalen. Door samen op te trekken met andere aandeelhouders, en door met alle grote bedrijven in de sector het gesprek aan te gaan, vergroten we de kans op verbetering.

PME speelde op nationaal niveau een actieve rol bij de totstandkoming van het – in 2018 ondertekende – IMVB-convenant, waarin pensioenfondsen, NGO's, vakbonden en de overheid samenwerken om de risico's van bedrijven waarin zij belegd hebben te verkleinen. PME zette zich in 2019 en 2020 in om kennis en ervaring met anderen te delen. Een monitoringscommissie publiceerde in december 2020 de eerste voortgangsresultaten en concludeerde dat de voortgang nog niet voldoende is om alle relevante doelstellingen te kunnen behalen. Er moet een inhaalslag gemaakt worden om een effectieve en efficiënte samenwerking voor elkaar te krijgen ten aanzien van het delen van kennis, inzichten en netwerken. Dit vraagt in 2021 meer bestuurlijke aandacht van de deelnemende partijen, die onverminderd geïnteresseerd zijn om een succes te maken van het convenant.

PME is het niet eens met de regelgeving dat het fonds btw moet betalen over de pensioen- en vermogensbeheerdiensten. Niet alle pensioenfondsen hebben deze verplichting, waardoor er ongelijkheid is tussen de deelnemers van de verschillende fondsen. PME blijft zich – samen met de Pensioenfederatie en een aantal andere pensioenfondsen – inspannen om de btw niet ten laste te laten komen van de pensioenen van zijn deelnemers.

2.1.4 Samen met onze werkgevers, deelnemers en gepensioneerden

Corona gooide in 2020 roet in het eten in de reeds geplande en nog te organiseren gesprekken die wij gewend zijn te voeren met onze werkgevers, deelnemers en gepensioneerden. PME gaat verschillende keren per jaar persoonlijk in gesprek met haar directe stakeholders. Bijvoorbeeld over maatschappelijk verantwoord beleggen of verbeteringen in de dienstverlening. Eind 2020 is wel een online kwantitatief onderzoek uitgevoerd onder deelnemers en gepensioneerden, waarin werd gevraagd om hun mening over verantwoord beleggen en duurzaamheid en hun voorkeuren daarin.

Om de ontwikkelingen in de sector goed te volgen is in 2020 wel 2 keer online een 'werkgeverstafel' georganiseerd. Werkgevers vertelden hierin bijvoorbeeld over de impact van corona in hun bedrijf, PME gaf toelichting op ontwikkelingen in het beleid en de financiële situatie van het fonds.

Normaal gesproken organiseert PME jaarlijks verschillende bijeenkomsten voor gepensioneerden in theaters door het hele land. In 2020 werden alle bijeenkomsten vanaf maart geannuleerd. In plaats van een bijeenkomst in de buurt, organiseerden we in oktober voor het eerst een live online uitzending vanuit een studio in Hilversum. Jörgen Raymann ging tijdens de uitzending in gesprek met bestuurders Eric Uijen en Susan Eijgermans over de stand van zaken bij het fonds, de dekkingsgraad en het nieuwe pensioenstelsel. Tijdens de uitzending was gelegenheid tot het stellen van vragen. De uitzending en de meest gestelde vragen én de antwoorden zijn terug te vinden op de **website**.

In 2020 zijn nieuwe plannen gemaakt om in 2021 het gesprek met onze werkgevers, deelnemers en gepensioneerden weer te intensiveren. Hierbij wordt ingezet op een combinatie van persoonlijke en digitale ontmoetingen.

2.2 Goed pensioen bij PME

PME biedt méér dan alleen de basispensioenregeling voor haar deelnemer. Werkgevers en deelnemers kunnen op verschillende momenten diverse keuzes maken. Denk aan arbeidsongeschiktheid, een nieuwe baan, trouwen of samenwonen. Wij zijn onze deelnemers en hun partners op verschillende belangrijke momenten in het leven van dienst.

2.2.1 Levenslang ouderdomspensioen

Deelnemers bouwen bij PME een levenslang ouderdomspensioen op. Vanaf het moment van pensionering tot aan het overlijden ontvangen gepensioneerden bovenop hun AOW-uitkering een ouderdomspensioen van PME.

Enkele feiten:

- In 2020 gingen er 9.035 mensen met pensioen, gemiddeld was hun leeftijd 66 jaar
- De gemiddelde ouderdomspensioenuitkering bedraagt in 2020 € 8.982 bruto per jaar
- In 2020 overleden er 5.517 gepensioneerden
- De oudste gepensioneerde in 2020 met een ouderdomspensioen is 104 jaar
- In totaal keerde PME in 2020 voor € 993 miljoen uit aan ouderdomspensioen
- De uitkeringen werden in 2019 en in 2020 niet verhoogd (en niet verlaagd).

2.2.2 Uitkeringen bij overlijden

Deelnemers bouwen bij PME ook nabestaandenpensioen (oftewel partnerpensioen) op. Als een deelnemer overlijdt dan ontvangt de partner een levenslang partnerpensioen. Een deel van het partnerpensioen wordt opgebouwd en een deel van het partnerpensioen is verzekerd op risicobasis. Minderjarige kinderen of studerende kinderen van deelnemers die overlijden ontvangen van PME een wezenpensioen.

Enkele feiten:

- In 2020 werden er 4.465 nieuwe partnerpensioenuitkeringen toegekend
- In 2020 werden er 440 nieuwe wezenpensioenen toegekend
- De gemiddelde partnerpensioenuitkering bedroeg in 2020 € 4.497 bruto per jaar en het gemiddelde wezenpensioen € 1.976 bruto per jaar
- De oudste pensioengerechtigde met een partnerpensioen is 107 jaar

2.2.3 Eerder stoppen met werken

In onze bedrijfstak is de gemiddelde leeftijd waarop mensen met pensioen gaan in de afgelopen jaren sterk gestegen. Steeds minder werknemers gaan vóór hun AOW-leeftijd met pensioen. In 2020 ging 20% van de werknemers vóór de AOW-datum met pensioen. In 2014 was dat nog meer dan 80%. PME kan deelnemers die eerder willen stoppen met werken op verschillende manieren faciliteren.

Overgangsregeling VPL

Vanaf eind 2005 heeft PME een voorziening gevormd voor de financiering van de overgangsregeling VPL voor deelnemers geboren vanaf 1 januari 1950 tot 1 januari 1973. Vanaf 2010 wordt deze overgangsregeling VPL mede door een aanvullende premie gefinancierd. In 2020 is hiervoor voor het laatste jaar een premie geheven van 3,712% van de pensioengrondslag. Deze premie komt volledig voor rekening van de werkgevers en is volledig toegevoegd aan de voorziening voor de financiering van het VPL.

Eind 2020 liep de VPL-regeling af. De VPL-aanspraken voor de laatste geboortejaren 1960 tot en met 1972 worden dan ingekocht. Dit betreft ruim 24.000 deelnemers. Gezien de huidige financiële middelen is het niet mogelijk de aanspraken voor alle resterende geboortejaren volledig (met een reglementaire correctiefactor van 85%) in te kopen. Vanwege de beperkte financiële middelen besloot het bestuur in maart 2021 om de VPL eind 2020 met een 63,54%-correctiefactor toe te kennen aan deelnemers geboren vanaf 1960 tot en met 1972. De betrokken deelnemers ontvangen persoonlijk bericht van de uiteindelijke hoogte van de ingekochte VPL-aanspraken.

De VPL-regeling was oorspronkelijk bedoeld om deelnemers in staat te stellen eerder te stoppen met werken. Veel van de huidige deelnemers benutten hun VPL-aanspraken echter met name om hun levenslange pensioen vanaf de AOW-leeftijd te verhogen.

Generatiepact Metalektro

In 2019 sloten sociale partners een akkoord om een pilot uit te voeren voor het generatiepact. Werknemers van 60 jaar en ouder in de sector kunnen sinds 5 juli 2019 deelnemen aan het generatiepact. Dit zorgt er voor dat de werknemer minder uren gaat werken,

maar wel deels krijgt doorbetaald én dat de pensioenopbouw volledig doorloopt tot de pensioeningang. In 2019 besloot het bestuur mee te werken aan het generatiepact en paste het pensioenreglement hierop aan. Eind 2020 namen 2.160 werknemers (2019: 563) bij 583 werkgevers (2019: 267) deel aan de generatiepactregeling. De pilot eindigde per 1 december 2020. Sociale partners onderhandelden begin 2021 nog over een voortzetting van de pilot.

Deeltijdpensioen

Werknemers hebben ook de mogelijkheid om met deeltijdpensioen te gaan. Hier wordt maar weinig gebruik van gemaakt. In 2020 waren er 14 werknemers die met deeltijdpensioen gingen (2019: 33). Eind 2020 ontvingen 160 mensen een deeltijdpensioen (2019: 192). De ervaring is dat veel werknemers liever in één keer volledig willen stoppen met werken. Het gebruik van deeltijdpensioen is de laatste 2 jaar nog verder afgenomen door de invoering van de generatiepactregeling.

2.2.4 Arbeidsongeschikt

Werknemers die (gedeeltelijk) arbeidsongeschikt (meer dan 35%) worden, ontvangen een WIA-uitkering van de overheid. Bij PME blijven deze (ex-) werknemers pensioen opbouwen voor het deel dat zij arbeidsongeschikt zijn. PME betaalt deze premie. Eind 2020 zijn er 7.850 deelnemers (2019: 7.989) met premievrije deelname vanwege arbeidsongeschiktheid.

Het pensioengevend salaris voor arbeidsongeschikten wordt jaarlijks door PME geïndexeerd en hierbij volgen wij de loonontwikkeling in de sector. In de periode 1 februari 2019 tot en met 1 januari 2020 werden de salarissen in de sector verhoogd met zowel vaste bedragen per maand (€ 58,- per 1 augustus 2019 en € 116,- per 1 januari 2020) als met een procentuele verhoging (3,5% per 1 februari 2019). Op basis van een gewogen gemiddelde hiervan werd het pensioengevend salaris voor arbeidsongeschikten per 1 januari 2020 verhoogd met 9,39% (1 januari 2019: 0,0%).

Werkgevers kunnen daarnaast ook nog een WIA-excedentpensioen verzekering afsluiten voor werknemers waarvan het salaris hoger is dan het maximumsalaris waarover de overheid de WIA-uitkering berekent. Eind 2020 zijn er 5.852 deelnemers met een WIA-excedentpensioen verzekering (2019: 6.144).

2.2.5 Werkloos of zelfstandig

Als deelnemers werkloos worden of als zelfstandige gaan werken dan kunnen zij er voor kiezen om de pensioenopbouw zelf vrijwillig voort te zetten. Zij betalen dan zelf de pensioenpremie. Voor werklozen met een WW-uitkering neemt PME een deel van de pensioenpremie voor de rekening. Eind 2020 zijn er 468 deelnemers (2019: 501) die hun pensioenopbouw vrijwillig bij PME voortzetten.

Het pensioengevend salaris voor individuele voortzetters wordt jaarlijks door PME geïndexeerd en hierbij volgt het pensioenfonds de loonontwikkeling in de sector. In de periode 1 februari 2019 tot en met 1 januari 2020 werden de salarissen in de sector verhoogd met zowel vaste bedragen per maand (€ 58,- per 1 augustus 2019 en € 116,- per 1 januari 2020) als met een procentuele verhoging (3,5% per 1 februari 2019). Op basis van een gewogen gemiddelde hiervan werd het pensioengevend salaris voor individuele voortzetters per 1 januari 2020 verhoogd met 7,31% (1 januari 2019: 0,0%).

2.2.6 Pensioen op maat

De salarisgrens voor pensioenopbouw in de basisregeling is bij PME in 2020 € 78.348 (2019: € 74.327). Deelnemers kunnen ook voor het salaris boven deze salarisgrens nog pensioen opbouwen (tot maximaal de salarisgrens van € 110.111 (2019: € 107.593) als de werkgever de aanvullende pensioenregeling heeft afgesloten. Er zijn in 2020 in totaal 9.279 deelnemers (2019: 9.291 deelnemers) die pensioen opbouwen in deze aanvullende regeling.

Deelnemers kunnen ook nog kiezen voor extra pensioen voor hun partner bij overlijden door het afsluiten van een Anw-hiaatpensioen.

Werkgevers kunnen daarnaast ook nog een WIA-excedentpensioen verzekering afsluiten voor werknemers waarvan het salaris hoger is dan het maximumsalaris waarover de overheid de WIA-uitkering berekent.

Werknemers die van baan wisselen kunnen hun pensioen overdragen. In 2020 zijn er, met uitzondering van kleine automatische waardeoverdrachten, geen inkomende en uitgaande waardeoverdrachten geweest, omdat de beleidsdekkingsgraad (sinds juli 2019) onder de 100% lag.

	2020	2019	2018	2017	2016
Aantal deelnemers met aanvullende regeling boven salarissgrens	9.279	9.291	8.762	8.194	7.660
Aantal deelnemers met aanvullende regeling Anw-hiaatpensioen verzekering	10.565	10.602	10.510	9.468	8.842
Aantal deelnemers met aanvullende regeling WIA-excedentpensioen verzekering	5.852	6.144	5.104	5.408	5.018

2.2.7 Nieuw of gewijzigd beleid in 2020

Naar aanleiding van periodieke evaluatie van beleid, als gevolg van actuele ontwikkeling of nieuwe wetgeving past het bestuur van PME regelmatig de pensioenreglementen en het pensioen- en uitvoeringsbeleid aan.

Naar aanleiding van de periodieke evaluatie van het herzienings- en terugvorderingsbeleid besloot het uitvoerend bestuur in 2020 om het beleid voor herziening en terugvorderingen bij individuele herstelacties en bij data-issues gelijk te trekken. Eerder (in 2018) besloot het uitvoerend bestuur om bij data-issues een (te hoge) uitkering naar de toekomst niet te herzien, omdat bij data-issues meestal grote groepen pensioengerechtigden betrokken zijn en de fout veelal niet kenbaar is voor de pensioengerechtigde. Met het besluit tot het gelijktrekken van het beleid voor individuele gevallen en data-issues worden nu in alle gevallen uitkeringen naar de toekomst wel herzien. PME volgt hierbij de beleidslijn van de Pensioenfederatie. Bovendien verwacht het bestuur ook geen grote data-issues meer, aangezien hierin belangrijke kwaliteitsverbeteringen in de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden bij de uitvoerder MN. In het nieuwe terugvorderingsbeleid worden kleine bedragen (< € 1.000,-) kwijtgescholden en worden hogere bedragen alleen teruggevorderd wanneer er sprake is van verwijtbaarheid of kenbaarheid van de fout bij de pensioengerechtigden. De terugvordering is beperkt tot maximaal 3 jaar terugwerkende kracht, waarbij het uitgangspunt is dat kenbaarheid niet te snel mag worden aangenomen.

Vanwege de corona-pandemie besloot het uitvoerend bestuur in april 2020 tijdelijk het opvragen en rappelleren van de Attestatie de Vitae (ADV) voor pensioengerechtigden in het buitenland tot 1 juli 2020 stop te zetten. Op 1 juli werd het opvragen hiervan weer hervat, waarbij de pensioengerechtigden langer de tijd kregen om het 'bewijs van in leven zijn' aan PME te verstrekken.

Met de inwerkingtreding van de Wet invoering extra geboorteverlof (wet WIEG) heeft iedere werknemer die vader wordt wettelijk recht op extra geboorteverlof. Het aanvullende geboorteverlof bedraagt maximaal 5 werkweken zonder loonbetaling, waarbij recht is op een uitkering van het UWV ter hoogte van 70% van het loon. Het uitvoerend bestuur besloot om de pensioenopbouw tijdens het aanvullend geboorteverlof ongewijzigd door te laten lopen.

2.2.8 Risicohouding en haalbaarheidstoets

Op grond van het Financieel Toetsingskader (FTK) leggen pensioenfondsen hun risicohouding vast. Deze geeft aan in hoeverre het pensioenfonds risico's kan en wil lopen. De risicohouding van PME is zowel kwalitatief als kwantitatief beschreven. Jaarlijks beoordeelt het bestuur via de zogenoemde haalbaarheidstoets in hoeverre de doelstellingen van PME (het pensioenresultaat) realiseerbaar zijn. De vastgestelde premiekaders en de ambitie van sociale partners worden hierbij betrokken.

Kwalitatieve risicohouding

PME voert de door sociale partners overeengekomen pensioenregelingen uit. Vanuit de vastgestelde premie streeft het bestuur naar een stabiele opbouw van de pensioenaanspraken. PME zegt een nominaal pensioen toe en heeft de ambitie een waardevast pensioen uit te voeren. Om deze gecombineerde doelstelling te realiseren belegt PME in een zorgvuldig gekozen combinatie van veilige beleggingen en risicovolle beleggingen. Door de combinatie van het streven naar een stabiele pensioenopbouw met het behoud van koopkracht wordt substantieel beleggingsrisico gelopen. Mede als gevolg daarvan bestaat het risico op het verlagen van de pensioenen. PME zet het verlagen van de pensioenen alleen in als noodmaatregel.

Kwantitatieve risicohouding

PME heeft de risicohouding in kwantitatieve zin als volgt geconcretiseerd. De ondergrens voor het pensioenresultaat is 80% van een pensioenresultaat bij volledige pensioenopbouw en volledige toeslagverlening. In slechtweersscenario's mag het pensioenresultaat hier niet meer dan 37,5% onder liggen.

Haalbaarheidstoets

In 2020 voerde PME de jaarlijkse haalbaarheidstoets uit. Met deze toets wordt bepaald of de verwachte pensioenresultaten worden behaald in de verschillende door DNB voorgeschreven economische scenario's. Worden de vastgestelde grenzen van de risicohouding overschreden, dan moet PME met sociale partners in overleg treden over eventuele maatregelen, zoals een lagere opbouw en/of een hogere premie.

Uit de haalbaarheidstoets in 2020 blijkt dat het verwachte pensioenresultaat in het gemiddelde economische scenario over een periode van 60 jaar uitkomt op 90,0% (2019: 83,9%). Dit pensioenresultaat ligt boven de grens van 80%. De spreiding tussen het verwachte pensioenresultaat in het gemiddelde – en het slechtweersscenario blijft met 26,3% ook binnen de grens van maximaal 37,5%. De uitkomsten van de haalbaarheidstoets geven op zich geen aanleiding om in gesprek te gaan met sociale partners over de financiële opzet van de pensioenregeling.

3 Betaalbaar pensioen

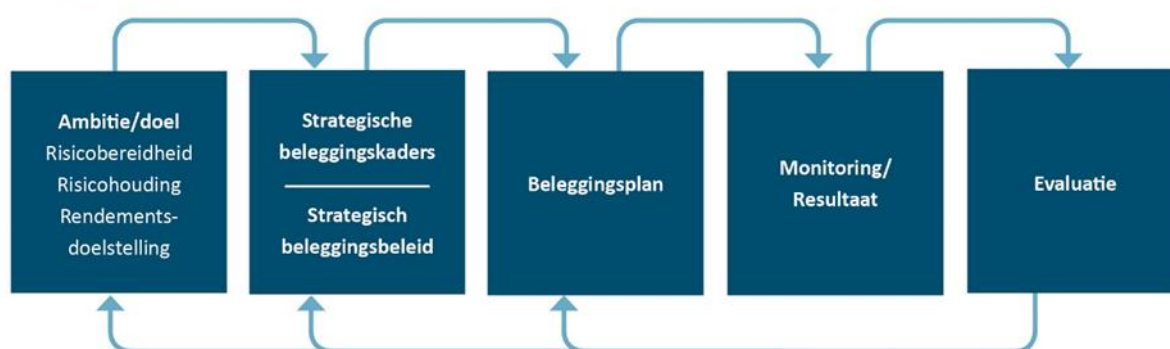
Deelnemers hebben hun geld aan ons toevertrouwd. Uit iedere ingelegde euro willen we zoveel mogelijk waarde halen in termen van kwaliteit en rendement. We willen steeds meer doen tegen steeds lagere kosten.

3.1 Beleggen

PME streeft naar een zo goed mogelijk en betaalbaar pensioen voor zijn deelnemers. Om dit doel te bereiken is het nodig om het pensioenvermogen te

beleggen. De pensioenpremies alleen zijn onvoldoende voor de (toekomstige) pensioenuitkeringen. Het beleggingsproces van PME ziet er als volgt uit:

Beleggingsproces PME

3.1.1 Ambitie / doel

De doelstelling van het beleggingsbeleid van PME wordt concreet gemaakt in een benodigd lange termijn overrendement van ten minste 1,5% per jaar. Dit is onderbouwd met een ALM-studie. Dit betekent dat het gemiddelde rendement op de beleggingen op lange termijn jaarlijks tenminste gemiddeld 1,5% per jaar hoger moet zijn dan de waardeverandering van de pensioenverplichtingen.

PME stelt hoge eisen aan de mate waarin beleggingen en de uitvoering ervan beheerst worden. PME wil het overrendementsdoel realiseren op een manier die uitlegbaar en transparant is, tegen een acceptabel kostenniveau en met niet meer risico en complexiteit dan nodig is. Het nemen van bewuste en beheersbare risico's die voldoende gecompenseerd worden, is hierbij leidend.

Uitvoeringskosten dienen in verhouding te staan tot de meerwaarde van de verwachte opbrengsten. PME stimuleert verantwoorde beloningsstructuren bij marktpartijen waaraan PME uitbesteedt.

Daarnaast wil PME de financiële doelstelling realiseren op een manier die bijdraagt aan een duurzame economie en samenleving. PME streeft ernaar om in aansluiting op de wensen van de deelnemers, negatieve maatschappelijke effecten van zijn beleggingen te voorkomen en waar mogelijk ook om positieve maatschappelijke impact te realiseren

3.1.2 Strategische kaders

Onze strategische beleggingskaders zijn het uitgangspunt voor het beleggingsbeleid.

De beginselen en uitgangspunten vormen een toetssteen voor elke beleggingsbeslissing. In 2019 is het strategisch beleggingskader herzien. De beleggingsbeginselen, de beschrijving van de doelstelling en de uitgangspunten voor de uitvoering en risicomangement zijn aangepast. Het document is te vinden op onze [website](#).

Om onze financiële ambitie te realiseren wordt de manier waarop PME belegt gekaderd door:

- Beleggingsbeginselen (ook wel *investment beliefs* genoemd): hierin is vastgelegd waar en op welke wijze PME rendement wil en denkt te kunnen halen. Het zijn de overtuigingen die PME hanteert over de werking van de economie en financiële markten in relatie tot de doelstelling van PME. De beleggingsbeginselen zijn te vinden op onze [website](#).
- Uitgangspunten voor de uitvoering: deze leggen de organisatie en praktische uitvoering van het beleggingsproces vast.
- Uitgangspunten voor het risicomanagement: dit zijn de uitgangspunten voor het evalueren en bijsturen van het risicoprofiel van de beleggingsportefeuille en het (strategische) beleggingsbeleid.

3.1.3 Strategisch beleid

Eind 2019 stelde het bestuur het nieuwe strategisch beleggingsbeleid voor de periode 2020 – 2025 vast. Met het nieuwe strategisch beleggingsbeleid wordt naar verwachting een hoger overrendement gerealiseerd met een lager risico.

De belangrijkste wijziging in het strategisch beleid is het geleidelijk ophogen van de renteafdekking van 40% naar 60% in combinatie met het ophogen van de returnportefeuille naar 60%. Binnen de returnportefeuille wordt een betere diversificatie aangebracht door uitbreiding van hoogrentende categorieën en onroerend goed. Dit in aanvulling op de beoogde uitbreiding van private equity en real assets.

Beleggingscategorie	Strategische portefeuille 2020-2025
Vastrentende waarden, matchingportefeuille	40,0%
Aandelen	25,0%
Vastrentende waarden, hoogrentend	15,0%
Vastgoed	10,0%
Private equity	5,0%
Real assets	5,0%

3.1.4 Beleggingsplan 2020

Het strategisch beleggingskader en het strategisch beleggingsbeleid vormen de basis voor het jaarlijkse beleggingsplan. Hierin legt PME de normportefeuille voor dat jaar vast én de afspraken met MN voor het portefeuillebeheer.

Het beleggingsplan 2020 houdt rekening met de opbouw van de renteafdekking. Voor 2020 is de renteafdekking vastgesteld op 45%. Verder wordt rekening gehouden met een stapsgewijze opbouw van illiquide beleggingen, met name vastgoed en infrastructuur.

Strategische beleggingsportefeuille en normportefeuille begin en eind 2020

Beleggingscategorie	Norm-portefeuille eind 2020	Norm-portefeuille begin 2020	Strategische portefeuille 2020-2025
Vastrentende waarden, matchingportefeuille	48,5%	48,5%	40,0%
Aandelen	31,7%	31,4%	25,0%
Vastrentende waarden, hoogrentend	12,1%	12,1%	15,0%
Vastgoed	3,7%	3,9%	10,0%
Private equity	3,0%	2,9%	5,0%
Real assets	1,0%	1,2%	5,0%
	100%	100%	100%

De feitelijke beleggingsportefeuille ultimo 2020 en de verschuiving ten opzichte van ultimo 2019 is als volgt:

Beleggingscategorie	Feitelijke portefeuille eind 2020	Feitelijke portefeuille eind 2019	Verschuiving*
Vastrentende waarden, matchingportefeuille	48,2%	47,1%	1,1%
Returnportefeuille	51,8%	52,9%	-/- 1,1%
- Aandelen	32,8%	34,9%	-/- 2,2%
- Vastrentende waarden, hoogrentend	10,8%	9,7%	1,2%
- Vastgoed	3,8%	4,1%	-/- 0,3%
- Private equity	3,4%	2,8%	0,6%
- Real assets	1,0%	1,4%	-/- 0,4%
	100%	100%	0,0%
* er is sprake van afrondingsverschillen			

In het beleggingsplan 2020 was ook voorzien in de evaluatie van verschillende strategieën, namelijk bedrijfsobligaties, liquiditeiten, onroerend goed en private equity. De evaluaties zijn in 2020 afgerond, de nieuwe strategieën worden in 2021 afgerond.

Strategie onroerend goed Nederland en een routekaart verduurzaming

De strategie onroerend goed Nederland is in 2020 geëvalueerd over de periode oktober 2017 tot 2020. De belangrijkste bevinding is dat de portefeuille heeft voldaan aan de strategische doelstellingen en er geen reden is tot grote wijzigingen in de strategie.

Onroerend goed is onderdeel van de returnportefeuille. De strategie voor onroerend goed in Nederland blijft gericht op objecten met een laag fundamenteel risico met de nadruk op het genereren van kasstromen (huuropbrengsten). De portefeuille wordt opgebouwd van ca. € 1,5 miljard naar € 2,25 miljard in 2025. De uitbreiding vindt hoofdzakelijk plaats in woningen. In de strategie is ook de mogelijkheid opgenomen dat belegd kan worden in woningen op basis van houtbouw. Verder maakt een nieuwe selectieraamwerk het mogelijk dat er een bewustere selectie plaatsvindt van objecten en fondsen met een beperkt risicoprofiel.

PME streeft naar een klimaat-neutrale Nederlandse vastgoedportefeuille per 2050. Dit betekent dat de portefeuille dan CO₂ neutraal dient te zijn. In 2020 is de routekaart bepaald om de onroerend goed portefeuille in Nederland in lijn te brengen met de doelstellingen in het klimaatakkoord van Parijs (50% CO₂-reductie in 2030 en 100% CO₂-reductie in 2050). En is

bepaald wat nodig is om de gehele woningenportefeuille van PME te voorzien van een energielabel A. In concreto resulteert dat in drie maatregelenpakketten: isolatie en ventilatie, zonnepanelen en installaties.

In 2021 wordt het concrete plan van aanpak voor de verduurzaming van de portefeuille nader ingevuld op basis van een prioritering van de objecten en de daadwerkelijke start van de verduurzamingsmaatregelen per object. Jaarlijks zal de voortgang van de CO₂-reductie gemonitord worden.

Herbalanceren van de portefeuille in 2020

Als gevolg van de snelle verspreiding van het coronavirus over de wereld heerste er sinds maart 2020 grote onzekerheid over de economie, dat zich vertaalde in onrust en verminderde liquiditeit op de financiële markten. Hierdoor kwam de portefeuille van PME buiten verschillende bandbreedtes rondom de normportefeuille. In een extra vergadering van het algemeen bestuur op 20 maart 2020 werd besloten tot het herbalanceren naar de onderkant van de bandbreedte van de returnportefeuille in plaats van tot de normweging. Belangrijkste reden om niet naar de normweging te herbalanceren was de grote onzekerheid ten aanzien van economische ontwikkelingen, met andere woorden grote risico's en de beperkte liquiditeit van de markt. Eveneens besloot het algemeen bestuur tot het handhaven van de overschrijding van de bandbreedte binnen de matchingportefeuille, welke ontstaan was door de daling van de rente en de toename van ontvangen cash-onderpand.

Het algemeen bestuur mandateerde de exacte invulling van de herbalancering aan het uitvoerend bestuur. Het uitvoerend bestuur accordeerde op 26 maart 2020 hiertoe het implementatieplan. Het uitvoerend bestuur besloot op 9 april 2020 tot een tijdelijke aanpassing op de bovenkant van de strategische bandbreedte voor liquiditeiten. Deze tijdelijke aanpassing werd in 2020 meerdere keren door het uitvoerend bestuur opnieuw beoordeeld en verlengd. Mede als gevolg van de koersbewegingen bewoog de returnportefeuille zich al snel weer (ruim) binnen de gestelde bandbreedte. Eind mei 2020 constateerde het algemeen bestuur dat de portefeuille zich al aanzienlijk richting de norm had bewogen en keerde PME weer terug naar het reguliere beleid.

Op verzoek van de commissie balans- en vermogensbeheer en de audit, risk & compliance commissie van PME is het beleggingsproces en de besluitvorming in de maanden maart, april en mei eind 2020 geëvalueerd, waarbij zowel het besluitvormingsproces (governance en gedragsaspecten) als de beleggingsaspecten (rendement, risico, liquiditeit en kosten) zijn betrokken.

Het algemeen bestuur concludeerde dat de herbalancering in 2020 goed heeft gewerkt en dat dit 0,4%-punt dekkinggraad heeft opgeleverd. Het bestuur koos uit oogpunt van risicobeheersing voor een prudente aanpak vanwege de grote onzekerheid op dat moment over de ontwikkeling van het virus en

de economie. Ten aanzien van het proces rondom het liquiditeitenbeheer concludeerde het algemeen bestuur dat dit noodzakelijk is gebleken en dat in de tussentijd nieuw beleid is uitgewerkt om in stress-situaties mogelijkheden te hebben om tijdelijk meer liquiditeiten aan te houden.

3.1.5 ESG-integratie

In de beleggingsbeginselen is vastgelegd dat PME ervan overtuigd is dat beleggingen die rekening houden met milieu, sociale en governance-factoren (ESG) op de lange termijn een beter risico-rendementsprofiel opleveren voor de portefeuille. Daarom integreert PME ESG in de portefeuilleconstructie, alle beleggingscategorieën en beleggingsbeslissingen. Ook worden bij de selectie, aanstelling, monitoring en het ontslag van vermogensbeheerders ESG-risico's en kansen meegewogen. PME benadert maatschappelijk verantwoord beleggen als een integraal onderdeel van het beleggingsproces. ESG-factoren worden inmiddels meegewogen in elke beleggingsbeslissing.

Voor het doorlichten van onze beleggingen op ESG-factoren gebruiken we data van onderzoeksbureau MSCI. MSCI onderzoekt het beleid en de strategie van ondernemingen op een groot aantal onderwerpen (zie tabel). Ook volgt MSCI het gedrag van ondernemingen en onderzoekt of zij betrokken zijn bij ontoelaatbare praktijken en controverses. Uit de analyse van MSCI volgt een score die ons in staat stelt ondernemingen te rangschikken op basis van ESG-prestaties.

Milieu / Klimaat	Sociaal / Arbeid	Ondernemingsbestuur
CO ₂ -uitstoot	Arbeidsomstandigheden	Samenstelling bestuur
CO ₂ -uitstoot van producten	Gezondheid en veiligheid	Beloningsbeleid
Klimaatkwetsbaarheid	Personeelsontwikkeling	Eigendomsstructuur
Financiering milieu impact	Arbeidsomstandigheden in de keten	Verslaggeving
Waterschaarste	Productveiligheid en kwaliteit	Ethiek en fraude
Biodiversiteit en landgebruik	Chemische stoffen	Concurrentievervalsing
Grondstoffenwinning	Dwang- en kinderarbeid	Corruptie en instabiliteit
Giftige uitstoot en afval	Vrijheid van vakbondsvorming	Instabiliteit van het financieel
Elektronisch afval	Anti-discriminatie	systeem
Kansen in schone technologie	Kwaliteit van financiële producten	Belastingtransparantie
Kansen in groen vastgoed	Privacy en databeveiliging	
Kansen in hernieuwbare energie	Verantwoord beleggen	
	Gezondheid	
	Inkoop	
	Toegang tot communicatie, financiële diensten, gezondheidszorg	
	Kansen in voeding en gezondheid	

Bewuste selectie bij aandelen opkomende landen

Nadat in 2019 de bewuste selectie strategie werd geïmplementeerd in de passief beheerde aandelenportefeuille ontwikkelde markten, werd een vergelijkbare aanpak in 2020 ook geïmplementeerd voor de beleggingen in aandelen in opkomende landen. Voor deze beleggingen is er nog een aanvullende voorwaarde toegevoegd: PME wil niet beleggen in ondernemingen waarin overheden een controlerend belang hebben, als deze overheden niet voldoen aan de minimale criteria die PME stelt.

Onderzoek bewuste selectie bij (hoogrentende) bedrijfsobligaties

Voor beleggingen in bedrijfsobligaties komt steeds meer informatie beschikbaar waarmee bepaald kan worden in welke mate de uitgevende bedrijven rekening houden met milieu, mensen en maatschappij. Als gevolg daarvan verwacht PME in 2021 ook bewuste selectiecriteria te kunnen toepassen voor de beleggingen in de (hoogrentende) bedrijfsobligaties.

ESG-aspecten bij selecteren en monitoren van externe vermogensbeheerders

PME ziet erop toe dat (externe) vermogensbeheerders op dezelfde manier met verantwoord beleggen omgaan als PME. Bij de selectie en monitoring van externe vermogensbeheerders wordt daarom een Planet-score gegeven. Daarbij worden punten toegekend aan het beleid, de ESG-integratie en de ESG-rapportage.

Voor vastgoedmanagers is deelname aan de duurzaamheidsbenchmark GRESB verplicht. Voor vermogensbeheerders in andere beleggingscategorieën wil PME dat die ondertekenaar zijn van de Principles for Responsible Investment (PRI) en een duidelijk ESG-beleid en een goed proces van ESG-integratie voor de beleggingen hebben. Dit wordt ieder jaar geëvalueerd en met externe vermogensbeheerders besproken.

In 2020 actualiseerde het bestuur van PME het beleid voor de selectie en monitoring van externe managers. In dit beleid werden de laatste wijzigingen uit het uitbestedingsbeleid, de strategische beleggingskaders (waaronder ESG-integratie), het beleggingsproces, het integriteitsbeleid, het beloningsbeleid en belastingbeleid verwerkt.

3.1.6 Marktentwikkelingen per beleggingscategorie

Vastrentende waarden

Staats- en bedrijfsobligaties ontwikkelde landen

De coronapandemie zorgde voor een nieuw laagte record in de tienjaars Duitse rente. Deze daalde tot -/- 0,86% in maart als gevolg van de wereldwijde lockdowns. Door de massale aankondiging van fiscale en stimuleringsmaatregelen steeg de Duitse tienjaars rente weer naar -0,2%. De beweging in de rente werd de rest van het jaar gedreven door versoepeling van de maatregelen, hernieuwde “lockdowns” en de aankondigingen van werkende vaccins.

De Non-Euro staatsobligatie portefeuille is in 2020 verkocht en de renteafdekking is met renteswaps verder opgehoogd. De opbrengst uit de verkoop is naar de kortlopende obligatie portefeuille gealloceerd. Tevens zijn de langlopende Belgische staatsobligaties dit jaar verkocht. Binnen het landenraamwerk dat PME hanteert is België niet langer passend voor de langlopende staatsobligatie portefeuille. België maakt nog wel onderdeel uit van de kortlopende obligatie portefeuille. De opbrengst uit de verkoop is naar de kortlopende obligatie portefeuille gealloceerd en de renteafdekking is met renteswaps in stand gehouden.

In 2020 boekten zowel Europese als ook Amerikaanse investment grade bedrijfsobligaties een positief totaalrendement. Waar het rendement voor Europese investment grade bedrijfsobligaties uitkwam op 2,89%, bedroeg het rendement voor Amerikaans IG papier zelfs 8,07% (gemeten in US dollar). Voor beide markten is het positieve totaalrendement terug te voeren op een combinatie van het lopende rendement (carry) en de in 2020 gedaalde rente. Voor Europees en Amerikaans IG schuld papier lagen de gemiddelde kredietopslagen aan het einde van 2020 op vergelijkbare niveaus als aan het begin van 2020.

Verzekeringsgroep Metaalindustrie (VGMI)

PME ontvangt rentevergoedingen over onderhandse leningen aan de Verzekeringsgroep Metaalindustrie (VGMI), die voortkomen uit een voormalige herverzekering van pensioenverplichtingen. Deze leningen worden sinds 1 januari 2009 in dertig jaar

geleidelijk afgelost. In de eerste maanden van 2020 is de spread van de onderliggende verzekeringsmaatschappijen sterk gestegen. Sinds april is de spread vervolgens gedaald. Dit en het dalen van de swaprente, heeft ervoor gezorgd dat het jaar met een positief rendement van 6,98% is afgesloten.

Hypotheeken

In 2020 werd een recordaantal hypotheekaanvragen geregistreerd. Tevens zette de stijging van de Nederlandse huizenprijzen in 2020 door. Huizenprijzen zijn met circa 9% in waarde gestegen. De krapte in de woningmarkt is ook te zien in het gegeven dat 58% van de woningen boven de vraagprijs wordt verkocht. Kredietverliezen en betalingsachterstanden in de portefeuille zijn verwaarloosbaar, ondanks de corona-perikelen. Hypotheekrentes zijn in 2020 verder gedaald. De hogere rentevergoeding ten opzichte van staatsobligaties en investment grade bedrijfsobligaties bleef gehandhaafd. Dit resulteerde voor 2020 in een rendement van 2,1%.

Hoogrentende waarden

Hoogrentende waarden zijn leningen met een hoger risicoprofiel en een bijbehorend hoger verwacht rendement. Het totaal rendement bedroeg voor Europese hoogrentende bedrijfsobligaties 1,79% en voor Amerikaanse hoogrentende bedrijfsobligaties 6,6% (gemeten in US dollar). Daar ging uitzonderlijke volatiliteit aan vooraf. In maart liep het verlies op tot -20% door onzekerheid over de financieel-economische gevolgen van de coronapandemie. De introductie van grootschalige stimuleringspakketten leidde herstel in.

Het rendement voor obligaties van opkomende landen uitgegeven in Amerikaanse dollar kwam uit op 3,5% (gemeten in US dollar) in 2020 terwijl obligaties die zijn uitgegeven in lokale valuta een positief rendement van 3,2% behaalden (gemeten in US dollar). De valuta's van opkomende landen daalden ten opzichte van de Amerikaanse dollar.

Eind 2019 besloot PME om infrastructuurleningen toe te voegen als nieuwe beleggingscategorie binnen hoogrentende waarden. Na de bestuurlijke vaststelling van de strategie en het mandaat zijn in 2020, na het doorlopen van de reguliere selectieprocedure, twee managers geselecteerd.

Zakelijke waarden

Aandelen

Corona zorgde in het eerste kwartaal voor sterk dalende aandelenkoersen, maar de aandelenmarkten wisten hier de kwartalen erna van te herstellen. Aandelen uit ontwikkelde landen behaalden een rendement van 10,8% in 2020. Nadat de Amerikaanse verkiezingen achter de rug waren en effectieve vaccins in aantocht waren, waren beleggers optimistisch geworden en stuwden de ontwikkelde markt indices naar recordhoogtes. Aandelen Opkomende landen lieten in 2020 ook een zeer sterk positief jaarrendement noteren. Opkomende landen presteerden relatief goed doordat Aziatische landen als China en Zuid-Korea, die een groot deel uitmaken van de benchmark, er relatief snel in slaagden om het virus onder controle te krijgen. De oplopende handelsspanning tussen China en de Verenigde Staten had geen sterk effect op de aandelenkoersen in China.

Private equity

De impact van de coronacrisis op private equity is vooral te zien in een verlaging van het totaal opgehaalde kapitaal en een vertraging van de fondsenwerving ten opzichte van de voorgaande jaren. Vanwege reisbeperkingen gaven investeerders de voorkeur aan bestaande relaties en aan grotere meer gevestigde vermogensbeheerders ten koste van kleinere of opkomende beheerders. De tweede helft van het jaar laat een positiever beeld zien. Door het kunnen uitvoeren van due diligence via video conference gaven investeerders verdere invulling aan de PE-beleggingsallocaties.

Wereldwijde buyout-deals zijn aanzienlijk hersteld ten opzichte van het tweede kwartaal. Het aantal deals in het derde kwartaal is slechts 0,5% gedaald in vergelijking met het derde kwartaal van 2019. Hoewel de pandemie voortdurende operationele uitdagingen met zich meebrengt heeft de markt zich goed hersteld. Private equity is een lange-termijn-belegging en biedt daarmee in de huidige situatie ook kansen. Het rendement bedroeg in 2020 18,83%.

Maatschappelijk verantwoord beleggen kreeg ook in 2020 duidelijk steeds meer aandacht waarbij een verhoogde nadruk werd gelegd op een verbeterde "social responsible investing" ("SRI") rapportage en "diversity". Dit laatste zowel in het personeelsbestand

van de PE-manager zelf als in hun onderliggende portefeuilleondernemingen.

PME committeerde in 2020 onder meer 50 miljoen US dollar aan ARA, op dit moment één van de eerste gespecialiseerde fondsen met betrekking tot het impact thema 'circulaire economie'. Het fonds richt zich op buy-outs van kleine ondernemingen en industriële groei investeringen die bijdragen aan de circulaire economie en/of CO₂ in Europa en Amerika.

Vastgoed

Conform de vastgoedstrategie van PME is in 2020 de kantorenportefeuille volledig afgebouwd, is voortgang geboekt op het afbouwen van niet-strategische winkels en is een stap gezet in de verdere verjonging van de woningportefeuille.

Op de Nederlandse woningmarkt blijft er sprake van krapte; het aanbod is niet eerder zo krap geweest als nu. Het krappe aanbod in combinatie met de lage hypotheekrente stuwt woningprijzen verder omhoog.

Ook huurprijzen hebben een stijging laten zien. Redenen voor deze stijging zijn de verhuur van meer appartementen (deze zijn gemiddeld duurder) en

meer verhuurtransacties. In 2020 werd een rendement van ruim 5% behaald.

In de woningportefeuille investeerde PME in 2020 in een tweetal grote appartementencomplexen in Utrecht en Nieuwegein, samen goed voor bijna 450 woningen. In beide projecten is middenhuur goed vertegenwoordigd, waardoor een bijdrage wordt geleverd aan betaalbare huisvesting. Beide projecten hebben een energielabel A of beter.

Naast vastgoed in Nederland, belegt PME ook in vastgoed in het buitenland en focust hierbij op Europees vastgoed met een laag risico. Het rendement op de internationale vastgoedportefeuille was +/- 1,8%.

Real assets

Real Assets bestaat uit beleggingen in Bosbouw en in Infrastructuur. Ultimo 2020 vormden real assets in totaal 1,1% van de beleggingsportefeuille. Het rendement bedroeg +/- 4,9%.

3.1.7 Beleggingsresultaat 2020

Het rendement bedroeg over 2020 10,9%.

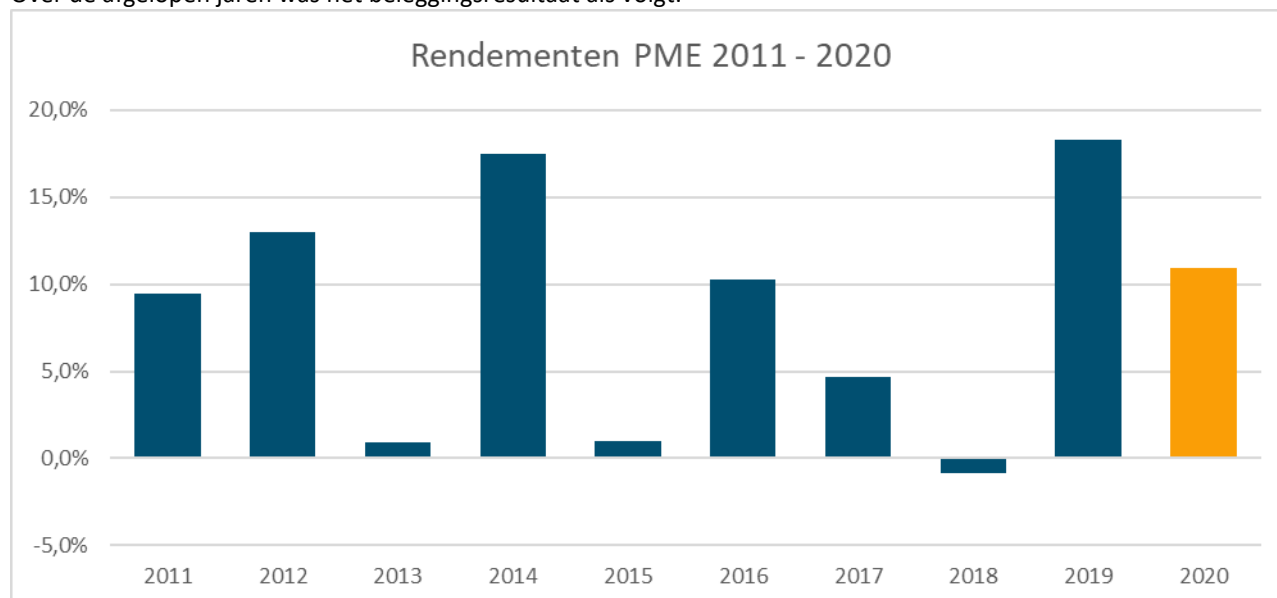
Rendement 2020	Portefeuille	Benchmark	Out- / under performance*
Rendement inclusief renteafdekking	10,9%	11,2%	-/- 0,2%
<i>* Er is sprake van afrondingsverschillen</i>			
Vastrentende waarden, matchingportefeuille	13,3%	13,2%	0,1%
Returnportefeuille	8,4%	8,5%	-/- 0,1%
- Aandelen	11,3%	11,2%	0,1%
- Hoogrentende waarden	0,3%	0,0%	0,3%
- Vastgoed	2,6%	2,2%	0,4%
- Private equity	18,8%	18,8%	0,0%
- Real assets	-/- 4,9%	0,6%	-/- 5,5%

3.1.8 Lange termijn resultaten

Het gemiddelde beleggingsrendement van PME over de afgelopen vijf jaar komt uit op 8,47%.

Het gemiddelde beleggingsrendement van PME over de afgelopen tien jaar komt uit op 8,35%.

Over de afgelopen jaren was het beleggingsresultaat als volgt:

Z-score en performancetoets

De z-score laat zien of een pensioenfonds de normportefeuille al dan niet heeft verslagen. De maatstaf voor de performancetoets, de gemiddelde z-score over vijf jaar, is 0 of hoger. De z-score van PME

in 2020 bedraagt 0,38. Het totale rendement was over de periode 2016 tot en met 2020 met een jaarlijks gemiddelde van 8,47% ruim positief. De score voor de performancetoets was in 2020 1,98.

	2020	2019	2018	2017	2016
Feitelijk rendement	10,9%	18,3%	-0,88%	4,7%	10,3%
Normrendement*	11,2%	17,8%	-1,42%	4,42%	10,1%
Z-score	0,38	0,33	0,34	0,14	0,38
Performancetoets	1,98	2,01	1,97	1,91	1,89

* Het normrendement ten behoeve van de z-score wijkt af van het benchmarkrendement, omdat hier voor enkele categorieën andere benchmarks gelden.

3.1.9 Beleggen in Nederland

PME staat positief tegenover het beleggen van pensioengelden in Nederland om bij te dragen aan de economische groei. Die groei is goed voor bedrijven en de werkgelegenheid en daarmee voor de aangesloten werkgevers en deelnemers. Uiteraard blijft bij het beleggen in Nederland het doel van een goed rendement tegen een beperkt risico voorop staan. In de volgende tabel zijn de beleggingen in Nederland opgenomen. Ruim 14% van de beleggingsportefeuille is in Nederland belegd.

PME belegt in de Nederlandse woningenmarkt en in Nederlandse hypotheek. Binnen de Nederlandse woningenmarkt focust PME op het thema betaalbare huisvesting in de vrije sector, waarbij voornamelijk in het middelhoge huursegment wordt geïnvesteerd. Voorbeelden van projecten die in 2020 zijn opgeleverd of geïnitieerd door PME zijn het appartementencomplex 'The Village' in [Veldhoven](#) en twee woontorens in [Nieuwegein](#).

Via het beleggingsfonds 'Innovation Industries' belegt PME in Nederlandse startende technologiebedrijven en scale up's met groeipotentieel. Door te beleggen in Innovation Industries is PME in staat om een impuls te geven aan de eigen sector. De geselecteerde bedrijven in nieuwe technologie krijgen door het investeringsfonds toegang tot financiering waardoor zij kunnen uitgroeien tot succesvolle bedrijven die zorgen voor economische groei en werkgelegenheid in Nederland. Het investeringsfonds werkt samen met drie technische universiteiten in Nederland en een aantal Nederlandse hightech bedrijven uit de achterban van PME.

Voorbeelden van technologiebedrijven waarin PME via Innovation Industries in belegt zijn [SMART Photonics](#) en [Microsure](#). In ons PME Magazine van mei 2020 en december 2020 stelden wij deze bedrijven aan onze deelnemers voor.

Beleggingen in Nederland <i>beleggingscategorie</i>	<i>Bedragen (x € 1 miljoen)</i>	<i>In % van totaal belegd vermogen</i>
Staatsobligaties	1.859	3,0%
Bedrijfsobligaties	3.025	5,0%
Hypotheek	2.673	4,4%
Aandelen	310	0,5%
Vastgoed	1.201	2,0%
Overig	-428	-0,7%
Totaal in Nederland	8.641	14,2%

3.2 Premie

Werkgevers betalen pensioenpremie aan PME. Een deel van deze premie mogen zij inhouden op het salaris van de werknemers. De pensioenpremies worden belegd om rendement te behalen. Want de premies alleen zijn niet voldoende om alle toegezegde pensioenen nu en in de toekomst te kunnen betalen.

3.2.1 Premie 2020

In 2020 is de premie voor de basispensioenregeling 22,7% van de pensioengrondslag (2019: 22,7%). Maximaal 10,89% van de pensioengrondslag wordt ingehouden op het salaris van de werknemer. In totaal werd in 2020 € 1,610 miljard premie in rekening gebracht. (2019: € 1,332 miljard).

PME hanteert normaal gesproken een strikt incassobeleid. Wordt de premienota niet op tijd betaald, dan ontvangt de werkgever een herinnering, gevolgd door een aanmaning. Bij uitblijven van de betaling na een aanmaning, kan de vordering overgedragen worden aan de gerechtsdeurwaarder of het incassobureau.

In verband met de onzekere economische situatie van veel werkgevers als gevolg van de uitbraak van de coronapandemie en in afwachting van de Noodmaatregel Overbrugging voor Werkbehoud (NOW-regeling) van de overheid, besloot het uitvoerend bestuur op 24 maart 2020 in een extra

vergadering om het incassobeleid met betrekking tot de betaling van de pensioenpremie voor werkgevers tijdelijk te versoepelen. Dit betekende dat:

- de termijn voor het versturen van betalingsherinneringen aan werkgevers werd verruimd van 14 dagen naar twee maanden na de vervaldatum van een factuur;
- het middel 'treffen van betalingsregelingen' frequenter werd ingezet;
- geen gebruik werd gemaakt van het recht om de vrijwillige overeenkomsten bij premieachterstand te beëindigen.

Op 24 maart 2020 werden alle werkgevers hierover geïnformeerd via een werkgeversnieuwsbrief. Nadat de NOW-regeling van de overheid enige tijd van kracht was, werd de coulanceregeling inzake de betaling van de pensioenpremie door het uitvoerend bestuur beëindigd. Vanaf de premienota over de maand juni 2020 keerde het beleid weer terug naar de reguliere betaal- en herinneringstermijnen.

Het uitvoerend bestuur monitorde het verloop van de premiebetalingen in 2020 nauwlettend en constateerde dat werkgevers in de sector in 2020 goed in staat waren aan hun verplichtingen te voldoen. Eind 2020 had PME 16 dossiers (eind 2019: 14) overgedragen aan een deurwaarder ter waarde van € 1 miljoen (eind 2019: € 1,4 miljoen). In 2020 zijn 7 nieuwe vorderingen overgedragen aan een deurwaarder.

(Bedragen x € 1 miljoen)	2020	2019	2018	2017	2016
In rekening gebrachte premie	1.610	1.332	1.254	1.171	1.102
Openstaande premies ultimo jaar	25	25	29	29	21

3.2.2 Premiedekkingsgraad

De pensioenpremie 2020 is bestemd voor de inkoop van de pensioenaanspraken over het jaar 2020.

Tussen sociale partners en PME zijn in 2015 afspraken gemaakt over het vaststellen van de gedempte kostendekkende premie tot en met het jaar 2020. Hierbij werd rekening gehouden met een vast verwacht rendement van 2,5%. Hiermee werd voorzien dat de premie voldoende is voor de jaarlijkse opbouw van 1,875% van de pensioengrondslag. De daadwerkelijke inkoop van pensioenaanspraken vindt plaats op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur (RTS).

Deze RTS ligt in de afgelopen jaren lager dan het – in de gedempte kostendekkende premie opgenomen – verwachte rendement van 2,5%. De werkelijke kosten voor de inkoop van pensioenaanspraken zijn daardoor hoger dan de premieopbrengsten. Als de premieopbrengsten en de kosten van pensioenaanspraken gelijk aan elkaar zijn, is er een premiedekkingsgraad van 100%.

De premiedekkingsgraad voor 2020 wordt berekend op basis van de RTS per 31 oktober 2019 (toetsmoment) en bedraagt 62% (2019: 79%).

(Bedragen x € 1 miljoen)	2020	2019	2018	2017	2016
Kostendeekkende premie (nodig o.b.v. RTS)	2.414	1.787	1.629	1.619	1.345
Gedempte kostendeekkende premie (o.b.v. 2,5%)	1.328	1.186	1.117	1.064	972
Premiedeckingsgraad (per 31 oktober)	62%	79%	81%	73%	83%

Het bestuur van PME sprak in de afgelopen jaren meerdere keren met sociale partners over de mogelijkheden om de premiedeckingsgraad te verbeteren. Sociale partners hechten aan de stabiliteit van de premie en de opbouw.

Gezien het feit dat het jaar 2020 het laatste jaar is van de vijf-jaars-periode voor de gedempte kostendeekkende premie, besloot het bestuur van PME eind 2019 de lage premiedeckingsgraad voor het jaar 2020 nog te accepteren. Het bestuur liet sociale partners daarbij weten het premiebeleid in 2020 te evalueren en vast te stellen.

Eind juni 2020 besloot het bestuur van PME in het premiebeleid vanaf het jaar 2021 het verwachte rendement voor de premieberekening gelijk te stellen aan het maximale verwachte rendement (peildatum 30 september 2020) verminderd met een prudentieafslag van 10 basispunten. In 2021 zal het premiebeleid worden geëvalueerd en wordt besloten of het rendement voor de berekening van de premie wordt gehandhaafd of lager wordt vastgesteld. Het bestuur vindt een extra afslag van 10 basispunten (dus 20 basispunten in totaal) wenselijk, er kan echter aanleiding zijn voor het bestuur om tot een andere extra afslag te besluiten.

3.3 Kosten

PME legt transparant verantwoording af over zijn uitvoeringskosten. Dit gebeurt op basis van de Aanbevelingen Uitvoeringskosten van de Pensioenfederatie.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de kosten voor pensioenbeheer, vermogensbeheer en transactiekosten.

De bestuurskosten – waaronder de vergoedingen van alle bestuurlijke organen van PME – worden voor de helft aan pensioenbeheer en voor de helft aan vermogensbeheer toegerekend.

3.3.1 Totale uitvoeringskosten

De totale uitvoeringskosten van PME stegen van € 254,6 miljoen (2019) naar € 316,0 miljoen (2020).

De absolute kosten voor pensioenbeheer stegen licht. De kosten uitgedrukt in een kostprijs per deelnemer voor het pensioenbeheer steeg van € 116 (2019) naar € 119 in 2020.

Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen gedurende het jaar zijn de vermogensbeheerkosten fors gestegen van 0,41% (2019) naar 0,49% in 2020.

	2020 x € 1 miljoen	Verhouding	2019 x € 1 miljoen	Verhouding
Kosten pensioenbeheer	39,6	13%	38,5	15%
Kosten vermogensbeheer (incl. transactiekosten)	276,4	87%	216,1	85%
Totale uitvoeringskosten PME	316,0	100%	254,6	100%

3.3.2 Kosten pensioenbeheer

De kosten van het pensioenbeheer bestaan uit:

- de kosten van de pensioenuitvoering, welke is uitbesteed aan (met name) uitvoeringsorganisatie MN (werkgevers- en deelnemersadministratie, klantbediening, financieel en gegevensbeheer);
- btw-lasten over de uitbesteede diensten;
- 50% van de algemene kosten voor het besturen van het pensioenfonds (bestuur, commissies, verantwoordingsorgaan, bestuursbureau, externe controle, adviseurs, toezichthouders, etc.);
- eventuele project- en/of eenmalige kosten.

Uitgedrukt in een kostprijs per deelnemer, zijn de kosten voor het pensioenbeheer in 2020 gestegen naar € 119 (2019: € 116).

PME vergelijkt zijn eigen uitvoeringskosten en kwaliteit met die van andere grote pensioenfondsen. Al jaren vindt PME de kosten voor het pensioenbeheer te hoog, omdat deze niet marktconform zijn. Een verlaging van het kostenniveau is daarom jarenlang een belangrijk onderwerp van gesprek geweest met de uitvoerder MN.

Bij het besluit van het bestuur van PME in 2020 om de uitbestedingsovereenkomst voor het pensioenbeheer met uitvoerder MN per 1 januari 2022 te beëindigen heeft het kostenniveau als één van de beoordelingscriteria ook meegewogen.

	Kosten		Kosten per deelnemer (actieven en pensioengerechtigden)	
	x € 1.000		x € 1	
	2020	2019	2020 # 332.839	2019 # 331.537
Regulier				
Pensioenuitvoering	28.785	28.600	86	86
Btw-lasten	5.927	5.217	18	16
Besturing pensioenfonds	4.884	4.729	15	14
Totale reguliere kosten pensioenbeheer	39.596	38.546	119	116
Incidenteel				
Eenmalige en/of projectkosten	-	-	-	-
Totale kosten pensioenbeheer	39.596	38.546	119	116

3.3.3 Kosten vermogensbeheer

Bij het vermogensbeheer maakt PME altijd een integrale afweging tussen rendement, risico en kosten. Om die reden moeten de vermogensbeheerkosten altijd in relatie worden gezien tot het beoogde rendement en risico.

Het streven naar lage kosten en waar mogelijk verdere kostenverlagingen (in % van het gemiddeld belegd vermogen) komt tot uiting in het beleggingsbeleid van PME. Het fonds belegt alleen in beleggingscategorieën met hoge kosten als hier naar verwachting een hoger nettorendement na kosten tegenover staat. Ook belegt PME in beginsel passief tegen lage kosten en wordt kostenbewust de verdeling in beleggingscategorieën vastgesteld. Per beleggingscategorie verschillen de kosten namelijk sterk.

Overzicht vermogensbeheerkosten

In 2020 zijn de absolute en relatieve vermogensbeheerkosten (in euro's resp. als percentage van het totaal belegd vermogen) hoger dan die in 2019.

De absolute vermogensbeheerkosten bedroegen in 2020 € 214,9 miljoen (2019: € 182,1 miljoen).

Daarnaast zijn er in 2020 transactiekosten gemaakt van in totaal € 61,5 miljoen (2019: € 34,0 miljoen). De transactiekosten maakten daarmee in 2020 0,11% uit van het gemiddeld belegd vermogen (2019: 0,07%).

De totale kosten kwamen daardoor uit op € 276,4 miljoen (2019: € 216,1 miljoen). Dit betekent een forse stijging van de totale absolute kosten, hetgeen veroorzaakt wordt door:

- stijging van het totaal belegd vermogen,
- meer transactiekosten,
- meer prestatieafhankelijke kosten.

In de volgende paragraaf worden de kosten verder toegelicht.

Uitgedrukt als percentage van het gemiddeld belegd vermogen gedurende het jaar zijn de vermogensbeheerkosten in 2020 0,49% (2019: 0,41%).

Ontwikkeling totale kosten vermogensbeheer

	2020		2019	
	x € 1 miljoen	% van beheerd vermogen	x € 1 miljoen	% van beheerd vermogen
Directe kosten (1)	52,7	0,09%	63,5	0,12%
Vaste beheerkosten	48,8	0,09%	54,3	0,10%
Prestatieafhankelijke kosten	0,0	0,00%	7,0	0,01%
Incidentele kosten	4,0	0,01%	2,2	0,00%
In fondsen verwerkte kosten (2)	138,8	0,25%	98,0	0,19%
Vaste beheerkosten	60,2	0,11%	55,3	0,11%
Prestatieafhankelijke kosten	78,7	0,14%	42,6	0,08%
Overige kosten (3)	10,2	0,02%	8,4	0,02%
Kosten custody, advies, controle, bestuursbureau	10,2	0,02%	8,4	0,02%
Totaal beheerkosten (1+2+3)	201,8	0,36%	169,8	0,33%
Kosten in onderliggende beleggingsfondsen (4)	13,1	0,02%	12,2	0,02%
In fondsen verwerkte kosten	13,1	0,02%	12,2	0,02%
Vermogensbeheerkosten, excl. transactiekosten (1+2+3+4)	214,9	0,38%	182,1	0,35%
Transactiekosten (5)	61,5	0,11%	34,0	0,07%
a.g.v. operationeel portefeuillebeheer	56,3	0,10%	24,4	0,05%
a.g.v. strategische herschikking	5,2	0,01%	9,6	0,02%
Integrale beheerkosten (1+2+3+4+5)	276,4	0,49%	216,1	0,41%
Gemiddeld belegd vermogen en behaald netto rendement over kalenderjaar	56.567	10,94%	52.101,5	18,3%

Toelichting kosten vermogensbeheer

Van de totale vermogensbeheerkosten heeft € 28,6 miljoen (excl. btw) betrekking op uitvoeringsorganisatie MN (2019: € 28,9 miljoen).

PME belegt vrijwel volledig passief in de meest liquide beleggingscategorieën, zoals staatsobligaties en aandelen ontwikkelde landen. Deze beleggingscategorieën kennen hierdoor de laagste beheerkosten. Ook zorgt de hoge mate van liquiditeit van deze beleggingen ervoor dat de transactiekosten laag zijn.

Actief beheer voor (hoogrentende) bedrijfsobligaties en emerging market debt leiden tot hogere beheerkosten in deze beleggingscategorieën. Ook zijn de transactiekosten voor deze categorieën hoger omdat deze beleggingen iets minder liquide zijn.

De totale transactiekosten liggen in 2020 beduidend hoger dan afgelopen jaren. De stijging wordt grotendeels veroorzaakt door transacties in de categorie vastrentende waarden, enerzijds door een hoger volume in verband met de implementatie van het beleggingsplan 2020 en anderzijds vanwege hogere spreads in de periode februari – mei als gevolg van de coronacrisis. Voor vastrentende waarden worden de transactiekosten benaderd met de spreads per maandeinde, deze stegen sterk als gevolg van de coronacrisis in, met name, de eerste helft van 2020.

De beleggingscategorieën private equity, internationaal onroerend goed en real assets (zoals infrastructuur en bosbouw) kennen de hoogste kosten. Voor private equity bedroeg het totaal aan beheerkosten en prestatiegerichte beloningen 8,21% (2019: 6,12%), voor internationaal onroerend goed 0,63% (2019: 0,90%) en voor real assets 1,17% (2019: 2,04%) van het gemiddeld in deze beleggingscategorieën belegde vermogen.

De prestatieafhankelijke vergoedingen zijn ten opzichte van 2019 fors gestegen. Daar staat tegenover dat het rendement van de categorieën waarvoor deze prestatieafhankelijke vergoedingen van toepassing zijn (met name voor private equity) in 2020 hoog was. De totale prestatieafhankelijke vergoedingen vormden in 2020 met € 78,7 miljoen (2019: € 49,7 miljoen) ruim 28% van de totale vermogensbeheerkosten van PME (2019: circa 23%).

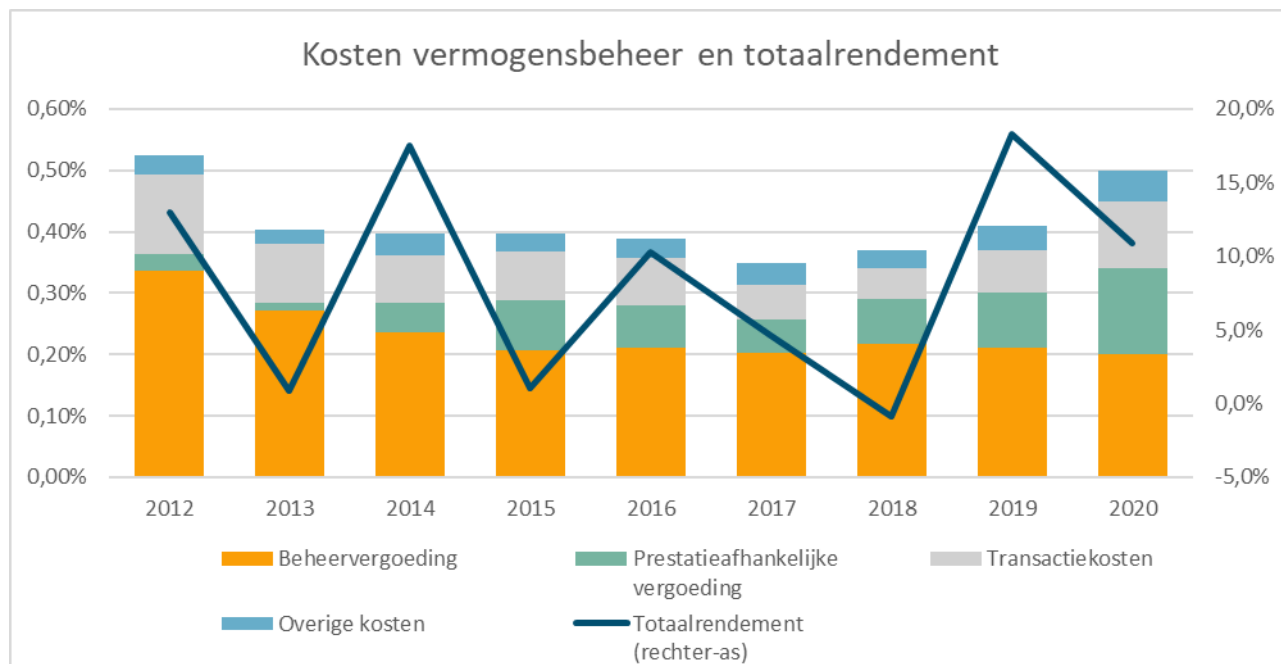
De langjarige opbouw van verschillende illiquide beleggingscategorieën, zoals private equity en onroerend goed zal ook in 2021 en verder doorgezet worden. De beheerkosten van deze categorieën zijn hoger dan die van liquide categorieën, zoals beursgenoteerde aandelen. Als gevolg hiervan nemen de totale beheerkosten van PME naar verwachting verder toe in de komende jaren. Tegenover de hogere beheervergoedingen staat een hoger verwacht netto-rendement en een bijdrage aan de spreiding (diversificatie) over verschillende beleggingen.

Kosten vermogensbeheer per beleggingscategorie in relatie tot het rendement

	Allo- catie x € 1 mjn	Allo- catie in %	Bruto rende- ment ¹	Kosten	Netto rende- ment	Bench- mark	Netto perfor- mance
Staatsobligaties	16.389	26,9%	5,47%	0,01%	5,47%	5,15%	0,32%
Bedrijfsobligaties	9.655	15,8%	3,50%	0,06%	3,44%	3,14%	0,31%
Hypotheken	2.677	4,4%	2,36%	0,27%	2,10%	2,05%	0,05%
Liquide middelen en derivaten ²	515	0,8%	3,48%		3,48%		3,48%
Hoogrentend bedrijfsobligaties	3.410	5,6%	2,69%	0,27%	2,42%	1,81%	0,61%
Hoogrentend obligaties EMD	3.228	5,3%	-/- 2,38%	0,20%	-/- 2,58%	-/- 2,52%	-/- 0,06%
Aandelen ontwikkelde landen	16.724	27,4%	10,87%	0,03%	10,84%	10,36%	0,49%
Aandelen opkomende landen	3.400	5,6%	13,21%	0,19%	13,01%	14,90%	-/- 1,89%
Private equity	2.055	3,4%	27,04%	8,21%	18,83%	18,83%	0,00%
Nederlands onroerend goed	1.505	2,5%	5,65%	0,58%	5,08%	2,38%	2,69%
Internationaal onroerend goed	774	1,3%	-/- 1,17%	0,63%	-/- 1,80%	1,91%	-/- 3,71%
Real assets	649	1,1%	-/- 3,69%	1,17%	-/- 4,86%	0,60%	-/- 5,46%

¹⁾ De transactiekosten zijn al verwerkt in het brutorendement.

²⁾ Voor de categorie Liquide middelen en derivaten is de bijdrage aan het totaalrendement weergegeven, omdat dit beter aansluit bij het karakter van de categorie. Om deze reden zijn het brutorendement en benchmarkgegevens niet opgenomen.

CEM-benchmark

Zoals in de afgelopen jaren gebruikelijk, is ook over het jaar 2019 door CEM-benchmarking (CEM) een analyse opgesteld voor PME. De CEM-benchmark wordt met een vertraging van een jaar gepubliceerd. Dit betekent dat de navolgende cijfers alleen betrekking hebben op de beheerkosten van PME over 2019. Deze kosten zijn door CEM vergeleken met een peer groep. CEM rapporteert jaarlijks vergelijkende analyses met betrekking tot kosten van vermogensbeheer, rendementen en risico's.

De totale beheerkosten, inclusief prestatievergoedingen en exclusief transactiekosten, bedroegen over 2019 voor PME 0,324% van het gemiddeld belegd vermogen. Een kostenniveau dat onder het niveau van het Nederlandse gemiddelde ligt (0,418% van het

gemiddeld belegd vermogen). Om een juiste vergelijking te maken, corrigeert CEM ook voor de strategische keuzes van PME en is er een specifieke CEM-benchmark samengesteld op basis van de feitelijke beleggingsmix van PME. Het vergelijkende kostenniveau van deze benchmark bedraagt 0,336% van het gemiddeld belegd vermogen over 2019. De kosten van PME over 2019 waren dus ook lager dan de gecorrigeerde benchmark, (afgerond) 0,012%.

Uit de analyses van CEM kan worden opgemaakt dat het Nederlands gemiddelde de afgelopen jaren geleidelijk aan daalt, terwijl de kosten van PME geleidelijk aan stijgen. Dit laatste is een direct gevolg van het pad naar de nieuwe strategische beleggingsportefeuille met daarin meer duurdere, illiquide categorieën.

3.3.4 Vergoedingen bestuursleden en leden overige gremia

Leden van het niet-uitvoerend bestuur, onafhankelijke leden, adviseurs van een bestuurscommissie, sleutelfunctiehouders en leden van het verantwoordingsorgaan hebben recht op een vergoeding. Dit is vastgelegd in het vergoedingenreglement van PME. De vergoeding bestaat uit een vaste vergoeding per jaar en een reiskostenvergoeding. Leden van het uitvoerend bestuur zijn in dienst van het pensioenfonds, hebben dus een arbeidsovereenkomst en ontvangen een salaris. Het vergoedingenreglement en de arbeidsovereenkomsten bij PME kennen geen variabele beloningen en bonussen.

Het basisbedrag (op fulltimebasis) voor de vergoeding voor het niet-uitvoerend bestuur is € 140.000,- (niveau 2020). De vergoedingen in het vergoedingenreglement worden normaal gesproken jaarlijks verhoogd met eenzelfde percentage als de lonen in de CAO Metalektro van het afgelopen jaar. Het niet-

uitvoerend bestuur besloot eind 2019 om af te zien van een verhoging per 1 januari 2020 van deze vergoeding. Per 1 januari 2021 werden de vergoedingen ook niet verhoogd, omdat er in 2020 in de CAO Metalektro geen structurele, procentuele loonsverhoging was overeengekomen. Dit geldt voor alle in het vergoedingsreglement opgenomen vergoedingen.

DNB hanteert voor bestuursleden van grote pensioenfondsen een fte-norm van 0,4. Deze fte-norm komt overeen met de daadwerkelijk tijdsbesteding van de niet-uitvoerende bestuursleden van PME. De vergoeding is voor niet-uitvoerende bestuursleden daarom gebaseerd op een norm van 0,4 fte (2 dagen per week). Voor de onafhankelijk voorzitter is de fte-norm hoger, namelijk 0,6 fte (3 dagen per week). De vergoeding (op fulltimebasis) voor deze functie bedraagt € 175.000,- (niveau 2020).

Naam	Functie	Vaste vergoeding in € (excl. btw)
Nicole Beuken (0,6 fte)	Onafhankelijk voorzitter Voorzitter HR-commissie Voorzitter audit risk en compliance commissie	105.000
Theo Bruinsma (0,4 fte)	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie balans- en vermogensbeheer Lid commissie pensioenbeleid en -communicatie	56.000
Susan Eijgermans (0,4 fte) *	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie pensioenbeleid en -communicatie	56.000
Willem van Houwelingen (0,4 fte) * en **	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid audit risk en compliance commissie	28.000
Dries Nagtegaal (0,4 fte) (tot 1 juli 2020)	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid audit risk en compliance commissie	28.000
Monique van der Poel (0,4 fte) *	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie pensioenbeleid en -communicatie	56.000
Lex Raadgever (0,4 fte) *	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie balans- en vermogensbeheer	56.000
Geert van Til (0,4 fte)	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie balans- en vermogensbeheer	56.000
Igor Vermeulen (0,4 fte) (vanaf 1 juli 2020)	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid audit risk en compliance commissie	28.000
Wouter Vlasblom (0,4 fte)	Niet-uitvoerend bestuurslid Lid commissie pensioenbeleid en -communicatie Lid HR-commissie	56.000

* bestuursleden die in dienst zijn van een vakorganisatie of een werkgeversvereniging ontvangen de vergoeding niet zelf. Deze wordt afgedragen aan de betreffende organisatie.

** De vergoeding van Willem van Houwelingen is op grond van artikel 8 [Werkzaamheden niet kunnen verrichten vanwege ziekte of een andere reden] van het vergoedingsreglement stopgezet.

De hoogte van de vaste vergoeding van de onafhankelijke leden en adviseurs van commissies bedraagt in 2020 (en 2021) € 18.552 per jaar (excl. btw). Is een onafhankelijk lid ook voorzitter van een commissie, dan ontvangt hij/zij een extra vergoeding van € 5.000 per jaar (excl. btw). In 2020 was dat niet het geval. Ook de vergoeding voor de onafhankelijke leden en adviseurs van commissies is ongewijzigd ten opzichte van 2019.

Voor bestuursleden die lid zijn van een commissie, geldt dat de activiteiten hiervoor in de vaste vergoeding voor het bestuurslidmaatschap vallen. Er wordt dus geen extra vergoeding verstrekt voor deelname aan een commissie.

De sleutelfunctiehouders interne audit en risico-beheer ontvangen een vergoeding van € 28.980 per jaar (2020 en 2021), excl. btw. De sleutelfunctiehouder actuarieel vervult naast deze rol de functie van certificerend actuaris. Hiervoor zijn uurtarieven afgesproken.

De hoogte van de vaste vergoeding voor leden van het verantwoordingsorgaan was in 2020 (en 2021) € 2.564. Voor de leden van het dagelijks bestuur van het verantwoordingsorgaan is er daarnaast nog een vergoeding van € 50 per maand. De leden van het verantwoordingsorgaan zagen af van een verhoging van hun vergoeding per 1 januari 2020.

De leden van het uitvoerend bestuur zijn in dienst van het pensioenfonds en ontvangen een salaris.

Naam	Bruto jaarsalaris 2020	Pensioen, sociale en overige lasten	Totaal 2020*	Totaal 2019
Marcel Andringa	219.489	30.886	250.375	247.680
Eric Uijen	219.933	33.605	253.538	252.391
Roos Vermeij (0,9 fte)	159.734	23.059	182.793	177.199

* excl. de kosten van een leaseauto

De totale kosten van het uitvoerend bestuur waren in 2020 totaal € 766.382 (2019: € 753.929). Dit bedrag bestaat uit salaris, sociale lasten, pensioenlasten en overige personeelskosten (waaronder reiskosten).

De totale kosten van het niet-uitvoerend bestuur waren in 2020 in totaal € 679.414 (in 2019: € 650.001). Dit betreft vergoedingen voor bestuursleden en organisaties, alsmede reiskosten.

Voor onafhankelijke leden van commissies is in totaal € 80.714 aan vergoedingen uitgekeerd (2019: € 121.266). Hierin zijn ook de kosten voor de sleutelfunctionarissen interne audit en risicobeheer begrepen.

Aan leden van het verantwoordingsorgaan werd in 2020 in totaal € 61.825 uitbetaald (2019: € 74.427), inclusief reiskosten.

4 Duurzaam pensioen

Wij willen onze financiële doelstellingen in het vermogensbeheer realiseren op een manier die bijdraagt aan een wereld die toekomstbestendig, rechtvaardig en leefbaar is.

Wij zijn er van overtuigd dat een goed rendement en verantwoord beleggen samen gaan: bedrijven die milieu, sociale en governance (ESG) aspecten meenemen in hun beleid leveren op de lange termijn een beter rendement, tegen een lager risico.

Om onze doelen te bereiken gaan we de komende jaren inzetten op betrokken aandeelhouderschap, bewuste selectie en positieve impact. Twee specifieke thema's daarbij zijn klimaatverandering en arbeid. Keuzes die PME maakt worden ondersteund door onderzoek en sluiten aan bij de wensen van onze deelnemers.

Als aandeelhouder speelt PME een belangrijke rol in het vormgeven van een toekomstbestendige economie en een rechtvaardige en leefbare wereld. Van ondernemingen en hun aandeelhouders wordt een steeds grotere verantwoordelijkheid gevraagd bij de aanpak van maatschappelijke problemen zoals klimaatverandering, de afname van biodiversiteit en toenemende ongelijkheid.

PME verwacht van ondernemingen dat zij bijdragen aan oplossingen voor maatschappelijke problemen en dat zij bij de uitvoering van hun strategie rekening houden met de welvaart en het welzijn van hun medewerkers, klanten en andere belanghebbenden. Dat is de fundamentele rol die ondernemingen spelen, en waaraan wij als belegger in deze ondernemingen willen bijdragen. Het is belangrijk dat ondernemingen succesvol zijn ten bate van de maatschappij en het milieu, niet ten koste daarvan.

In de praktijk is dit streven een grote uitdaging, ook voor PME. Decennialang is voor ondernemingen en hun aandeelhouders een eenzijdige focus op maximale winst en rendement het uitgangspunt geweest. Inmiddels groeit het besef dat dit economische model samengaat met groeiende ongelijkheid. Ook zet dit het functioneren van maatschappelijke instituties onder druk. Door de steeds stijgende wereldwijde CO₂-uitstoot raken internationale klimaatdoelstellingen verder uit beeld, terwijl de gevolgen van de opwarmende aarde steeds duidelijker merkbaar worden. Kortom: het is belangrijk dat PME bij het beheer van pensioenvermogen rekening houdt met de financiële

en brede maatschappelijke belangen van deelnemers en gepensioneerden. In dit hoofdstuk van het jaarverslag leggen we uit hoe daar in 2020 invulling aan is gegeven.

4.1 Verantwoordelijk beleggen

PME heeft een maatschappelijke verantwoordelijkheid als institutionele belegger en handelt daar naar. Dit betekent dat PME in het beleggingsbeleid rekening houdt met milieu, sociale factoren en goed ondernemingsbestuur (de zogenaamde ESG factoren: environment, social en governance). PME is ervan overtuigd dat maatschappelijk verantwoord beleggen en het adequaat vervullen van de rol als belegger bijdragen aan een toekomstbestendige en stabiele samenleving en daarmee aan een stabiel rendement. PME streeft er naar om:

- zo goed mogelijk maatschappelijk verantwoord te beleggen, waarbij zoveel mogelijk wordt aangesloten bij de opvattingen en voorkeuren van de deelnemers en gepensioneerden;
- ESG-factoren naast financiële criteria mee te nemen in alle beleggingsbeslissingen;
- negatieve maatschappelijke effecten van zijn beleggingen te voorkomen en waar mogelijk ook om positieve maatschappelijke impact te realiseren.

PME wil ook helder, toegankelijk en informatief communiceren over verantwoord beleggen. In 2020 actualiseerden wij de informatie op de website over verantwoord beleggen, welke nu zowel inzicht geeft aan de werkgevers, deelnemers en gepensioneerden

van PME, als informatie verschaft aan andere belangrijke stakeholders, zoals maatschappelijke organisaties, adviesorganen, toezichthouders en belangenverenigingen. Het publieksvriendelijke [beleid verantwoord beleggen en betrokken aandeelhouderschap](#) poogt een toegankelijk overzicht te bieden van alle bestaande uitgangspunten die PME ten aanzien van deze onderwerpen heeft vastgesteld. Nieuw is de keuze voor het centraal stellen van de thema's (klimaatverandering en arbeid) en niet de instrumenten (zoals uitsluiting en ESG-integratie). En er wordt aandacht besteed aan betrokken aandeelhouderschap (het betrokkenheidsbeleid). Voor PME is betrokkenheid bij de ondernemingen waarin we beleggen een fundamenteel uitgangspunt bij het invullen van onze taak als belegger. Ook verwacht steeds meer wet- en regelgeving dat PME zich als een betrokken aandeelhouder opstelt, zoals de EU-richtlijn langetermijnbetrokkenheid van aandeelhouders en de Nederlandse Stewardship Code.

4.1.1 Ambities

In het strategisch plan 2020 – 2025 van PME formuleerden wij in 2020 doelstellingen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen en betrokken aandeelhouderschap. Het strategisch meerjarenplan streeft ernaar dat PME in 2025:

- wordt gezien als een betrokken aandeelhouder die bedrijven aanspreekt op negatieve impact op de natuur en de samenleving;
- wordt gezien als een toonaangevend duurzaam fonds en is de CO₂-uitstoot van onze portefeuille t.o.v. 2015 met 50% is teruggebracht;
- de beleggingsportefeuille voor positieve impact heeft laten groeien naar € 3 miljard;
- de routekaart voor de verduurzaming van onze vastgoedportefeuille volgens plan heeft uitgevoerd.

4.1.2 Benchmarks

De Vereniging van Beleggers voor Duurzame Ontwikkeling (VBDO) beoordeelt de prestaties van Nederlandse pensioenfondsen op het gebied van verantwoord beleggen. Jaarlijks brengt de vereniging een onderzoek uit waarin de 50 grootste Nederlandse pensioenfondsen worden beoordeeld op duurzaam en verantwoord beleggen. Het onderzoek van VBDO gaat in op onderwerpen als het beleggingsbeleid, de implementatie van het beleid, de verankering van het beleid binnen het bestuur en toerekenbaarheid van

de uitvoering. PME behaalde in 2020 opnieuw een goede score in de prestaties op het gebied van verantwoord beleggen: het fonds behaalde in de VBDO-benchmark 2020 de hoogste notering sinds de start van de meting. Na een notering op plaats 5 in 2019 steeg PME in 2020 twee plaatsen. Hiermee behoort PME tot de top 3 van duurzame pensioenfondsen in Nederland.

PME behaalde in het jaarlijkse onderzoek van de United Nations Principles for Responsible Investment (PRI) de hoogste scores. Bij dit onderzoek vullen vermogensbeheerders en pensioenfondsen een gedetailleerde vragenlijst in over het gebruik van duurzame principes in hun beleggingsprocessen. PME behaalde in 2020 – net als in 2019 – voor alle onderdelen een A of A+. Dit zijn de hoogst mogelijke scores.

4.1.3 Deelnemersonderzoek

In december 2020 heeft PME een kwantitatief deelnemersonderzoek uitgevoerd. Hierin zijn deelnemers en gepensioneerden van PME gevraagd om hun mening ten aanzien van verantwoord beleggen en duurzaamheid met ons te delen en hun voorkeuren aan te geven.

Uit het deelnemersonderzoek blijkt dat 85% van de deelnemers en gepensioneerden het belangrijk vindt dat PME aandacht besteedt aan maatschappelijk verantwoord en duurzaam zijn. Met name jongere deelnemers en hoger opgeleide deelnemers en gepensioneerden vinden deze onderwerpen heel belangrijk. 21% van de deelnemers en gepensioneerden vindt dat PME zo verantwoord mogelijk moet beleggen, ook als dit leidt tot een lager financieel rendement. Van de respondenten vindt 61% dat PME zoveel mogelijk verantwoord moet beleggen, zonder dat dit ten koste gaat van het rendement.

De deelnemers en gepensioneerden konden in het onderzoek ook aangeven in welke thema's PME zou moeten beleggen. Voor 88% van de respondenten is technologie en innovatie het belangrijkste thema, gevolgd door gezondheidszorg (81%). Duurzame landbouw, natuurbehoud en diversiteit, en schone energie maken de top 5 compleet met allen zo'n 75%. Deelnemers en gepensioneerden hebben het meeste moeite met beleggen in bont, tabak, gokken, pornografie en steenkool. Ten aanzien van de

Sustainable Development Goals vinden de deelnemers en de gepensioneerden SDG 7 (betaalbare en duurzame energie voor iedereen) en SDG 13 (bestrijden van klimaatverandering) veruit het belangrijkste.

4.2 Klimaat

Klimaatverandering heeft grote gevolgen voor de economie en de maatschappij. Als zogenaamd systeemrisico is klimaatverandering potentieel ontwrichtend voor het financiële stelsel en de reële economie, en heeft daarmee een grote invloed op de beleggingen van PME. Tegelijkertijd heeft PME ook een effect op klimaatverandering door de beleggingen die we doen. De risico's voor onze beleggingen, de toenemende wet- en regelgeving en de maatschappelijke druk op aandeelhouders om dit onderwerp serieus te nemen onderstrepen de urgentie voor de aanpak van klimaatverandering.

PME heeft als doel om in 2025 de CO₂-uitstoot van onze aandelenportefeuille te halveren ten opzichte van 2015. Door de blootstelling van de beleggingsportefeuille aan CO₂-uitstoot te beperken, verlagen we het klimaatrisico voor onze beleggingen. We werken op verschillende manieren aan het behalen van onze klimaatdoelstelling.

Op de eerste plaats beleggen we niet in producenten van steenkool en teerzandolie. Door de grote hoeveelheid CO₂ die vrijkomt bij verbranding is voor steenkool geen plaats meer in een CO₂-neutraal energiesysteem, en ook niet in de transitie daar naartoe. Voor teerzandolie geldt dat winning ervan een buitenproportionele hoeveelheid energie kost.

Bij de beleggingen in de olie- en gassector, nutsbedrijven, de kostbare metalensector, de luchtvaart en de staalsector kiest PME voor zogenaamde best-in-class aandelen. Dat zijn aandelen in bedrijven die zich binnen hun sector het meest inspannen voor de aanpak van klimaatrisico's en invulling geven aan de energietransitie.

Voor alle aandelenbeleggingen geldt dat we deze waar relevant monitoren op hun blootstelling aan fysieke klimaatrisico's. Bedrijven die zich niet of onvoldoende aanpassen kunnen uit onze beleggingsportefeuille vallen. Naast het beperken van klimaatrisico's willen we ook bijdragen aan het

bevorderen van de energietransitie. We beleggen in schone energie om daarmee de energietransitie te bevorderen en te bespoedigen. Voorbeelden daarvan zijn wind- en zonneparken waarin we beleggen. Dergelijke beleggingen zorgen daarnaast voor extra banen in onze eigen sector.

Bij onze beleggingen in vastgoed en infrastructuur kijken we naar de klimaatimpact van de onderliggende projecten. Ook wordt, in het geval van vastgoed, aan de externe managers gevraagd om deel te nemen aan de Global Real Estate Sustainability Benchmark (GRESB) en stelselmatig mee te werken aan energiecificering volgens de Europese (BREAAAM) en Amerikaanse (LEED) standaarden.

We gebruiken onze invloed als aandeelhouder bij de ondernemingen waarin we aandelen houden. Ten aanzien van klimaatverandering zijn we in dialoog met de bedrijven binnen onze portefeuille die een grote blootstelling naar klimaatrisico's hebben. We dringen er bij deze bedrijven op aan om inzicht te geven in de klimaatrisico's, om doelstellingen te formuleren om CO₂-uitstoot te verminderen en te rapporteren volgens het TCFD-raamwerk. Doorgaans willen we binnen twee jaar voldoende vorderingen zien bij een bedrijf. Als verbetering uitblijft of als een bedrijf niet met ons in gesprek wil gaan dan kunnen we besluiten niet langer in de onderneming te beleggen.

Ook worden steeds vaker zogenaamde klimaatresoluties geplaatst op de agenda's van de aandeelhoudersvergadering van beursbedrijven. Klimaatresoluties zijn doorgaans een oproep aan een bedrijf om de CO₂-uitstoot te beperken en de energietransitie te versnellen. We kijken zorgvuldig naar klimaatresoluties, en als de vraag in een klimaatresolutie past binnen ons beleid op klimaatverandering dan ondersteunen we de resolutie.

Naast ondernemingen spreekt PME ook met maatschappelijke organisaties en belangengroepen. Zo kunnen zij aan ons duidelijk maken wat zij van ons verwachten op het terrein van klimaatverandering en de energietransitie. Ook kunnen wij laten zien wat we al doen en kunnen we de relevantie van klimaatverandering en de energietransitie voor PME benadrukken.

Casus Total

Total heeft in 2020 nieuwe ambitieuze carbonreductiedoelstellingen uitgesproken: Total wil voor alle activiteiten in Europa in 2050 netto geen uitstoot meer hebben voor scope 1, 2 en 3. Om dit tot uitvoering te brengen wil Total in 2030 de absolute CO₂ uitstoot in Europa met 30% omlaag hebben gebracht. Een groot deel van deze reductie wil Total realiseren door de transitie van olie naar gas. De energiemix zal voor 35% uit olie, 50% uit gas en 15% uit duurzame energiebronnen bestaan in 2030. PME verwacht van Total dat zij hun scenario's directer gaan koppelen aan de strategie. Ook verwacht PME dat Total de nieuwe strategie koppelt aan de beloningen van het bestuur en hoger management.

4.2.1 CO₂-voetafdruk PME

Jaarlijks wordt de CO₂-voetafdruk (CO₂ uitstoot) van de aandelenportefeuille van PME in kaart gebracht.

De uitstootcijfers omvatten de scope 1 en 2 carbon footprint. Scope 1 is de directe uitstoot, bijvoorbeeld als gevolg van het gebruik van bedrijfsfaciliteiten en voertuigen. Scope 2 is de indirecte uitstoot die gepaard gaat met de productie van ingekochte elektriciteit. De uitstoot is toegewezen aan PME op basis van het deel van het uitstaande aandelenkapitaal van een bedrijf dat PME in bezit heeft. Als PME 0,1% van de aandelen van een bedrijf bezit, wordt 0,1% van de uitstoot van dit bedrijf aan PME toegewezen.

PME heeft als doel om in 2025 de CO₂-uitstoot van onze beleggingsportefeuille te halveren ten opzichte van 2015. De uitstoot-intensiteit van de gehele aandelenportefeuille van PME is in vergelijking met de meting van 2019 opnieuw gedaald. Ten opzichte van 2015 is de daling 53,3%. Dit resultaat is het gevolg van de volgende ontwikkelingen:

- een relatief grote waardeinstijging van de posities
- de selectie van aandelen in ontwikkelde en opkomende landen via ons *Bewuste Selectie* beleid
- het sectorenklimaatbeleid
- de verkoop van aandelen in ondernemingen na onvoldoende vorderingen in de periode van dialoog.

De brondata die gebruikt is voor de berekening van de carbon footprint voor de aandelenportefeuille wordt geleverd door ISS. Deze dataleverancier verkrijgt gegevens uit vier verschillende bronnen, die hierna gerangschikt zijn op basis van kwaliteit (van hoog naar laag):

- MVO- of Jaarverslagen: veel bedrijven meten zelf hun uitstoot van broeikasgassen en publiceren deze in hun jaarverslag of MVO-verslagen (36,8%);
- Carbon Disclosure Project: een deel van de bedrijven publiceert hun uitstoot via het Carbon Disclosure Project (CDP), een non-profit organisatie die bedrijven hierbij ondersteunt (48,3%);
- Andere rapportages, bijv. die van NGO's: bedrijven die zelf geen uitstoot gegevens publiceren worden soms door externe partijen onderzocht die de gegevens vervolgens publiceren (2,1%);
- Modelering: samen met het Zwitserse Federale Instituut voor Technologie (ETH) in Zurich heeft ISS een model ontwikkeld waarmee de uitstoot van bedrijven waarvan gepubliceerde gegevens ontbreken of onbetrouwbaar zijn geschat kunnen worden (12,7%).

CO _{2eq} reductie aandelenportefeuille	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Waarde aandelen (x € 1 miljoen)*	19.074	14.622	16.646	17.057	14.037	12.601
CO _{2eq} -uitstoot (in ton)	2.086.126	2.265.609	2.810.504	3.537.457	2.979.346	2.953.557
CO _{2eq} -uitstoot per € 100 vermogen	10,9	15,5	16,9	20,7	21,2	23,4
Vermindering CO _{2eq} -uitstoot in % t.o.v. vorige meting	-29,4%	-8,3%	-18,6%	-2,3%	-9,4%	-
Vermindering CO _{2eq} -uitstoot in % t.o.v. 2015	-53,3%	-33,9%	-28,0%	-11,5%	-9,4%	-

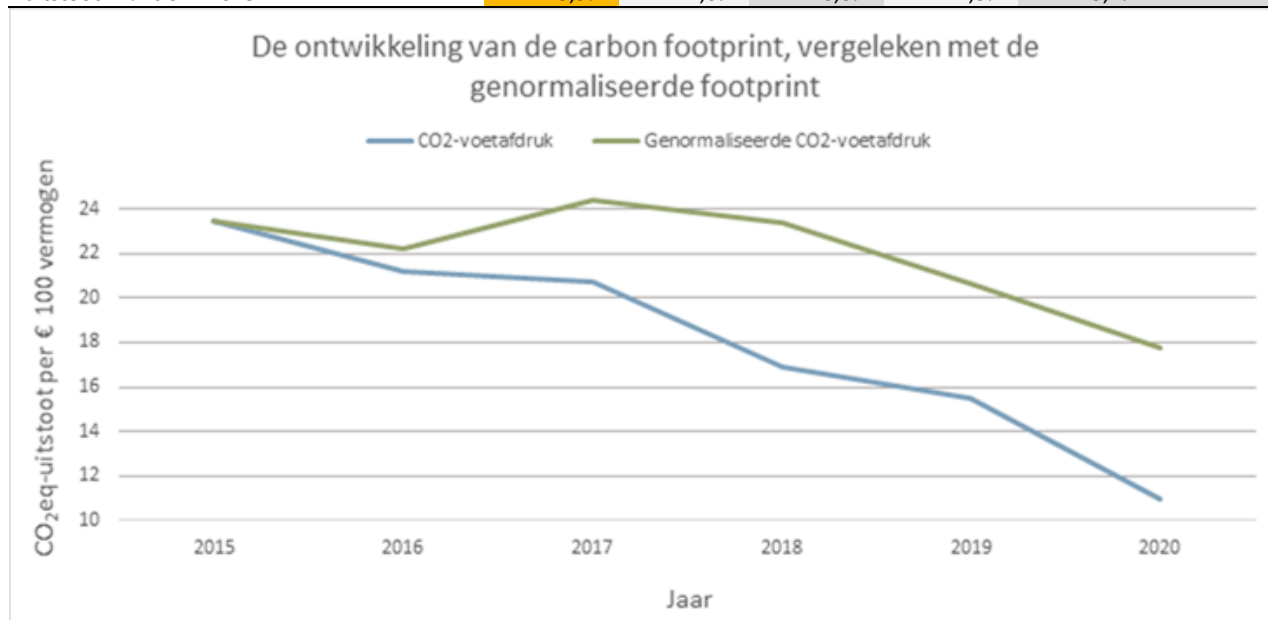
* waarde aandelen ultimo voorgaand jaar

De intensiteit van de portefeuille kan ook worden berekend op basis van een genormaliseerd vermogen waarbij de waardeverandering als gevolg van het behaalde beleggingsrendement buiten beschouwing wordt gelaten. Het voordeel van deze berekening is dat de bewegelijkheid van de markt geen invloed heeft op de gemeten CO₂-uitstoot van de portefeuille. Het nadeel is dat er geen rekening wordt gehouden

met de relatie tussen de economische groei en CO₂-uitstoot. Bij economische groei neemt de productie door ondernemingen toe, wat naar verwachting gepaard gaat met hogere CO₂-uitstoot.

De genormaliseerde carbon footprint van de aandelenportefeuille is met 24% gedaald ten opzichte van 2015.

CO _{2eq} reductie aandelenportefeuille	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Genormaliseerde CO _{2eq} -uitstoot per € 100 vermogen	17,8	20,6	23,4	24,4	22,2	23,4
Vermindering genormaliseerde CO _{2eq} - uitstoot in % t.o.v. vorige meting	-13,6%	-12,0%	-4,1%	9,9%	-5,1%	-
Vermindering genormaliseerde CO _{2eq} - uitstoot in % t.o.v. 2015	-23,9%	-12,0%	0,0%	4,3%	-5,1%	-

PME is sinds 2016 ondersteunend partner in het Partnership Carbon Accounting Financials (PCAF), dat streeft naar een publiekelijk beschikbare methodologie voor carbon footprinting. Eind 2020 publiceerde het PCAF Nederland een update van haar methodiek in het jaarlijkse [PCAF-rapport](#). PCAF heeft methodologieën ontwikkeld voor o.a. aandelen, obligaties, leningen en vastgoed. Op basis van een reeks overkoepelende accounting principes worden de directe en indirecte CO₂-emissies van klanten toegerekend aan de financiële instellingen. Door het publieke karakter kunnen andere financials de vastgestelde methodologieën toepassen op hun eigen beleggingen. Dit draagt bij aan betere vergelijkbaarheid van de prestaties van financiële instellingen. PCAF gaat in 2021 verder om 'best practices' te delen, dilemma's aan te pakken en

samen te werken aan het verbeteren van de methodologieën. Het platform gaat bovendien verder met de internationalisering.

PME streeft transparantie na met betrekking tot de kansen en risico's die zijn verbonden aan klimaatverandering. Dat kunnen financiële kansen en risico's zijn voor de beleggingen, maar ook fysieke gebeurtenissen die deze risico's beïnvloeden. De Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD), ontwikkeld door de Financial Stability Board, is een verslagleggingsstandaard voor organisaties waarmee zij verantwoording kunnen afleggen over klimaatrisico's. De TCFD vraagt van aandeelhouders om ten aanzien van de governance, de strategie, risicobeheer, kerncijfers en doelstellingen te rapporteren over klimaatrisico's. Al deze elementen

zijn onderdeel van onze TCFD-rapportage, die wij voor het vierde opeenvolgende jaar publiceren (zie bijlage 1 van dit jaarverslag).

In lijn met de afspraken die gemaakt zijn in het commitment van de financiële sector aan het Nederlandse klimaatakkoord is PME voornemens om voor alle relevante beleggingen, uiterlijk in 2022, de carbon footprint te rapporteren en carbon reductie-doelstellingen vast te stellen voor 2030. Op dit moment ziet PME de beursgenoteerde aandelenportefeuilles als relevante beleggingen in het kader van het commitment. Via deze portefeuilles kan PME invloed uitoefenen op de CO₂ uitstoot van bedrijven middels het stembeleid, de dialogen en door bepaalde bedrijven uit te sluiten voor opname in de portefeuille. Daarnaast kan PME de uitstoot van deze beleggingen op een betrouwbare wijze te meten. PME streeft er naar om de komende jaren de CO₂-rapportage uit te breiden en ook voor de andere relevante beleggingen de CO₂-uitstoot te rapporteren. De omvang van alle relevante portefeuilles is € 34,5 miljard en 57% van de waarde van de totale beleggingsportefeuille. De omvang van de aandelenportefeuilles is € 20,1 miljard en 58% van de waarde van de relevante beleggingen.

4.3 Arbeid

Veel mensen zijn voor hun welvaart afhankelijk van een baan. We zien dat grote maatschappelijke veranderingen bij veel mensen leiden tot onzekerheid over werk en inkomen. We vinden dat arbeid moet lonen en bijdragen aan het welzijn en de kwaliteit van leven van mensen. En dat welvaart van de één niet ten koste mag gaan van welvaart van de ander en nú niet ten koste mag gaan van de welvaart van latere generaties.

Ook vragen we van bedrijven om werknemers de kans te geven zich bij- of om te scholen, zodat zij ook in de toekomst werk kunnen vinden. Ontwikkelingen zoals digitalisering en automatisering bieden grote kansen, maar hebben ook gevolgen voor de manier waarop werk wordt uitgevoerd, en door wie. Dit is een belangrijk onderwerp binnen de metaalsector en de technologische industrie, en daarom besteden we hier aandacht aan. We verwachten van ondernemingen, zeker in sectoren die daar gevoelig voor zijn, dat zij aandacht besteden aan huidige en toekomstige inzetbaarheid van hun medewerkers. We noemen dit arbeidstransitie.

4.3.1 Diversiteit en beloning

We gebruiken onze invloed als aandeelhouder om bij bedrijven aan te dringen op diversiteit in het bestuur en in de overige lagen van het bedrijf. PME vindt het belangrijk dat iedereen gelijk wordt behandeld en dat iedereen zichzelf kan zijn. Respect voor ieders achtergrond zorgt ervoor dat werknemers het best tot hun recht komen. Werkgevers die deze ruimte bieden zijn aantrekkelijker voor potentieel talent en daarmee succesvoller in hun aannamebeleid. Voor PME is het belangrijk dat ondernemingen een inclusieve cultuur nastreven en bij het aantrekken van nieuwe medewerkers geen onderscheid maken op basis van bijvoorbeeld geslacht, leeftijd, afkomst, geaardheid, levensbeschouwing of politieke voorkeur. Daarnaast is diversiteit in het bestuur van ondernemingen van groot belang. Een bestuur waarin mensen met verschillende achtergronden zijn vertegenwoordigd is doorgaans slagvaardiger en succesvoller. Een divers samengesteld bestuur leidt tot betere besluitvorming. Daarnaast laat een divers bestuur zien dat de top voor iedereen bereikbaar is, wat bijdraagt aan de motivatie en loyaliteit van medewerkers, en daarmee aan het succes van de onderneming.

We vinden ook dat de beloning van het bestuur van bedrijven redelijk moet zijn. En dat bedrijven in het beloningsbeleid van hun bestuur rekening moeten houden met maatschappelijke gevoelens en de groeiende ongelijkheid.

4.3.2 Leefbaar loon

Wij willen met onze beleggingen bijdragen aan gelijkheid en voorspoed voor zoveel mogelijk mensen. We vragen daarom aan bedrijven, vooral in lagelonenlanden, om hun werknemers een leefbaar loon te betalen. Een leefbaar loon is een loon waarmee iemand kan voorzien in de basisbehoeften van zichzelf en zijn of haar gezin. MN is namens PME één van de oprichters van het Platform Living Wage Financials (PLWF). Het samenwerkingsverband kent inmiddels 15 leden uit binnen- en buitenland met een geschat beheerd vermogen van € 3,2 biljoen. Gezamenlijk spreken zij met bedrijven uit de textiel-, agrarische- en retailsector over het belang van leefbare lonen en inkomens. Een belangrijk onderdeel hiervan is dat bedrijven jaarlijks worden gescoord op hun voortgang. In 2020 voerde MN namens PME dialoog met 15 bedrijven (10 textielbedrijven en 5 voedingsproducenten).

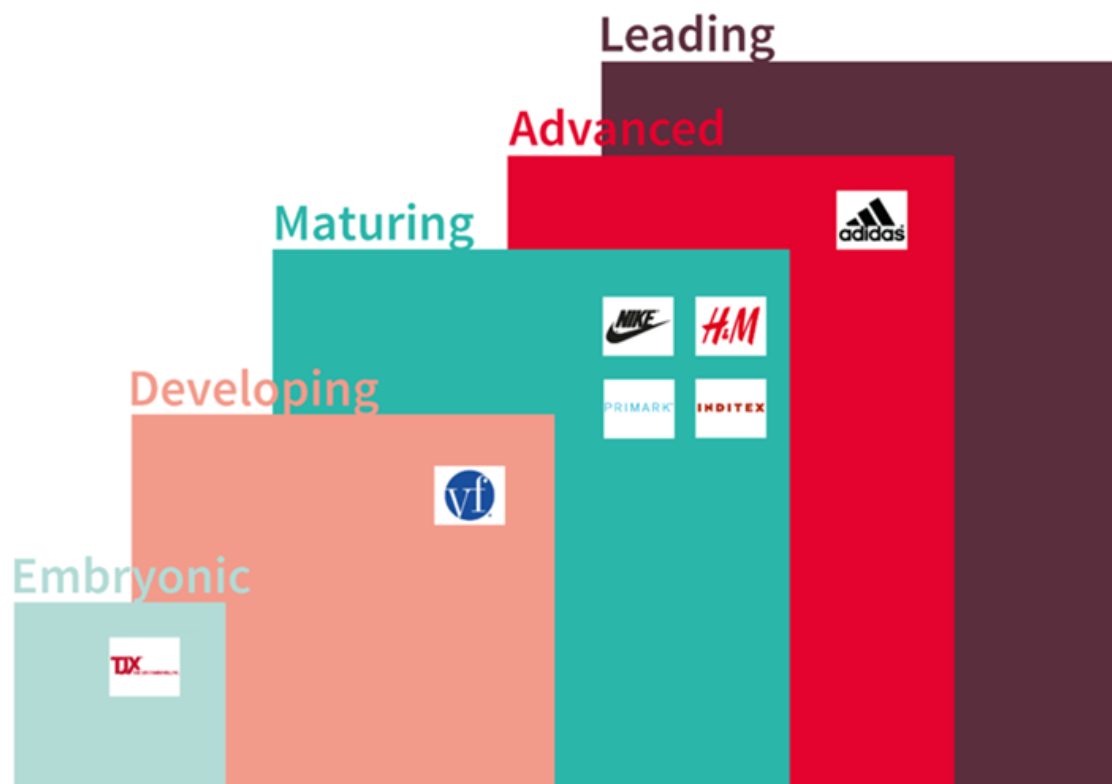
Leefbare lonen in de textielsector

In 2020 is voor de derde keer de voortgang van kledingbedrijven op het gebied van leefbaar loon gemeten aan de hand van een extern gevalideerde methode. Deze methodologie is in 2020 verder aangescherpt, omdat de verwachtingen die de PLWF leden hebben van de kledingbedrijven waarmee zij spreken na twee jaar engagement hoger liggen dan aan de start van de dialoog. De volgende infografic toont de resultaten voor 2020 van de bedrijven waar namens PME mee is gesproken.

De resultaten laten zien dat de meeste bedrijven zich bevinden in de 'Maturing' fase.

Ondanks de aanscherping van de beoordelingsmethodologie hebben de meeste bedrijven een hogere score behaald dan in 2019. Het belang van leefbare lonen wordt breed gedragen in de textielsector. Voor veel bedrijven blijft het echter een uitdaging om dit commitment te vertalen naar betekenisvolle actie.

Dit is terug te zien in onze dialoog met bedrijven. Er wordt steeds minder gesproken over het beleid van bedrijven op leefbare lonen en steeds meer op de manier waarop zij hier invulling aan geven.

Casus Primark

Kledingbedrijf Primark is in 2020 beoordeeld als 'Maturing'. Ondanks de striktere methodologie heeft het bedrijf hiermee een vergelijkbare score behaald als vorig jaar. Dit is onder meer te danken aan de manier waarop Primark met leveranciers werkt om mensenrechten en goede arbeidsomstandigheden in haar toeleveringsketens te waarborgen. Zo is in 2020 in de leveranciersvoorwaarden opgenomen dat werknemers in staat moeten zijn om klachten en zorgen te uiten zonder bang te zijn voor de consequenties hiervan.

Ten tijde van coronacrisis heeft Primark op meerdere manieren getracht haar maatschappelijke verantwoordelijkheid te nemen. Allereerst leverde het bestuur salaris in en het bedrijf keerde in juli 2020 geen dividend uit. Daarnaast zag het bedrijf toe op de veiligheid van haar eigen medewerkers en hielp het leveranciers om de bescherming van productiewerkers te garanderen. Ondanks de teruglopende vraag heeft Primark geen bestellingen geannuleerd en alle betalingen voldaan. Doorgaans gebeurde dit binnen de normale betalingstermijn.

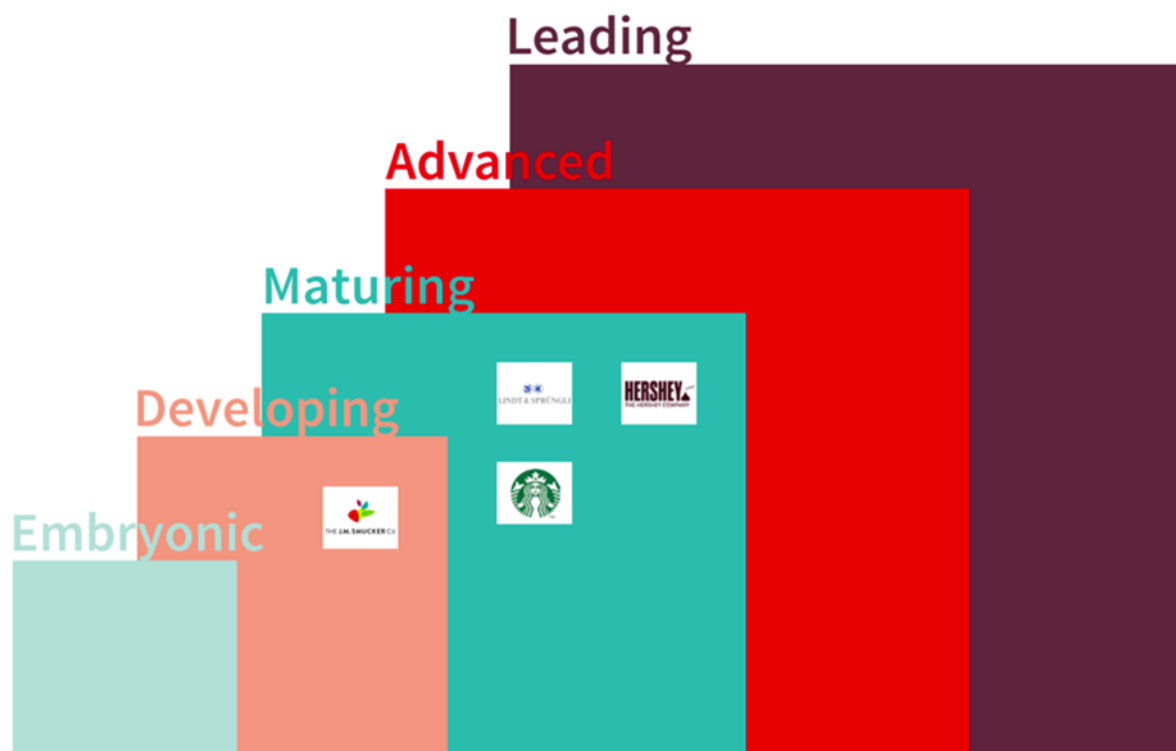
In 2020 werd ook de textielindustrie hard geraakt door de gevolgen van de coronapandemie, niet alleen de kledingbedrijven zelf, maar zeker ook hun leveranciers en werknemers in productielanden. MN sprak namens PME met bedrijven over de gevolgen van deze crisis en benadrukte in deze gesprekken het belang van gezonde en duurzame relaties met leveranciers, verantwoorde inkooppraktijken en sociale dialoog. Corona heeft de aandacht voor de manier waarop bedrijven met werknemers en leveranciers omgaan vergroot en mogelijk bevordert dit ook verandering en leefbare lonen.

Leefbaar loon in de voedsel- en landbouwsector

In 2019 is de initiële focus van het platform op leefbaar loon in de textielsector uitgebreid met het inkomen van koffie- en cacaoboeren in de toeleveringsketen van bedrijven uit de voedsel- en landbouwsector. Ook voor deze werkstroom is een meetmethode ontwikkeld om de voortgang van bedrijven te meten. Deze is in 2020 voor de eerste keer gebruikt.

De volgende infografic toont de resultaten voor 2020 van de bedrijven waar namens PME mee is gesproken.

De resultaten laten zien dat de meeste bedrijven zich in de *'Maturing'* fase bevinden. Ze erkennen stuk voor stuk het belang van eerlijke en leefbare inkomens voor koffie- en cacaoboeren in hun ketens en ondernemen actie om dit te realiseren. Echter er is tegelijkertijd nog veel ruimte voor verbetering. Zo committeren bedrijven zich vaak nog niet beleidsmatig aan leefbare lonen, maar refereren ze in plaats daarvan aan minimumlonen. Ook zetten veel bedrijven stappen om meer inzicht te krijgen in hun toeleveringsketens van koffie en cacao, maar hebben ze nog nauwelijks inzicht in de inkomens en leefomstandigheden van boeren. Tot slot is voor veel bedrijven onduidelijk in hoeverre boeren in staat zijn gebruik te maken van klachtenmechanismes en onderbetaling te melden. In 2021 worden de voedingsproducenten aangemoedigd om op deze en andere punten een stap verder te gaan.

Casus The J.M. Smucker Company

Als moederbedrijf van merken zoals Dunkin' Donuts en het in Amerika grote koffiemark Folgers, is Smucker een belangrijke speler op het gebied van koffie. MN is namens PME sinds 2019 in gesprek met het bedrijf over leefbaar loon en heeft Smucker in 2020 voor het eerst beoordeeld. Smucker eindigde als enige bedrijf in de 'Developing' fase en de resultaten lieten zien dat het bedrijf nog de nodige stappen heeft te zetten.

Smucker erkent dat het bedrijf een zekere mate van verantwoordelijkheid heeft tegenover de koffieboeren in haar toeleveringsketens, prioriteert eerlijke lonen in haar beleid en is begonnen met het op kleine schaal uitrollen van projecten en programma's om hen te ondersteunen. Expliciete referenties aan leefbare lonen ontbreken echter veelal. In onze dialoog moedigen we Smucker aan om haar beleid op dit onderwerp aan te scherpen en op grotere schaal aan te sluiten bij en bij te dragen aan samenwerkingen en initiatieven die zich expliciet richten op de bevordering van leefbare inkomens van koffieboeren. Ook wordt het bedrijf gevraagd om huidige inkomenslevels in hun koffiemarkten te meten en toe te werken naar het meten van de impact van projecten, initiatieven en samenwerkingen waarbij ze zijn aangesloten.

Tegengaan van kinderarbeid

PME zet zich samen met andere institutionele investeerders in voor verantwoorde kobalt-winning. Het metaal kobalt wordt hoofdzakelijk gebruikt in batterijen en is daarmee in toenemende mate een belangrijke grondstof. Met name de elektrificatie van de transportsector om de doelstellingen van het Klimaatakkoord van Parijs te halen draagt bij aan de stijgende vraag naar kobalt.

Het gros van 's werelds kobalt is afkomstig uit de Democratische Republiek Congo (DRC), waarvan een aanzienlijk deel uit kleine, onveilige mijnen wordt

gewonnen. Vaak gebeurt dit onder ernstige omstandigheden, waarbij de veiligheid en gezondheid van werknemers op het spel staan en kinderarbeid aan de orde van de dag is.

PME is aangesloten bij de *UNPRI Working Group on Responsible Cobalt* en is samen met andere institutionele beleggers in gesprek met een aantal elektronica-bedrijven, waarbij aan hen wordt gevraagd om Congolese mijn gemeenschappen te ondersteunen en kinderarbeid in hun toeleveringsketens tegen te gaan.

Casus Apple

Apple verwerkt kobalt in de batterijen van haar producten en is daarmee een grootgebruiker van deze metaalsoort. De stappen die Apple tot dusver heeft gezet om meer grip te krijgen op haar kobalt toeleveringsketens stellen nog niet gerust. In voorgaande jaren is hier meermaals met Apple over gesproken, maar deze dialoog stagneerde in 2019 en 2020. Apple toonde zich niet bereid tot een vervolgesprek, ondanks de vele verzoeken hiertoe. In 2021 willen we de dialoog, die eind 2020 is vervolgd, verder intensiveren en nagaan hoe Apple onze zorgen adresseert.

4.4 Aandeelhoudersbetrokkenheid

Betrokken aandeelhouderschap is heel belangrijk voor PME, en we proberen daar zo goed mogelijk invulling aan te geven. Dat betekent dat we, gebruikmakend van onze aandeelhoudersrechten, ondernemingen aanspreken op hun verantwoordelijkheid voor langetermijnwaardecreatie voor alle stakeholders.

Voor PME vormt de Nederlandse Stewardship Code het belangrijkste kader om invulling te geven aan betrokken aandeelhouderschap. Deze code bevat 11 principes rond engagement en stewardship, en is op 1 januari 2019 in werking getreden. In het strategisch plan 2020 – 2025 is vastgesteld dat PME de betrokkenheid bij ondernemingen in onze beleggingsportefeuille wil intensiveren en verbreden. We zien dat als fundamenteel uitgangspunt van onze rol bij de verduurzaming van de economie en maatschappij.

Daarom heeft PME in 2020 onderzoek gedaan naar hoe we onze betrokkenheid bij ondernemingen kunnen vergroten, hoe we de ondernemingen in onze portefeuille beter kunnen leren kennen en hoe we onze invloed als aandeelhouder beter kunnen aanwenden om ondernemingen aan te zetten tot een duurzame strategie en bij zoveel mogelijk algemene vergaderingen een geïnformeerde stem kunnen uitbrengen. Na uitgebreid onderzoek besloot het algemeen bestuur eind 2020 om naast onze uitvoerder MN nog een tweede partij aan te stellen om de verbreding en verdieping van engagement met ondernemingen uit te voeren.

Dialogoog

De bereidheid om met ondernemingen in dialoog te treden is één van de uitgangspunten van de Nederlandse Stewardship Code. Het dialoogprogramma van PME is erop gericht om de potentiële en daadwerkelijke negatieve effecten van activiteiten van bedrijven op de maatschappij en op het beleggingsresultaat te voorkomen, stoppen of te beperken. Ook stimuleren wij bedrijven waarmee wij in gesprek zijn herstel en/of verhaal te bieden aan benadeelden van de negatieve effecten van hun activiteiten. We trekken in ons dialoogprogramma zoveel mogelijk samen op met

andere beleggers in samenwerkingsverbanden zoals Eumedion, Climate Action 100+ en Platform Living Wage Financials om zo de invloed van de dialoog te vergroten.

Om de voortgang bij bedrijven waarmee we in gesprek zijn te beoordelen, stellen we doelen op. Als de dialoog leidt tot onvoldoende resultaat bij een bedrijf, of wanneer een bedrijf niet met ons in gesprek wil, kunnen we besluiten niet langer in een onderneming te beleggen. Het heeft echter onze voorkeur om eerst de dialoog meer kracht bij te zetten. Zo kunnen we een publieke verklaring publiceren waarin we onze zorgen uiteenzetten of kunnen we een aandeelhoudersresolutie indienen, of steunen we aandeelhoudersresoluties wanneer de strekking van deze resoluties overeenkomen met onze uitgangspunten.

Een overzicht van alle [dialogen](#) die we voeren publiceren we op de website.

Stemmen

Het stemrecht is één van de belangrijkste zeggenschapsrechten van een aandeelhouder. PME heeft eigen stembeleid en brengt een stem uit op vrijwel alle aandeelhoudersvergaderingen van bedrijven waarvan we aandelen hebben. Zo tonen we onze betrokkenheid bij deze bedrijven en bevorderen we verantwoord ondernemen en goed ondernemingsbestuur. Voor het uitvoeren van het stembeleid maakt PME gebruik van Institutional Shareholder Services (ISS). Op onze [website](#) is per jaar, per onderneming, en per stempunt te vinden hoe we hebben gestemd tijdens de algemene vergaderingen.

In 2020 is namens PME op 3.150 (2019: 3.831) vergaderingen gestemd, dit komt overeen met 94,3% (2019: 95,2%) van alle vergaderingen waar wij mochten stemmen.

De richtlijnen voor ons stemgedrag zijn vastgelegd in het [stembeleid](#) van PME. Wij beoordelen of voorstellen van het ondernemingsbestuur, bijvoorbeeld over beloning, passen binnen onze richtlijnen. Zo niet, dan stemmen we tegen.

In navolgend figuur wordt een toelichting gegeven op een aantal stemmen in 2020, waar PME afweek van de aanbeveling van het ondernemingsbestuur

Onderneming	Categorie	Stem bestuur	Stem PME
Unilever NV en Unilever Plc	Unificatie onderneming	Voor	Tegen
Toelichting: Unilever wil af van de duale structuur, waardoor het eigenlijk twee bedrijven zijn, in Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Dat staat de slagkracht bij bijvoorbeeld overnames en verkopen in de weg. Ook is het bestuursmodel daardoor ingewikkelder dan nodig is. PME heeft gekeken of de duurzame strategie van Unilever voldoende geborgd is, ook bij een verhuizing naar het Verenigd Koninkrijk. Uiteindelijk heeft PME hiervoor onvoldoende waarborgen gezien, en daarom tegen het voorstel gestemd.			
Facebook	Aandeelhoudersvoorstellen	Tegen	Voor
Toelichting: Verschillende aandeelhouders hadden voorstellen ingediend om het beleid en bestuur van Facebook te verbeteren. Het bestuur van Facebook was tegen alle voorstellen, maar PME steunde de voorstellen over een beter ondernemingsbestuur, het evalueren van de houding van Facebook over politieke advertenties en het tegengaan van online kindermisbruik. Omdat oprichter Zuckerberg nog steeds de meeste aandelen bezit, werden de voorstellen niet aangenomen.			
Amazon	Aandeelhoudersvoorstellen	Tegen	Voor
Toelichting: Ook bij Amazon, een ander groot technologiebedrijf uit de VS, werden veel aandeelhoudersvoorstellen ingediend die door PME werden gesteund. In de voorstellen wordt onder andere aangedrongen op het controleren van het naleven van mensenrechten door het bedrijf en het tegengaan van verspilling. Ook deze voorstellen werden niet aangenomen.			
Total	Klimaatresolutie	Tegen	Voor
Toelichting: Op 29 mei 2020 heeft PME voor de klimaatresolutie gestemd tijdens de algemene vergadering van Total. De resolutie roept Total op om het voortouw te nemen in de energietransitie en ambitieuze klimaatdoelen vast te stellen. Het bestuur van de onderneming adviseerde aandeelhouders om tegen de resolutie te stemmen, maar de oproep kreeg toch steun van 16,8% van de aandeelhouders, waaronder dus PME.			

Juridische procedures

Als er sprake is van fraude of misleiding bij bedrijven waarin PME belegt en het fonds daarvan financiële schade ondervindt, nemen wij deel aan juridische procedures. Met juridische procedures proberen wij de verliezen terug te halen. Tegelijkertijd streven wij daarbij ook naar verbetering van het ondernemingsbestuur en het risicomanagement bij beursgenoteerde ondernemingen.

PME is betrokken bij drie actieve zaken: Volkswagen / Porsche, BP en Fortis. PME neemt tevens deel aan vijftien zaken als passieve participant. In 2020 is er geen noemenswaardige voortgang in deze zaken geboekt.

In actieve zaken neemt PME als eisende partij deel aan de aangespannen rechtszaken. In dergelijke zaken leveren wij een bijdrage aan het aansturen van advocaten en het nemen van tactische en strategische beslissingen. Ook leveren wij informatie en documentatie aan om de zaak te onderbouwen en de claims te bewijzen.

4.5 Uitsluiting

Sommige producten en diensten passen niet bij de uitgangspunten van PME of bij de overtuiging van onze deelnemers. Hierom sluit PME bedrijven uit die bij controversiële wapens (productie), kernwapens, tabak (productie), handvuurwapens voor civiel gebruik (productie en verkoop), adult entertainment (productie), bont (productie), teerzand en steenkool betrokken zijn. PME belegt tevens niet in staatsobligaties van een land dat onderhevig is aan internationale sancties. PME kan ook besluiten tot uitsluiting van een onderneming wanneer een dialoog met een onderneming niet het vooraf beoogde resultaat heeft bereikt of wanneer een onderneming niet bereid is tot een dialoog.

Eind 2020 sloot PME een totaal van 12 landen (2019: 12 landen) en 263 bedrijven (2019: 307 bedrijven) uit.

De volledige lijst van uitgesloten landen en bedrijven is te vinden op de [website](#) van PME.

4.6 Beleggen met positieve impact

Met impact investeringen wil PME oplossingen bieden voor bestaande maatschappelijke problemen en toekomstige maatschappelijke problemen voorkomen. Het gaat bij deze investeringen om het bereiken van een positieve impact op het gebied van milieu- en sociale factoren met daarbij een financieel rendement.

Eind 2020 stelde PME expliciet de doelstelling vast om in 2025 totaal € 3 miljard investeringen met een positieve impact te hebben. Verder werden de volgende impactthema's voor de toekomst bepaald:

1. Klimaat en natuur (waaronder energietransitie en circulaire economie)
2. Innovatie en werk (waaronder toegang tot financiering en innovatie in Europa)
3. Huisvesting en gezondheid (waaronder betaalbare huisvesting en gezondheidszorg)

PME heeft inmiddels voor € 1.264 miljoen (2019: € 1.287 miljoen) aan impact investeringen in de beleggingsportefeuille.

Verder meet PME in hoeverre de beleggingsportefeuille geclassificeerd wordt als sustainable development investment (SDI), in lijn met de sustainable development goals (SDG's) van de Verenigde Naties (VN). SDI's zijn investeringen die bijdragen aan oplossingen voor de SDG's van de VN. De zeventien SDG's zijn door de VN opgesteld om in 2030 een einde te maken aan armoede, ongelijkheid en klimaatverandering. De doelen ondersteunen landen, bedrijven en andere organisaties bij beleidsvorming en acties voor meer welvaart, waarbij tegelijkertijd de planeet wordt beschermd. De meting eind 2020 toont aan dat 12,3 % van de totale beleggingsportefeuille geclassificeerd wordt als SDI.

PME besloot om geen specifieke SDI-doelstelling te formuleren. PME heeft verschillende instrumenten om de portefeuille te verduurzamen, zoals een ESG-screening, een klimaatdoelstelling en een ambitieuze impactdoelstelling. Op die manier vergroten we onze bijdrage aan de duurzame ontwikkelingsdoelen. PME blijft wel het SDI-gehalte van de beleggingsportefeuille op jaarlijkse basis meten om de voortgang van verduurzaming van de portefeuille te monitoren. Met het inzetten van de SDI-meting als belangrijke voortgangstoets, zet PME een belangrijke stap richting verdere integratie en monitoring van impact-investeringen.

€ 482 mln
Energietransitie

Met investeringen in de **energietransitie** is in 2020 voor ca. **908.000 MWh** aan schone energie geproduceerd en is ca. **363.000 tCO₂** uitstoot vermeden (vergelijkbaar met jaarlijkse uitstoot van ca. **45.000** huishoudens).

Ca. **267.000 tCO₂** is voor lange termijn opgeslagen, dit is te vergelijken met de jaarlijkse uitstoot van ca. **34.000** huishoudens.

€ 23 mln
Circulaire economie

Met investeringen in de **circulaire economie** is in 2020 ca. **19.000 ton** afval gerecycled. Dit is vergelijkbaar met de jaarlijkse afvalproductie van ca. **18.500** huishoudens.

Ca. **699.000 tCO₂** uitstoot is vermeden (vergelijkbaar met jaarlijkse uitstoot van ca. **87.000** huishoudens).

€ 88 mln
Toegang tot financiering

Eind 2020 heeft PME **34 leningen** verstrekt aan Nederlandse ondernemingen die via conventionele routes geen toegang tot benodigd kapitaal hebben.

Eind 2020 heeft PME **23 bedrijfsparticipaties** in Nederlandse ondernemingen die via conventionele routes geen toegang tot benodigd kapitaal hebben.

€ 671 mln
Betaalbare huisvesting

Eind 2020 voorziet PME **2.753 huishoudens** van betaalbare huurwoningen (73,9% van de huurwoningenportefeuille van PME).

5 Persoonlijk pensioen

Iedereen is anders. Daarom bieden we onze dienstverlening zoveel mogelijk op maat. We helpen mensen bij het maken van de juiste keuzes. Door heldere taal te spreken en met persoonlijke service. Een leven lang. We trekken dagelijks door het hele land om uitleg te geven en te helpen. Dat doen we op de werkvloer, in kantines en in volle theaterzalen. En als het nodig is, komen we aan de keukentafel zitten.

5.1 Ambities

Zowel in het strategisch plan 2020 – 2025 én in het communicatiebeleidsplan 2020 van PME zijn in 2020 nieuwe ambities gesteld ten aanzien van de communicatie met onze belangrijke stakeholders, deelnemers, gepensioneerden en werkgevers.

De meeste mensen verdiepen zich niet dagelijks in hun pensioen en niet iedereen begrijpt de keuzes die er zijn te maken over je pensioen. Onze uitdaging voor de komende jaren is dat deelnemers gaan zien en voelen dat pensioen het waard is om zich in te verdiepen en zich ook daadwerkelijk gaan bezighouden met hun pensioen. Wij gaan onze deelnemers activeren en nieuwsgierig maken. We zorgen er voor dat alle relevante informatie laagdrempelig beschikbaar is via onze communicatiekanalen. Het doel is om onze deelnemers of hun partners bij alle belangrijke life events (trouwen, scheiden, arbeidsongeschikt, werkloos, overlijden etc.) te bereiken, zodat zij over de relevante informatie beschikken en weten of en hoe ze moeten handelen.

Werkgevers zijn gewend om zelf keuzes te maken én zijn vooral zelf druk met ondernemen. Dit staat op gespannen voet met de verplichte, uniforme pensioenregeling van PME. PME streeft er naar een goede en betaalbare basisregeling voor de hele sector in stand te houden en besteedt daarnaast de komende jaren meer aandacht aan de diversiteit in de behoeftes en wensen in onze sector. Hiermee behouden en vergroten we het draagvlak voor PME bij onze werkgevers. PME zet verder digitalisering in om de administratie rondom pensioen te vereenvoudigen en hiermee werkgevers te ontzorgen. Dit op basis van de specifieke behoeftes van werkgevers.

5.2 Maatwerk in klantbediening

PME helpt deelnemers, gepensioneerden en werkgevers zowel digitaal als persoonlijk. Door digitale middelen kunnen we onze deelnemers en werkgevers beter en sneller van informatie voorzien en kunnen ze ook zelf online hun pensioenzaken regelen met PME. In de praktijk merken we dat onze deelnemers naast goede digitale middelen ook behoefte hebben aan persoonlijk contact over hun pensioen en een hoge waardering geven aan persoonlijk advies. Met name in situaties waar ze belangrijke en ingewikkelde keuzes moeten maken zoals een pensioenaanvraag of een waardeoverdracht. Werkgevers bieden wij ook persoonlijke ondersteuning aan in de vorm van spreekuren en presentaties op locatie en hulp bij financiële fitheid van werknemers.

Introductie beeldbellen

Als gevolg van de coronacrisis was het in 2020 vaak niet mogelijk voor onze consultants om persoonlijke gesprekken met deelnemers te voeren. Vandaar dat we in mei 2020 het beeldbellen hebben geïntroduceerd. De belangstelling hiervoor was direct al groot; veel mensen zagen dit als een nieuwe manier om in contact te komen met PME. Na een pilot bleek dit voor veel deelnemers van PME een volwaardige vervanging te zijn van een persoonlijk gesprek. Het is efficiënt, duurzaam en bespaart reistijd. In 2020 zijn bijna 1.400 beeldbelgesprekken gevoerd en we verwachten dat dit de komende jaren een blijvend persoonlijk communicatiemiddel is. Dit naast of in plaats van een persoonlijk gesprek op locatie.

Contacten met de deelnemers en gepensioneerden

De afdeling klanteninformatie van PME staat dagelijks voor (ex-)deelnemers en gepensioneerden klaar om vragen via de telefoon of per e-mail te beantwoorden. Daarnaast biedt PME voor deelnemers die meer willen weten over hun persoonlijk pensioen gratis gesprekken aan met onze pensioenconsulenten. Tijdens gepensioneerden-bijeenkomsten gaat PME in gesprek over de actuele stand van zaken rondom het pensioen en het pensioenfonds. Tenslotte komt de digitale dienstverlening van PME naar voren op de vernieuwde website (pmepensioen.nl) en kunnen (ex-)deelnemers en gepensioneerden inloggen op MijnPME voor informatie op maat.

- Persoonlijk gesprek met consulent: 2.382 (2019: 4.448)
- Telefonisch contact met consulent: 4.680 (2019: 4.515)
- E-mailcontact met consulent: 8.428 (2019: 6.472)
- Video- en chatgesprek met consulent: 1.349 (2019: -)
- Bezoekers MijnPME: 236.377 (2019: 178.692)
- Telefonisch contact met klanteninformatie: 37.293 (2019: 38.359)
- E-mailcontact met klanteninformatie: 33.987 (2019: 28.537)

Normaal gesproken organiseert PME jaarlijks verschillende bijeenkomsten voor gepensioneerden in theaters door het hele land. Corona gooide in 2020 roet in het eten, vanaf maart werden alle bijeenkomsten geannuleerd. In plaats van een bijeenkomst in de buurt, organiseerden we in oktober voor het eerst een live online uitzending voor gepensioneerden vanuit een studio in Hilversum.

Jörgen Raymann ging tijdens de uitzending in gesprek met bestuurders Eric Uijen en Susan Eijgermans over de stand van zaken bij het fonds, de dekkingsgraad en het nieuwe pensioenstelsel. Het bereik van een dergelijke uitzending is groter dan van een bijeenkomst in het theater. In de toekomst voorziet PME een combinatie van deze twee middelen om grote groepen deelnemers en gepensioneerden in één keer te bereiken.

Contacten met de werkgevers

Voor werkgevers is persoonlijk contact mogelijk via de pensioenconsulenten en accountbeheer. Verder kunnen zij inloggen op het werkgeversportaal PME Online voor relevante werkgeversinformatie en het doen van administratieve mutaties.

- Werkbezoeken door werkgeversconsulent (incl. presentaties): 186 (2019: 334)
- Telefonisch contact met werkgeversconsulent: 793 (2019: 912)
- E-mailcontact met werkgeversconsulent: 2.249 (2019: 2.706)
- Videogesprek met werkgeversconsulent: 29 (2019: -)
- Telefonisch contact met accountbeheer: 6.240 (2019: 15.920)
- E-mailcontact met accountbeheer: 16.958 (2019: 12.169)

Nieuwsbrieven en PME Magazine

Tot slot bracht PME in 2020 14 (2019: 12) [digitale nieuwsbrieven](#) voor deelnemers, gepensioneerden en werkgevers uit.

En er verscheen vier keer een [PME Magazine](#) voor deelnemers en gepensioneerden.

5.3 Innovatie

Toekomstverkenner

In 2019 introduceerde PME de Toekomstverkenner. De Toekomstverkenner geeft inzicht in alle inkomsten en uitgaven na pensionering als je niets extra's doet of als je eerder wilt stoppen met werken. De Toekomstverkenner haalt data uit diverse bronnen zodat de klant binnen een kwartier inzicht krijgt. Voor werkgevers van PME is de Toekomstverkenner eveneens een passend instrument voor de zorgplicht die zij hebben voor financiële fitheid van werknemers (als onderdeel van de CAO).

De pensioenconsulenten zijn in 2020 de Toekomstverkenner ook expliciet gaan gebruiken in hun gesprekken met deelnemers en werkgevers.

In 2020 hebben meer dan 5.000 deelnemers gebruik gemaakt van de Toekomstverkenner. Uit rapportages blijkt dat ruim 20% van de mensen de gehele 'klantreis' doorlopen. Dit is echter minder dan beoogd. In 2021 onderzoekt PME mogelijke verbeteringen in de klantreis, zodat minder mensen vroegtijdig afhaken. Verder onderzoekt PME in 2021 andere mogelijkheden om de Toekomstverkenner verder te ontwikkelen.

Pensioenchecker

Op 2 november tijdens de Pensioen3daagse heeft PME samen met andere grote pensioenfondsen de Pensioenchecker app geïntroduceerd. Met deze app kan je op zeer gebruiksvriendelijke manier een inschatting krijgen van het totaalinkomen op AOW-leeftijd. Voordat deze introductie plaatsvond heeft er uitgebreid onderzoek onder deelnemers plaatsgevonden en de app bleek een gewenst communicatiemiddel te zijn. Dit bleek al snel inderdaad zo te zijn, omdat in de eerste weken na de introductie van de app maar liefst 40.000 mensen de app hebben gedownload. De app viel meteen in de prijzen en won de Pensioen3daagse Wegwijzer en later ook een PensioenPro award.

5.4 Klachten en geschillen

	2020	2019	2018	2017	2016
Aantal klachten	103	159	192	82	63
Aantal geschillen	23	24	27	40	63

Klachten

Iedere uiting van onvrede die per brief of e-mail wordt ontvangen, wordt geregistreerd als een klacht. De klachten worden binnen uiterlijk vijftien werkdagen beantwoord. In totaal zijn er in 2020 103 klachten (in 2019: 159 klachten) ingediend. De aard van de klachten zijn: klachten over de dekkingsgraad of beleggingsbeleid van PME (12), klachten over de pensioenuitkering (33), klachten over de hoogte van het pensioen (1) en overige onderwerpen (57).

Het overgrote deel van de klachten kwam van deelnemers die het niet eens waren met het uitvoeringsbeleid van PME. Slechts in een enkel geval was de klacht gebaseerd op een fout in de uitvoering. De inhoud van de klachten was zo verschillend van aard dat deze op zichzelf geen aanleiding vormden om processen aan te passen of informatie te verduidelijken.

Geschillen

Een geschil is een beroep (op de hardheidsclausule) of een bezwaar. Onder beroep wordt verstaan een gemotiveerde uiting van ongenoegen ten aanzien van een reactie of beslissing met betrekking tot een eerder ingediende klacht. Een bezwaar heeft betrekking op een besluit op grond van de reglementen of beleidsregels van PME. Een beroep op hardheid is een verzoek aan het bestuur om in bijzondere gevallen in het voordeel van de belanghebbende af te wijken van toepassing van het reglement wanneer de toepassing leidt tot een onredelijke uitkomst.

Het aantal geschillen neemt jaarlijks af. Van de 23 geschillen in 2020 (in 2019: 24) waren er eind 2020 nog 6 in behandeling

Ingediend	23
Afgehandeld :	
• deelnemer is in het gelijk gesteld	15
• deelnemer is niet in het gelijk gesteld	2
• deelnemer is gedeeltelijk in het gelijk gesteld	0
Nog in behandeling	6

Geschillen hebben betrekking op: voortzetting pensioenopbouw (premievrije voortzetting/ vrijwillige voortzetting) (6), pensioenaanspraken (1), waardeoverdracht (1), aanvullende verzekeringen (1), overgangsregelingen (4), herschikkeuzes (2) en vrijstellingsverzoeken (8).

6 Integraal Risicomanagement en extern toezicht

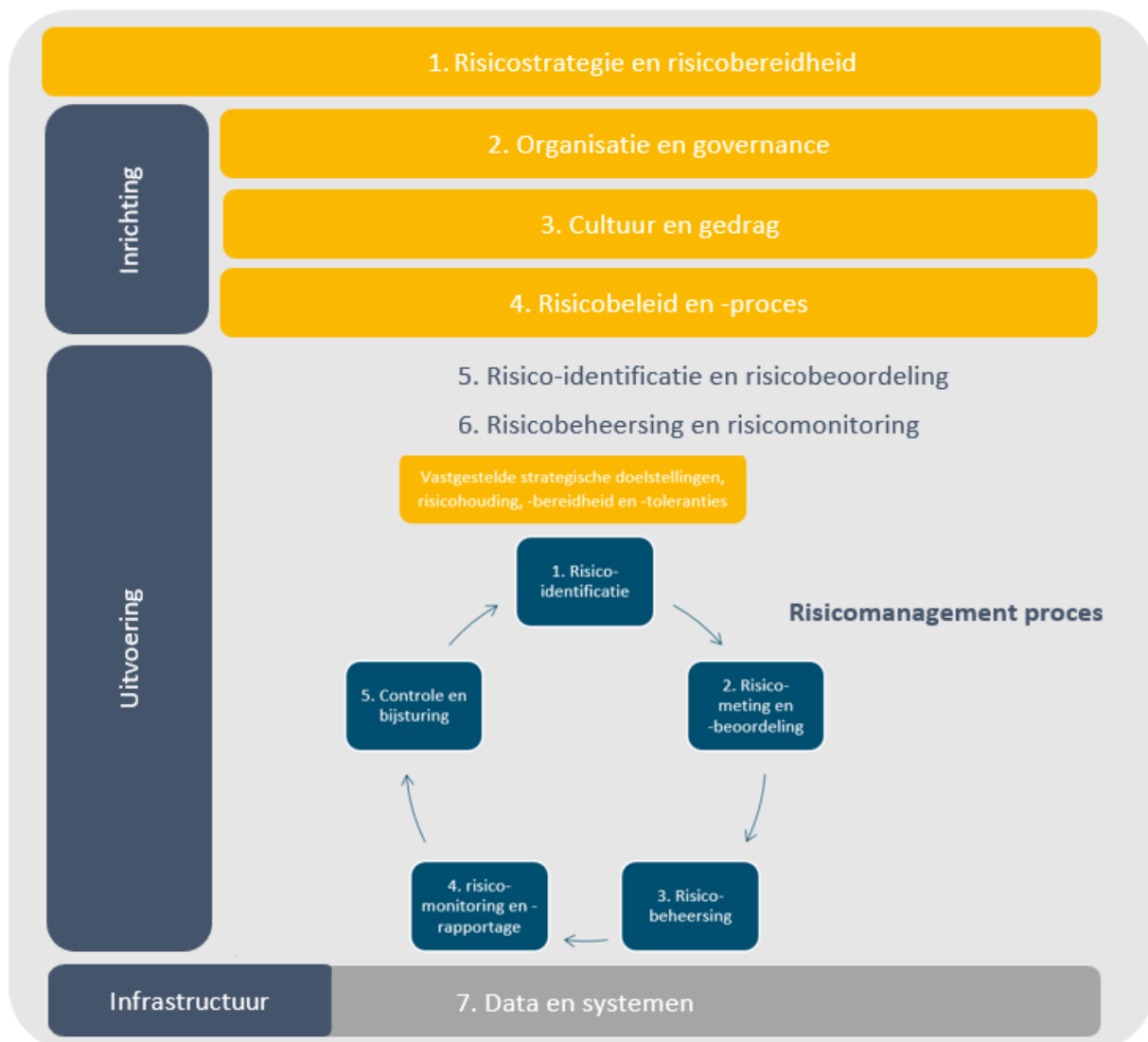
Het doel van risicomanagement is het realiseren van een beheerste en integere bedrijfsvoering die bijdraagt aan het realiseren van de missie, visie en ambitie van het fonds.

De organisatie dient zich bewust te zijn van de impact van de verschillende risico's op het realiseren van de doelstellingen, de onderlinge samenhang van de risico's, de mogelijkheden voor beheersing van de risico's en de verschillende gevolgen van de beheersmaatregelen. Hierbij geldt dat de risico's zodanig worden gemitigeerd dat deze risico's binnen de tolerantiegrenzen van de risicobereidheid van PME blijven of worden (terug)gebracht. Pas nadat een

integrale afweging is gemaakt over de risico's, wordt een besluit genomen door het bestuur.

Eind 2019 stelde het algemeen bestuur van PME vast dat het integrale risicomanagement bij PME nog niet het gewenste volwassenheidsniveau heeft. PME heeft daarom de verbetering en actualisering van het integraal risicomanagement voor 2020 als een belangrijk thema geïdentificeerd.

Op 25 juni 2020 stelde het bestuur het hernieuwde beleid integraal risicomanagement vast, waarin alle elementen van het risicomanagement raamwerk van PME in samenhang zijn bepaald.

6.1 Risicostrategie en risicobereidheid

Risicoprincipes zijn gedeelde uitgangspunten op het gebied van risico's en risicomanagement en vormen de waarden en overtuigingen die richtinggevend zijn voor beleid. Het algemeen bestuur stelde op 23 april 2020 de risicoprincipes vast.

PME onderkent de volgende risicoprincipes:

1. Wij maken bij risicobeheersing een onderscheid tussen risico's die strategisch worden opgezocht en risico's die ontstaan doordat het pensioenfonds haar kerntaken uitvoert.
2. Wij streven naar een cultuur waarin risicobeheersing tot zijn recht kan komen en we bepalen als bestuur door middel van ons gedrag de 'tone at the top'.
3. Een adequate risico-inschatting dient ten grondslag te liggen aan besluitvorming.
4. Risicomanagement is een onlosmakelijk onderdeel van de primaire processen.
5. Bij het nemen van beheersmaatregelen houden wij rekening met het proportionaliteitsprincipe.
6. Wij acteren op nieuwe en veranderende risico's.

De risicostrategie van PME is er op gericht om de door deelnemers en werkgevers opgebrachte premies, die belegd worden, enerzijds te beschermen tegen waardevermindering, en anderzijds in waarde te laten groeien.

De risicostrategie van PME vraagt om:

- een duidelijke beschrijving van de risicobereidheid van de risico's waaraan PME onderhevig is, en in welke mate het fonds bereid is deze risico's te nemen of wenst te beperken bij het nastreven van de missie, visie en de daarvan afgeleide (strategische) doelstellingen;
- risicoafwegingen en risicoanalyses die betrokken worden in de strategische besluitvorming;
- processen en procedures ter ondersteuning van de beheersing van de (strategische) risico's.

In de risicotaxonomie onderscheidt PME strategische, financiële, operationele en compliance risico's.

Het algemeen bestuur stelde op 28 mei 2020 een vernieuwde risicotaxonomie voor PME vast. Per risico is vervolgens de risicobereidheid bepaald. Dit geeft de bandbreedte aan waarbinnen het bestuur bereid is tot het nemen van risico's. De mate van risicobereidheid is een leidraad voor het al dan niet nemen van maatregelen ter beheersing van risico's en onzekerheden. De risicobereidheid en een toelichting daarop per risico is vastgelegd in de risicobereidheidsverklaring. Per risico zijn ook kritische risico indicatoren (KRI's) benoemd die PME hanteert om de risico's te monitoren. Op 14 oktober 2020 werd de risicobereidheidsverklaring door het algemeen bestuur vastgesteld. Op 3 november 2020 besprak het uitvoerend bestuur de bij de KRI's behorende normen en tolerantiegrenzen.

Voor de organisatie is de risicobereidheidsverklaring bedoeld als richtlijn voor het uitoefenen van effectief risicomanagement binnen PME en in de uitbesteding. Verder dient het als basis voor de sleutelfunctiehouder risicobeheer voor de toetsing en monitoring van de uitoefening van het risicomanagement binnen PME. Tot slot wordt het gebruikt door de interne auditfunctie om te toetsen of risicomanagement volgens het vastgestelde beleid wordt uitgeoefend.

Risicotaxonomie PME en risicobereidheid

STRATEGISCH	FINANCIEEL	OPERATIONEEL	COMPLIANCE
Omgevingsrisico	Vermogensbeheer risico	Uitbestedingsrisico	Compliance risico
Draagvlak deelnemers	Balansrisico	Strategische gelijkgerichtheid met uitbestedingspartijen	(Financieel)toezicht
Draagvlak werkgevers	Renterisico	Beeoordeling uitbesteding (cf SLA)	Naleving wet- en regelgeving
Draagvlak sociale partners	Marktrisico	Continuïteit	Naleving beleid, procedures en overeenkomsten
Wet- en regelgeving	Valuta risico	Afhankelijkheid	Integriteitsrisico
Toezietsrisico	Krediet risico	Wendbaarheid uitbestedingspartij	Integriteitsrisico
Governance risico	Tegenpartij risico	Operationeel risico	Beloningsbeleid
Misie, visie, strategie en cultuur	Liquiditeitsrisico	Kwalitatieve/kwantitatieve personele bezetting	
Verandervermogen bestuur	Concentratie risico	Kwaliteit en naleving AO/IB processen	
Effectiviteit bestuur	Actief risico	Continuïteit bedrijfsvoering (BCM)	
Reputatierisico	Inflatierisico	Informatie t.b.v. sturing en besluitvorming	
Reputatierisico	ESG risico	Communicatie	
	ESG risico	Kwaliteit dienstverlening	
	Verzekeringstechnisch risico	Advies	
	Pensioenresultaat	Onderuitbesteding	
	Risico grondslagen	IT risico	
	Premierisico	IT risico	
		Juridisch risico	
		Juridisch risico	

Legenda PME risicobereidheid

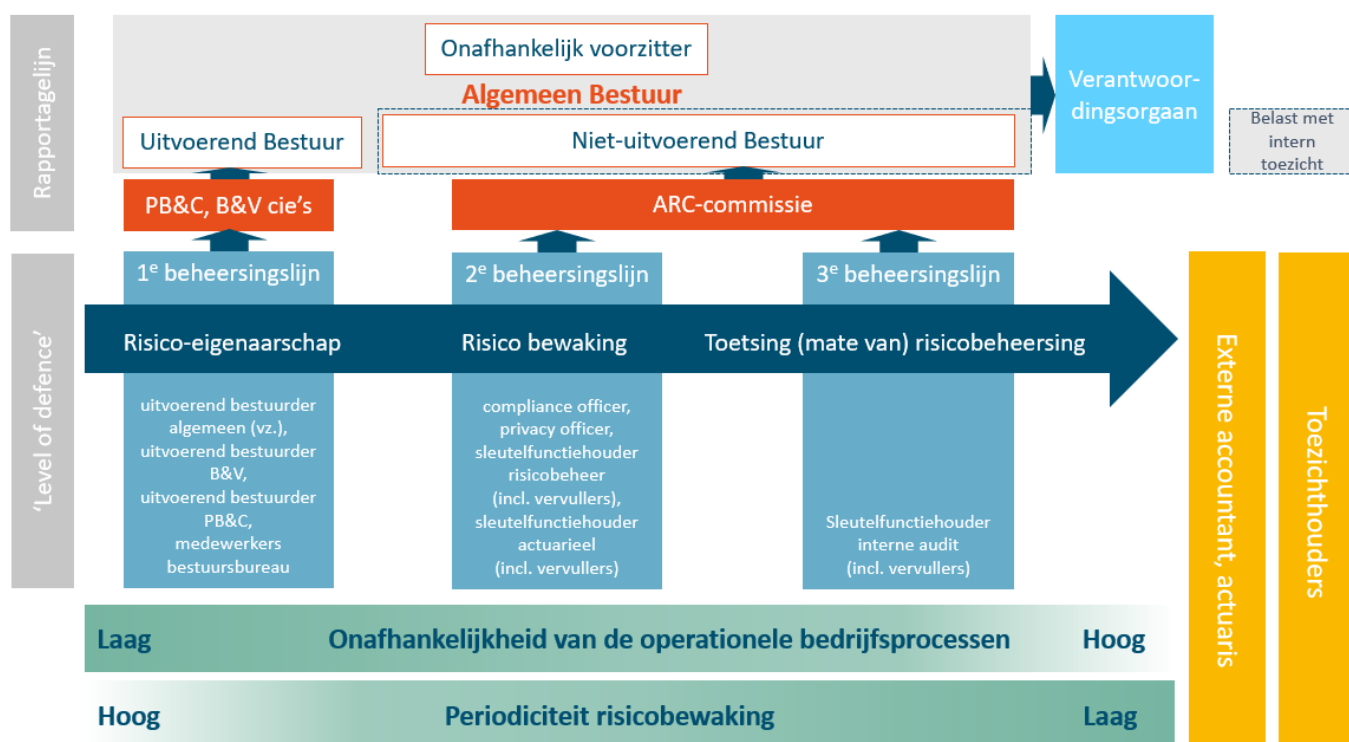
Laag
Gemiddeld
Hoog

6.2 Organisatie van risicomanagement

PME hecht belang aan een sterke risicocultuur gecombineerd met een scherpe focus op drie effectieve verantwoordelijkheidsniveau's, de zogenaamde 'three-lines-of-responsability'. De drie niveau's beslaan de:

- bestuurlijke verantwoordelijkheid voor reguliere processen en uitvoering (eerste lijn),
- de risicomanagement en compliance functie (tweede lijn) en
- interne auditfunctie (derde lijn).

In het vernieuwde integrale risicomanagementbeleid heeft PME in 2020 de drie sleutelfunctiehouders (risicobeheer, actuarieel en interne audit) geïntegreerd in het three lines of responsibility model.

Eerste lijn

Het bestuur is primair verantwoordelijk voor het voorkomen en beheersen van risico's van de eigen processen en ziet toe op de risico's ten aanzien van de uitbestede processen bij de uitvoeringsorganisaties.

Tweede lijn

Bestaat uit de risicobeheerfunctie, compliance functie, privacy officer en de actuariële functie. Daarnaast zijn dit ook functies die vanuit het bestuursbureau en de uitbestedingspartijen de audit, risk en compliance (ARC) commissie ondersteunen ('risicobewaking').

De tweede lijn houdt onafhankelijk toezicht op de identificatie van risico's en de daarmee gemoeide inrichting ('opzet'), bestaan en werking van

beheersingskaders. De tweede lijn bewaakt of de werkzaamheden in de eerste lijn worden uitgevoerd conform het vastgestelde beleid, reglementen en/of procesbeschrijvingen en stimuleren door terugkoppeling aan de eerste lijn een kritische en constante verbeteringshouding in die eerste lijn.

Derde lijn

Bestaat uit de interne auditfunctie, alsmede de functies vanuit uitbestedingspartijen die de interne auditfunctie ondersteunen. Het doel van deze interne auditfunctie is het initiëren en uitvoeren van audits op de bedrijfsvoering van PME als (onderdeel van de) derdelijns risicobeheersing.

Vierde en vijfde lijn

Naast de bovengenoemde interne risico-governance van het fonds onderkent PME nog een vierde en

vijfde lijn. De externe accountant die de jaarrekening-controle uitvoert wordt daarbij beschouwd als de vierde lijn evenals de certificerend actuaire in het kader van de beoordeling van het prudent person-beginsel.

De vijfde lijn heeft betrekking op de toezichthouders. De Nederlandsche Bank (DNB) is verantwoordelijk voor het prudentieel toezicht en de Autoriteit Financiële Markt (AFM) is verantwoordelijk voor het gedragstoezicht. Verder heeft PME nog te maken met de Autoriteit Consument en Markt (ACM) en Autoriteit Persoonsgegevens (AP), als het betrekking heeft op de bescherming van persoonsgegevens.

6.3 Risicobeheersing

Het bestuur is verantwoordelijk voor de monitoring van de strategische, financiële, operationele en compliance-risico's en de werking van de beheersmaatregelen. Het bestuur heeft verschillende middelen om zich hierover een oordeel te vormen en – zo nodig – hierop te anticiperen.

Eigenrisicobeoordeling (ERB)

De eigenrisicobeoordeling (ERB) heeft als doel inzicht te krijgen in de samenhang tussen de strategie van het fonds, de materiële risico's die het fonds kunnen bedreigen én de mogelijke consequenties hiervan voor de pensioenen van de deelnemers en voor het pensioenfonds zelf. Hiertoe worden verschillende toekomstige scenario's doorleefd. Op grond van de wetgeving moet PME ten minste eenmaal per drie jaar een ERB uitvoeren. Daarnaast is het mogelijk dat PME tussentijds een ERB uitvoert in geval van een significante wijziging in het risicoprofiel of een strategisch besluit met materiële impact op het risicoprofiel. Het betrekken van de uitkomsten van de ERB bij strategische besluitvorming zorgt voor borging van de samenhang tussen de missie, visie en strategie van PME. Op 1 oktober 2020 is gestart met een ERB. Hiertoe heeft het bestuur vooraf kaders en beleid vastgesteld. In december 2020 stelde het bestuur de scenario's vast. De verdere vertaling van deze scenario's naar de risico's voor PME, de beoordeling daarvan, het formuleren van beheersmaatregelen en de rapportage hierover is in het eerste kwartaal van 2021 afgerond. Op 31 maart 2021 is de ERB-rapportage van PME aan DNB verstrekt.

Risk self assessments (RSA), waaronder een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA)

Om beheersing van risico's te beoordelen voert het bestuur periodiek risk self assessments (RSA) uit. Het werken met risicoanalyses is niet nieuw voor PME, maar in 2020 stelde het bestuur de procedure tot het uitvoeren van periodieke RSA's vast. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in reguliere RSA's (o.b.v. de risicotaxonomie van PME), thematische RSA's en project RSA's. Op basis van de nieuwe vastgestelde procedure werd in het vierde kwartaal 2020 een pilot RSA uitgevoerd (Rechtenbeheer). Jaarlijks wordt een RSA-kalender opgesteld en geactualiseerd met een planningshorizon van drie jaar. Onderdeel van de RSA-kalender is jaarlijks het uitvoeren van een systematische integriteitsrisicoanalyse (SIRA). In 2020 is de SIRA opnieuw herijkt en is een online workshop / awareness-sessie voor het algemeen bestuur georganiseerd.

ISAE-3402 en gegevensgerichte controles bij de uitbestede diensten

Het bestuur beoordeelt de beheersing van de operationele risico's van de uitbestede diensten (pensioen- en vermogensbeheer) aan de hand van verschillende rapportages en verklaringen, zoals de ISAE-3402-rapportages, de uitkomsten van gegevensgerichte controles en diverse audits. In de dagelijkse uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer zijn de risico's beheerst, getuige het beperkt aantal bevindingen uit gegevensgerichte controles en de ISAE-3402 rapportages van de uitvoerder MN. Over het jaar 2020 heeft de externe accountant van MN voor de vermogensbeheerdiensten een verklaring zonder beperking afgegeven. Voor de pensioenbeheerdiensten werd een verklaring met een hoofdstuk 1 bevinding afgegeven. Dit had te maken met een foutieve berekening in de derde financiële kwartaalrapportage in de mutatie van de dekkingsgraad ten opzichte van het tweede kwartaal. Deze fout is direct na het opleveren van de rapportage al hersteld. Gezien het beperkte belang van de betreffende informatie voor de beheersing en besluitvorming door PME zien wij slechts beperkt materiële risico's als gevolg van deze bevinding. MN heeft de fout in 2020 al gecorrigeerd en inmiddels voldoende maatregelen getroffen ter voorkoming hiervan.

Audits

Sinds 2020 stelt het algemeen bestuur jaarlijks een auditkalender vast. Hierin zijn zowel audits opgenomen op diensten die zijn uitbesteed als audits van processen binnen het bestuur of het bestuursbureau van PME. De sleutelfunctiehouder interne audit is hiervoor verantwoordelijk. In 2020 werden in totaal 25 audits uitgevoerd op de diensten en processen binnen het vermogensbeheer, de pensioenuitvoering en ondersteunende diensten. De bevindingen van deze audits zijn besproken met het verantwoordelijke management binnen de uitvoeringsorganisatie en door de sleutelfunctiehouder interne audit met de auditdienst van de uitvoerder. De sleutelfunctiehouder interne audit rapporteert over de audits en de opvolging daarvan aan het algemeen bestuur.

Datalekken

De meeste gegevensverwerkingen van PME vinden plaats bij MN, die volgens de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) als verwerker optreedt. PME is de verwerkingsverantwoordelijke en ziet toe op de naleving van de AVG bij MN door periodieke overleggen en rapportages. Datalekken worden binnen PME geregistreerd en, indien nodig op grond van de AVG, gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). In 2020 registreerde PME in totaal 25 datalekken, waarvan er 10 als meldingsplichtig werden beoordeeld. Van deze 25 datalekken vonden er 24 plaats bij MN en zijn daarom, voor zover meldingsplichtig, door MN namens PME aan de AP gemeld. Het andere datalek vond plaats binnen de PME organisatie en is door PME zelf gemeld aan de AP. De toezichthouder is in geen van deze gevallen over gegaan tot nader onderzoek.

6.4 Risico's top of mind

Eind 2020 actualiseerde het uitvoerend bestuur het overzicht met toprisico's (risico's die top of mind zijn). Dit onder meer vanuit de behoefte om de uit te voeren audits in 2021 en de RSA-kalender vanuit een risico-gebaseerde benadering te bepalen.

Nagegaan is wat de belangrijkste thema's in 2021 zijn en daarbij is een koppeling gemaakt naar de risicotaxonomie van PME.

De volgende top 4 is door het uitvoerend bestuur vastgesteld:

1. Nieuw Pensioenstelsel

Argumentatie: Onzekerheden omtrent het pad gericht op het inregelen van het nieuwe pensioenstelsel o.a. in relatie tot aspecten als draagvlak en rollen stakeholders, uitvoerbaarheid, evenwichtig bestuurlijk besluitvormingsproces, mogelijke verlaging van pensioenen en impact op het beleggingsbeleid van PME.

Het is van belang om dit als strategisch project binnen PME te positioneren, waarbij de focus en betrokkenheid organisatiebreed is belegd. Een verdere toelichting op de aanpak hiervan is opgenomen in het hoofdstuk 6 (Vooruitblik) van dit jaarverslag.

2. Transitie pensioenbeheer naar nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie

Argumentatie: Het besluit tot onderbrengen van het pensioenbeheer bij TKP vereist een beheerste overgang naar de nieuwe pensioenuitvoeringsorganisatie. Vanuit DNB is aangegeven deze transitie in 2021 nauwgezet te zullen volgen. Een verdere toelichting op de aanpak van de transitie is opgenomen in het hoofdstuk 6 (Vooruitblik) van dit jaarverslag.

3. Cyberrisico's

Argumentatie: (sterke) toename van cybercrime/cyberdreigingen gericht op het binnendringen van computersystemen vraagt om tijdige en adequate beheersing. Cybercriminelen zijn niet alleen uit op direct financieel gewin; het beschikken over informatie van o.a. deelnemers, gepensioneerden en werkgevers kan gebruikt worden voor diverse doeleinden. Om dit risico verder te beheersen gaat het bestuur in 2021 zorgdragen voor meer kennis in het bestuur door het aantrekken van een bestuurder met specifieke expertise op IT.

4. Ontwikkelingen m.b.t. het balansrisico als gevolg van:

- het sterk achterblijven van nominale of reële rendementen bij de strategische uitgangspunten én
- mogelijk groter dan verwachte impact van klimaatverandering en gerelateerde regelgeving op de waardering van beleggingen en rendementen

Argumentatie: Enerzijds kan het balansrisico onder druk komen te staan als de economische groei en rendementen op beleggingen tegenvallen. Anderzijds

kunnen ontwikkelingen op het terrein van maatschappelijke bewustwording en ambitieuzere regelgeving met gevolgen voor waardevermindering in een stroomversnelling geraken en effect hebben op de te verwachte rendementen.

Tot en met 2020 vormde het NPS programma bij MN een top risico voor PME, maar dit risico is met de recente besluitvorming van het algemeen bestuur om uitbesteding van het pensioenbeheer met ingang van 1 januari 2022 over te brengen van MN naar TKP, komen te vervallen.

6.5 Extern toezicht

Toezicht door DNB in 2020

PME had in 2020 meerdere keren en in verschillende samenstellingen overleg met DNB. Ieder kwartaal vindt overleg plaats tussen DNB en het uitvoerend bestuur, ieder halfjaar met een delegatie van het algemeen bestuur, eenmaal per jaar met een delegatie van het niet-uitvoerend bestuur en eenmaal per jaar met de externe accountant en actuaire van het fonds. In 2020 hield DNB verscherpt toezicht op de uitbesteding van het pensioenbeheer en het verandervermogen van het fonds. Gedurende het jaar werd de toezichthouder continu op de hoogte gesteld van de besluiten en overwegingen van het algemeen bestuur van PME ten aanzien van de toekomstige uitvoering van het pensioenbeheer en de besluitvorming omtrent de uitbesteding aan TKP per 1 januari 2022. Andere onderwerpen waarover met de toezichthouder overleg plaatsvond waren de financiële positie, de benoeming van de sleutelfunctiehouder risicobeheer én de verbeteringen van het risicomanagement bij PME en de aansluiting van het risicomanagement tussen MN en het pensioenfonds.

Toezicht door AFM in 2020

De Autoriteit Financiële Markten (AFM) deed in 2019 een onderzoek naar de informatie over het verlagen van pensioen bij PME. AFM vroeg PME om het communicatieplan Verlagen, voorbeeldinformatie per doelgroep en generieke informatie over verlagen. De AFM voerde dit onderzoek uit bij een aantal pensioenfondsen. In 2020 gaf AFM in een gesprek nog een mondelinge toelichting op de resultaten van het onderzoek. AFM beoordeelde het specifieke communicatieplan voor het verlagen van pensioenen, de aanwezigheid van een speciaal onderdeel van de website hiervoor, de inzet van visuele hulpmiddelen

en de korte, heldere conceptbrieven die ook getoetst waren onder de doelgroepen als positief.

Toezicht door Autoriteit Persoonsgegevens en de privacy officer in 2020

Sinds 1 mei 2018 heeft PME een interne privacy officer, te weten Christian Sandee. De meeste gegevensverwerkingen van PME vinden plaats bij MN, die als verwerker optreedt. Datalekken worden door de privacy officer binnen PME geregistreerd en, indien nodig op grond van de AVG, gemeld bij de Autoriteit Persoonsgegevens (AP). De toezichthouder zag in 2020 geen reden voor nader onderzoek bij PME.

Over het jaar 2020 verklaart Christian Sandee:

“Ik heb in de hoedanigheid van privacy officer van PME in 2020 toegezien op de naleving van de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) door PME. PME beschikt over privacy beleid, een privacy statement, een procedure rondom datalekken, een verwerkingenregister en verwerkersovereenkomsten met alle partijen die, voor zover bekend, gegevens namens PME beheren en/of verwerken. Hiermee geeft PME tevens invulling aan de Gedragslijn Verwerking Persoonsgegevens Pensioenfondsen, zoals per 1 juli 2019 vastgesteld door de Pensioenfederatie.

Eind 2020 is door een externe partij een audit uitgevoerd op het privacybeleid en de uitvoering daarvan door PME. In het daaropvolgende rapport werd “geconcludeerd dat de inrichting van het beleid en procedures binnen PME grotendeels voldoet aan de wettelijke verplichting uit de AVG en de Gedragslijn van de Pensioenfederatie. Het beleid en procedures met betrekking tot AVG zijn grotendeels ook ingericht in de praktijk.”

Het uitvoerend bestuur heeft in zijn management-reactie aangegeven de verdere resultaten en bevindingen in 2021 op te pakken en uit te werken.”

Christian Sandee
privacyofficer PME

Complianceofficer in 2020

Per 1 januari 2020 benoemde PME een interne compliance officer, te weten Annemie Plat. De compliance officer rapporteert ieder kwartaal aan het uitvoerend bestuur en de ARC-commissie, rapporteert jaarlijks aan het algemeen bestuur,

organiseerde een awareness-bijeenkomst (dilemma's) voor het algemeen bestuur en werkte mee aan de herijking van de SIRA.

Over het jaar 2020 verklaart Annemie Plat:

"Ik heb in de hoedanigheid van compliance officer van PME in 2020 toegezien op de naleving van de gedragscode door alle verbonden personen binnen PME. PME beschikt over een gedragscode, die geldt voor alle verbonden personen van PME. Deze gedragscode is openbaar en bevat normen met betrekking tot onder meer nevenfuncties, financieel belang, relatiegeschenken, giften, uitnodigingen en privé-beleggingstransacties. Gedurende 2020 zijn door mij in dit kader verschillende meldingen ontvangen. Er zijn door mij geen zaken geconstateerd die zouden kunnen wijzen op belangenverstrengeling of anderszins een conflict opleveren met de gedragscode.

Alle verbonden personen hebben aan mij verklaard de gedragscode over het jaar 2020 te hebben nageleefd."

Annemie Plat
complianceofficer PME

Vertrouwenspersoon in 2020

Met ingang van 1 maart 2020 benoemde PME een vertrouwenspersoon integriteit, te weten Peggy Bracco Gartner. De vertrouwenspersoon integriteit behandelt alle vragen, adviesverzoeken of meldingen over (vermoedens van) integriteitsschendingen of ongewenste omgangsvormen; ook wel misstanden genoemd in de incidenten- en klokkenluidersregeling van PME. Als vertrouwenspersoon biedt zij een luisterend oor aan, brengt zij een eventueel probleem in kaart en beoordeelt zij of een misstand voldoende ernstig is om een verdergaand onderzoek in te stellen.

Over het jaar 2020 verklaart Peggy Bracco Gartner:

"Als sprake is van een (vermoeden van een) misstand kan een verbonden persoon vertrouwelijk met mij spreken en begeleiding van mij krijgen bij het melden van een misstand. Misstanden kunnen ook direct bij mij worden gemeld.

In 2020 heb ik geen gesprekken gevoerd in mijn hoedanigheid van vertrouwenspersoon integriteit. Ook heb ik geen meldingen voor misstanden ontvangen dan wel andere aanwijzingen gehad dat hiervan mogelijk sprake zou kunnen zijn."

Peggy Bracco Gartner
Vertrouwenspersoon integriteit

Evaluatie accountant

Het bestuur dient ten minste eenmaal per vier jaar het functioneren van de accountant en de actuaris te evalueren en te bespreken met de betrokken functionarissen (en de betrokken organisaties). In 2020 evalueerde het bestuur het functioneren van de accountant van het fonds, EY Accountants. Het verslagjaar 2020 is ook het laatste verslagjaar voor de verantwoordelijk partner van EY Anke Snaak, vanwege het interne roulatieschema binnen de EY-organisatie. Vanaf verslagjaar 2021 is Steven Spiessens de accountant van PME. Uit de evaluatie blijkt dat het bestuur tevreden is met de accountantsorganisatie. En hoewel het uitvoerend bestuur in 2019 vaststelde dat de verandering van partner een natuurlijk moment zou kunnen zijn om eveneens te veranderen van accountantsorganisatie, besloot het bestuur in 2020 om geen nieuwe accountantsorganisatie aan te stellen. Dit omdat het bestuur tevreden is over de accountantsorganisatie en mede vanwege de bestuurlijke aandacht die in 2020 al naar verschillende dossiers ging. Het bestuur stelde vast dat dit standpunt past binnen de huidige wetgeving, waarbij PME sinds 1 januari 2020 aangewezen is als organisatie van openbaar belang.

7 Uitbesteding

7.1 Uitbesteding vermogensbeheer

Het fiduciaire advies en beheer zijn door PME uitbesteed aan MN. PME heeft als opdrachtgever nadrukkelijk de regie, stelt het beleggingsbeleid vast en besluit zelf bij welke partij mandaten worden ondergebracht. Gestreefd wordt naar een voortdurende verbetering van de kwaliteit van de uitbestede dienstverlening.

Naast de monitoring van de dienstverlening via de maand- en kwartaalrapportages evalueert PME jaarlijks de dienstverlening van MN op basis van de SLA-afspraken voor het fiduciaire advies en het beheer. Op basis daarvan worden resultaatafspraken voor het komende jaar gemaakt. Daarnaast levert MN jaarlijks een ISAE 3402 verklaring. Over het jaar 2020 rapporteerde de accountant van MN een verklaring zonder beperkingen voor het vermogensbeheer.

In 2019 werd vastgesteld dat op het gebied van de uitvoering van het vermogensbeheer er verschillende verbeteringen in de IT-systemen moeten worden doorgevoerd. MN startte hiertoe een project met een horizon van drie jaar met als doel het fundament te leggen voor een moderne data gedreven vermogensbeheerder. In 2020 leverde dit project verschillende resultaten. Zo is een team data specialisten gevormd en is een data-hub opgeleverd.

Uit de resultaten van een self-assessment informatiebeveiliging in 2020 bij de uitvoerder blijkt dat de volwassenheid hiervan nog op onderdelen achterblijft op het gewenste niveau. Voor een toekomstbestendige uitvoering van het vermogensbeheer is het van belang dat MN naast de vernieuwingsprojecten ook deze basis op orde brengt in het komende jaar.

Custodian

Jaarlijks worden ook de werkzaamheden van de custodian Northern Trust beoordeeld door het bestuur van PME. De beoordeling die het bestuur in 2020 uitvoerde over het jaar 2019 leverde geen noemenswaardige bevindingen op.

Uit de SOC1-rapportage, waarin de focus ligt op de interne controle van de financiële processen, blijken

geen signalen waar het bestuur van PME zich zorgen over hoeft te maken. De beoordeling van de dienstverlening komt overall uit op het oordeel 'goed'.

Wijzigingen in de uitvoering betrokkenheidsbeleid van PME

Het betrokkenheidsbeleid van PME is een belangrijke hoeksteen voor verantwoord beleggen door PME. Het is de ambitie van PME om over een zo groot mogelijk deel van de portefeuille en zo effectief mogelijk invloed uit te oefenen op ondernemingen. Niet alleen binnen ontwikkelde markten, maar ook in opkomende markten. Tot op heden vindt engagement plaats op minder dan 10% van de waarde van de aandelenportefeuille, hetgeen niet overeenkomt met het ambitieniveau van PME waarin we de betrokkenheid bij het aantal ondernemingen in onze aandelenportefeuille willen verbreden.

Daarom heeft PME met ingang van 2021 Federated Hermes aangesteld om het aantal engagements te verbreden. Ook voert Federated Hermes het stembeleid van PME uit. MN blijft voor PME engagement voeren op de thema's die centraal staan in ons beleid verantwoord beleggen, te weten klimaatverandering, leefbaar loon en de dialoog met Nederlandse beursvennootschappen binnen Eumedion-verband.

7.2 Uitbesteding pensioenbeheer

De pensioenuitvoering (pensioenadministratie en de klantbediening) is uitbesteed aan MN. PME evalueert periodiek deze uitbesteding. Ieder kwartaal wordt teruggeblikt op de uitvoering en de resultaten. Dat gebeurt aan de hand van de kwartaalrapportages die het fonds van MN ontvangt. Daarnaast levert MN jaarlijks een ISAE 3402 verklaring. Over het jaar 2020 rapporteerde de accountant van MN een verklaring met een beperking. Dit had te maken met een onjuiste berekening in de derde financiële kwartaalrapportage van PME. De onjuiste berekening was al eerder opgemerkt en gecorrigeerd. Het vier-ogen-principe had in deze casus niet goed gewerkt. Inmiddels heeft MN hier nieuwe beheersmaatregelen voor getroffen.

In de afgelopen jaren was PME over het algemeen tevreden over de reguliere uitvoering, wel waren er al langere tijd zorgen over de vernieuwing van de pensioenadministratie en de klantbediening. PME wil haar werkgevers en deelnemers in hun behoeften

voorzien met persoonlijke dienstverlening op maat en met transparantie over de uitvoering. Dit vergt van onze eigen organisatie en uitvoerder een moderne en flexibele houding en systemen. In 2019 startte hiertoe ook het IT-vernieuwingsprogramma NPS van onze uitvoerder MN.

Eind 2019 oordeelde DNB dat NPS op onderdelen achterbleef op de vooraf vastgestelde verwachtingen en (nog) niet het vertrouwen gaf op een beheerste en integere pensioenadministratie in de toekomst. DNB kondigde aan in 2020 intensiever toezicht te houden op het programma en het verandervermogen van de uitvoerder en het fonds.

Om de toekomstige uitvoering van het pensioenbeheer zeker te stellen startte PME begin 2020 met een eigen project om verschillende uitvoeringsmogelijkheden te onderzoeken. Verschillende scenario's zijn onderzocht; varianten met en zonder de huidige uitvoerder MN. Na een uitgebreid traject besloot het algemeen bestuur in november 2020 om de pensioenuitvoering per 1 januari 2022 onder te brengen bij TKP. Met dit besluit is de beheerste en integere pensioenuitvoering in de toekomst voor PME gewaarborgd, en ook kunnen onze ambities worden waargemaakt. Mede met het oog op de komende ontwikkelingen in het pensioenstelsel heeft het bestuur bij haar afweging nadrukkelijk de wendbaarheid en de innovatieve kracht van de organisatie op IT-gebied en op het gebied van klantbediening meegewogen.

Samenwerking in de brede metaal- en technologie-sector is van groot belang en meerwaarde. In de

nieuwe situatie zet het bestuur van PME de samenwerking met PMT en sociale partners derhalve onverminderd voort, zowel bij pensioendossiers als op het gebied van vermogensbeheer. PME blijft streven naar een sector brede aanpak op het gebied van de pensioenvoorziening, dit is als uitgangspunt verankerd in het strategisch meerjarenplan.

Gedurende het gehele traject hebben gesprekken plaatsgevonden met de belangrijkste stakeholders van PME (sociale partners, PMT, MN, DNB). In de finale fase van het project zijn deze gesprekken geïntensiveerd om de juiste verwachtingen te scheppen, en om de visies en standpunten van de stakeholders te betrekken bij de besluitvorming van het bestuur.

Uitbesteding handhaving werkingssfeer

PME heeft de controle op en de handhaving van de werkingssfeer uitbesteed aan de Raad van Overleg in de Metalektro (ROM). PME evalueert deze uitbesteding periodiek. Naar aanleiding van de evaluatie in 2019 zijn verschillende processen in 2020 verbeterd, waaronder de rapportagelijijn. In 2020 zijn verder voorbereidingen getroffen voor een audit op de uitbestede processen bij de ROM. Een externe partij is hiervoor aangesteld. De audit gaat in 2021 plaatsvinden.

8 Governance

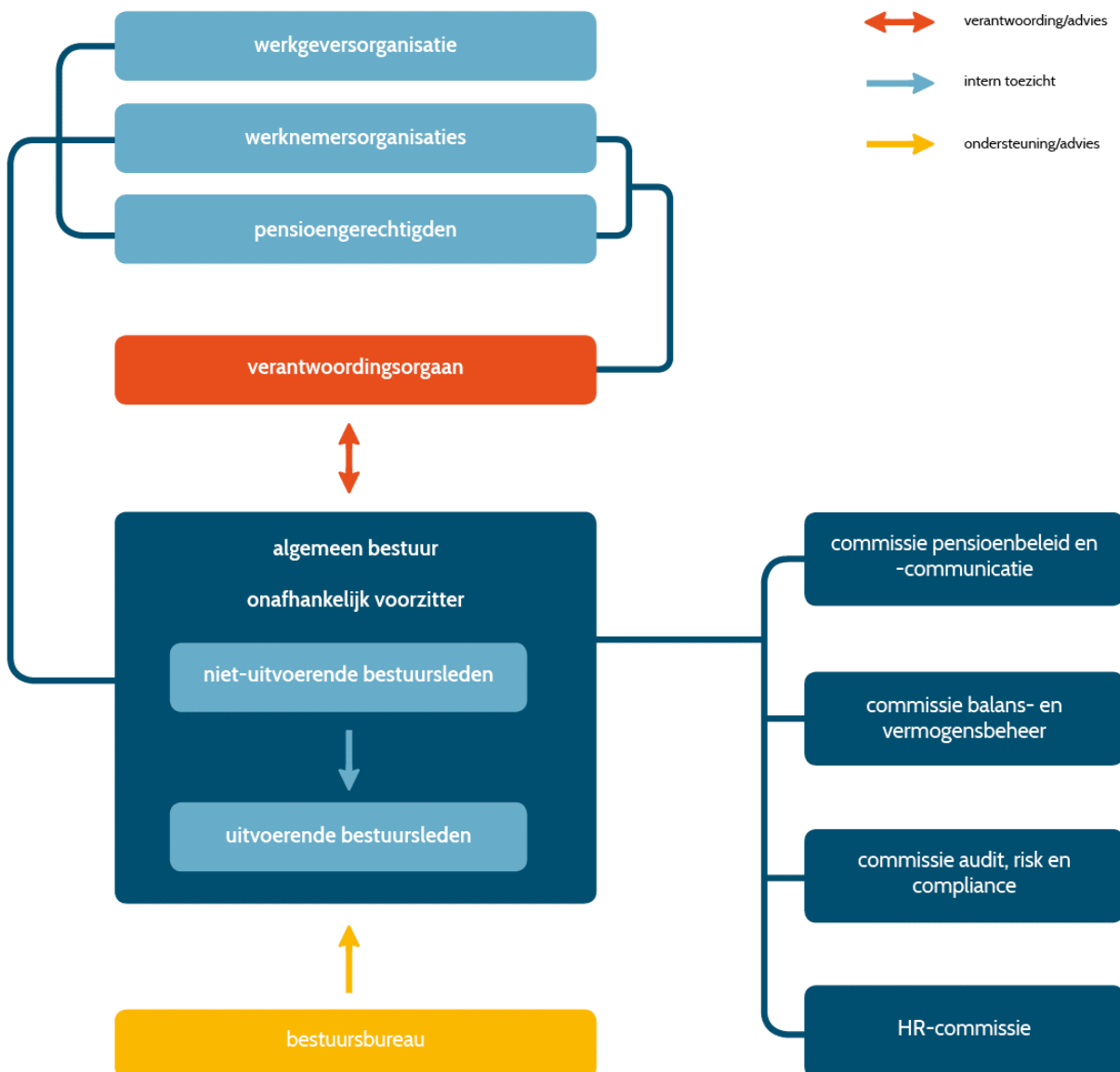
PME is verantwoordelijk voor een verantwoorde en evenwichtige uitvoering van de pensioenregeling voor alle belanghebbenden. Het bestuur is hiervoor eindverantwoordelijk en heeft de regie over alle werkzaamheden van PME. Het vermogensbeheer en de pensioenuitvoering zijn door het bestuur uitbested. Het bestuur draagt zorg voor een beheerste en integere bedrijfsvoering en een adequate werking van het bestuursmodel. Periodieke evaluatie en naleving van de Code Pensioenfondsen dragen hieraan bij.

8.1 Organisatie PME

De bestuurlijke organisatie van PME is ingericht volgens het omgekeerd gemengd bestuursmodel.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen:

- de **bestuurlijke taak**, ingevuld door het algemeen bestuur (AB) en het uitvoerend bestuur (UB);
- de **interne toezichtstaak**, door het niet-uitvoerend bestuur (NUB);
- **verantwoording en advies**, respectievelijk aan en door het verantwoordingsorgaan (VO);
- **beleidsadvies** door de bestuurlijke commissies.

Bestuur

Het algemeen bestuur bestaat uit een onafhankelijk voorzitter, vier niet-uitvoerend bestuurders vanuit de werkgevers, twee niet-uitvoerend bestuurders vanuit de werknemers, twee niet-uitvoerend bestuurders namens de pensioengerechtigden en drie onafhankelijke uitvoerend bestuurders. PME past de volgende verantwoordelijkheidsverdeling van taken en bevoegdheden toe:

Het algemeen bestuur stelt het strategisch beleid en de strategische uitgangspunten van PME vast. Ook is het verantwoordelijk voor het vaststellen van het bestuursverslag, de jaarrekening én voor alle besluiten waarvoor een belangenafweging moet plaatsvinden. In vergaderingen staan daarnaast niet-reguliere zaken, actuele ontwikkelingen, toekomst-scenario's, DNB-gerelateerde onderwerpen, begroting en strategie op de agenda. Daarnaast komen alle onderwerpen aan de orde waarvan het algemeen bestuur heeft bepaald dat onderlinge afstemming gewenst is.

Het uitvoerend bestuur is belast met het dagelijks besturen van PME en het opstellen en uitvoeren van het beleid, met inachtneming van de strategische kaders zoals vastgesteld door het algemeen bestuur. Verder voert het uitvoerend bestuur de regie over alle uitbestedingspartners (onderhandelen en sluiten, monitoren en evalueren van overeenkomsten). In de vergadering van het uitvoerend bestuur worden eveneens beslissingen genomen over individuele zaken.

De uitvoerend bestuurders zijn in dienst van het fonds. Zij geven leiding aan het bestuursbureau dat de ondersteuning van het bestuur vanuit verschillende specialismen verzorgt.

Intern toezicht

Het niet-uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor het intern toezicht. In dit kader heeft het niet-uitvoerend bestuur vier keer per jaar overleg met het uitvoerend bestuur. In het kwartaaloverleg wordt de verantwoordingsrapportage van het uitvoerend bestuur besproken.

Ook vindt overleg plaats over onderwerpen waarvan het niet-uitvoerend bestuur of het uitvoerend bestuur heeft bepaald dat afstemming of overleg gewenst is.

Tussen de niet-uitvoerende bestuursleden is een portefeuilleverdeling naar de verschillende aandachtsgebieden gemaakt.

Nicole Beuken is per 1 januari 2020 onafhankelijk voorzitter van PME. Verder is per 1 januari 2020 Susan Eijgermans als niet-uitvoerend bestuurslid aangetreden. Per 1 juli 2020 nam Dries Nagtegaal afscheid als lid van het niet-uitvoerend bestuur. Hij was sinds 2012 bestuurslid. Zijn positie in het bestuur werd per 1 juli 2020 overgenomen door Igor Vermeulen.

Verantwoording en advies

Het uitvoerend bestuur legt, onder andere met een verantwoordingsrapportage, verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan. Verder worden iedere vergadering van het verantwoordingsorgaan actuele onderwerpen mondeling toegelicht en komen in de vergadering van het verantwoordingsorgaan alle onderwerpen aan de orde waarover het verantwoordingsorgaan advies uitbrengt. In 2020 gaf het verantwoordingsorgaan advies over onder meer de actuariële bedrijfstechische nota (Abtn), het premiebeleid, het communicatiebeleidsplan 2020 – 2025, het herstelplan, het strategisch plan 2020-2025, toekomstige uitvoeringsscenario's en het vergoedingsreglement.

Het niet-uitvoerend bestuur legt eveneens verantwoording af over de uitvoering van zijn taken aan het verantwoordingsorgaan. Tijdens het periodieke overleg wordt gesproken over de ontwikkelingen bij het fonds en de voortgang in de toezichtswerkzaamheden van het niet-uitvoerend bestuur.

Op 5 juli 2020 overleed Arie Kortenhoff. Hij was sinds 2014 lid van het verantwoordingsorgaan als gepensioneerde namens de VOG-PME. Daarvoor had hij zitting in de deelnemersraad. Zijn rustige en weloverwogen kijk op zaken in de afgelopen jaren is zeer gewaardeerd. Hij zorgde ervoor dat ieders belang altijd goed naar voren kwam. Het verantwoordingsorgaan en het bestuur van PME zullen zijn actieve inbreng en nauwe betrokkenheid bij PME missen.

Het verantwoordingsorgaan besloot in 2020 tot het aanstellen van een onafhankelijk voorzitter van het verantwoordingsorgaan. In januari 2021 werd Aart van den Brink als voorzitter van het verantwoordingsorgaan benoemd.

Beleidsadvies

PME kent de volgende bestuurscommissies:

- de commissie pensioenbeleid en -communicatie;
- de commissie balans- en vermogensbeheer;
- de commissie audit, risk en compliance (ARC);
- de HR-commissie.

De commissies zijn verantwoordelijk voor de advisering aan het uitvoerend en/of algemeen bestuur over (het risicomanagement in relatie tot) hun aandachtsgebied. De commissies fungeren daarnaast als klankbord voor het uitvoerend bestuur en het algemeen bestuur voor hun deskundigheidsgebieden en de monitoring van de uitbestede diensten.

De ARC houdt eveneens toezicht op de integrale risicobeheersing, het beleggingsbeleid en de financiële informatieverschaffing door het fonds. Dit gebeurt ter voorbereiding van de uitoefening van het intern toezicht door het niet-uitvoerend bestuur.

In de ARC en de commissie balans- en vermogensbeheer hebben, naast de bestuursleden, ook onafhankelijke leden zitting. Alfred Slager is lid van de commissie balans- en vermogensbeheer. Peggy Bracco Gartner is onafhankelijk lid van de ARC. Conchita Mulder is als sleutelfunctiehouder interne audit vaste toevoerder bij de ARC-commissie. Hetzelfde geldt voor de sleutelfunctiehouder risicobeheer. Omdat Susan Eijgermans per 1 januari 2020 toetrad tot het niet-uitvoerend bestuur, ontstond er op dat moment een vacature voor de sleutelfunctiehouder risicobeheer. De beoogde opvolger van Susan Eijgermans trok zich in de loop van 2020 terug als kandidaat sleutelfunctiehouder. Daarop ging PME opnieuw een selectietraject in voor een sleutelfunctiehouder risicobeheer. Op 6 november 2020 stemde het algemeen bestuur in met de aanstelling van Alaa Laghrich als sleutelfunctiehouder risicobeheer. DNB stemde op 18 januari 2021 schriftelijk in met deze benoeming. De onafhankelijk voorzitter van het fonds, Nicole Beuken, vervult per 1 januari 2020 de rol van voorzitter van de ARC.

De HR-commissie monitort het kader van arbeidsvoorwaarden en de beloningen van het uitvoerend bestuur en de leden van de bestuurlijke organen. Zij adviseert hierover aan het niet-uitvoerend en het algemeen bestuur.

De HR-commissie is verder betrokken bij de werving en selectie van de (niet-) uitvoerend bestuurders en is

betrokken bij de verzorging van de functioneringsgesprekken met de leden van het uitvoerend bestuur.

8.2 Code Pensioenfondsen

De Code Pensioenfondsen (de code), opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid, geeft de normen voor goed pensioenfondsbestuur weer. De code bevat bepalingen voor het functioneren van het bestuur en de overige gremia binnen een pensioenfonds. Daarnaast bevat de code normen voor onder andere integraal risicomanagement, beloningen, communicatie, diversiteit en verantwoord beleggen. De normen in de code zijn voor PME leidend, maar bieden het bestuur ook ruimte om eigen, fondsspecifieke keuzes te maken. Dit wordt ook wel het 'pas-toe-of-leg-uit-beginsel' genoemd.

Eind 2020 wijkt PME op twee onderdelen af van deze code. Dit wordt hierna toegelicht.

Onafhankelijk voorzitter zonder stemrecht

In afwijking van de code heeft PME gekozen voor een onafhankelijk voorzitter zonder stemrecht. PME benadrukt en waarborgt hiermee de onafhankelijke positie van de voorzitter. Specialisten geven geen eenduidig advies over de (on)mogelijkheid van die keuze. Gezien de goede ervaringen met een onafhankelijk voorzitter, houdt PME aan deze opzet vast.

Diversiteit

De diversiteitsdoelstelling van PME is in 2020 wel binnen het bestuur, maar niet binnen het verantwoordingsorgaan behaald (geen vrouw in het verantwoordingsorgaan en geen persoon jonger dan 40 jaar). Bij de - voor het verantwoordingsorgaan - benoemende organisaties wordt het diversiteitsbeleid wel onder de aandacht gebracht, maar tot op heden zijn nog geen vrouwen of jonge deelnemers benoemd in het verantwoordingsorgaan.

Voor een volledige rapportage over de naleving van de code zie bijlage 2 van dit jaarverslag.

8.3 Geschikt pensioenfonds- bestuur

PME heeft een geschiktheidsbeleid voor bestuurders en permanente aandacht voor de geschiktheidsbevordering van de verschillende bestuursleden. Bij de voordracht en de benoeming van bestuursleden spelen kwaliteit, kennis en ervaring een hoofdrol.

Bestuursleden van PME volgen regelmatig opleidingen, cursussen en seminars om de al aanwezige kennis aan te scherpen en actueel te houden. Waar nodig biedt PME het bestuur opleidingen op maat. Zo worden er jaarlijks meerdere themadagen en conferenties georganiseerd.

Aangezien diversiteit gezien kan worden als een integraal onderdeel van collectieve geschiktheid heeft PME ervoor gekozen om het diversiteitsbeleid te integreren in het geschiktheidsbeleid. Om diversiteit in de pensioensector te bevorderen stelde PME in 2019 weer twee vacatures in het algemeen bestuur open voor jonge trainees, waarbij eventuele kandidaten jonger dan 35 jaar dienden te zijn.

Op 1 april 2019 startten Sanne Rog en Ruben van der Aa als trainees bij PME. Begin 2020 besloot het algemeen bestuur om het traineeship van beide trainees met één jaar te verlengen, tot 1 april 2021.

In 2020 vonden er meerdere themasessies voor het algemeen bestuur plaats over integraal risicomanagement, toekomstige uitvoeringsscenario's, klimaatrisico's, het nieuwe pensioenstelsel IT- en cyberrisico's en privacy. Verder namen individuele bestuursleden deel aan opleidingen, seminars en congressen.

Samen met bestuursleden van PMT volgden verschillende bestuursleden van PME gedurende heel 2020 een maatwerkopleiding Integraal Risicomanagement voor pensioenfondsen, georganiseerd door Nyenrode.

Ook faciliteerde het bestuur het verantwoordingsorgaan in 2020 met het volgen van verschillende opleidingsdagen. Het verantwoordingsorgaan streeft voor alle leden een deskundigheidsniveau A na.

9 Vooruitblik

Bestuurlijke focus op doelstelling uit het nieuwe meerjarenplan

Het bestuur stelde in 2020 het nieuwe strategische meerjarenplan 2020 – 2025 vast met ambitieuze doelstellingen. Het realiseren daarvan vraagt om bestuurlijke focus.

Om dit in voldoende mate te creëren besloot het bestuur om, mede als gevolg van de ontstane vacature, het uitvoerend bestuur en het bestuursbureau verder te versterken. In 2021 zal dit verder vormgegeven worden.

..... in 2025

Goed

- is onze ambitie t.a.v. het pensioenresultaat realistisch en haalbaar
- kennen we de behoeften van werkgevers en deelnemers t.a.v. pensioen, uitvoering en dienstverlening
- is onze regeling eenvoudig, goed uitlegbaar en uitvoerbaar
- voldoet onze moderne pensioenuitvoering aan de wensen van stakeholders en is deze klaar voor het nieuwe stelsel
- is onze beleggingsportefeuille ingericht om ook in het nieuwe stelsel voldoende rendement te halen tegen beheerste risico's

Persoonlijk

- is onze klantbediening verregaand gedigitaliseerd, én is er – indien gewenst – ruimte voor persoonlijk contact
- verdiepen deelnemers zich in pensioen bij belangrijke life-events en maken zij bewuste keuzes
- waarderen onze deelnemers onze informatiemiddelen en kanalen en is het vertrouwen in PME vergroot
- zien en voelen werkgevers pensioen als een waardevol onderdeel van de arbeidsvoorwaarden en zien zij PME als een goede partner en dienstverlener

Duurzaam

- wordt PME gezien als een betrokken aandeelhouder die bedrijven aanspreekt op negatieve impact op natuur of samenleving
- wordt PME gezien als een duurzaam fonds en is de CO₂-uitstoot van onze portefeuille t.o.v. 2015 met 50% teruggebracht
- is onze positieve impact beleggingsportefeuille gegroeid naar € 3 miljard
- verloopt de verduurzaming van onze vastgoedportefeuille volgens de routekaart

Betaalbaar

- hebben we de vastgestelde kaders toegepast en zijn de ambitie en premie voor pensioen in evenwicht
- zijn onze kosten per beleggingscategorie nog steeds onder het gemiddelde (NL) marktconforme niveau
- zijn onze kosten voor pensioenuitvoering verlaagd tot het gemiddelde niveau van onze peers

Pensioenuitvoering naar TKP

De overgang van de pensioenuitvoering van MN naar TKP is voor PME een belangrijk project in 2021.

Vanaf 1 januari 2022 is TKP verantwoordelijk voor de uitvoering. Om de overgang goed te laten verlopen is bij beide uitvoerders een projectorganisatie ingericht en samen met PME zijn er onderlinge afspraken gemaakt en vastgelegd in een transitieplan, implementatieplan en exitplan. De samenhang en voortgang bespreken partijen met elkaar in de transitiestuurgroep waar vertegenwoordigers van PME, MN en TKP in zitten.

Binnen PME is het project grofweg onderverdeeld in drie onderdelen:

- transitie van de administratie van MN naar TKP;
- inrichting van de dienstverlening bij TKP
- afhechting van de dienstverlening en relaties met MN.

Het algemeen bestuur wordt maandelijks geïnformeerd over de voortgang, de ARC-commissie houdt toezicht op de risicobeheersing.

Om de continuïteit van de bedrijfsvoering van PME te waarborgen maken MN en TKP onderlinge afspraken met continuïteitswaarborgen voor:

- de juiste en tijdige uitbetaling van de pensioenen
- de tijdige en juiste toekenning van ingaande pensioenen
- de correcte en tijdige premie-inning.

Het bestuur van PME heeft alle vertrouwen in de samenwerking tussen partijen en het realiseren van een zorgvuldige en geruisloze overdracht van de administratie van PME.

Op weg naar het nieuwe pensioenstelsel

De overgang naar een nieuw pensioenstelsel is een majeure meerjarige operatie voor PME. Het raakt alle belanghebbenden van het pensioenfonds en strekt zich uit over alle beleidsterreinen. Het nieuwe pensioenstelsel heeft verregaande invloed op de pensioenuitvoering, het beleggingsbeleid, communicatie en klantbediening en ook de governance van het fonds gaat, op basis van de thans bekende hoofdlijnennotitie en concept wetgeving wijzigen. Het financiële risicomanagement krijgt een andere invulling, doordat het FTK met haar nominale zekerheid niet langer leidend is.

De hoofdlijnen van het nieuwe stelsel en de beoogde tijdslijn voor invoering zijn uiteengezet in de hoofdlijnennotitie die kabinet en sociale partners overeen zijn gekomen. De internetconsultatie van het conceptwetsvoorstel (december 2020) maakt duidelijk hoe het nieuwe stelsel er uit zal komen te zien. De exacte uitwerking op onderdelen is echter nog niet bekend, omdat veel naar lagere regelgeving is gedelegeerd en er ook veel reacties op de internetconsultatie zijn ontvangen.

Inmiddels is een projectorganisatie bij PME ingericht. Het doel is de coördinatie van een beheerste, tijdige en evenwichtige overgang naar het nieuwe pensioenstelsel door:

- het bestuur, sociale partners en verantwoordingsorgaan tijdig, goed en volledig te informeren;
- zorg te dragen voor de voorbereidingen voor besluitvorming in de juiste gremia:
 - zowel ten aanzien van de implementatie van het nieuwe stelsel als
 - ten aanzien van het ingroeipad naar het stelsel
- invloed uit te oefenen op een vertrouwenwekkend, uitvoerbaar en begrijpelijk stelsel in wetgeving met daarbij aandacht voor de verantwoordelijkheidsverdeling tussen bestuur en sociale partners;
- te werken aan draagvlak onder deelnemers, werkgevers en overige belanghebbenden door onderzoek te doen naar behoeften en wensen en begrijpelijk en concreet te informeren over de veranderingen;
- het monitoren van en afstemmen met uitbestedingspartijen om de benodigde en gewenste aanpassingen in de pensioenuitvoering en het vermogensbeheer tijdig gerealiseerd te krijgen.

Het komende jaar (oriëntatiefase) staat in het teken van het treffen van alle voorbereidingen die nodig zijn voor de besluitvormingsfase; kennisverbreding bij alle stakeholders, deelnemersonderzoeken, impact-analyses en het aanwenden van onze invloed om het nieuwe pensioenstelsel en de weg daar naar toe zo evenwichtig, uitlegbaar en uitvoerbaar mogelijk te maken. Deze activiteiten zijn inmiddels of worden op korte termijn opgestart.

Voorkomen onnodige kortingen met het transitie-FTK

In de brief van minister Koolmees van 16 december 2020 gaf de minister inzicht in het financieel toetsingskader op weg naar het nieuwe pensioenstelsel. Uitgangspunt voor het transitie-FTK is dat wordt voorkomen dat pensioenfondsen - tot het moment van invaren - maatregelen moeten treffen aangaande de financiële positie, als deze voor het evenwichtig invaren naar het nieuwe stelsel niet nodig zijn. Als maatregelen (verlagen) wel nodig zijn dan biedt het transitie-FTK de kaders om dit te doen. Zolang niet is besloten om niet in te varen, geldt voor ieder fonds een generieke richtdekkingsgraad van 95% voor het moment van invaren. Bij een dekkingsgraad lager dan 95% dient het fonds jaarlijks een overbruggingsplan in bij DNB, waarin helder wordt gemaakt hoe het fonds - tot het moment van invaren - toegroeit naar de richtdekkingsgraad. Blijkt uit het overbruggingsplan dat de richtdekkingsgraad niet tijdig kan worden bereikt, dan moet er gekort worden.

Dit maakt dat er nog steeds een kans op verlagingen is op weg naar het nieuwe pensioenstelsel. Zeker als rekening wordt gehouden met de aankomende verlaging van de UFR-rente in de komende jaren. De minister besloot de uitkomsten van de Commissie Parameters uit 2019 (m.n. de waardering van de verplichtingen o.b.v. de UFR) per 1 januari 2021 stapsgewijs te implementeren.

De eerste stap (van de vier) werd in januari 2021 genomen, hetgeen een effect op de dekkingsgraad van PME had van +/- 1,2% (zie ook de paragraaf 'Gebeurtenissen na balansdatum' in de jaarrekening).

In 2021 bereidt PME zich voor op noodzakelijke besluitvorming in relatie tot het transitie-FTK door onder meer analyses te maken op verschillende scenario's.

Sustainable Finance Regulation

In maart 2018 stelde de Europese Commissie een actieplan vast om de financiële sector aan te zetten tot het leveren van een bijdrage aan de klimaatdoelstellingen van Parijs, het "*Action Plan Financing Sustainable Growth*". Uit dit actieplan volgen nieuwe regels en wetgeving voor financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen.

In 2021 wordt voor PME de 'verordening betreffende informatieverschaffing over duurzaamheid in de financiële dienstensector' en de taxonomie-verordening relevant. Doel van deze verordeningen is het transparant maken van hoe financiële instellingen, waaronder pensioenfondsen, omgaan met duurzaamheid. De eerstgenoemde verordening vraagt pensioenfondsen de informatie op één en dezelfde manier te presenteren zodat de informatie beter vergelijkbaar wordt.

Het doel van de taxonomieverordening is het creëren van één standaard hoe duurzaamheid gemeten kan worden. PME ziet het belang en de vele voordelen van de voorgestelde maatregelen in en is daarom hard aan de slag te voldoen aan de verplichtingen.

De eerste verplichtingen gingen op 10 maart 2021 in werking. Er wordt informatie verstrekt over hoe PME aankijkt tegen duurzaamheidsrisico's, over de duurzame kenmerken van de pensioenregeling, en over hoe PME aankijkt tegen ongunstige effecten op de wereld als zij belegt. Deze informatie wordt op de website van PME en in de Pensioen123 opgenomen.

Jaarrekening 2020

Inhoudsopgave

1	Balans per 31 december (na resultaatbestemming)	78
2	Staat van baten en lasten	79
3	Kasstroomoverzicht	80
4	Algemene toelichting	81
5	Toelichting op de balans per 31 december	91
6	Risicoparagraaf	103
7	Niet in de balans opgenomen activa en verplichtingen	115
8	Toelichting op de staat van baten en lasten	117
9	Gebeurtenissen na balansdatum	124
10	Actuariële analyse	125

1 Balans per 31 december (na resultaatbestemming)

(bedragen x € 1 miljoen)

Activa		2020	2019
Beleggingen voor risico pensioenfonds			
1	Vastgoedbeleggingen	2.242	2.269
2	Aandelen	19.770	19.068
3	Vastrentende waarden	34.944	30.465
4	Derivaten	5.821	2.818
5	Overige beleggingen	4.760	3.485
6	Totaal beleggingen	67.537	58.105
7	Deelnemingen	3	3
8	Vorderingen uit hoofde van beleggingen	97	343
9	Overige vorderingen en overlopende activa	39	31
Overige activa			
10	Liquide middelen	610	287
Totaal activa		68.286	58.769

Passiva		2020	2019
11	Stichtingskapitaal en reserves		
	Algemene reserve	(1.491)	(630)
	Bestemmingsreserve (premie-egalisatiedepot)	-	-
	Totaal reserve	(1.491)	(630)
12	Technische voorzieningen		
	Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	63.090	55.674
	Spaarfonds gemoedsbezwaarden	4	4
	Totaal technische voorzieningen	63.094	55.678
13	Overige voorzieningen (VPL)	-	211
14	Verplichtingen uit hoofde van beleggingen	6.657	3.485
15	Overige schulden en overlopende passiva	26	25
Totaal passiva		68.286	58.769

2 Staat van baten en lasten over het boekjaar

(bedragen x € 1 miljoen)

Baten		2020	2019
16	Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	1.610	1.332
17	Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	6.009	8.507
18	Overige baten	2	-
Totaal baten		7.621	9.839

Lasten		2020	2019
19	Pensioenuitkeringen	1.254	1.214
20	Pensioenuitvoeringskosten	40	39
21	Mutatie voorziening pensioenverplichtingen		
	Pensioenopbouw	1.924	1.407
	Interesttoevoeging	(184)	(114)
	Onttrekking voor uitkeringen	(1.245)	(1.204)
	Effect wijziging marktrente	7.835	7.879
	Schattingswijzigingen	(1.425)	-
	Inkoop voorwaardelijke aanspraken	463	85
	Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten	18	(24)
	Overige mutaties	30	5
	Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen	7.416	8.034
	Mutatie voorziening gemoedsbezwaarden	-	-
22	Mutatie overige voorzieningen (VPL)	(211)	53
23	Saldo overdrachten van rechten	(18)	21
	Overige lasten	1	-
Totaal lasten		8.482	9.361
Saldo van baten en lasten		(861)	478

Verdeling fondsresultaat		2020	2019
	Onttrekking algemene reserve (2019:toevoeging)	(861)	478
Totaal verdeling fondsresultaat		(861)	478

3 Kasstroomoverzicht

(bedragen x € 1 miljoen)

	2020	2019
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	1.610	1.336
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	26	32
Betaalde pensioenuitkeringen	(1.244)	(1.207)
Betaalde afkopen	(9)	(7)
Betaald in verband met overdracht van rechten	(8)	(54)
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	(48)	(39)
Overige ontvangsten en uitgaven	1	4
Totale kasstroom uit pensioenactiviteiten	328	65
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	66.533	45.309
Ontvangen directe beleggingsresultaten	712	989
Aankopen van beleggingen	(67.180)	(46.233)
Betaalde kosten van vermogensbeheer	(62)	(70)
Totale kasstroom uit beleggingsactiviteiten	3	(5)
Netto kasstroom	331	60
Koers- en omrekenverschillen op liquide middelen	(8)	1
Mutatie in geldmiddelen	323	61

De mutatie in geldmiddelen bestaat uit de volgende balansposten	2020	2019
Stand per einde boekjaar	610	287
Stand per einde vorig boekjaar	287	226
Mutatie in geldmiddelen	323	61

4 Algemene toelichting

Algemeen

Activiteit	Stichting Pensioenfonds van de Metalektro, statutair gevestigd en kantoorhoudend te Den Haag (Postbus 97630, 2509 GA), is een bedrijfstakpensioenfonds ten behoeve van de werknemers in de Metalektro. Het fonds is ingeschreven in de Kamer van Koophandel onder nummer 001029307.
Overeenstemmingsverklaring	De jaarrekening is opgesteld op basis van in Nederland algemeen aanvaarde grondslagen voor financiële verslaggeving en de wettelijke bepalingen inzake de jaarrekening, zoals deze zijn vermeld in Titel 9 Boek 2 BW (Burgerlijk Wetboek) en de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), in het bijzonder RJ 610 Pensioenfondsen.
Verbonden partijen <i>STAK MN en Mn Services N.V.</i>	PME is als certificaathouder van Stichting Administratiekantoor MN voor 16,7% aandeelhouder van Mn Services N.V. Het aandeel van MN is gepresenteerd onder de post deelnemingen en is tegen netto vermogenswaarde gewaardeerd. De door Mn Services N.V. voor de stichting verrichte werkzaamheden worden uitgevoerd tegen marktconforme tarieven. Transacties van betekenis met verbonden partijen worden toegelicht voor zover deze niet onder normale marktvoorwaarden zijn uitgegaan. Hiervan wordt toegelicht de aard en de omvang van de transactie en andere informatie die nodig is voor het verschaffen van het inzicht. Ook statutaire bestuursleden of andere sleutelfunctionarissen in het management van het fonds en nauwe verwanten zijn verbonden partijen.

Algemene grondslagen voor de opstelling van de jaarrekening

Algemene waardering	De beleggingen en de technische voorziening zijn gewaardeerd op reële waarde, tenzij hierna anders is vermeld. Per categorie is aangegeven hoe deze waarde is bepaald. De overige balansposten zijn gewaardeerd tegen verkrijgingsprijs- of vervaardigingswaarde, tenzij anders vermeld. Alle bedragen in de balans luiden in miljoenen euro's. De baten en lasten worden toegerekend aan het verslagjaar waarop ze betrekking hebben, tenzij anders vermeld. Alle bedragen in de staat van baten en lasten luiden in miljoenen euro's.
Vergelijking met voorgaand boekjaar	De gehanteerde grondslagen van waarderingen en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande boekjaar, met uitzondering van de toegepaste schattingswijziging zoals opgenomen onder "Schattingswijziging".
Schattingswijziging	In 2020 is overgegaan op de nieuwe Prognosetafel AG2020 (zoals in september 2020 gepubliceerd door het Actuariel Genootschap) en reductiefactoren PME 2020. Hierdoor is de voorziening pensioenverplichtingen (VPV) met € 1.425 miljoen afgenomen. De aanpassing naar de nieuwe Prognosetafel AG2020 zorgt voor een daling van de voorziening van € 1.489 miljoen. De aanpassing van de reductiefactoren van PME 2016 naar PME 2020 zorgt voor een stijging van de voorziening van € 64 miljoen.
Schattingen en veronderstellingen	De opstelling van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW vereist dat het bestuur oordelen vormt en schattingen en veronderstellingen maakt die van invloed zijn op de toepassing van grondslagen en de gerapporteerde waarde van activa en verplichtingen, en van baten en lasten. De schattingen en hiermee verbonden veronderstellingen zijn

gebaseerd op ervaringen uit het verleden en verschillende andere factoren die gegeven de omstandigheden als redelijk worden beschouwd. De uitkomsten hiervan vormen de basis voor het oordeel over de boekwaarde van activa en verplichtingen die niet op eenvoudige wijze uit andere bronnen blijkt. De daadwerkelijke uitkomsten kunnen afwijken van deze schattingen.

De schattingen en onderliggende veronderstellingen worden voortdurend beoordeeld. Herzieningen van schattingen worden opgenomen in de periode waarin de schatting wordt herzien indien de herziening alleen voor die periode gevolgen heeft, of in de periode van herziening en toekomstige perioden, indien de herziening gevolgen heeft voor zowel de verslagperiode als toekomstige perioden.

Opname van actief, passief,
bate of last

Een actief wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de toekomstige economische voordelen naar het pensioenfonds zullen toevloeien en de waarde daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld. Een verplichting wordt in de balans opgenomen wanneer het waarschijnlijk is dat de afwikkeling daarvan gepaard zal gaan met een uitstroom van middelen en de omvang van het bedrag daarvan betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Baten worden in de rekening van baten en lasten opgenomen wanneer een vermeerdering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermeerdering van een actief of een vermindering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld. Lasten worden verwerkt wanneer een vermindering van het economisch potentieel, samenhangend met een vermindering van een actief of een vermeerdering van een verplichting, heeft plaatsgevonden, waarvan de omvang betrouwbaar kan worden vastgesteld.

Vreemde valuta
Functionele valuta

De jaarrekening is opgesteld in euro's: de functionele en presentatievaluta van PME.

Transacties, vorderingen en schulden

Transacties in vreemde valuta gedurende de verslagperiode zijn in de jaarrekening verwerkt tegen de koers op transactiedatum. Monetaire activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers per balansdatum. De uit de afwikkelingen en omrekening voortvloeiende koersverschillen komen ten gunste of ten laste van de staat van baten en lasten.

Dekkingsgraden
Actuele dekkingsgraad

Deze dekkingsgraad is de indicatie voor de vermogenspositie van het fonds. Hierbij wordt het pensioenvermogen gedeeld door de technische voorzieningen (zie kerncijfers voor berekeningen).

Beleidsdekkingsgraad

De beleidsdekkingsgraad is de dekkingsgraad waarop het fonds zijn beleidsbeslissingen baseert en wordt berekend als het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden van de laatste 12 maanden.

Rentetermijnstructuur

De voorziening pensioenverplichtingen is berekend aan de hand van de rentetermijnstructuur, die door DNB gepubliceerd wordt, waarbij de UFR-methodiek wordt gehanteerd. Het eindniveau van de UFR (Ultimate Forward Rate) wordt gebaseerd op het voortschrijdend gemiddelde van de gerealiseerde maandelijkse '20-jaars forward rentes' in de voorgaande 10 jaar. Dit gemiddelde bedraagt ultimo 2020 1,8% (ultimo 2019: 2,1%).

Grondslagen voor de balans

Vergelijking met voorgaand boekjaar

De gehanteerde grondslagen van waarderingen en van resultaatbepaling zijn ongewijzigd ten opzichte van het voorgaande boekjaar.

Beleggingen

De beleggingen zijn gerubriceerd naar de aard van de financiële instrumenten. In de toelichting is de aansluiting op de indeling volgens het strategisch beleggingsbeleid van het fonds weergegeven. Deze laatste indeling is ook gehanteerd in de kerncijfers en het bestuursverslag.

Voor de meerderheid van de financiële instrumenten van het fonds kan gebruik worden gemaakt van marktnoteringen, of noteringen afgeleid van de markt. Echter bepaalde instrumenten, zoals vastgoed, participaties in hypotheek en bepaalde derivaten zijn gewaardeerd door gebruik te maken van waarderingmodellen en -technieken. Het is gebruikelijk en mogelijk om de reële waarde binnen een aanvaardbare bandbreedte van schattingen vast te stellen.

Voor financiële instrumenten zoals beleggingsvorderingen en -schulden geldt dat de boekwaarde de reële waarde benadert als gevolg van het korte termijn karakter van de vorderingen en schulden. De boekwaarde van alle activa en de financiële verplichtingen op balansdatum benadert de reële waarde.

Participaties in beleggingsinstellingen, die gespecialiseerd zijn in een bepaald soort beleggingen worden gerubriceerd en gewaardeerd volgens de grondslagen voor dat soort beleggingen. Bij gemengde beleggingsinstellingen wordt qua waardering aangesloten bij de hoofdcategorie in het desbetreffende fonds, bepaald op basis van reële waarde.

Financiële instrumenten worden gebruikt ter afdekking van beleggingsrisico's en het realiseren van het vastgelegde beleggingsbeleid. Derivaten die deel uitmaken van een beleggingsinstelling zijn opgenomen in de beleggingscategorie waarin deze beleggingsinstelling is gerubriceerd.

Beleggingen die in het kader van een securities lending contract worden uitgeleend, blijven deel uitmaken van de balans en worden gewaardeerd conform de grondslag voor waardering en resultaatbepaling zoals die geldt voor beleggingen.

Vastgoedbeleggingen

Onder de post vastgoedbeleggingen zijn opgenomen:

- Directe vastgoedbeleggingen;
- Indirecte vastgoedbeleggingen.

Directe vastgoedbeleggingen

Beleggingen in direct vastgoed worden gewaardeerd tegen actuele waarde. De actuele waarde is gebaseerd op door onafhankelijke deskundigen verrichte taxaties. Er wordt gebruik gemaakt van 5 verschillende gerenommeerde taxatiekantoren, waarbij de gehele vastgoedportefeuille om de 3 jaar gerouleerd wordt tussen de taxatiekantoren. De gehele vastgoedportefeuille wordt één keer per (medio) jaar met een desktop review getaxeerd, en eenmaal per (ultimo) jaar volledig getaxeerd (inclusief bezoek van alle objecten). In de tussenliggende kwartalen worden objecten met grote contractmutaties extern getaxeerd. Resultaten door wijziging in actuele waarde worden in de staat van baten en lasten verantwoord. Bij de waardering wordt gebruik gemaakt van zowel de huurkapitalisatie- als de Discounted Cash Flowmethode (DCF) en de vergelijkingsmethode. De taxaties worden hierbij uitgevoerd door vastgoed gecertificeerde taxateurs. Bij de taxaties is gewerkt volgens de richtlijnen van de Royal Institution of

Chartered Surveyors (RICS), Investment Property Databank (MSCI), International Valuation Standard (IVS) en het Nederlands Register Vastgoed Taxateurs (NRVT). De taxateurs hebben bevestigd dat ze ten behoeve van de taxaties de gevraagde informatie ontvangen hebben en door het fonds is verklaard dat het fonds alle relevante informatie aan taxateurs heeft aangeleverd. Beleggingen in direct vastgoed waarvoor een onvoorwaardelijke verkoopovereenkomst tot stand is gekomen doch die aan het eind van het verslagjaar nog niet geleverd is, zijn gewaardeerd tegen de overeengekomen verkoopprijs.

Indirecte vastgoedbeleggingen

De indirecte vastgoedbeleggingen betreffen participaties in beursgenoteerde vastgoedmaatschappijen of niet beursgenoteerde vastgoedbeleggingsinstellingen.

Participaties in beursgenoteerde vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de per balansdatum geldende beurskoers.

Participaties in niet-beursgenoteerde vastgoedbeleggingen worden gewaardeerd tegen de reële waarde, zijnde de intrinsieke waarde ultimo boekjaar ontleend aan de meest recente rapportages van de fondsmanagers gecorrigeerd voor kasstromen in de periode tot balansdatum, waarbij de onderliggende vastgoedbeleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde die in de meeste gevallen is ontleend op basis van onafhankelijke taxatie, en in enkele gevallen aangevuld met schattingen van het management van het vastgoedfonds. Bij niet-beursgenoteerde indirecte vastgoedbeleggingen worden periodieke analyses van resultaten uitgevoerd, evenals analyse van de gecontroleerde jaarrekeningen van de indirecte vastgoedbeleggingen, en vergelijking met de waardenopgaven van de fondsmanagers. Niet in alle gevallen zijn gecontroleerde jaarrekeningen beschikbaar voor vaststelling van de jaarrekening.

Aandelen

Onder de post aandelen zijn verantwoord:

- Beursgenoteerde aandelen

Beursgenoteerde aandelen

Beursgenoteerde aandelen zijn gewaardeerd tegen de slotkoers op balansdatum. Aan deze beurswaarde worden de ultimo jaar betaalbaar gestelde maar nog niet ontvangen dividenden toegevoegd.

Vastrentende waarden

De post vastrentende waarden bestaat uit:

- Obligaties, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een variabele of vaste rente. Hierbij zijn ook inflatiedekkende obligaties verantwoord;
- Participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden;
- Hypothecaire leningen;
- Deposito's;
- Overige vastrentende waarden VGMI.

Obligaties, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren

Obligaties zijn gewaardeerd tegen de beurskoers op balansdatum inclusief de lopende interest ultimo jaar. Leningen op schuldbekentenis zijn gewaardeerd tegen reële waarde op basis van de contante waarde van toekomstige kasstromen.

Participaties in beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden

Participaties in beleggingsinstellingen zijn gewaardeerd tegen de beurskoers op balansdatum. Voor niet aan een beurs genoteerde fondsen betreft het de actuele waarde op basis van de door de vermogensbeheerder van dat fonds laatste afgegeven intrinsieke waarde, gecorrigeerd voor kasstromen die na

	de peildatum van de waardering hebben plaatsgevonden, dit is een benadering van de reële waarde.
<i>Hypothecaire leningen</i>	Voor participaties in hypotheekfondsen is dit de berekende intrinsieke waarde, die de reële waarde van de onderliggende beleggingen representeert.
Deposito's	Deposito's zijn gewaardeerd tegen reële waarde op balansdatum inclusief lopende interest. Deze is gelijk aan de netto contante waarde van de toekomstige kasstromen.
<i>Overige vastrentende waarden VGMI</i>	De gelden van de voormalige portefeuille (van het consortium van de) VerzekeringsGroep MetaalIndustrie zijn belegd in vastrentende waarden en hebben het risicoprofiel van leningen op schuldbekentenis aan de desbetreffende verzekeringsmaatschappijen. De beleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde op basis van de geschatte toekomstige netto kasstroom die uit de beleggingen zullen toevloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel en de looptijd van de beleggingen.
Derivaten	Derivaten zijn financiële instrumenten die zijn afgeleid van meer traditionele producten als aandelen en obligaties. Het betreft valutatermijncontracten, interest rate swaps, futures, life settlement swaps en commodities. De ultimo jaar bestaande rechten en verplichtingen worden per derivatencontract gesaldeerd. Positieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder derivaten. Negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten ultimo verslagjaar worden gepresenteerd onder verplichtingen uit hoofde van beleggingen. De nominale waarde van derivaten geeft het bedrag aan waarover het contract is afgesloten. De marktwaarde is de waarde als het contract ultimo jaar zou worden verkocht of teruggedraaid. De waarde wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen. Voor de rentederivaten betreft dit het intern theoretisch waarderingsmodel, welke de contractgegevens van de swappositie en relevante yieldcurves gebruikt om de waarde van de swappositie te bepalen. Voor de valutaderivaten wordt de waarde op afloopdatum bepaald door de nominale waarde te vermenigvuldigen met de wisselkoers op de afloopdatum van het contract minus de contractueel vastgelegde koers. Voor de afloopdatum wordt de wisselkoers op afloopdatum geschat met behulp van de verwachte wisselkoersmutaties in de markt, welke tot uitdrukking komen als 'forward tics' (de verwachte mutaties in wisselkoersen op basis van de renteversillen tussen de betrokken valuta's. De verwachte kasstromen worden contant gemaakt tegen de relevante yieldcurve, waarbij de curve van de betrokken valuta gebruikt wordt. Futures worden gewaardeerd tegen de laatst verhandelde dagprijs op de beurs waarop de future is genoteerd, waarbij de prijzen van de onderliggende waarden zijn gewogen.
Overige beleggingen	Onder de overige beleggingen zijn de volgende overige beleggingen opgenomen: ● Private Equity; ● Infrastructuur en ● Bosbouw.

Private Equity, Infrastructuur en Bosbouw worden gewaardeerd tegen reële waarde. De waardering vindt plaats tegen het pro-rata aandeel van de investering in het eigen vermogen van het beleggingsfonds. Deze waardering komt tot stand door de externe vermogensbeheerder – en wordt minimaal eenmaal per jaar gecontroleerd door een externe onafhankelijke accountant – en is gebaseerd op de volgende waarderingsmethode voor onderliggende individuele investeringen:

- Vergelijking met de actuele waarde van een ander financieel instrument dat vergelijkbare kenmerken heeft;
- Netto contante waarde berekeningen (discounted cash flow);
- Waarderingsmodellen;
- Laatste beschikbare statement van de externe manager met daarbij opgeteld de stortingen en onttrekkingen tot aan boekjaar.

De waardering van Bosbouw gebeurt op basis van een combinatie van drie waarderingsmethodes: soortgelijke verkopenbenadering, inkomstenbenadering en kostenbenadering:

- Soortgelijke verkopenbenadering: er wordt een vergelijking gemaakt tussen verkopen van soortgelijke bosbouwpercelen in de regio;
- De inkomstenbenadering: deze gaat uit van een reeks verwachte kasstromen, welke contant worden gemaakt tegen een veronderstelde discontocurve;
- De kostenbenadering: deze houdt rechtstreeks verband met de recente marktprijzen voor (kale) grond, (verhandelbaar) hout en oppervlakte met nog niet te verhandelen hout.

De taxateurs geven aan elk van de drie methodes een weging, om zodoende op een totaalwaardering uit te komen.

Waardeveranderingen worden rechtstreeks in de staat van baten en lasten verwerkt, zonder vorming van een herwaarderingsreserve.

Deelnemingen

De deelneming is gewaardeerd tegen de nettovermogenswaarde, omdat er sprake is van invloed van betekenis. De eerste waardering van de deelneming is gebaseerd op de reële waarde van de activa en passiva op het moment van acquisitie. De vervolgwaaardering is gebaseerd op het saldo van de activa en passiva zoals gewaardeerd in de balans van de deelneming, die is opgesteld in overeenstemming met Titel 9, Boek 2 BW. Indien de waardering volgens de nettovermogenswaarde negatief is, wordt deze op nihil gewaardeerd. Er is geen sprake van overheersende zeggenschap. Daarom heeft er geen consolidatie plaatsgevonden.

Vorderingen uit hoofde van beleggingen

De post vorderingen uit hoofde van beleggingen betreft vooral de waarde van onderhanden beleggingstransacties met een looptijd korter dan 1 jaar die tegen reële waarde gewaardeerd zijn.

Overige vorderingen en overlopende activa

De overige vorderingen en overlopende activa omvatten onder meer de te vorderen premiebijdragen op werkgevers. De te vorderen premies zijn bij eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en bij vervolgwaaarderingen de nominale waarde eventueel gecorrigeerd met een voorziening voor mogelijke oninbaarheid.

Liquide middelen

De liquide middelen betreffen positieve rekening-courantposities bij bancaire instellingen die zijn gewaardeerd tegen nominale waarde.

Stichtingskapitaal en reserves

Stichtingskapitaal en reserves zijn bepaald door het bedrag dat resteert nadat alle actiefposten en posten van het vreemd vermogen - inclusief de voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds en

overige voorzieningen - volgens de van toepassing zijnde waarderingsgrondslagen in de balans zijn opgenomen.

Technische voorzieningen	De technische voorzieningen bestaan bijna in zijn geheel uit de voorziening pensioenverplichtingen.
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds wordt gewaardeerd op actuele waarde (marktwaaarde). De omvang van de voorziening pensioenverplichtingen wordt gebaseerd op de contante waarde van de verwachte toekomstige uitkeringen. Deze zijn gebaseerd op de ultimo verslagjaar opgebouwde pensioenen van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden, alsmede de toekomstige totaal bereikbare pensioenen van arbeidsongeschikte deelnemers met een premievrije voortzetting van de pensioenopbouw. Onvoorwaardelijke toeslagverlening maakt onderdeel uit van de pensioenverplichtingen (alleen voor de arbeidsongeschikten met premievrije voortzetting). Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen.
Rekenrente	De rekenrente is gebaseerd op de rentetermijnstructuur (RTS, zijnde marktrente) die door DNB is gepubliceerd. De gemiddelde marktrente ultimo 2020 behorende bij het profiel van de voorziening pensioenverplichtingen is 0,20% (2019: 0,75%).
Overlevingskansen	De overlevingskansen worden ontleend aan de Prognosetafel AG2020 (zoals gepubliceerd door het Actuariel Genootschap) met toepassing van de nieuwe voor PME geldende leeftijdsafhankelijke reductiefactoren PME 2020 op de sterftekansen en startjaar 2021 per eind 2020. De vergelijkende cijfers van 2019 zijn ontleend aan de Prognosetafel AG2018 (startjaar 2020 per eind 2019) met de per einde 2019 geldende reductiefactoren PME 2016. Voor ingegane wezenpensioenen worden geen sterftekansen in aanmerking genomen.
Veronderstellingen partnerpensioen	Voor de verzekering van het partnerpensioen is aangenomen dat de partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw. De bij de berekening in aanmerking genomen partnerfrequenties voor mannen en vrouwen zijn gebaseerd op statistieken van het CBS.
Arbeidsongeschiktheid	De jaarlijkse pensioenopbouw van de arbeidsongeschikte deelnemers is begrepen in de opgebouwde aanspraken. Voor de arbeidsongeschikte deelnemers is daarnaast de contante waarde van de in de toekomst op te bouwen aanspraken tot aan de pensioenrichtdatum gereserveerd. De in de toekomst op te bouwen aanspraken worden met 1% per jaar tot de pensioendatum verhoogd. Daarbij wordt verondersteld dat deze deelnemers niet zullen revalideren. Tevens is een voorziening voor toekomstige arbeidsongeschiktheidsgevallen opgenomen ter grootte van de laatste twee jaar in de premie opgenomen opslag voor premievrijstelling.
Toeslagen	De per 1 januari van het volgende jaar toegezegde toeslagen op de pensioenen zijn opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen, voor zover het toeslagbesluit voor jaareinde is genomen.
Dekking excassokosten	Met toekomstige kosten wordt rekening gehouden door een opslag van 1,70% op de voorziening pensioenverplichtingen. Voorgaand boekjaar was opslag ook 1,70%.
Spaarfonds gemoedsbezwaarden	Indien de aangesloten werkgever/werknemer gemoedsbezwaren heeft tegen elke vorm van verzekeren, wordt de betaalde premie op een geblokkeerde spaarrekening geboekt aangemerkt als spaarsaldo. Op de

betaalde premie wordt 4% ingehouden voor administratiekosten. Premie en rendement worden toegevoegd en uitkeringen worden onttrokken over een periode van 15 jaar. Het rendement is gebaseerd op het gemiddelde u-rendement van het voorgaande jaar.

Kenmerken pensioenregeling

De door het fonds uit te voeren pensioenregeling kan worden gekarakteriseerd als een voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling.

De pensioenregeling voorziet in ouderdomspensioen ten behoeve van deelnemers en gewezen deelnemers en in partner- en wezenpensioen ten behoeve van de nagelaten betrekkingen.

De pensioengrondslag wordt bepaald door het salaris te verminderen met een franchise. Er is sprake van een maximum salaris. De franchise en het maximum salaris worden jaarlijks per 1 januari aangepast.

Jaarlijks bepaalt het bestuur, op basis van door het fonds vastgesteld beleid, of en zo ja hoeveel toeslag er wordt verleend. De toeslagverlening is voorwaardelijk en is maximaal de prijsindex.

Overige voorzieningen (VPL)

De overige voorziening VPL (Wet aanpassing fiscale behandeling VUT/pre-pensioen en introductie levensloopregeling) is bestemd als reservering voor de financiering van de overgangsregeling voor deelnemers die geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973. Besluitvorming over financiering van de overgangsregeling VPL is bij CAO-partijen neergelegd. Hiermee wordt inhoud gegeven aan het voornemen om deze voorwaardelijke extra pensioenaanspraken uiterlijk in 2020 af te financieren. Aan de overige voorziening wordt premie en een evenredig deel van het fondsrendement toegevoegd en wordt de inkoop van voorwaardelijke aanspraken onttrokken. De overgangsregeling is beëindigd per 31 december 2020. PME heeft in 2020 een premie ter versterking van deze overige voorziening geheven van 3,712% (2019: 2,32%) over de pensioengrondslag van de verplichte regeling. Deze premie komt volledig voor rekening van de werkgever. De premie ter versterking van deze overige voorziening komt volledig ten gunste van deze overige voorziening.

Verplichtingen uit hoofde van beleggingen

De post verplichtingen uit hoofde van beleggingen betreft onder meer de verplichtingen inzake derivaten met een looptijd korter dan 1 jaar zoals beschreven onder derivaten.

Overige schulden en overlopende passiva

De overige schulden en overlopende passiva omvatten de posten verschuldigd aan externe partijen en zijn bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de reële waarde en bij vervolgwaardering gewaardeerd tegen de nominale waarde van de schuld.

Grondslagen voor de staat van baten en lasten

Algemeen

De in de staat van baten en lasten opgenomen posten zijn in belangrijke mate gerelateerd aan de in de balans gehanteerde waarderingsgrondslagen voor beleggingen en de voorziening pensioenverplichtingen. Zowel gerealiseerde als ongerealiseerde resultaten worden rechtstreeks verantwoord in het resultaat.

Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)

Als premiebijdragen is vermeld het totaal van de in het verslagjaar gefactureerde premies, rekening houdend met per balansdatum nog te factureren premies.

Beleggingsresultaten	Onder de beleggingsresultaten zijn opgenomen de directe en de indirecte beleggingsresultaten, onder aftrek van de kosten van vermogensbeheer.
<i>Directe beleggingsresultaten</i>	Als directe beleggingsresultaten zijn verantwoord: • De aan het verslagjaar toe te rekenen interest, (netto) huren en dergelijke; • De in het verslagjaar gedeclareerde dividenden, inclusief stockdividend.
<i>Indirecte beleggingsresultaten</i>	Als indirecte beleggingsresultaten zijn verantwoord als gerealiseerde en ongerealiseerde resultaten.
<i>Kosten vermogensbeheer</i>	De kosten van vermogensbeheer worden toegerekend aan de periode waarop ze betrekking hebben. Overige kosten en performance vergoedingen zijn verrekend met de indirecte beleggingsresultaten.
Overige baten	Deze zijn opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen.
Pensioenuitkeringen	De uitkeringen pensioenen betreffen de opeisbare uitkeringen inzake het ouderdomspensioen, partner- en wezenpensioen, Anw-pensioen en de afkopen.
Pensioenuitvoeringskosten	Voor pensioenuitvoeringskosten die hun oorsprong in het boekjaar hebben, maar waarvan de uitgaven pas in de toekomst zullen plaatsvinden, is een voorziening getroffen.
<i>Personeelsbeloningen</i>	Personeelsbeloningen vormen geen aparte regel in de staat van baten en lasten. Deze kosten zijn opgenomen in de pensioenuitvoeringskosten. Voor een nadere specificatie wordt verwezen naar de betreffende toelichting.
<i>Pensioenlasten</i>	De over het verslagjaar verschuldigde premie is als last verantwoord.
Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds	De mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico fonds is opgesplitst in een aantal onderdelen. Deze onderdelen worden hierna toegelicht.
<i>Pensioenopbouw</i>	Onder pensioenopbouw is opgenomen de actuariel berekende waarde van de diensttijdopbouw. Dit is het effect op de voorziening pensioenverplichtingen van de in het verslagjaar opgebouwde nominale aanspraken op ouderdomspensioen en partnerpensioen. Verder is hierin begrepen het effect van de individuele salarisontwikkeling. Er wordt geen rekening gehouden met toekomstige salarisontwikkelingen en/of toeslagverlening..
<i>Interesttoevoeging</i>	De pensioenverplichtingen zijn opgerent met een negatieve rente van 0,324% (2019: 0,235% negatief). Dit is de 1-jaarsrente per 1 januari 2020, berekend over de gehele pensioenverplichting.
<i>Onttrekking voor uitkeringen</i>	Verwachte toekomstige pensioenuitkeringen worden vooraf actuariel berekend en opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. De onder "onttrekking voor uitkeringen" opgenomen afname van de voorziening betreft het bedrag dat vrijkomt ten behoeve van de financiering van de pensioenen van de verslagperiode.
<i>Effect wijziging marktrente</i>	Jaarlijks wordt per 31 december de actuele waarde van de technische voorzieningen herrekend door toepassing van de actuele rentetermijnstructuur. Het effect van de verandering van de rentetermijnstructuur wordt verantwoord onder 'wijziging marktrente'. Ultimo 2019 bedroeg de uit de toen gehanteerde rentetermijnstructuur af te leiden fondsspecifieke gemiddelde interne rekenrente 0,75%. Per einde 2020 is deze gemiddelde

interne rekenrente op basis van de per die datum geldende rentetermijn-structuur gedaald naar 0,20%.

Schattingwijzigingen

De schattingwijzigingen hebben betrekking op incidentele wijzigingen van de regelingen en/ of incidentele wijzigingen in actuariële grondslagen en/of methoden.

Inkoop voorwaardelijke aanspraken

In 2021 is besloten de voorwaardelijke VPL-pensioenaanspraken uit de overgangsregeling VPL toe te kennen aan deelnemers geboren in 1960 tot en met 1972. Deze inkoop komt ten laste van de overige voorzieningen (VPL).

Wijzigingen uit hoofde van waardeoverdrachten

Als wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten is opgenomen de aan het verslagjaar toe te rekenen actuariële waarde van de overgenomen respectievelijk overgedragen pensioenaanspraken. Dit betreft zowel collectieve als individuele waardeoverdrachten.

Overige mutaties

De resterende mutaties van de voorziening zijn opgenomen onder overige mutaties.

Mutatie overige voorzieningen (VPL)

De mutatie overige voorzieningen VPL bestaat uit de mutatie van de reservering voor de financiering van de overgangsregeling voor deelnemers die geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973

Saldo overdrachten van rechten

De overdrachtswaarden van de pensioenen van individuele deelnemers zijn gebaseerd op de wettelijke berekeningsgrondslagen. Overdrachtswaarden van collectieve waardeoverdrachten komen tot stand door overleg tussen PME en tegenpartij. De waardeoverdrachten worden toegerekend aan het verslagjaar waarin de bijbehorende pensioenaanspraken zijn verwerkt.

Overige lasten

Deze zijn opgenomen voor de aan het boekjaar toe te rekenen bedragen.

Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld volgens de directe methode, waarbij onderscheid is gemaakt tussen kasstromen uit pensioen- en beleggings-activiteiten.

De geldmiddelen bestaan uit de mutatie van de posten Liquide middelen en zijn daardoor exclusief de liquide middelen ten behoeve van beleggingstransacties.

5 Toelichting op de balans per 31 december

(bedragen x € 1 miljoen)

Activa		2020	2019
1	Vastgoedbeleggingen		
Onder vastgoedbeleggingen zijn begrepen:			
	Directe vastgoedbeleggingen	1.196	1.164
	Indirecte vastgoedbeleggingen	1.046	1.105
	Waarde 31 december	2.242	2.269
<i>Directe vastgoedbeleggingen</i>			
Het verloop is als volgt:			
	Waarde 1 januari	1.164	1.104
	Aankopen	9	9
	Verkopen	(66)	(79)
	Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	89	130
	Waarde 31 december	1.196	1.164
<i>Indirecte vastgoedbeleggingen</i>			
Het verloop is als volgt:			
	Waarde 1 januari	1.105	1.480
	Aankopen	27	133
	Verkopen	(26)	(610)
	Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	(60)	104
	Overige mutaties	-	(2)
	Waarde 31 december	1.046	1.105
De waarde van indirecte vastgoedbeleggingen is inclusief de ultimo 2020 nog te ontvangen dividenden ad € 0 miljoen (ultimo 2019: € 0 miljoen). Ultimo 2020 staan voor € 238 miljoen aan toekomstige verplichtingen uit in verband met vastgoedbeleggingen (ultimo 2019: € 279 miljoen).			
		2020	2019
2	Aandelen		
De post aandelen bestaat uit:			
<i>Directe beleggingen</i>			
	Beursgenoteerde aandelen	19.770	19.068
	Waarde 31 december	19.770	19.068
Ultimo 2020 was er € 607 miljoen aan aandelen uitgeleend (2019: € 850 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering worden adequate zekerheden gevraagd en gekregen. Deze zekerheden (€ 630 miljoen aan staatsobligaties ultimo 2020 en € 882 miljoen ultimo 2019) worden niet in de balans opgenomen. Het onderpand heeft minimaal rating Aa3 volgens Moody's of AA volgens S&P. De waarde van aandelen is inclusief de ultimo 2020 nog te ontvangen dividenden ad € 19 miljoen (ultimo 2019: € 25 miljoen). Per 31 december 2020 wordt direct belegd in enkele aangesloten (en beursgenoteerde) ondernemingen. Deze beleggingen zijn met een aandeel van 0,2% (2019: 0,2%) van de totale beleggingen zeer beperkt van omvang. De beleggingen voldoen aan alle beleggingsrichtlijnen van PME (zoals spreiding).			

		2020	2019
<i>Directe beleggingen in aandelen</i>			
Het verloop is als volgt:			
Waarde 1 januari		19.068	14.241
Aankopen		6.639	8.659
Verkopen		(7.288)	(7.694)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten		1.357	3.856
Overige mutaties		(6)	6
Waarde 31 december		19.770	19.068
Onder overige mutaties is meegenomen de mutatie in nog te vorderen dividend.			
		2020	2019
3 Vastrentende waarden			
De post vastrentende waarde bestaat uit:			
Obligaties			
<i>Directe beleggingen:</i>			
Obligaties, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren		30.595	26.456
Hypothecaire leningen		2.675	2.691
Deposito's		515	170
Overige vastrentende waarden			
VGMI (Verzekeringsgroep Metaalindustrie)		1.159	1.148
Waarde 31 december		34.944	30.465
Ultimo 2020 was er voor € 661 miljoen aan obligaties uitgeleend (2019: € 806 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering worden adequate zekerheden gevraagd en verkregen. Deze zekerheden (€ 708 miljoen aan staatsobligaties ultimo 2020 en € 841 miljoen ultimo 2019) worden niet in de balans opgenomen. Het onderpand heeft minimaal rating Aa3 volgens Moody's of AA volgens S&P.			
PME heeft een commitment van € 1.810 miljoen afgegeven inzake het Nationale Hypothekenfonds. De commitment heeft een onbepaalde looptijd. Hiervan is tot en met ultimo 2020 € 1.801 miljoen opgenomen (2019: € 1.801 miljoen). Tevens heeft PME een toekomstige verplichting inzake bedrijfsleningenfonds van € 32 miljoen (2019: € 33 miljoen).			
Onder overige mutaties is meegenomen de mutatie in lopende interest.			
		2020	2019
Obligaties, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren			
Het verloop is als volgt:			
Waarde 1 januari		26.456	23.995
Aankopen		35.843	17.468
Verkopen		(31.955)	(16.686)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten		273	1.701
Overige mutaties		(22)	(22)
Waarde 31 december		30.595	26.456
Hypothecaire leningen			
Het verloop is als volgt:			
Waarde 1 januari		2.691	2.545
Aankopen		-	115
Verkopen en ontvangen aflossingen		(56)	(114)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten		42	150
Overige mutaties		(2)	(5)
Waarde 31 december		2.675	2.691
Beleggingen in hypotheke vinden uitsluitend plaats via participaties in beleggingsfondsen.			
Onder overige mutaties is meegenomen de mutatie in lopende interest.			

	2020	2019
Deposito's		
Het verloop is als volgt:		
Waarde 1 januari	170	144
Aankopen	26.374	20.766
Verkopen	(26.028)	(20.740)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	(1)	-
Overige mutaties	-	-
Waarde 31 december	515	170
Onder overige mutaties is meegenomen de mutatie in lopende interest		
Overige vastrentende waarden (VGMI)		
Het verloop is als volgt:		
Waarde 1 januari	1.148	1.119
Aankopen	-	-
Verkopen en ontvangen aflossingen	(64)	(80)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	75	109
Waarde 31 december	1.159	1.148
VGMI (Verzekeringsgroep Metaalindustrie) betreft een portefeuille met fictieve leningen met deze VGMI tegenpartijen. In het contract liggen de karakteristieken van de genoemde fictieve leningen vast, alsmede de voorwaarden waartegen bij rente-en aflossingsbetalingen uitkeringen naar PME plaatsvinden, dan wel leningen doorgerold worden. De rente is daarbij gelijk aan 10 jaar Nederlandse staatsrente met een opslag van 14 basispunten. Overige kenmerken van de portefeuille betreffen: • de duratie van de portefeuille is 5,1 jaar • een yield van 0,412% en • een kredietopslag van 55 basispunten. De leningen zijn onlosmakelijk aan het VGMI contract verbonden en niet verhandelbaar. De waardering wordt aangeleverd door de penvoerder Aegon en bepaald met behulp van een Discounted Cash Flow (DCF) berekening. De verdisconteringscurve wordt geconstrueerd met behulp van publiek verhandelde bedrijfsleningen van financiële instellingen uit representatieve (euro)landen met een naar rato (van de leningen) vergelijkbaar kredietrisico. De Aegon-waardering wordt per kwartaal door middel van een second opinion getest. In tegenstelling tot de Aegon-methodiek wordt bij de second opinion (uitgevoerd door MN) een verdisconteringscurve geconstrueerd op basis van specifieke CDS-spreads van de moedermaatschappijen. Indien de afwijking groter is dan 5% of omgerekend EUR 60 mln dan wordt een verschillenanalyse uitgevoerd welke wordt deze voorgelegd aan Data en Waarderingscomité (DWC).		
4 Derivaten	2020	2019
Per 31 december betreft het de volgende posities:		
Derivaten (4)	5.821	2.818
Verplichtingen inzake derivaten (14)	(1.455)	(1.090)
Saldo positie in derivaten	4.366	1.728
Het verloop is als volgt		
Waarde 1 januari	1.728	(73)
Aankopen	-	-
Verkopen	(280)	820
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	2.900	982
Overige mutaties	18	(1)
Waarde 31 december	4.366	1.728
Onder overige mutaties is meegenomen de mutatie in lopende interest.		

Derivaten hebben bij aankoop geen waarde. Bij verkoop van een derivaat wordt geld ontvangen of betaald.

De door middel van derivaten verkregen posities zijn in de balans gesplitst weergegeven. De positieve posities uit hoofde van derivatencontracten zijn opgenomen onder de post Derivaten (als onderdeel van de Beleggingen). De negatieve posities zijn opgenomen onder de post Verplichtingen uit hoofde van beleggingen. Per saldo bedragen de totale aan- en verkooptransacties inzake derivaten in 2020 € 172 miljoen negatief (2019: € 820 miljoen negatief).

Voor de uitvoering van het beleggingsbeleid maakt PME gebruik van financiële derivaten. Derivaten worden in beginsel defensief gebruikt om risico's af te dekken, maar afgeleide instrumenten worden ook ingezet om een doeltreffend portefeuillebeheer te vergemakkelijken. Voor wat betreft de risicoafdekking worden derivaten specifiek ingezet ten behoeve van afdekking van het renterisico (rente swaps) en afdekking van het valutarisico (valutatermijncontracten).

De omvang waarin deze instrumenten zijn ingezet blijkt uit de navolgende tabel, waarin de met betrekking tot de beleggingsportefeuille door middel van derivaten per saldo verkregen posities op balansdatum gespecificeerd naar onderliggende waarde is opgenomen.

Beleggingscategorie en soort instrument (activa en passiva gesaldeerd ¹)	ultimo 2020		ultimo 2019	
	Nominale waarde ²	Marktwaarde ³	Nominale waarde ²	Marktwaarde ³
Vastrentende waarden				
Rentederivaten	30.987	4.020	26.921	1.828
Valuta				
Valutatermijncontracten	13.842	379	13.875	(73)
Overige beleggingen				
Futures Index	38	1	25	-
Life-settlements	-	(34)	-	(27)
Futures bonds	241	-	400	-
Totaal derivaten (per saldo)		4.366		1.728

1 Het betreft saldo posities van activa en passiva en dus niet de exposure (die in totaal is verantwoord onder Derivaten respectievelijk Verplichtingen uit hoofde van beleggingen).

2 De nominale waarde geeft het absolute bedrag aan waarover het contract is afgesloten.

3 De marktwaarde is de waarde als het contract ultimo jaar zou worden verkocht of teruggedraaid

Life Settlement Swaps zijn beleggingen in Amerikaanse levensverzekeringen. De belegger koopt een polis van een verzekerde en de belegger betaalt tot aan het overlijden van de verzekerde de premies voor die verzekering met als doel bij het overlijden van de verzekerde de uitkering te ontvangen. De toekomstige premiebetalingen tot overlijden en de hoogte van de uitkering zijn bekend. De onzekere factor is het moment van overlijden van de polisverkoper.

Maandelijks levert de vermogensbeheerder een opgave van de waarderingen aan. De waarderingmethode maakt gebruik van een Discounted Cash Flow 'mark to model' model. Hierin is het vereiste marktrendement gelijk aan Libor. De waardering is gebaseerd op de negatieve contante waarde van de toekomstige premiebetalingen enerzijds en de positieve contante waarde van de polisuitkering anderzijds. Het saldo is de netto waarde van de polis. De waarschijnlijkheid en geschatte timing van de toekomstige kasstromen (zowel positief als negatief) hangt af van de ingeschatte sterfte en 'survival' kansen in de tijd. Door middel van een sterftetabel (stertetabel VBT 2008 van provider AVS Underwriting, LLC) wordt een statistische verdeling gemaakt om de levensverwachting heen, de zogenaamde 'survival probability curve'. Hierbij hanteert de vermogensbeheerder een multiplier. Daarmee wordt een schatting van de toekomstige cash flows gemaakt, deze worden gediscoteerd. Jaarlijks wordt er een second opinion opgevraagd om de waardering te toetsen.

5 Overige beleggingen	2020	2019
Hieronder zijn begrepen:		

Private Equity	1.969	1.521
Andere overige beleggingen	598	713
Liquide middelen inzake beleggingen	2.193	1.251
Waarde 31 december	4.760	3.485

	2020	2019
Private Equity		
Het verloop is als volgt:		
Waarde 1 januari	1.521	1.046
Aankopen	531	502
Verkopen	(355)	(247)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	272	220
Waarde 31 december	1.969	1.521
Andere overige beleggingen		
Het verloop is als volgt:		
Waarde 1 januari	713	687
Aankopen	78	88
Verkopen	(168)	(114)
Waarderingsverschillen en verkoopresultaten	(25)	52
Waarde 31 december	598	713

Onder de andere overige beleggingen zijn beleggingen in infrastructuur en bosbouw gepresenteerd. Ultimo 2020 bedroegen de niet in de balans opgenomen beleggingsverplichtingen inzake overige beleggingen € 1.589 miljoen (ultimo 2019: € 1.472 miljoen). Deze verplichtingen zijn maximale bedragen die op basis van afgesloten contracten kunnen worden gevraagd te storten. De uiteindelijk hieruit voortvloeiende beleggingen zijn onzeker voor wat betreft werkelijke omvang en moment van opvragen.

Liquide middelen inzake beleggingen
Liquide middelen inzake beleggingen betreffen beleggingen in geldmarktfondsen en posities in rekening-courant bij bancaire instellingen. Het betreffen liquide middelen in verband met beleggingstransacties. De schulden aan kredietinstellingen zijn verantwoord onder de verplichtingen uit hoofde van beleggingen. Het saldo van de liquide middelen inzake beleggingen (actief) en schulden bij bancaire instellingen bedraagt € 1.274 miljoen positief (2019: € 817 miljoen positief).

6 Totaal beleggingen	2020	2019
Uitgeleende effecten		
Aandelen	604	850
Vastrentende waarden	664	806
Totaal waarde uitgeleende effecten	1.268	1.656

Sinds begin 2015 stelt het pensioenfonds haar beleggingsportefeuille weer beschikbaar voor het in bruikleen geven van effecten (securities lending). Aandelen en obligaties worden uitgeleend, met uitzondering van de meest kredietwaardige staatsobligaties.

Ter beperking van het risico heeft PME € 1.338 miljoen aan onderpand ontvangen (2019: € 1.723 miljoen). Het onderpand heeft minimaal rating Aa3 volgens Moody's of AA volgens S&P.

	2020	2019
Onderpand		
Aandelen	623	882
Vastrentende waarden	715	841
	1.338	1.723

Relatie jaarrekening en beleggingsbeleid

De beleggingscategorieën zoals opgenomen in de jaarrekening wijken af van de categorieën zoals die worden gehanteerd in het beleggingsbeleid van PME. In de jaarrekening worden de beleggingen gepresenteerd naar de aard van de financiële instrumenten. In de kerncijfers en het bestuursverslag worden de beleggingscategorieën gepresenteerd conform de wijze waarop het (strategisch) beleggingsbeleid wordt vormgegeven. Het betreft vooral de toerekening van de derivaten en de liquide middelen. Uiteraard heeft het fonds wel altijd de beschikking over een bepaalde positie in liquide middelen. Voor het beleggingsbeleid worden deze liquide posities toegewezen aan de beleggingscategorieën waar wel een strategische weging aan is toegekend. In de jaarrekening zijn de liquide middelen verantwoord onder de overige beleggingen. Uit het volgende overzicht blijkt de aansluiting tussen de jaarrekening enerzijds en het beleggingsbeleid anderzijds.

	Beleggingsbeleid				Jaarrekening
	vastgoed	aandelen	vast-rentend	overig	totaal
Vastgoedbeleggingen	2.238	4	-	-	2.242
Aandelen	-	19.770	-	-	19.770
Vastrentende waarden	-	-	34.944	-	34.944
Derivaten	-	1	5.820	-	5.821
Overige beleggingen	-	1.970	2.193	587	4.760
Vorderingen ¹	-	82	15	-	97
Verplichtingen ¹	-	(59)	(6.563)	(35)	(6.657)
Totaal	2.238	21.768	36.409	562	60.977
Portefeuillesamenstelling ultimo 2020	3,7%	35,7%	59,7%	0,9%	100,0%
Portefeuillesamenstelling ultimo 2019	4,1%	37,5%	57,2%	1,2%	100,0%

¹⁾Vorderingen respectievelijk verplichtingen uit hoofde van beleggingen. De verplichtingen zijn inclusief negatieve posities uit hoofde van derivatencontracten van € 1.455 miljoen.

	2020	2019
7 Deelnemingen		
Het verloop wordt als volgt gespecificeerd:		
Stand per 1 januari	3	4
Resultaat deelnemingen	-	-
Dividend	-	(1)
Stand per 31 december	3	3
Onder de post deelnemingen is opgenomen het 16,7% belang in Mn Services N.V. gevestigd in Den Haag (2019: ook 16,7% belang).		
8 Vorderingen uit hoofde van beleggingen		
Onder deze post zijn per 31 december opgenomen:		
Vorderingen uit hoofde van onderpand	1	-
Kortlopende vorderingen	96	343
Totaal	97	343
De kortlopende vorderingen betreffen nog af te wikkelen beleggingstransacties op balansdatum. De hoogte hiervan fluctueert op dagbasis. Deze kortlopende vorderingen zijn enkele dagen na balansdatum afgerekend.		

		2020	2019
9	Overige vorderingen en overlopende activa		
	Onder deze post zijn per 31 december opgenomen:		
	Te vorderen premiebijdragen op werkgevers	25	25
	Overige overlopende activa	14	6
	Totaal	39	31
	<i>Te vorderen premiebijdragen op werkgevers</i>		
	De samenstelling per 31 december is als volgt:		
	Te vorderen van werkgevers	26	26
	Voorziening voor oninbare vorderingen	(1)	(1)
		25	25
	Het verloop van de voorziening voor oninbare vorderingen is als volgt:		
	Voorziening 1 januari	1	1
	Mutatie vanwege oninbaarheid	-	-
	Mutatie via staat van baten en lasten	-	-
		1	1
	De post te vorderen premiebijdragen op werkgevers heeft een looptijd korter dan 1 jaar (2019: korter dan 1 jaar). De waarde benadert de reële waarde gegeven het kortlopende karakter van deze vorderingen en het feit dat waar nodig een voorziening voor oninbaarheid is gevormd.		
		2020	2019
	Overige overlopende activa		
	Per 31 december deze post uit:		
	Vooruitbetaalde uitvoeringskosten	8	-
	Aandeel herverzekeraar	2	2
	Diverse vorderingen en overlopende activa	4	4
	Totaal	14	6
	Van de overige overlopende activa heeft € 4 miljoen een looptijd langer dan 1 jaar (2019: € 4 miljoen) en € 10 miljoen een looptijd korter dan 1 jaar (2019: € 2 miljoen). De waarde benadert de reële waarde gegeven het kortlopende karakter van de vorderingen en overlopende activa, en het feit dat waar nodig een voorziening voor oninbaarheid is gevormd.		
	De post diverse vorderingen en overlopende activa bevat de achtergestelde converteerbare lening aan de deelneming MN Services N.V. en heeft een eeuwigdurende looptijd. Er zijn geen tussentijdse aflossingen vastgelegd. De rente bedraagt 3,5% en dient jaarlijks aan het eind van het kalenderjaar te worden voldaan.		
10	Liquide middelen		
	De liquide middelen ad € 610 miljoen betreffen posities in rekening-courant bij bancaire instellingen inzake pensioenactiviteiten (2019: € 287 miljoen). Alle tegoeden zijn direct invorderbaar en staan geheel ter vrije beschikking. PME heeft een ongebruikte (intraday) kredietfaciliteit bij de ING bank voor een totaalbedrag van € 100 miljoen.		

Passiva		2020	2019
11	Stichtingskapitaal en reserves		
Het verloop van de algemene reserve is als volgt:			
Stand per 1 januari	(630)	(1.108)	
Mutatie saldo baten en lasten	(861)	478	
Mutatie bestemmingsreserve	-	-	
Stand per 31 december	(1.491)	(630)	
Het verloop van de bestemmingsreserve (premie-egalisatiedepot) is als volgt:			
Stand per 1 januari	-	-	
Premie-inkomsten	-	23	
Onttrekkingen	-	-	
Beleggingsopbrengsten	-	2	
Toevoeging bestemmingsreserve, via resultaat	-	25	
Totaal mutatie bestemmingsreserve	-	25	
Vrijval bestemmingsreserve, via resultaat	-	(25)	
Stand per 31 december	-	-	
In 2020 is er geen premie toegevoegd aan het depot, in 2019 was het 0,45% van de pensioengrondslag. In 2019 heeft het bestuur besloten om het depot volledig te laten vrijvallen ten gunste van het eigen vermogen van het fonds.			
Bestemming van het saldo van baten en lasten			
Ten aanzien van de bestemming van het saldo van baten en lasten is geen bepaling opgenomen in de statuten van het fonds. Het voorstel voor de verdeling van het fondsresultaat 2020 is opgenomen onder de staat van baten en lasten. Voorgesteld wordt € 861 miljoen toe te voegen aan de algemene reserve. Dit voorstel is verwerkt in de balans.			
Vermogen			
Ultimo 2020 bedraagt het totale vermogen van het fonds € 61.603 miljoen (2019: € 55.048 miljoen). Op basis hiervan kan de dekkingsgraad als volgt worden berekend:			
		2020	2019
Totale vermogen	61.603	55.048	
Bestemmingsreserve (premie-egalisatiedepot)	-	-	
Vermogen t.b.v. de dekkingsgraad	61.603	55.048	
Totaal technische voorzieningen	63.090	55.678	
Dekkingsgraad per 31 december	97,6%	98,9%	
Geen pensioenverlaging in 2021			
De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2020 bedraagt 92,3% (2019: 96,9%). De beleidsdekkingsgraad is vastgesteld als het gemiddelde van de dekkingsgraden van de 12 maandeinden over de periode januari tot en met december. Dit betekent dat voor het zesde jaar niet is voldaan aan het minimale vereiste eigen vermogen van 104,3%. Eind 2020 verlengde minister Koolmees de vrijstellingsregeling, die hij eind 2019 introduceerde, met een jaar. Daarmee mogen pensioenfondsen, onder voorwaarden, opnieuw gebruik maken van een jaar uitstel van het verplicht doorvoeren van een verlaging. PME heeft ervoor gekozen gebruik te maken van de vrijstellingsregeling.			
Om gebruik te kunnen maken van de vrijstellingsregeling moet het pensioenfonds, net als vorig jaar, voldoen aan de volgende voorwaarden:			
Aan het einde van het jaar bedraagt de dekkingsgraad minimaal 90%, of het fonds neemt maatregelen zodat de dekkingsgraad toeneemt tot minimaal 90%.			

- Het fonds onderbouwt bij het indienen van het herstelplan waarom het vanuit het belang van deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden gebruik maakt van de vrijstelling (zie hieronder).
- Het fonds stelt informatie over het gebruik van de regeling en de onderbouwing daarvan tijdig ter beschikking van de deelnemers, gewezen deelnemers, andere aanspraakgerechtigden en pensioengerechtigden.
- Het is een tijdelijk regeling, die vervalt met ingang van 30 december 2021.

PME besloot voor het tweede jaar op rij gebruik te maken van deze vrijstellingsregeling (zie paragraaf 1.2.5 van het bestuursverslag, onder kopje actualisatie van het herstelplan). Dit betekent dat PME in 2021 de pensioenaanspraken en uitkeringen niet hoeft te verlagen. In het besluitvormingsproces is gekeken naar de evenwichtigheid van het besluit. Het bestuur concludeerde dat gebruikmaken van de vrijstellingsregeling, mede gezien het thans bekende transitie-ftk, evenwichtig is voor alle groepen. Het leidt er toe dat een verlaging van de opgebouwde pensioenrechten en -aanspraken met 6,4% wordt voorkomen. Deze beslissing heeft geen gevolgen voor de continuïteit van het fonds. Doorrekening van het thans bekende transitie-ftk en de UFR-effecten laat zien dat het onzeker is of verlagingen tot 1 januari 2026 nodig zijn. Dit is (mede) afhankelijk van het gerealiseerde overrendement. Ook de fondsspecifieke richtdekkingsgraad speelt een rol, deze is echter nu nog niet vast te tellen. Omdat de regeling slechts voor één jaar geldt kan een verlaging in 2022 alsnog actueel zijn (voor meer informatie zie hoofdstuk 1.3 van het bestuursverslag). In 2021 worden de ingegane pensioenen volledig uitgekeerd. Uitgaande van de dekkingsgraad per 31 december 2020 is het effect hiervan op de financiële positie van het fonds voor 2021 beperkt.

Onderbouwing per groep	
Pensioen-gerechtigden	Door de vrijstelling worden de uitkeringen in 2021 niet verlaagd (met 6,4%). De effecten op de financiële positie in 2021 zijn beperkt, omdat de dekkingsgraad bijna 100% is.
Actieven	Door de vrijstelling worden de aanspraken van de actieven in 2021 niet verlaagd. De opbouw is voor de actieven in 2021 wel verlaagd naar 1,815% door de nieuwe gedempte rente in de premie.
Gewezen deelnemers	De aanspraken van de gewezen deelnemers worden in 2021 niet verlaagd.
Fonds	De dekkingsgraad blijft volgens de verwachting in 2021 stabiel en blijft daarmee boven de richtdekkingsgraad van 95% van het thans bekende transitie-ftk.
Sociale Partners	Voor sociale partners zijn de premie en opbouw van belang. De premie stijgt in 2021 (en 2022), de opbouw voor deelnemers is gedaald naar 1,815%

Gezien deze argumenten acht het bestuur van PME het evenwichtig om de verlaging nu niet door te voeren.

Als minister Koolmees in 2020 de tijdelijke vrijstellingsregeling niet had verlengd, dan had PME de pensioenen in 2021 moeten verlagen. Omdat de actuele dekkingsgraad eind 2020 97,6% is, zouden de pensioenen in 2021, op basis van de huidige wetgeving, met 6,4% zijn verlaagd. Hierdoor zou de actuele dekkingsgraad van PME naar 104,3% gestegen zijn. Het bestuur bepaalde eerder in 2019 geen onderscheid in het verlagingspercentage te maken tussen groepen actieven, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden bij een verlaging van de pensioenen in 2020. Het bestuur hield in 2020 het onderscheid maken in verlagingspercentages tussen de groepen nadrukkelijk wel als mogelijkheid open. De verlaging van 6,4% zou ook gespreid mogen worden over meerdere jaren (maximaal tien jaar). Op basis van eerder in 2019 vastgestelde uitgangspunten had het bestuur van PME er dan voor gekozen om deze verlaging in 2021 voor pensioengerechtigden over twee jaar te spreiden.

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als een onderdekking, zie de navolgende tabel.

Solvabiliteit	2020		2019	
	x € 1 mln	%	x € 1 mln	%
Aanwezig eigen vermogen	(1.491)	(2,4)	(630)	(1,1)
Minimaal vereist eigen vermogen	2.713	4,3	2.384	4,3
Vereist eigen vermogen	10.754	17,0	10.288	18,5

De berekening van het vereist eigen vermogen is gebaseerd op het standaard model.

Ontwikkelingen 2020 met betrekking tot de dekkingsgraad
In 2020 heeft de dekkingsgraad zich als volgt ontwikkeld:

Ontwikkeling dekkingsgraad (in procenten)	2020		2019	
	%	%	%	%
Dekkingsgraad per 1 januari		98,9%		97,7
<i>Sturingsmiddelen</i>				
Premie	(1,1)		(0,5)	
Uitkeringen	(0,1)		-	
Beleggingen	9,9		16,0	
<i>Overige effecten</i>				
Rentetermijnstructuur	(11,8)		(14,2)	
Schattingswijziging en resultaat op actuariële uitgangspunten	-		-	
Overige	1,8		(0,1)	
Dekkingsgraad per 31 december	97,6			98,9

In maart 2020 is een nieuw herstelplan op basis van de situatie ultimo 2019 ingediend. DNB heeft in mei 2020 schriftelijk aangegeven in te stemmen met dit geactualiseerde herstelplan. Gezien de financiële positie per eind 2020 heeft PME in maart 2021 een nieuw herstelplan ingediend bij DNB. DNB heeft nog niet laten weten of het herstelplan 2021 akkoord is. In het herstelplan met een startdatum van 1 januari 2021 is aangetoond dat PME zonder aanvullende maatregelen binnen de gestelde termijn van 10 jaar (uiterlijk eind 2030) het wettelijke vereiste niveau van de dekkingsgraad (2020: 117,0%) kan bereiken. Een voorwaarde om gebruik te maken van de vrijstellingsregeling is een extra onderbouwing in het herstelplan van het belang van deze vrijstellingsregeling voor de deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden. Deze is toegevoegd aan het herstelplan 2021.

12 Technische voorzieningen

Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

De voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds is in 2020 toegenomen met € 7.416 miljoen (2019: toegenomen met € 8.034 miljoen). De samenstelling en de ontwikkeling van de voorziening is als volgt nader toe te lichten.

<i>Voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds per groep van deelnemers</i>	2020		2019	
	<i>aantal</i>	<i>bedrag x € 1 mln</i>	<i>aantal</i>	<i>bedrag x € 1 mln</i>
De voorziening is als volgt:				
Actieve deelnemers	165.852	29.087	164.501	24.820
Gewezen deelnemers	294.422	14.079	294.270	12.167
Pensioengerechtigden	166.987	19.924	167.036	18.687
Totaal 31 december	627.261	63.090	625.807	55.674

Per 31 december 2020 is de voorziening pensioenverplichtingen berekend uitgaande van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur. De daarvan afgeleide gemiddelde interne rekenrente bedraagt ultimo 2020 0,20% (2019: 0,75%).

<i>Ontwikkeling voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds</i>	2020		2019	
De ontwikkeling is als volgt:				
Voorziening per 1 januari		55.674		47.640
Pensioenopbouw	1924		1.407	
Interesttoevoeging	(184)		(114)	
Onttrekking voor uitkeringen	(1.245)		(1.204)	
Effect wijziging marktrente	7.835		7.879	
Inkoop voorwaardelijke aanspraken	463		85	
Wijziging uit hoofde van waardeoverdrachten	18		(24)	
Schattingswijzigingen	(1.425)		-	
Overige mutaties	30		5	
Totaal mutatie voorziening pensioenverplichtingen		7.416		8.034
Voorziening 31 december		63.090		55.674

Het spaarfonds gemoedsbezwaarden heeft een waarde van € 4 miljoen (2019: € 4 miljoen).

De schattingswijziging betreft de overgang in 2020 naar de nieuwe Prognosetafel AG2020 en de nieuwe reductiefactoren PME 2020. De aanpassing naar de nieuwe Prognosetafel AG2020 zorgt voor een daling van de voorziening van € 1.489 miljoen. De aanpassing van de reductiefactoren van PME 2016 naar PME 2020 zorgt voor een stijging van de voorziening van € 64 miljoen.

		2020	2019
13	Overige voorzieningen (VPL)		
	Het verloop van de overige voorzieningen is als volgt:		
	Stand per 1 januari	211	158
	Premiebaten	207	115
	Inkoop voorwaardelijke aanspraken geb.jaar 1959	-	(88)
	Inkoop voorwaardelijke aanspraken geb.jaren vóór 1959 resp. 1958	-	(12)
	Inkoop voorwaardelijke aanspraken geb.jaren 1960 t/m 1972	(443)	
	Inkoop TWK voorwaardelijke aanspraken	(8)	
	Beleggingsopbrengsten	33	38
	Totaal mutatie overige voorzieningen (VPL)	(211)	53
	Eindstand 31 december	-	211
De overige voorziening (VPL) is bestemd als reservering voor de financiering van de overgangsregeling voor deelnemers die geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973. Per eind 2020 heeft de laatste inkoop van voorwaardelijke aanspraken uit de VPL plaatsgevonden. Daardoor is de voorziening per eind 2020 nul.			
14	Verplichtingen uit hoofde van beleggingen	2020	2019
	Onder deze post zijn opgenomen:		
	Verplichtingen inzake derivaten	1.455	1.090
	Verplichtingen uit hoofde van onderpand	4.199	1.857
	Kortlopende schulden	83	104
	Bancaire instellingen	920	434
	Totaal	6.657	3.485
Verplichtingen uit hoofde van onderpand zijn door PME ontvangen onderpand, ter afdekking van positieve derivaten posities. De onderpand posities zijn in lijn met de af te dekken waarde van de derivaten.			
15	Overige schulden en overlopende passiva		
	Onder deze post zijn opgenomen:		
	Verschuldigde loonheffing	25	24
	Diverse schulden en overlopende passiva	1	1
	Totaal	26	25
De post overige schulden en overlopende passiva heeft een looptijd korter dan 1 jaar (2019: korter dan 1 jaar). De waarde benadert de reële waarde gegeven het kortlopende karakter van de schulden en overlopende passiva.			

6 Risicoparagraaf

Solvabiliteitsrisico

Een belangrijk risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen ter dekking van de pensioenverplichtingen. Indien de solvabiliteit van het fonds zich negatief ontwikkelt, bestaat het risico dat er geen ruimte is voor (volledige) toeslagverlening en dat er geen volledige uitkering mogelijk is.

Per eind december 2020 moest de beleidsdekkingsgraad gelijk of hoger zijn dan 104,3% om verlaging van de pensioenaanspraken te voorkomen. Eind 2020 kwam minister Koolmees met de verlenging van de vrijstellingsregeling, die hij in 2019 introduceerde. Door gebruik te maken van deze regeling heeft het pensioenfonds één jaar uitstel om aan de gestelde voorwaarden te voldoen. De kans op verlaging van de pensioenen is in 2021 nog steeds actueel.

Wettelijk moet er een toereikende algemene reserve zijn voor het opvangen van tegenvallers. Die tegenvallers kunnen te maken hebben met de ontwikkeling van de rente en de koersen op de financiële markten, maar ook met actuariële zaken (zoals de levensverwachting van deelnemers).

De Nederlandsche Bank (DNB) heeft als toezichthouder een standaardmethode vastgesteld om te toetsen of in het fonds voldoende vermogen aanwezig is om beschermd te zijn tegen genoemde risico's. In de standaardmethode wordt elk risico omgerekend naar een bepaalde vermogens eis. De combinatie van deze factoren geeft de vereiste solvabiliteit ofwel het vereist eigen vermogen. Omdat de risico's onderling gecorreleerd zijn - sommige risico's zullen zich simultaan manifesteren terwijl andere risico's dat nu juist niet doen - vindt nog een aftrek vanwege diversificatie plaats.

Onderstaande tabel laat de uitkomsten zien van het standaard risicomodel voor PME:

Vereist eigen vermogen (x € 1 miljoen)		
Risicofactor	Solvabiliteit (na iteratie)	
	ultimo 2020	ultimo 2019
	Strategische mix	Strategische mix
S1 Renterisico (inclusief inflatie)	136	731
S2 Aandelen- en vastgoedrisico	8.423	7.663
S3 Valutarisico	2.043	2.322
S4 Grondstoffenrisico	855	678
S5 Kredietrisico	3.110	3.035
S6 Verzekeringstechnisch risico	1.629	1.411
S7 Liquiditeitsrisico	-	-
S8 Concentratierisico	-	-
S9 Operationeel risico	-	-
S10 Actief (beheer) risico	78	132
Subtotaal van alle risico's	16.274	15.972
Diversificatie effect	(5.520)	(5.684)
Vereist eigen vermogen (VEV)	10.754	10.288
Aanwezig eigen vermogen	(1.491)	(630)
Verschil tussen aanwezig eigen vermogen en vereist eigen vermogen	(12.245)	(10.918)

Vereist eigen vermogen (% van technische voorzieningen)		
	Solvabiliteit (na iteratie)	
	ultimo 2020	ultimo 2019
	Strategische asset mix	Strategische asset mix
Feitelijke asset mix	17,3%	19,7%
Strategische asset mix	17,0%	18,5%

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als een onderdekking, het eigen vermogen is lager dan het vereist eigen vermogen. Daarvoor moet PME een herstelplan opstellen en indienen bij de DNB. Hierin staat hoe PME verwacht binnen een periode van tien jaar tot het vereist eigen vermogen te komen. DNB beoordeelt het herstelplan op haalbaarheid.

S1 Renterisico

Het renterisico is het risico dat de waarden van de vastrentende beleggingen en de pensioenverplichtingen zich verschillend ontwikkelen als gevolg van veranderingen in de marktrente. In de uitvoering van de renteafdekking wordt gestuurd op de marktrente. Het beoogde niveau per eind 2020 is 47,0%. In het strategisch beleggingsbeleid 2020-2025 wordt de renteafdekking stapsgewijs verhoogd naar 60%. Bij de berekening van S1 voor het strategische VEV wordt uitgegaan van deze 60%.

Renteafdekking		
Betreft	ultimo 2020	ultimo 2019
	marktwaaarde	marktwaaarde
Beoogde renteafdekking	47,0%	40,0%
Bandbreedte	44,5%-49,5%	37,5% - 42,5%
Werkelijke renteafdekking	46,5%	40,3%

Het verschil in rentegevoeligheid tussen de beleggingen en de verplichtingen kan ook zichtbaar worden gemaakt door de invloed op de dekkingsgraad van een parallelle renteschok van 100 basispunten (= één procentpunt).

Gevoeligheid dekkingsgraad voor verandering in de marktrente (x 1 € miljoen)			
Renteschok	1% daling	ultimo 2020	1% stijging
Vermogen t.b.v. de dekkingsgraad	69.737	61.603	55.669
Pensioenverplichtingen	76.099	63.094	52.814
Dekkingsgraad	91,6%	97,6%	105,4%

De rentegevoeligheid kan worden gemeten door middel van de duration. De duration is een maat voor de gewogen gemiddelde resterende looptijd van de kasstromen in jaren. Indien de duration van de beleggingen niet 'matcht' met en lager is dan de duration van de pensioenverplichtingen, betekent dit dat de pensioenverplichtingen gevoeliger zijn voor renteveranderingen dan de beleggingen.

Ultimo 2020 bedraagt de modified duration bijdrage van de beleggingsportefeuille zonder derivaten 4,0 jaar. De modified duration van de pensioenverplichtingen bedraagt 21 jaar. Met inachtneming van de verhouding van de beleggingen ten opzichte van de verplichtingen, is er sprake van een 'duration mismatch'. Dit houdt in dat de waarde van de verplichtingen gevoeliger is voor renteontwikkelingen dan de waarde van de beleggingen. Door middel van rentederivaten met in totaal een duration bijdrage van 7,4 jaar is de duration bijdrage van de totale beleggingen verlengd van 4,0 tot 11,4 jaar. Hierdoor wordt het risico op een daling van de dekkingsgraad voortvloeiend uit een rentedaling verkleind.

In de onderstaande tabel is de duratiebijdrage van de vastrentende waarden voor en na rentederivaten en de duratiebijdrage van de rentederivaten opgenomen. Door middel van rentederivaten wordt de duratiebijdrage van de vastrentende waarden verlengd.

Modified duration bijdrage balanspositie		
	ultimo 2020	ultimo 2019
Beleggingen exclusief rentederivaten	4,0	4,5
Rentederivaten	7,4	4,5
Beleggingen inclusief rentederivaten	11,4	9,0
Pensioenverplichtingen	21,0	20,3

S2 Aandelen- en vastgoedrisico

Het aandelen- en vastgoedrisico (marktrisico) is het risico dat de waarde van deze zakelijke waarden verandert als gevolg van veranderingen in de desbetreffende marktprijzen.

De fondsportefeuille bevat zowel beursgenoteerde aandelen als niet-beursgenoteerde beleggingen (o.a. Private Equity en Infrastructuur). Het aandelenrisico wordt voornamelijk gemitigeerd door het diversificeren van de beleggingsportefeuille ofwel het spreiden van de beleggingen over sectoren en regio's. De volgende tabel geeft weer de spreiding van de aandelenportefeuille van PME naar regio's.

Regionale verdeling aandelen en deelnemingen (x € 1 miljoen)		
	ultimo 2020	ultimo 2019
Aandelen Europa	4.364	4.760
Aandelen Noord Amerika	9.897	9.146
Aandelen Verre Oosten	2.140	2.146
Aandelen Emerging Markets	3.369	3.016
Totaal	19.770	19.068

De vastgoedbeleggingen van PME zijn deels direct en deels indirect. Het betreft voor 65,9% (2019: 63,9%) beleggingen in Nederland. Deze beleggingen in Nederland zijn vervolgens verspreid over verschillende soorten vastgoedbeleggingen. Uit de onderstaande tabel blijkt de spreiding van de vastgoedportefeuille naar binnen- en buitenland:

Verdeling vastgoed naar binnen- en buitenland (x € 1 miljoen)		
	ultimo 2020	ultimo 2019
<i>Direct / indirect</i>		
Direct vastgoed	1.196	1.164
Indirect vastgoed	1.046	1.105
Totaal	2.242	2.269
<i>Binnen- en buitenland</i>		
Nederland	1.472	1.449
Europa (exclusief Nederland)	703	706
Verenigde Staten	63	108
Verre Oosten	-	-
Overig	4	6
Totaal	2.242	2.269

Spreiding direct vastgoed naar sector (x € 1 miljoen)				
	ultimo 2020	ultimo 2020	ultimo 2019	ultimo 2019
Woningen	1.154	96%	1.050	91%
Winkels	19	2%	29	2%
Kantoren	-	0%	39	3%
Overige bedrijfsgebouwen	-	0%	18	2%
Openstaande posten	23	2%	28	2%
	1.196	100%	1.164	100%

In het standaard risicomodel wordt een standaard schok gebruikt om de benodigde buffer voor het aandelen- en vastgoedrisico te bepalen. Deze standaard schok is gebaseerd op een 30% daling voor de aandelen van ontwikkelde markten, een 40% daling voor aandelen opkomende markten, 40% voor niet beursgenoteerde aandelen en 15% voor direct vastgoed. Het effect op de dekkinggraad van een dergelijke schok op de feitelijke portefeuille wordt hierna weergegeven. In de schok op aandelen wordt ook de schok op private equity, infrastructuur en beursgenoteerd vastgoed meegenomen.

Gevoeligheid dekkinggraad voor standaardschok aandelen en vastgoed (x € 1 miljoen en percentages)		
	daling	ultimo 2020
Aandelen beursgenoteerd vastgoed en private equity	7.244	86,2%
Niet beursgenoteerd vastgoed	386	97,0%

S3 Valutarisico

Het valutarisico betreft het risico dat de waarde van de beleggingen en de verplichtingen vermindert als gevolg van veranderingen van vreemde valutakoersen. Aangezien de pensioenverplichtingen van PME in euro luiden en een aanzienlijk deel van de beleggingsportefeuille in vreemde valuta, loopt PME valutarisico. Het strategisch beleid van het fonds is om valutaposities in de Amerikaanse dollar voor 75% af te dekken en de valutaposities in de Japanse yen en het Britse pond volledig af te dekken. De overige valutaexposures worden niet afgedekt, maar binnen de restricties van de beleggingsmandaten kunnen aangestelde vermogensbeheerders valutarisico's eventueel wel (deels) afdekken.

De niet-euro staatsobligatieportefeuille is in 2020 volledig afgebouwd. In 2019 is de categorie geëvalueerd waaruit geconcludeerd is dat de categorie geen toegevoegde waarde biedt binnen de matchingportefeuille. Vanuit de doelstelling van de matchingportefeuille hebben non-euro staatsobligaties geen toegevoegde waarde.

Per 31 december 2020 hadden de derivatenposities in de overige valuta een contractomvang van € 13.842 miljoen (2019: € 13.875 miljoen) en een reële waarde van afgerond € 379 miljoen positief (2019: € 73 miljoen positief).

De valuta-afdekking via valutaderivaten is als volgt te specificeren:

Valuta-afdekking (x € 1 miljoen)				
	ultimo 2020			ultimo 2019
	voor valuta-hedge	valuta-derivaten	na valuta-hedge	reële waarde
Euro	59,0%	21,6%	80,6%	375
Amerikaanse Dollar	25,7%	(17,9%)	7,8%	7
Britse Pond	1,7%	(2,0%)	(0,3%)	-
Japanse Yen	2,0%	(2,0%)	-	-
Overige valuta	11,6%	0,3%	11,9%	(3)
Totaal	100%	0,0%	100,0%	379

Valutakoersen	
	ultimo 2020 slotkoers
EUR/GBP	0,89510
EUR/JPY	126,3255
EUR/USD	1,22355

In het standaard risicomodel wordt een standaard schok gebruikt om de benodigde buffer voor het valutarisico te bepalen. Deze standaard schok is gebaseerd op een 20% daling voor ontwikkelde valuta en 35% daling voor opkomende valuta. Het effect op de dekkingsgraad van een dergelijke schok op de feitelijke portefeuille wordt hierna weergegeven.

Gevoeligheid dekkingsgraad voor standaardschok valuta (x € 1 miljoen en percentages)		
	daling	ultimo 2020
Valuta	2.007	94,5%

S4 Grondstoffenrisico

De categorie grondstoffen bevat de beleggingen in bosbouw, welke bestaan uit participaties in een beleggingsfonds. Het grondstoffenrisico betreft het risico van prijsfluctuaties in de onderliggende waarde in het beleggingsfonds.

In het standaard risicomodel wordt een standaard schok gebruikt om de benodigde buffer voor het grondstoffenrisico te bepalen. Deze standaard schok is gebaseerd op een 35% daling voor de grondstoffen. Het effect op de dekkingsgraad van een dergelijke schok op de feitelijke portefeuille wordt hieronder weergegeven. Onder deze categorie valt alleen het product Bosbouw.

Gevoeligheid dekkingsgraad voor standaardschok grondstoffen (x € 1 miljoen en percentages)		
	daling	ultimo 2020
Grondstoffen	142	97,4%

S5 Kredietrisico

Kredietrisico is het risico van financiële verliezen voor PME als gevolg van het feit of de kans dat een tegenpartij in gebreke blijft om aan haar verplichtingen te voldoen, bijvoorbeeld als gevolg van faillissement of betalingsonmacht. Dit kunnen verplichtingen zijn tot het betalen van rente, maar het kan ook om de terugbetaling van de uitgeleende bedragen zelf gaan. Voor PME betreft het voornamelijk de beleggingen in obligaties en leningen. Het kredietrisico wordt gemitigeerd door spreiding van de vastrentende waarden over regio's, sectoren en uitgevende emittenten.

De samenstelling van de vastrentende waarden kan als volgt worden samengevat:

Samenstelling vastrentende waarden (x € 1 miljoen)				
	ultimo 2020 credit spread ¹⁾	ultimo 2020 modified spread duration	ultimo 2020	ultimo 2019
<i>Matchingsportefeuille</i>				
Deposito's	-	-	515	170
Kortlopende staatsobligaties	-	0,4	7.077	1.996
Langlopende staatsobligaties	(0,2%)	19,7	8.772	7.869
Non Euro Staatsobligaties	-	-	-	3.196
Bedrijfsobligaties Euro	0,6%	5,3	6.273	6.097
Bedrijfsobligaties USD	0,6%	4,7	2.076	2.093
Onderhandse leningen	0,5%	1,4	1	2
Hypotheke	1,7%	7,4	2.675	2.691
VGMI	4,9%	10,0	1.159	1.148
<i>Returnportefeuille</i>				
High Yield Europa	3,0%	3,4	1.677	724
High Yield US	3,5%	2,8	1.551	781
Emerging Markets obligaties	4,3%	7,3	3.123	3.654
Bedrijfsleningenfondsen	2,9%	3,4	45	44
Totaal			34.944	30.465

¹⁾ Credit spread is de opslag op de risicovrije rentevoet. Hoe hoger de credit spread (hoe hoger de opslag), hoe meer kredietrisico de markt heeft ingeprijsd op de tegenpartij.

PME belegt zowel in zakelijke als ook in particuliere hypotheke. De belegging in woning hypotheke geschiedt middels participaties in twee fondsen, het Particuliere Hypotheekfonds van Syntus Achmea en het Nationale Hypotheekfonds (NHF) van DMFCO. Bij beleggen in particuliere hypotheke wordt het kredietrisico zoveel mogelijk beperkt door het zwaartepunt van de portefeuilles te leggen op hypotheke met een Nationale Hypotheek Garantie (NHG) of met een Loan to Value (LTV) van maximaal 90%. Er is gekozen voor 90% omdat bij PME een hogere LTV ook meer wordt blootgesteld aan onderpandrisico. Dit is niet gewenst, omdat PME door haar eigen vastgoedportefeuille al onderpandrisico in de portefeuille heeft. Per jaareinde had 30% (2019: 39%) van het particuliere Hypotheekfonds een NHG en 33% (2019: 34%) van de NHF portefeuille een NHG.

PME heeft voor € 1.810 miljoen aan het NHF gecommiteerd. Dit commitment heeft een looptijd voor onbepaalde tijd. Ultimo 2020 heeft PME voor in totaal € 1.801 miljoen (2019: € 1.801 miljoen) gestort in het NHF. Ultimo 2020 is de marktwaarde van PME in het Nederlands Hypothekenfonds in totaal € 2.048 miljoen (2019: € 2.001 miljoen).

Van de marktwaarde betreft € 2.021 miljoen (2019: € 1.973 miljoen) aan PME verstrekende hypothecaire geldleningen, het verschil betreft voornamelijk liquiditeiten.

Het kredietrisico wordt primair beperkt door te beleggen in bedrijven en landen met een hoge kredietwaardigheid. In onderstaande tabel is de verdeling naar kredietwaardigheid weergegeven zoals deze door internationale rating agencies wordt toegekend. Het betreft de portefeuille vastrentende waarden:

Kredietwaardigheid portefeuille vastrentende waarden		
Rating categorie *S&P)	ultimo 2020	ultimo 2019
AAA	35%	34%
AA	11%	16%
A	18%	15%
BBB	23%	24%
< BBB	13%	11%
Geen rating	0%	0%
Totaal	100%	100%

De categorie 'Geen rating' betreft een deel van de hypotheekportefeuille. Van de portefeuille hypothecaire leningen betreft 90% particuliere hypotheek (2019: 87%) en 10% zakelijke hypotheek (2019: 13%). Voor toezichtseisen wordt voor particuliere hypotheek gerekend met afgeleide rating volgens de methodiek van rating agency Fitch.

Een laatste vorm van kredietbescherming speelt bij zogeheten 'over the counter' (OTC) derivaten. Dit zijn financiële instrumenten waarbij een afspraak wordt gemaakt met een tegenpartij zonder tussenkomst van een beursinstantie. De marktwaarde van OTC derivaten is niet gegarandeerd. Er is sprake van een kredietrisico tussen beide partijen. Dit risico wordt beperkt door zogeheten 'collateral' (onderdeel van onderpanduitwisselingsovereenkomst / Credit Support Annexen-overeenkomst) waarbij liquide middelen of obligaties worden gebruikt als onderpand ter bescherming tegen het kredietrisico en limieten per counterparty om OTC-transacties mee te mogen doen.

Derivaten versus onderpanduitwisselingsovereenkomsten (CSA) (x € 1 miljoen)		
	ultimo 2020	ultimo 2019
Derivatenposities	5.821	2.818
Verplichtingen inzake derivaten	(1.455)	(1.090)
Totaal derivatenposities	4.366	1.728
Totaal uitgegeven liquide middelen	1	-
Totaal ontvangen liquide middelen	(4.199)	(1.857)
Totaal uitgegeven obligaties*	1	139
Totaal ontvangen obligaties	-	(3)
Totaalpositie uit hoofde van onderpand	(4.197)	(1.721)
Resteert	169	7

* De uitgegeven obligaties zijn niet op balans opgenomen.

In het standaard risicomodel wordt een standaard schok gebruikt om de benodigde buffer voor het kredietrisico te bepalen. Deze standaard schok is gebaseerd op een stijging van de kredietopslag voor elke lening. Afhankelijk van de credit rating bedraagt de opslag tussen de 0,60% en de 5,30%. Het effect op de dekkingsgraad van een dergelijke schok op de feitelijke portefeuille wordt hierna weergegeven.

Gevoeligheid dekkingsgraad voor standaardschok krediet (x € 1 miljoen en percentages)		
	daling	ultimo 2020
Krediet	2.542	93,6%

S6 Verzekeringstechnische risico's

Het verzekeringstechnisch risico bestaat uit risico's van negatieve resultaten op de verzekeringstechnische (actuariële) grondslagen die worden gebruikt voor de vaststelling van de technische voorzieningen en de hoogte van de premie.

PME keert ouderdoms- en partnerpensioen levenslang uit. Daarom is de gemiddelde levensverwachting van de actieve deelnemers, gewezen deelnemers en pensioengerechtigden een zeer belangrijk gegeven voor het fonds. De levensverwachting van de Nederlandse bevolking is de afgelopen decennia gestaag omhoog gegaan. PME houdt rekening met deze ontwikkeling en de verwachte trend van een toename van de toekomstige levensverwachting door de omvang van de verwachte uitkeringen steeds af te stemmen op recente informatie inzake de levensverwachting. Daarnaast doet PME regelmatig onderzoek naar de sterfteontwikkeling binnen de deelnemerspopulatie van PME.

Omdat de pensioenregeling een pensioenrichtleeftijd van 68 jaar geldt, is in de onderstaande tabel de ontwikkeling in de laatste vijf jaar opgenomen van de verwachte gemiddelde levensduur voor een 68-jarige:

Actuariële grondslagen PME verwachte levensduur					
68-jarige	2020	2019	2018	2017	2016
Man	86,4	86,7	86,6	86,5	86,4
Vrouw	88,1	88,4	88,3	88,5	88,4

In 2020 is de verwachte levensduur voor de 68-jarige mannen en vrouwen gedaald. Dit wordt veroorzaakt door de overgang naar de nieuwe Prognosetafel AG2020 en de nieuwe reductiefactoren op de sterftekansen. Een ander verzekeringstechnisch risico is het indexatierisico. Het bestuur van het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te indexeren op basis van een ex-ante maatstaf, zijnde de CPI-prijsindex. De mate waarin dit kan worden gerealiseerd is afhankelijk van de ontwikkelingen in rente, rendement, looninflatie en demografie. Uitdrukkelijk wordt opgemerkt dat de indexatietoezegging voorwaardelijk is. PME draagt alle risico's voor de verplichte regeling en de aanvullende regelingen voor eigen rekening.

S7 Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds over onvoldoende liquiditeiten beschikt om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Omdat de inkomende geldstroom in de vorm van premies en directe beleggingsopbrengsten de uitgaande geldstroom in de vorm van uitkeringen en kosten ver te boven gaat, is het liquiditeitsrisico van het fonds zeer beperkt. Op korte termijn bestaat wel het risico dat bij extreme marktontwikkelingen de contractuele bijstortingsverplichtingen uit hoofde van derivatenposities kunnen leiden tot een vraag naar liquide middelen. PME heeft voor dit risico een aantal risico-mitigerende maatregelen genomen, zoals het aanhouden van een strategische buffer van liquide middelen en het maken van afspraken met tegenpartijen tot het uitwisselen van obligaties als onderpand, waarmee de kans op gedwongen verkoop van beleggingen wordt beperkt. Het beleid van PME blijft er voorts nog op gericht de hoeveelheid illiquide beleggingen op een adequate manier te beheersen. Vandaar dat er geen additionele buffers worden aangehouden in de solvabiliteitstoets.

S8 Concentratierisico

Concentraties van risico's kunnen zich voordoen als gevolg van risico's ten opzichte van een debiteur of ten opzichte van een groep debiteuren met zodanig vergelijkbare kenmerken dat hun mogelijkheden om aan hun verplichtingen te voldoen naar verwachting op vergelijkbare wijze worden beïnvloed door veranderingen in economische of andere omstandigheden. In het beleid van het fonds staat risicospreiding centraal. Ten aanzien van de beleggingen zijn strikte risicorestricties gesteld in de vorm van limieten welke dagelijks worden bewaakt. Vandaar dat er geen additionele buffers worden aangehouden in de solvabiliteitstoets.

Beleggingen groter dan 2% van de totale balansstand worden aangegeven. Deze posities betreffen staatsobligaties van Europese landen.

Beleggingen groter dan 2% van balanstotaal (x € 1 miljoen)				
	ultimo 2020		ultimo 2019	
	waarde	% van balanstotaal	waarde	% van balanstotaal
Duitse overheid	6.199	9,1%	3.464	6%
Nederlandse overheid	3.360	5%	1.073	2%
Belgische overheid	-	0%	2.434	4%

S9 Operationeel risico

Een operationeel risico is een risico dat samenhangt met ondoelmatige of onvoldoende doeltreffende procesinrichting of procesuitvoering. Voorbeelden van operationele risico's zijn: verwerking, uitkering / betaling / settlement, informatie, productontwikkeling, kosten, personeel, fraudegevoeligheid en preacceptatie / transactie. In tegenstelling tot sommige risico's die een pensioenfonds bewust wil lopen (zoals marktrisico) hebben operationele risico's alleen een negatieve impact op het bereiken van de doelstellingen. Vandaar dat operationele risico's zo veel mogelijk beperkt worden. Tenzij een verdergaande reductie onevenredig veel inspanning en kosten met zich meeneemt.

In de beleidsregels uitbesteding pensioenfondsen staan voorwaarden omschreven waar een pensioenfonds aan moet voldoen bij de uitbesteding van zijn bedrijfsprocessen. Voor het fonds is de beleidsregel van toepassing omdat zowel de pensioenadministratie als de vermogensbeheeradministratie is uitbesteed. De beleidsregel schrijft onder meer voor dat het fonds het beleid vaststelt met betrekking tot de beheersing van risico's van uitbesteding. Hiertoe moeten uiteraard de afspraken met de uitvoerder goed worden vastgelegd.

Het bestuur beoordeelt jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering van de vermogensbeheerder MN en pensioen-uitvoerder MN. Dat gebeurt onder andere door middel van performancerapportages, SLA-rapportages en onafhankelijk getoetste interne beheersingsrapportages (ISAE 3402-rapportages). Aangezien hiermee sprake is van adequate beheersing van de operationele risico's worden door het fonds hiervoor geen additionele buffers aangehouden in de solvabiliteitstoets.

S10 Actief beheer risico

Onder actief beheer worden afwijkende posities in portefeuilles verstaan die door portefeuillemanagers worden ingenomen ten opzichte van de benchmark. De mate van actief beheer wordt doorgaans bepaald aan de hand van een tracking error. Deze tracking error meet de mate van afwijking tussen het rendement van een beleggingsportefeuille en het rendement op een benchmarkportefeuille. Een lage tracking error impliceert dat het feitelijke rendement dicht bij de benchmark ligt, terwijl een hoge tracking error aangeeft dat het rendement duidelijk van de benchmark afwijkt. Een hogere tracking error impliceert daarmee een hogere mate van actief risico.

Bij PME wordt beperkt gebruik gemaakt van actief beheerde beleggingsstrategieën. Het ex-ante budget voor actief risico zoals vooraf is vastgesteld in het Beleggingsplan 2020 bedraagt 0,75%. Dit percentage geeft de ruimte aan die er is om in het actieve beheer af te wijken van de benchmarks. Deze maatstaf is een ex-ante richtlijn op basis waarvan een nadere mandatering plaatsvindt naar individuele beleggingscategorieën.

Gevoeligheid dekkinggraad voor standaardschok actief beheer risico ($\times \text{€ 1 miljoen en percentages}$)		
	daling	ultimo 2020
Actief beheer risico	85	97,5%

Risico marktwaardebepaling

De beleggingen zijn gewaardeerd op reële waarde. Niet voor alle beleggingsinstrumenten zijn frequente marktnoteringen beschikbaar. Dat levert een hoger risico op ten aanzien van de benadering van de waardering van een belegging. In onderstaande tabel is het totale belegd vermogen uitgesplitst naar vier niveaus van waardering. Dit betreft het belegd vermogen, inclusief de vorderingen en verplichtingen uit hoofde van beleggingen én de liquide middelen.

Beleggingen in directe vastgoedfondsen worden gewaardeerd tegen reële waarde, gebaseerd op taxaties verricht door onafhankelijke deskundigen. De waardering van de materiële vastgoedbeleggingen is gelet op de huidige marktomstandigheden een belangrijke schattingspost. Het risico bestaat dat materiële aanpassingen zich kunnen voordoen in de waardering in het volgende boekjaar.

Voor niet-beursgenoteerde fondsbeleggingen in vastgoed, private equity en infrastructuur wordt de waardering bepaald op basis van de laatst ontvangen fondsrapportage, gecorrigeerd voor kasstromen in de periode vanaf de balansdatum van de fondsrapportage tot de balansdatum van de jaarrekening. De rapportages zijn niet door een onafhankelijke accountant gecontroleerd en/of de periode van deze rapportages loopt niet synchroon met het boekjaar van PME. Om onzekerheden ten aanzien van de waardering te mitigeren, vindt voor aanstelling van een beheerder een selectieprocedure inclusief due diligence plaats. Na aanstelling worden de beheerders zorgvuldig gemonitord. Daarnaast wordt jaarlijks achteraf een aansluiting gemaakt met de gecontroleerde jaarrekeningen van deze fondsen. De waardering kan hoger of lager zijn, maar is gezien de mitigerende maatregelen naar inschatting niet materieel voor het vermogen en het resultaat.

De investeringen in private equity, infrastructuur, bosbouw en investeringen in andere beleggingsfondsen, waaronder de hypotheek, welke bestaan uit participaties in hypotheekfondsen, zijn in de verdeling opgenomen onder andere methode/ intrinsieke waarde. Uitgangspunt hierbij is dat de waardering niet door MN, maar door de onderliggende beleggingsfondsen zelf gebeurt.

Hypotheek betreft participaties in beleggingsfondsen. Voor de waardering van onderliggende hypotheek worden de kasstromen contant gemaakt. De VGMI portefeuille bestaat uit leningen verstrekt aan Nederlandse verzekeraars. De waardering van de portefeuille is gebaseerd op ontwikkelde modellen die getoetst wordt met de waardering van een onafhankelijke partij.

Voor de waardering van de derivaten wordt gebruik gemaakt van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen die worden gevuld met marktconforme parameters. De toekomstige kasstromen van de rentederivaten worden contant gemaakt tegen de EONIA curve of ESTR curve. De verwachte kasstromen van de valutaderivaten worden conform het contract afgezet tegen huidige marktprijzen van die kasstromen in de betrokken valuta. De waardering van obligatiefutures geschiedt tegen genoteerde marktprijzen.

Marktwaaardebepaling (x € 1 miljoen)					
<i>Categorie</i>	ultimo 2020				
	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke taxaties	Netto contante waarde	Andere methode	Totaal
<i>Vastgoedbeleggingen</i>					
Directe vastgoedbeleggingen	-	1.196	-	-	1.196
Indirecte vastgoedbeleggingen	3	-	-	1.043	1.046
<i>Aandelen</i>					
Beursgenoteerde aandelen	19.770	-	-	-	19.770
<i>Vastrentende waarden</i>					
Obligaties, leningen op schuld-bekentenis en andere waarde-papieren	30.518	-	32	45	30.595
Hypotheken	-	-	-	2.675	2.675
Deposito's	-	-	515	-	515
VGMI	-	-	-	1.159	1.159
<i>Derivaten</i>					
Rentederivaten	-	-	5.420	-	5.420
Valutaderivaten	-	-	400	-	400
Overige derivaten	1	-	-	-	1
<i>Overige beleggingen</i>					
Private Equity	-	-	-	1.970	1.970
Andere overige beleggingen	-	-	-	597	597
Totaal	50.292	1.196	6.367	7.489	65.344
<i>Niet in de beleggingscategorieën meegenomen onderdelen van het belegd vermogen:</i>					
Kortlopende vorderingen beleggingen					97
Kortlopende schulden beleggingen (excl. derivaten en liquide middelen)					(4.282)
Verplichtingen uit hoofde van derivaten					(1.455)
Liquide middelen positief (opgenomen onder de overige beleggingen)					2.193
Liquide middelen negatief (opgenomen onder de verplichtingen uit hoofde van beleggingen)					(920)
Totaal belegd vermogen					60.977

Marktwaaardebepaling (x € 1 miljoen)					
<i>Categorie</i>	ultimo 2019				
	Genoteerde marktprijzen	Onafhan- kelijke taxaties	Netto contante waarde	Andere methode	Totaal
<i>Vastgoedbeleggingen</i>					
Directe vastgoedbeleggingen	-	-	-	1.164	1.164
Indirecte vastgoedbeleggingen	6	-	-	1.099	1.105
<i>Aandelen</i>					
Beursgenoteerde aandelen	19.068	-	-	-	19.068
<i>Vastrentende waarden</i>					
Obligaties, leningen op schuld- bekentenis en andere waarde- papieren	26.399	-	13	44	26.456
Hypotheken	-	-	-	2.691	2.691
Deposito's	-	-	170	-	170
VGMI	-	-	-	1.148	1.148
<i>Derivaten</i>					
Rentederivaten	-	-	2.737	-	2.737
Valutaderivaten	-	-	81	-	81
Overige derivaten	-	-	-	-	-
<i>Overige beleggingen</i>					
Private Equity	-	-	-	1.521	1.521
Andere overige beleggingen	-	-	-	713	713
Totaal	45.473	-	3.001	8.380	56.854
<i>Niet in de beleggingscategorieën meegenomen onderdelen van het belegd vermogen:</i>					
Kortlopende vorderingen beleggingen					343
Kortlopende schulden beleggingen (excl. derivaten en liquide middelen)					(1.961)
Verplichtingen uit hoofde van derivaten					(1.090)
Liquide middelen positief (opgenomen onder de overige beleggingen)					1.251
Liquide middelen negatief (opgenomen onder de verplichtingen uit hoofde van beleggingen)					(434)
Totaal belegd vermogen					54.963

Gevoeligheidsanalyse van niet genoteerde marktprijzen

Bij de marktwaardering van illiquide beleggingen is de gevoeligheid in veronderstellingen met name bij niet genoteerde marktprijzen groot. De waardering hiervan is niet gebaseerd op marktdata, maar gebaseerd op modellen en technieken waarvan de aannames en schattingen de prijs significant beïnvloeden.

Naast de marktwaardering is daarom de gevoeligheid voor andere uitgangspunten expliciet in een bandbreedte tot uitdrukking gebracht. Een dergelijke gevoeligheidsanalyse is uitgevoerd op de waardering per ultimo 2020.

Gevoeligheidsanalyse van niet genoteerde marktprijzen					
Categorie	Niet genoteerde marktprijzen	ultimo 2020			
		Effect van redelijk alternatieve aannames		Schok	
		Toename	Afname		
Directe vastgoedbeleggingen	1.196	120	(120)	10%	(10%)
Indirecte vastgoedbeleggingen	1.043	145	(145)	10%	(10%)
Hypotheken	2.675	99	(99)	0,5%	(0,5%)
VGMI	1.159	58	(58)	0,5%	(0,5%)

Hierbij zijn de volgende uitgangspunten gehanteerd:

- **Voor directe en indirecte vastgoedbeleggingen:** Schok van 10% (omhoog en omlaag) bij vastgoed, waarbij voor indirecte vastgoedbeleggingen is gecorrigeerd voor leverage. Bij directe vastgoedbeleggingen zijn rechtstreeks woningen, winkels, kantoren en bedrijfsruimten in Nederland gekocht en is geen sprake van leverage. Bij indirecte vastgoedbeleggingen is de exposure groter dan het totaal van de door PME geïnvesteerde bedragen (NAV). Dit wordt veroorzaakt door het feit dat de fondsen deels gefinancierd zijn met vreemd vermogen wat in principe niet risicodragend is. Het percentage vreemd vermogen (leverage) is ultimo 2020 gemiddeld 28% (2019: 28%). De 10%-schok is berekend over de voor leverage gecorrigeerde NAV (welke resulteert in de GAV). In de berekening is geen rekening gehouden met de outstanding commitment (committed capital minus de reeds opgevraagde (en dus geïnvesteerde) bedragen).
- **Voor overige niet genoteerde marktprijzen:** Inzicht in de gevoeligheid van de overige beleggingen (Private Equity, Infrastructuur en Bosbouw) en de overige derivaten (life settlements) is niet goed te geven op basis van generieke marktschokken. De waarde van overige beleggingen vertoont met generieke marktschokken een veel geringere samenhang, dan bijvoorbeeld de waarde van vastgoed en reguliere vastrentende producten. Dit vanwege het zeer specifieke karakter van overige beleggingen. Om toch inzicht te geven in de gevoeligheid van verwachte waardedalingen kan een inschatting gegeven worden op basis van een scenario waarin de overige beleggingen voor het einde van de looptijd moeten worden verkocht. Tegenpartijen op markten van dergelijke illiquide producten eisen voor voortijdige verkopen forse kortingen op de waarde van deze beleggingen. Afhankelijk van de tijdsdruk kan deze korting variëren van 5-15% tot mogelijk wel circa 50-70% in extreme gevallen.
- **Niet-beursgenoteerde aandelen** zijn buiten beschouwing gelaten vanwege het geringe belang.

Het aandeel illiquide beleggingen van de totale beleggingen is in onderstaande tabel weergegeven:

Illiquiditeitsrisico (x € 1 miljoen en percentage)				
	ultimo 2020 totaal	ultimo 2020 illiquide	ultimo 2020 illiquide	ultimo 2019 illiquide
Vastgoed	2.242	2.239	100%	100%
Aandelen	19.770	-	0%	0%
Vastrentende waarden	34.944	3.835	11%	13%
Derivaten	5.821	-	0%	0%
Overige beleggingen	4.760	2.567	54%	100%
Totaal	67.537	8.641	13%	15%

De illiquide beleggingen onder de vastrentende waarden betreffen leningen, hypotheeklen en VGMI. Onder de illiquide zakelijke waarden is opgenomen deelneming in MN Services. De totale vastgoed beleggingen zijn illiquide, behalve het indirect beursgenoteerd vastgoed. De overige beleggingen zijn geheel illiquide.

7 NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA EN VERPLICHTINGEN

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN ACTIVA

Ultimo 2020 bedraagt de niet in de balans opgenomen activa een kredietfaciliteit van € 4 miljoen aan de deelneming Mn Services N.V.. De kredietfaciliteit is op 9 december 2019 afgesloten en heeft een looptijd van 5 jaar met een mogelijkheid tot een eenmalige verlenging van maximaal 5 jaar. Er zijn geen beperkingen gesteld aan opnamen en aflossingen. Mn Services vergoedt over het niet opgenomen deel een bereidstellingsprovisie ter grootte van 50 basispunten per kalenderjaar. Ultimo 2020 is er geen gebruik gemaakt van deze kredietfaciliteit.

NIET IN DE BALANS OPGENOMEN VERPLICHTINGEN

Investeringsverplichtingen

Ultimo 2020 staan voor € 238 miljoen aan toekomstige verplichtingen uit in verband met vastgoedbeleggingen (ultimo 2019: € 279 miljoen).

PME heeft een commitment van € 1.810 miljoen afgegeven inzake het Nationale Hypothekenfonds. De commitment heeft een looptijd van onbepaalde tijd. Hiervan is tot en met ultimo 2020 € 1.801 miljoen opgenomen (2019: € 1.801 miljoen). Tevens heeft PME een toekomstige verplichting inzake bedrijfsleningenfondsen van € 32 miljoen (2019: € 33 miljoen). Tot slot heeft PME een commitment afgegeven van € 1.250 miljoen inzake infrastructuur leningen (2019: € 0).

Ultimo 2020 bedroegen de niet in de balans opgenomen beleggingsverplichtingen inzake overige beleggingen € 1.589 miljoen (ultimo 2019: € 1.472 miljoen). Deze verplichtingen zijn maximale bedragen die op basis van afgesloten contracten kunnen worden gevraagd te storten. De uiteindelijk hieruit voortvloeiende beleggingen zijn onzeker voor wat betreft werkelijke omvang en moment van opvragen.

Ultimo 2020 was er € 607 miljoen aan aandelen uitgeleend (2019: € 850 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering worden adequate zekerheden gevraagd en gekregen. Deze zekerheden (€ 630 miljoen aan staatsobligaties ultimo 2020 en € 882 miljoen ultimo 2019) worden niet in de balans opgenomen. Het onderpand heeft minimaal rating Aa3 volgens Moody's of AA volgens S&P.

Ultimo 2020 was er voor € 661 miljoen aan obligaties uitgeleend (2019: € 806 miljoen). Voor het risico van niet-teruglevering worden adequate zekerheden gevraagd en verkregen. Deze zekerheden (€ 708 miljoen aan staatsobligaties ultimo 2020 en € 841 miljoen ultimo 2019) worden niet in de balans opgenomen. Het onderpand heeft minimaal rating Aa3 volgens Moody's of AA volgens S&P.

Uitvoeringsovereenkomsten

Administratiekosten

Voor het voeren van de administratie van het fonds is een administratieovereenkomst met MN Services N.V. afgesloten. Eind 2020 heeft PME besloten de overeenkomst met MN Services N.V. op te zeggen met inachtneming van een opzegtermijn van 1 jaar. Per 1 januari 2022 zal de pensioenadministratie overgaan naar TKP. Voor 2021 is een tarief van € 26,5 miljoen (excl. BTW) overeengekomen. De tariefafspraken zijn exclusief de transitiekosten naar TKP, deze worden separaat inzichtelijk gemaakt.

Transitievergoeding

Op 19 november 2020 heeft PME de pensioenbeheerovereenkomst opgezegd met Mn Services B.V.. Op deze opzegging is de exit- en migratieovereenkomst van toepassing. Daarin staat dat de hoogte van de transitievergoeding wordt overeengekomen tussen beide partijen. Mn Services B.V. heeft een schriftelijke offerte uitgebracht. De overeengekomen offerte bedraagt € 8,618 miljoen. Twee-maandelijks wordt er een factuur opgesteld als voorschot. Aan het eind van het traject vindt er een nacalculatie plaats en wordt er een eindafrekening opgesteld.

Vermogensbeheer

Met de vermogensbeheerder MN Services Vermogensbeheer B.V. is een beheerovereenkomst voor onbepaalde tijd aangegaan met een opzegtermijn van één jaar. Voor 2021 is een tarief van € 28,53 miljoen overeengekomen (excl. BTW). Deze overeenkomst is niet opgezegd, het vermogensbeheer zal uitgevoerd blijven worden door MN Services Vermogensbeheer B.V..

Huurovereenkomst

PME heeft een huurovereenkomst afgesloten voor The Bridge in Den Haag tot en met 30 november 2021. De huurovereenkomst is pro forma opgezegd. Het is op dit moment nog niet zeker of de huurovereenkomst wordt voortgezet. Een huurbedrag van € 115 duizend vervalt binnen 1 jaar.

8 Toelichting op de staat van baten en lasten

(bedragen x € 1 miljoen)

Baten	2020	2019
16 Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)		
De premiebijdragen zijn als volgt:		
Verplichte pensioenregeling	1.310	1.164
Ter versterking van de overige voorziening (VPL)	207	115
Voortgezette verzekering (incl. FVP)	4	4
Vrijwillige verzekering	37	37
Anw en WIA	9	8
	<u>1.567</u>	<u>1.328</u>
Koopsommen	43	4
Totaal	1.610	1.332

Het premiepercentage van de verplichte regeling is niet aangepast ten opzichte van 2019 en blijft 22,7%. Het premiepercentage van de premie ter versterking van de overige voorziening die bestemd is als reservering voor de financiering van de overgangsregeling voor deelnemers die geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973 is ten opzichte van 2019 gestegen van 2,32% naar 3,712%. Deze premie komt volledig ten gunste van de overige voorziening (VPL). Het werkgeversgedeelte van de totale premiebijdrage bedraagt in totaal € 955 miljoen (2019: € 723 miljoen), het werknemersgedeelte € 655 miljoen (2019: € 609 miljoen). De verdeling werkgevers / werknemers is gebaseerd op de maximale werknemersbijdrage.

Samenstelling premiebijdragen:

De verantwoorde premiebijdragen (€ 1.610 miljoen) exclusief premies ter versterking van de overige voorziening (€ 207 miljoen) en exclusief de premies voor WIA-excedent en Anw, tezamen € 9 miljoen, en exclusief koopsommen van € 38 miljoen voor extra inkoop van VPL-aanspraken bedragen feitelijk € 1.356 miljoen. Dat is dus de feitelijke premie ter dekking van de pensioenopbouw.

Kostendekkende premie

De benodigde kostendekkende premie wordt bepaald op basis van de in het boekjaar geldende rentetermijnstructuur. De gedempte kostendekkende premie 2020 is vastgesteld op basis van 2,5% verwacht rendement, rekeninghoudend met prijsindex (2019: idem op basis van 2,5%). De (gedempte) kostendekkende premie voor de verplichte regeling en aanvullende regeling is als volgt samengesteld:

	2020		2019	
	benodigd DNB-rts	gedempte 2,5% vast	benodigd DNB-rts	gedempte 2,5% vast
Kosten pensioenopbouw	2.010	1.296	1.477	1.157
Opslag uitvoeringskosten	32	32	29	29
Solvabiliteitsopslag	372	-	281	-
Totaal	<u>2.414</u>	<u>1.328*</u>	<u>1.787</u>	<u>1.186*</u>
Feitelijke premie ter dekking van pensioenopbouw	1.356	1.356	1.186	1.186
Marge tussen feitelijke premie en kostendekkende premie	(1.058)	28	(601)	-

* dit bedrag is gelijkgesteld aan de gedempte kostendekkende premie (ex-ante).

De kosten pensioenopbouw betreft de actuariel benodigde premie voor de opbouw van aanspraken en risicopremies.

De feitelijke premie van de verplichte pensioenregeling is 22,7% van de pensioengrondslag 2020. De gedempte kostendekkende premie (ex-ante) bedraagt 22,21% van de pensioengrondslag, waardoor € 28 miljoen ten gunste van het eigen vermogen van het pensioenfonds komt. De gedempte kostendekkende premie is lager dan de benodigde kostendekkende premie, hetgeen wordt veroorzaakt door de lagere gemiddelde rente van 0,75% (primo 2020). Aangezien het premiebeleid gebaseerd is op de gedempte

kostendeekkende premie, voldoet de feitelijke premie ter dekking van pensioenopbouw aan het vastgestelde premiebeleid in de ABTN.

Het quotiënt van enerzijds de feitelijke premie ter dekking van pensioenopbouw (exclusief de opslag uitvoeringskosten) en anderzijds de kosten van de pensioenopbouw op basis van de rentetermijnstructuur (RTS) geeft de premiedekkingsgraad weer. De premiedekkingsgraad wordt berekend per 31 oktober (het toetsmoment) en bedraagt 62% (2019: 79%).

		2020		2019	
17	Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	6.009		8.507	
		2020			
Beleggingscategorie		Direct resultaat	Indirect resultaat	Kosten	Totaal resultaat
Directe vastgoedbeleggingen		-	89	-	89
Indirecte vastgoedbeleggingen		22	(60)	(1)	(39)
Aandelen		378	1.357	(18)	1.717
Vastrentende waarden		636	389	(35)	990
Derivaten		110	2.899	(2)	3.007
Overige beleggingen		10	241	(1)	250
Subtotaal		1.156	4.915	(57)	6.014
Toerekening algemene kosten aan beleggingsresultaat					(5)
Totaal					6.009
		2019			
Beleggingscategorie		Direct Resultaat	Indirect resultaat	Kosten	Totaal resultaat
Directe vastgoedbeleggingen		-	130	-	130
Indirecte vastgoedbeleggingen		38	104		142
Aandelen		448	3.856	(32)	4.272
Vastrentende waarden		694	1.960	(30)	2.624
Derivaten		79	982	(1)	1.060
Overige beleggingen		14	272	(2)	284
Subtotaal		1.273	7.304	(70)	8.512
Toerekening algemene kosten aan beleggingsresultaat					(5)
Totaal					8.507

De kosten vermogensbeheer over 2020 kunnen als volgt worden uitgesplitst:					
	2020				
	Beheer- kosten	Perfor- mance fee	Transactie kosten	Overige kosten	Totaal
<i>Beleggingscategorie (x € 1 duizend)</i>					
Vastgoedbeleggingen	1.199	-	-	-	1.199
Aandelen	11.500	-	-	-	11.500
Vastrentende waarden	21.125	-	-	-	21.125
Overige beleggingen	4.103	-	-	1.364	5.467
Fiduciair kosten	11.711	-	-	3.264	14.975
Kosten bewaarloon	3.230	-	-	-	3.230
Doorbelasting kosten bestuursbureau	-	-	-	4.741	4.741
Totaal	52.868	-	-	9.369	62.237
De transactiekosten zijn in de jaarrekening onderdeel van de indirecte beleggingsresultaten. Het totaal aan transactiekosten voor 2020 bedraagt € 62 miljoen (2019 € 34,0 miljoen). De transactiekosten worden op verschillende manieren verkregen. Hieronder wordt per beleggingscategorie beschreven hoe de transactiekosten vastgesteld worden. Voor de vastgoedbeleggingen Nederland zijn de transactiekosten betrouwbaar vast te stellen door middel van opgave van de manager (2020: € 0,5 miljoen 2019: € 0,4 miljoen). Voor de beleggingen in Europa, Noord-Amerika en het Verre Oosten worden de transactiekosten niet separaat aangeleverd en zijn daardoor niet betrouwbaar vast te stellen. Voor de categorie aandelen worden de kosten vastgesteld op basis van facturen van brokers (2020: € 11 miljoen 2019: € 7,5 miljoen). De kosten van vastrentende waarden worden inzichtelijk gemaakt door middel van de spread op aan- en verkopen (2020: € 40,7 miljoen 2019: € 19,8 miljoen). Voor de berekening wordt gebruik gemaakt van een spread op basis van de gemiddelde spread per kwartaal. Voor de categorie overige beleggingen worden meerdere methodes toegepast. De kosten van derivaten worden op dezelfde manier vastgesteld als vastrentende waarden, op basis van spread (2020: € 3,0 miljoen 2019: € 1,6 miljoen). Voor alternatieve beleggingen is dat door middel van een proxy (2020: € 5,3 miljoen 2019: € 4,2 miljoen). Deze proxy is gebaseerd op de benchmark van de gemiddelde kosten voor grote pensioenen. Voor het restant van deze categorie wordt gebruik gemaakt van een schatting (2020: € 1 miljoen 2019: € 0,5 miljoen). In het totaal is 81% van de transactiekosten gebaseerd op schattingen of voorlopige opgaves.					
De kosten vermogensbeheer over 2019 kunnen als volgt worden uitgesplitst:					
	2019				
	Beheer- kosten	Perfor- mance fee	Transactie kosten	Overige kosten	Totaal
<i>Beleggingscategorie (x € 1 duizend)</i>					
Vastgoedbeleggingen	912	-	-	-	912
Aandelen	16.461	7.011	-	-	23.472
Vastrentende waarden	17.018	-	-	-	17.018
Overige beleggingen	2.685	-	-	4.610	7.295
Fiduciair kosten	16.234	-	-	1.400	17.634
Kosten bewaarloon	3.263	-	-	-	3.263
Totaal	56.573	7.011	-	6.010	69.594

Relatie jaarrekening en beleggingsbeleid

In de jaarrekening zijn de beleggingen gerubriceerd naar de aard van de financiële instrumenten. De beleggingsresultaten worden op overeenkomstige manier verantwoord. Uit het volgende overzicht blijkt de aansluiting tussen de jaarrekening enerzijds en het beleggingsbeleid anderzijds.

	Beleggingsbeleid				Jaar-rekening
<i>Beleggingsresultaat</i>	Vastgoed beleggingen	Aandelen	Vast-rentende waarden	Overige beleggingen	Totaal 2020
Directe vastgoedbeleggingen	89	-	-	-	89
Indirecte vastgoedbeleggingen	(38)	(1)	-	-	(39)
Aandelen	-	1.717	-	-	1.717
Vastrentende waarden	-	-	983	-	990
Derivaten	-	7	3.032	(32)	3.007
Overige beleggingen	-	287	-	(30)	250
Totaal	51	2.010	4.015	(62)	6.014
In geval beleggingsinstrumenten in meerdere beleidscategorieën voorkomen, worden de beleggingsresultaten pro-rata toegerekend op basis van de eindejaarsverdeling. Beleggingskosten worden toebedeeld aan de beleidscategorieën voor zover van toepassing. Niet aan beleggingsinstrumenten toe te rekenen kosten worden pro-rata toegerekend op basis van de eindejaarsverdeling.					
Rendement 2020					10,9%
Rendement 2019					18,3%
18 Overige baten	2020		2019		
De post overige baten bestaat uit:					
Overige	2		-		
Totaal	2		-		

Lasten	2020	2019
19 Pensioenuitkeringen		
De post pensioenuitkeringen is als volgt opgebouwd:		
Ouderdomspensioen	991	956
Partnerpensioen	245	242
Wezenpensioen	3	3
Anw-pensioen	4	4
Overige	2	2
Subtotaal uitkering	1.245	1.207
Afkoopsommen	9	7
Totaal	1.254	1.214
20 Pensioenuitvoeringskosten (x € 1 duizend)		
De kosten van de pensioenuitvoering ad € 40 miljoen (2019: € 39 miljoen) zijn exclusief de beleggingskosten. De beleggingskosten worden direct ten laste gebracht van het beleggingsresultaat (17). De uitvoering van het vermogensbeheer en de pensioenregeling is net als voorgaande jaren uitbesteed.		
De post pensioenuitvoeringskosten is als volgt te splitsen (in duizenden euro's ten behoeve van benodigde specificatie):		
	2020	2019
Kosten pensioenuitvoering	34.712	33.817
<i>Kosten bestuur en bestuursondersteuning</i>		
Personeelskosten	3.550	3.250
Kosten huisvesting en benodigdheden	541	477
Kosten bestuur, commissies en verantwoordingsorgaan	1.858	2.052
Kosten toezichthouders en Pensioenregister	1.156	1.127
Accountantskosten	168	135
Kosten actuariële certificering	107	100
Overige kosten	2.245	2.246
Toerekening aan vermogensbeheer	(4.741)	(4.658)
Totaal	39.596	38.546
De kosten van uitvoering van de pensioenregeling zijn inclusief BTW.		
De kosten voor de besturing van het fonds stegen in 2020 licht. In de besturingskosten zijn onder meer de personeelskosten van 29 medewerkers van het bestuursbureau en 3 uitvoerende bestuursleden verwerkt (2019: 26 medewerkers en 3 uitvoerende bestuursleden). Eind 2020 heeft het fonds naast de 3 uitvoerende bestuursleden 15,5 fte beleidsbepalers of -adviseurs, 8 fte pensioenconsulenten en 3,7 fte in overige ondersteunende functies in dienst. De kosten voor de besturing van het fonds worden voor 50% toegerekend aan vermogensbeheer en voor 50% toegerekend aan pensioenuitvoering. Alle werknemers verrichten hun werkzaamheden in Nederland op locatie van het fonds dan wel op decentrale locaties. Zij nemen deel in de pensioenregeling van het fonds.		
	2020	2019
<i>Personeelskosten</i>		
Lonen en salarissen	2.400	2.214
Pensioenlasten	510	400
Sociale lasten	279	311
Overige personeelskosten	361	325
Totaal	3.550	3.250

Kosten bestuur, commissies en verantwoordingsorgaan

Onder de kosten voor bestuur, commissies en verantwoordingsorgaan zijn de totale kosten opgenomen voor het bestuur, commissies en verantwoordingsorgaan, inclusief de vergoeding aan de leden van deze gremia. De vergoeding aan bestuurders bedraagt in 2020 € 1.527 duizend (2019: 1.550 duizend). De overige kosten van bestuurders bedragen € 331 duizend (2019: € 502 duizend).

Accountantskosten

De onafhankelijke externe accountant is Ernst & Young Accountants LLP. Op grond van artikel 382a Titel 9 Boek 2 BW is de vermelding van de honoraria van de onafhankelijke accountant inclusief BTW als volgt in duizenden euro's.

	2020	2019
Onderzoek van de jaarrekening	168	135
Andere controlewerkzaamheden	-	-
Fiscale advisering	-	-
Andere niet-controlediensten	-	-
	168	135

Bovenstaande honoraria betreffen de werkzaamheden die bij het fonds zijn uitgevoerd door Ernst & Young Accountants LLP. Deze honoraria hebben betrekking op het onderzoek van de jaarrekening en andere controlewerkzaamheden over boekjaar 2020 ongeacht of de werkzaamheden reeds gedurende het boekjaar zijn verricht.

	2020	2019
<i>Kosten toezichthouders en Pensioenregister</i>		
Kosten toezichthouder DNB	889	852
Kosten toezichthouder AFM	101	100
Kosten Pensioenregister	166	175
	1.156	1.127

21 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds

In 2020 is de voorziening pensioenverplichtingen met € 7.416 miljoen toegenomen (2019: € 8.034 miljoen toegenomen).

In 2020 heeft de post 'wijziging van de rekenrente' een stijging van € 7.835 miljoen (lasten) op de voorziening tot gevolg. Het gaat hierbij om de omrekening van de rentetermijnstructuur per 1 januari 2020 naar de rentetermijnstructuur per 31 december 2020. Voor 2020 is de omrekening daarom gebaseerd op een gemiddelde interne rekenrente van 0,75% naar 0,20%. In 2019 is dat de omrekening van 1,40% naar 0,75% en bedroeg de stijging van de voorziening € 7.879 miljoen (lasten).

Een andere grote invloed op de mutatie van de voorziening betreft de onttrekking voor uitkeringen met een effect van € 1.245 miljoen (2019: € 1.204 miljoen).

In 2020 hebben er wijzigingen in de grondslagen plaatsgevonden, die geleid hebben tot een verlaging van de VPV van € 1.425 miljoen. De wijziging betreft de overgang van Prognosetafel AG2018 naar Prognosetafel AG2020 en de overgang van de reductiefactoren PME 2016 naar de nieuwe PME 2020.

De voorziening is ultimo jaar verhoogd met de toeslagen die primo het volgende verslagjaar zijn toegekend. De toeslagen worden toegepast indien en voor zover de middelen van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaten. Jaarlijks neemt het bestuur hieromtrent een besluit. Gezien de financiële positie van PME zijn de pensioenen van enerzijds actieve deelnemers en anderzijds gewezen deelnemers en pensioengerechtigden ultimo 2020 niet verhoogd.

De 1-jaarsrente van de rentetermijnstructuur primo boekjaar is negatief 0,324%, dit betekent dat dit jaar de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor daalt.

22 Mutatie overige voorzieningen (VPL)

De mutatie overige voorzieningen (VPL) betreft de mutatie van de reservering voor de financiering van de overgangsregeling voor deelnemers die geboren zijn in de periode 1 januari 1950 tot 1 januari 1973. In 2020 is de mutatie van de overige voorziening € 211 miljoen negatief (2019: € 53 miljoen). Per eind 2020 heeft de laatste inkoop van voorwaardelijke aanspraken plaatsgevonden. Daardoor is de voorziening per jaareinde nul en de mutatie over het jaar gelijk aan de reservering aan het begin van het jaar. Voor een gedetailleerd overzicht van het verloop van de voorziening: zie toelichting 13.

23 Saldo overdrachten van rechten

De afhandeling van nieuwe individuele waardeoverdrachten is afhankelijk van de hoogte van de beleidsdekkingsgraad. Per eind juni 2019 is de verwerking van individuele waardeoverdracht stopgezet, omdat de beleidsdekkingsgraad onder de 100% zakte. De waardeoverdracht van kleine pensioenen gaat wel door, in 2020 is € 8 miljoen aan kleine waardeoverdrachten uitbetaald en € 26 miljoen aan inkomende overdrachten ontvangen.

Deze post bestaat uit:

Uitgaande waardeoverdracht individueel
Uitgaande waardeoverdracht collectief
Inkomende waardeoverdracht individueel
Inkomende waardeoverdracht collectief
Totaal

	2020	2019
	8	54
	-	-
	(26)	(24)
	-	(9)
	(18)	21

9 Gebeurtenissen na balansdatum

De technische voorzieningen zijn vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur van De Nederlandsche Bank per 31 december 2020 en de factoren zoals genoemd in de grondslagen bij de jaarrekening. De Nederlandsche Bank heeft toegelicht dat de rentetermijnstructuur de komende jaren in vier stappen wordt gewijzigd. Een wijziging die volgt uit het advies van de Commissie Parameters. Tezamen met het effect van de verwachte daling van het tienjaars voortschrijdende gemiddelde van de rente zal een verhogend effect op de technische voorzieningen ontstaan wat een drukkend effect op de dekkinggraad heeft. Het effect van de nieuwe UFR-methode op de januari 2021 dekkinggraad was 1,2% negatief.

10 Actuariële analyse

	2020	2019
De actuariële resultaten over het verslagjaar kunnen als volgt worden gespecificeerd:		
Ontvangen premies	1.610	1.332
Opslagen	(166)	(108)
Pensioenopbouw	(1.924)	(1.407)
Inkooplast voorwaardelijke aanspraken	(207)	(115)
Resultaat op premie	(687)	(298)
Beleggingsresultaten voor risico pensioenfonds	6.009	8.507
Wijziging rentetermijnstructuur	(7.835)	(7.879)
Interesttoevoeging	184	114
Resultaat op interest	(1.642)	742
Resultaat op toeslagen	-	-
Resultaat op sterfte	70	25
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	(13)	(5)
Resultaat op kosten	16	12
Resultaat op waardeoverdrachten	-	3
Schattingswijzigingen	1.425	-
Resultaat op actuariële grondslagen	-	-
Overige resultaten	(30)	(1)
Saldo van baten en lasten	(861)	478

De actuariële analyse wordt hierna toegelicht.

Resultaat op premie

De ontvangen premie ten behoeve van de pensioenopbouw bedraagt in 2020 22,7% (2019: 22,7%) van de pensioengrondslag voor de verplichte regeling. Daarnaast is in 2020 nog een premie ontvangen ter versterking van de overige voorziening (VPL), namelijk 3,712% van de pensioengrondslag. In 2019 was deze premie 2,32% van de pensioengrondslag. De opslagen bestaan uit risicopremies voor overlijden en arbeidsongeschiktheid en de opslag voor administratiekosten. In 2020 zijn hier koopsommen voor extra inkoop van VPL-aanspraken inbegrepen, waardoor deze opslagen zijn gestegen ten opzichte van 2019.

De kosten van de pensioenopbouw zijn gestegen vanwege de daling van de marktrente per 1 januari 2020 t.o.v. 1 januari 2019. Ook zijn de kosten van de pensioenopbouw gestegen als gevolg van de groei van de bedrijfstak. In 2020 zijn de voorwaardelijke aanspraken van geboortejaren 1960 t/m 1972 ingekocht, terwijl in 2019 de aanspraken voor geboortjaar 1959 zijn ingekocht. De inkooplast van de voorwaardelijke aanspraken wordt gefinancierd uit de overige voorziening (VPL).

Resultaat op interest

Het positieve rendement op de beleggingen van 10,9% leidt tot een positief resultaat van € 6.009 miljoen. Aangezien de 1-jaarsrente negatief is, is in 2020 de interesttoevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen negatief, waardoor een positief resultaat van € 184 miljoen ontstaat. Door de daling van de marktrente neemt de voorziening pensioenverplichtingen met € 7.835 miljoen toe, hetgeen een negatief resultaat is. In totaal ontstaat dus een negatief resultaat op interest van € 1.642 miljoen.

Resultaat op sterfte

Het resultaat op sterfte laat zien in hoeverre de werkelijke sterfte afwijkt van de verwachte sterfte, die is opgenomen in de voorziening pensioenverplichtingen. In 2020 is sprake van oversterfte vanwege de Covid-pandemie en is het resultaat op sterfte gestegen ten opzichte van 2019. De werkelijke sterfte kan worden gedekt uit de aanwezige middelen.

Resultaat op arbeidsongeschiktheid

Het resultaat op arbeidsongeschiktheid ontstaat door het verschil tussen de ontvangen premies voor arbeidsongeschiktheid en de benodigde lasten in verband met nieuwe arbeidsongeschiktheidsgevallen. In 2020 is het resultaat op arbeidsongeschiktheid negatief, in 2019 werd eveneens een negatief resultaat geboekt.

Resultaat op kosten

Het resultaat op kosten bestaat enerzijds uit de beschikbare vergoedingen in de premies voor kosten en de vrijval voor kosten uit de voorziening en anderzijds uit de werkelijk gemaakte kosten. In 2020 zijn de beschikbare bedragen voor kosten ruim voldoende om de werkelijk gemaakte kosten te dekken. In 2019 was ook sprake van een positief resultaat op kosten.

Resultaat op waardeoverdrachten

Het resultaat op waardeoverdrachten ontstaat door de verschillen tussen de ontvangen en betaalde middelen voor de inkomende en uitgaande waardeoverdracht en de vrijval en de toevoeging aan de voorziening pensioenverplichtingen in verband met de waardeoverdrachten. Sinds juli 2019 zijn de individuele waardeoverdrachten stopgezet omdat de beleidsdekkingsgraad onder de 100% lag. De in 2020 verantwoorde waardeoverdrachten hebben daarom betrekking op de automatische kleine waardeoverdrachten. De berekening van de individuele overdrachtswaarde vindt plaats op basis van een vaste wettelijk voorgeschreven rekenrente van 0,29%. Aangezien deze rente later is dan de gemiddelde marktrente van de pensioenverplichtingen maakt het pensioenfonds winst op een inkomende individuele waardeoverdracht en verlies op een uitgaande waardeoverdracht. Per saldo is in 2020 sprake van een resultaat van € 0 miljoen.

In 2020 hebben geen collectieve waardeoverdrachten plaatsgevonden. De inbreng van de collectieve waardeoverdrachten worden dekkingsgraadneutraal voor het fonds ingekocht, waardoor geen financieel resultaat ontstaat. In 2019 is er in totaal een positief resultaat van € 3 miljoen geboekt op de waardeoverdrachten.

Resultaat op schattingswijziging

Eind september is er overgegaan op de nieuwe (door het Actuarieel Genootschap gepubliceerde) Prognosetafel AG2020.

Hierdoor daalde de voorziening pensioenverplichtingen met € 1.489 miljoen. Ook zijn de reductiefactoren op de sterftekansen aangepast, waardoor de voorziening pensioenverplichtingen met € 64 miljoen steeg. In totaal daalde de voorziening met € 1.425 miljoen, met als gevolg een positief resultaat. In 2019 zijn geen wijzigingen doorgevoerd.

Den Haag, 12 mei 2021

namens het algemeen bestuur van PME

Nicole Beuken, onafhankelijk voorzitter

Eric Uijen, voorzitter uitvoerend bestuur

Intern toezicht en verantwoording

Verslag intern toezicht

Organisatie intern toezicht en agenda in 2020

De niet-uitvoerende bestuursleden vormen het intern toezicht van PME. Zij worden hierbij ondersteund door de Audit, Risk en Compliance (ARC) commissie die binnen PME de wettelijke taken van de audit-commissie vervult. De ARC commissie bestaat deels uit leden vanuit het niet-uitvoerend bestuur (NUB) en deels uit onafhankelijke leden die geen deel uitmaken van het bestuur.

Omdat de niet-uitvoerende bestuursleden in dit model ook toezichthouden op het eigen functioneren is er besloten tot een portefeuillevverdeling. Deze portefeuillevverdeling is zo vormgegeven dat in groepjes toezicht wordt gehouden op thema's en onderwerpen, waarbij de betrokken toezichthouders een beperktere bestuurlijke betrokkenheid hebben. Op deze wijze worden de checks en balances tussen bestuur en intern toezicht versterkt. In 2020 werden de volgende toezichtthema's op deze wijze extra onderzocht:

- Risicobeheersing
- Beleggingsbeleid
- Beheerste pensioenuitvoering / besluit inzake uitbesteding pensioenbeheer

Daarnaast is aan de onafhankelijke deelnemers van de ARC commissie gevraagd om enkele bestuurlijke besluiten te beoordelen in het licht van de evenwichtige belangenafweging.

De portefeuillehouders volgden één van de genoemde thema's door het jaar heen en brachten hierover een deelrapportage uit. De verschillende deelrapportages vormden een belangrijke bron voor deze rapportage die onder collectieve verantwoordelijkheid van het niet-uitvoerend bestuur wordt uitgebracht. Dit verslag beperkt zich tot de belangrijkste bevindingen in het algemeen en op de genoemde thema's, waarop ook enkele aanbevelingen voor 2021 worden gegeven. Daarnaast conformeert PME zich aan de VITP-toezichtcode en is rekening gehouden met de thema's uit de Code Pensioenfondsen, maar deze thema's worden niet expliciet beschreven. De naleving van de Code Pensioenfondsen, zoals opgenomen in het bestuursverslag, is door het intern toezicht beoordeeld en wordt als zodanig onderschreven.

Het intern toezicht legt verantwoording af aan het Verantwoordingsorgaan. Deze verantwoording vindt plaats in de jaarlijkse cyclus middels de formele rapportages, maar wordt ook door het jaar heen ingevuld middels periodieke overleggen. In 2020 hebben er twee overlegvergaderingen tussen het volledige Verantwoordingsorgaan en het Niet-uitvoerend bestuur plaatsgevonden. Daarnaast werd er op verschillende manieren, zoals in commissies, met kleinere delegaties gesproken.

Bevindingen intern toezicht 2020

PME en uitvoeringsorganisatie hebben in het uitdagende coronajaar op niveau gefunctioneerd.

Het intern toezicht staat graag stil bij het feit dat de PME organisatie in het moeilijke coronajaar 2020 goed heeft gefunctioneerd. Het uitvoerend bestuur en het bestuursbureau hebben vrijwel hun volledige jaarplanning gerealiseerd in een jaar waarin grotendeels op afstand moest worden gewerkt. Hetzelfde geldt voor uitvoeringsorganisatie MN die de lopende dienstverlening onder deze bijzondere omstandigheden naar behoren heeft uitgevoerd.

Goede rendementen nemen zorgen over financiële situatie niet weg.

PME blijft in een moeilijke financiële situatie verkeren. Een goed functionerend proces voor het balans- en vermogensbeheer, gecombineerd met een uiteindelijk gunstige marktbeving, heeft geleid tot een mooi beleggingsrendement, maar wist een verslechtering van de dekkingsgraad niet te voorkomen. Door het jaar heen wist PME gelukkig wel enigszins te herstellen van de enorme klap die de eerste coronagolf in maart 2020 veroorzaakte. Daarnaast zorgden de bijzondere omstandigheden en de verdere uitwerking van het pensioenakkoord ervoor dat PME net als vorig jaar gebruik kon maken van de vrijstelling tot het verlagen van de pensioenen. Desalniettemin blijft de financiële situatie zorgelijk en hebben pensioendeelnemers en pensioengerechtigden een forse indexatieachterstand opgelopen en is een toekomstige verhoging van de pensioenen niet in zicht.

De deelnemers en pensioengerechtigden van PME zijn ook in 2020 doorlopend geïnformeerd over de

financiële situatie van hun pensioenfondsen. Voor de pensioengerechtigden was het helaas grotendeels onmogelijk om in 2020 de gebruikelijke fysieke bijeenkomsten te houden. Hiervoor in de plaats zijn alternatieve digitale oplossingen gevonden.

Duurzaam pensioen wordt steeds verder gerealiseerd

PME zet naast een goed pensioen in op een duurzaam pensioen. Uit onderzoek onder deelnemers is gebleken dat de meerderheid belang hecht aan duurzame investeringen, die ten goede komen aan onze leefwereld. Het vergroten van de portefeuille 'betrokken belegger' en het vergroten van MVB-beleggingen, impact beleggingen en beleggingen in de eigen, innovatieve sector kunnen komende jaren goed bij dat doel passen. Het intern toezicht constateert dat het bestuur verdere stappen heeft gezet voor de monitoring van het effect van de MVB-beleggingen, aan de hand van de ESG-criteria. Het bestuur zal daarin vooruitgang moeten blijven boeken om tot de koplopers van de sector te blijven behoren. De doelstellingen voor de reductie van CO₂-emissie binnen de portefeuille zijn gehaald in 2020. Ook dat is een mooi resultaat.

Toekomstgerichtheid, beheersing en kosten leiden tot zorgvuldige besluitvorming richting nieuwe pensioenuitvoerder.

PME heeft de uitvoering van het pensioen- en vermogensbeheer uitbesteed aan MN. In de afgelopen jaren is de going concern dienstverlening door MN naar tevredenheid uitgevoerd, maar benodigde vernieuwingen in de dienstverlening op het gebied van de pensioenuitvoering en klantbediening bleven achter. Sinds 2013 werkt MN aan: 'een fundamentele transformatie van haar organisatie en systemen'. De verschillende veranderprogramma's die daartoe zijn ingezet waren niet succesvol. Het in 2020 lopende programma NPS had te maken met tegenslagen in tijd, geld en kwaliteit. Uit een grondoorzakenanalyse bleek dat MN onvoldoende in staat was om de benodigde vernieuwing te realiseren. Hierdoor staan de ambities van PME onder druk. Gezien de onzekere situatie heeft het PME bestuur begin 2020 besloten om alternatieve uitvoeringsscenario's uit te werken in het zogenoemde Project ABC. De A stond voor voortzetting van de pensioenuitvoering bij MN, scenario B stond voor een gewijzigde pensioenuitvoering onder regie van MN en scenario C stond voor de overstap met de pensioenadministratie naar een derde partij.

Het intern toezicht heeft het Project ABC nauwgezet gevolgd en getoetst aan een daarvoor opgesteld normenkader. Op basis hiervan wordt geconcludeerd dat het project en het besluitvormingsproces leidend tot een keus voor scenario C (uitvoering bij TKP), zorgvuldig zijn opgezet en uitgevoerd, en op de PME-strategie, eigen ambities en toetsingscriteria zijn gebaseerd.

Na het jaar 2020 waarin werd besloten om met de pensioenuitvoering over te stappen naar TKP volgt in 2021 de daadwerkelijke transitie om per 1 januari 2022 de pensioenuitvoering bij TKP te kunnen uitvoeren. Het intern toezicht zal deze transitie nauwgezet volgen en toetsen aan de hand van de daarvoor opgestelde criteria. Verder blijft er aandacht voor de dienstverlening van MN die in 2021 nog de pensioenuitvoering verzorgt, een belangrijke rol heeft in deze transitie en daarnaast natuurlijk aanblijft als belangrijkste uitbestedingspartij voor ons vermogensbeheer.

Belangen worden goed afgewogen, maar uitleg hiervan kan beter.

Het algemeen bestuur van PME dient in zijn besluitvorming de belangen van alle bij het pensioenfondsen betrokken groepen evenwichtig af te wegen. In opdracht van het intern toezicht hebben in eerste instantie twee onafhankelijke deelnemers uit de ARC commissie de evenwichtige belangenafweging door het algemeen bestuur beoordeeld. Voor deze beoordeling is specifiek gekeken naar het besluitvormingsproces omtrent de premie en pensioenopbouw in 2021 en 2022. Het intern toezicht heeft deze beoordeling behandeld en neemt de belangrijkste bevindingen hieruit over. Het algemeen bestuur heeft in zijn beraadslaging de belangen van de verschillende groepen in kaart gebracht en zorgvuldig afgewogen. Deze beraadslagingen zijn goed onderbouwd en gedocumenteerd. In de uiteindelijke besluitvorming zijn compromissen gesloten die dan weer beperkter worden uitgelegd, hetgeen een verbeterpunt vormt voor toekomstige besluitvorming.

Risicobeheersing neemt toe, nog niet op het gewenste niveau. Waak voor te veel bureaucratisering, houdt zicht op grijze neushoorns en herken tijdig zwarte zwanen.

Al enkele jaren focust het intern toezicht zich op de risicobeheersing van PME. Op dit vlak wordt een verbetering geconstateerd. Het risicomanagement is beter geïntegreerd in de bestuurlijke processen en

het bewustzijn met betrekking tot de risicobeheersing is hierdoor toegenomen. Over het algemeen is de risicobeheersing door PME dan ook iets toegenomen. Het intern toezicht heeft kunnen vaststellen dat integrale risicomanagement (IRM) inmiddels stevig belegd is binnen de aansturing van het fonds. Risicohouding, risicobereidheid en risicotaxonomie zijn en worden steeds gedetailleerder vastgelegd. De inrichting is zorgvuldig en de uitvoering krijgt steeds beter vorm. Echter, ook dit jaar werden weer nieuwe risico's, buiten het bestaande kader, waargenomen die om beheersing vragen. Zo zijn er de voortdurende pandemie en specifiek voor PME de overstap naar TKP. Verder vragen de steeds duidelijkere maatschappelijke rol in impact beleggingen, engagement, ESG bewustzijn en de invoering van het nieuwe pensioenstelsel om nog meer aandacht voor de beheersing van het reputatierisico.

Het IRM is in 2020 in opzet en bestaan zodanig versterkt en uitgebreid dat in de werking ervan ook kritisch moet worden gekeken naar de proportionaliteit. Gaat er van deze aanpak voldoende werking uit? Rechtvaardigt het resultaat de inspanning? In dit kader roept het intern toezicht op om het risicomanagement op bestuurlijk niveau zoveel mogelijk te beperken tot de hoofdzaken. Op deze wijze kunnen ook relevante nieuwe gebeurtenissen beter worden gesignaleerd.

Deze zogenoemde grijze neushoorns (bekende maar onverwachte gebeurtenis) en zwarte zwanen (onbekende onverwachte gebeurtenis) kunnen eerder worden gesignaleerd en beter worden aangepakt wanneer lessen uit het verleden zijn getrokken door middel van een 'post mortem' analyse. Het in 2020 uitgevoerde "post-mortem" onderzoek op de herbalancering is in dit kader buitengewoon nuttig en informatief geweest.

Aanbevelingen voor 2021

Vanuit de bevindingen over 2020 formuleert het intern toezicht de volgende aanbevelingen richting het algemeen bestuur voor 2021:

1. Rond het proces van evenwichtige belangenafweging voor besluitvorming af met een duidelijke conclusie en geef inzicht in hoe de uiteindelijke feitelijke weging van belangen van de verschillende groepen deelnemers is gemaakt.
2. Speel als pensioenfondsbestuur een zo actief mogelijke rol in de diverse besluitvormings-trajecten rondom het nieuwe pensioenstelsel en neem daarmee de regie over de veranderingen die PME raken.
3. Hanteer het 'post mortem' instrument om risico-events te onderzoeken met als doel de geleerde lessen te hanteren en nieuwe risico's sneller te identificeren en er op te kunnen anticiperen.
4. Verbeter de processen van risicobeheersing, maar voorkom overbureaucratisering of "tick the box" cultuur en blijf kritisch op de toegevoegde waarde van risicomanagement.

Naast de voornoemde aanbevelingen wil het intern toezicht enkele best practices uit het ABC project benoemen die voor de transitie naar TKP en toekomstige projecten van toegevoegde waarde kunnen zijn. Start tijdig met te voorziene grote projecten als de transitie van de pensioenadministratie van MN naar TKP en de voorbereidingen op de overgang naar een nieuw pensioencontract. Zorg bij dergelijke grote projecten dat vanaf de start een gestructureerd projectplan wordt opgesteld met heldere doelen, mijlpalen, inzet medewerkers en zo nodig waar en wanneer expertise van buiten wordt ingezet. Houdt echter ook ruimte voor organische bijsturing. Haak externe deskundigheid tijdig aan, zodat zo effectief mogelijk gebruik wordt gemaakt van die expertise.

Den Haag, 12 mei 2021

namens het niet uitvoerend bestuur van PME
Nicole Beuken, onafhankelijk voorzitter

Reactie van het bestuur op de rapportage intern toezicht

Het bestuur heeft met belangstelling kennisgenomen van de bevindingen en aanbevelingen in de rapportage van het intern toezicht. Het bestuur herkent en onderschrijft de bevindingen van het intern toezicht over het jaar 2020. Veel onderdelen zijn inmiddels dan ook al projectmatig opgepakt of zijn opgenomen in het reguliere jaarplan van PME. De opvolging van de aanbevelingen van het intern toezicht neemt het (uitvoerend) bestuur dan ook ter hand. Hierna reageren wij kort op de aanbevelingen.

Het intern toezicht beveelt het bestuur aan om bij besluitvorming, waarbij evenwichtige belangenafweging een rol speelt, het proces af te ronden met een duidelijke conclusie en inzicht te geven in hoe de uiteindelijke feitelijke weging van belangen van de verschillende groepen deelnemers is gemaakt. Het bestuur heeft een dergelijke afronding eerder gedaan bij de besluitvorming om gebruik te maken van de vrijstellingsregeling van minister Koolmees in 2019 en 2020. Het bestuur heeft inmiddels goede ervaringen hiermee en is inderdaad voornemens, onder meer bij besluiten in aanloop naar het nieuwe pensioenstelsel, een beoordelingskader te hanteren en vast te leggen hoe de weging van belangen en andere criteria is gemaakt.

Om het bestuur in staat te stellen tijdig de juiste besluiten te nemen in het kader van het nieuwe pensioenstelsel is een meerjarige project hiertoe gestart. Het bestuur neemt de aanbeveling van het intern toezicht ter harte, om op weg naar het nieuwe pensioenstelsel zelf regie te voeren over de veranderingen die PME raken.

Het bestuur zal hierbij nadrukkelijk de wensen en behoeften van deelnemers, gepensioneerden en werkgevers betrekken. Uiteraard werkt het bestuur in deze nauw samen met sociale partners in de sector. In 2021 is hiertoe de dialoog gestart.

De aanbevelingen van het intern toezicht ten aanzien van het kritisch blijven op de toegevoegde waarde van de risicobeheerprocessen en het hanteren van het 'post mortem' instrument ter verbetering van de toegevoegde waarde, wordt door het bestuur herkend. In 2020 zijn forse verbeteringen doorgevoerd ten aanzien van het integrale risicomanagement van het fonds. Dit heeft veel bestuurlijke tijd en aandacht gevraagd. In 2021 richt het bestuur zich voornamelijk op de inbedding en werking van het integrale risicomanagement, waarbij instrumenten als risk-self-assessments, een integrale rapportage en post mortem analyses instrumenten zijn om de toegevoegde waarde van het risicobeheerproces te borgen.

In 2021 zijn projecten voor de transitie van de pensioenadministratie van MN naar TKP en de voorbereidingen op de overgang naar een nieuw pensioencontract gestart. Het bestuur erkent dat de uitdagingen in de komende jaren veel vraagt van de inzet van medewerkers én het bestuur. Het (uitvoerend) bestuur heeft vertrouwen in een goed verloop, zorgt voor continue monitoring en stuurt bij waar nodig.

Den Haag, 12 mei 2021
namens het bestuur van PME
Eric Uijen, voorzitter uitvoerend bestuur

Oordeel verantwoordingsorgaan

Inleiding

Het verantwoordingsorgaan van PME geeft jaarlijks een oordeel over het door het bestuur (voorgenomen) beleid en uitvoering. Hierna volgt het oordeel over 2020, waarbij de volgende indeling wordt gehanteerd:

1. verantwoording werkwijze;
2. bevindingen over de speerpunten;
3. bestuursverslag;
4. rapportage intern toezicht;
5. oordeel over (voorgenomen) beleid en uitvoering;
6. speerpunten 2021; en
7. afsluiting.

1. Verantwoording werkwijze

Het jaar 2020 werd voor een groot deel getekend door de ongekennde impact van het coronavirus op de wereldbevolking en economie. De getroffen maatregelen om de verspreiding van het virus tegen te gaan, hadden ook hun uitwerking op de werkwijze van het verantwoordingsorgaan. Sinds het coronavirus in maart 2020 om zich heen greep in Nederland, is het verantwoordingsorgaan slechts éénmaal fysiek bijeen geweest. Alle overige vergaderingen vonden digitaal plaats, waardoor het verantwoordingsorgaan zijn taken kon blijven uitvoeren.

Het verantwoordingsorgaan heeft zestien leden, waarvan acht leden de deelnemers vertegenwoordigen en acht leden de pensioengerechtigden. Op 5 juli 2020 overleed Arie Kortenhoff, vertegenwoordiger van de gepensioneerden in het verantwoordingsorgaan namens de VOG-PME. Hij was sinds 2014 lid van het verantwoordingsorgaan en maakte daarvoor ook deel uit van de deelnemersraad. Het verantwoordingsorgaan is Arie zeer erkentelijk voor zijn lange en warme betrokkenheid bij PME. Zijn rustige en weloverwogen kijk op zaken wordt gemist. De VOG-PME heeft Hans van Rooy benoemd als opvolger van Arie in het verantwoordingsorgaan.

Sinds 1 juli 2018 bestaat er een vacature voor een vertegenwoordiger van pensioengerechtigden, benoembaar door de FNV. Vanaf 1 juli 2020 stond daarnaast een vacature open voor een vertegenwoordiger van de deelnemers, eveneens benoembaar door de FNV. Deze vacature is per februari 2021

vervuld. Na een zorgvuldig doorlopen traject is eind 2020 het besluit genomen een onafhankelijk voorzitter zonder stemrecht aan te stellen. Doel van het aanstellen van de onafhankelijk voorzitter is om de werkwijze van het verantwoordingsorgaan te stroomlijnen en te verbeteren en de continuïteit beter te waarborgen.

Per 28 januari 2021 is daarom de heer Van den Brink benoemd als onafhankelijk voorzitter van het verantwoordingsorgaan.

Het verantwoordingsorgaan vergaderde in 2020 achtmaal zelfstandig. Daarbij was telkens een zeer ruime meerderheid van de leden aanwezig. In alle vergaderingen heeft een delegatie van het uitvoerend bestuur een toelichting gegeven op beleidszaken en over actuele onderwerpen en ontwikkelingen. De onderwerpen die daarbij onder meer aan de orde kwamen:

- opdrachtverstrekking door sociale partners en de aanvaarding hiervan door PME;
- premiebeleid voor 2021 en verder;
- ontwikkelingen rondom het nieuwe pensioenstelsel;
- communicatiebeleid;
- dialoog maatschappelijk verantwoord beleggen;
- project verbeteren integraal risicomanagement; en
- scenario's voor een toekomstbestendige pensioenuitvoering (Project ABC)

Daarnaast heeft het uitvoerend bestuur in 2020 verantwoording afgelegd via een viertal verantwoordingsrapportages.

De commissies van het verantwoordingsorgaan hebben op verschillende thema's voorbereidende vergaderingen gehouden. Zo werd de bespreking van de verantwoordingsrapportages van het uitvoerend bestuur door het verantwoordingsorgaan voorbereid in de verschillende commissies. Het verantwoordingsorgaan vergaderde viermaal met een delegatie van het niet-uitvoerend bestuur en driemaal met het algemeen bestuur. Daarnaast vergaderde een delegatie van het verantwoordingsorgaan eenmaal met de ARC-commissie van het bestuur over het jaarwerk. De geplande zelfevaluatie van het

verantwoordingsorgaan is als gevolg van de coronapandemie niet uitgevoerd in 2020.

Nadat het verantwoordingsorgaan in 2018 constateerde dat de samenwerking met het algemeen bestuur, uitvoerend bestuur en niet-uitvoerend bestuur kon worden verbeterd, werden op dit vlak in 2019 een aantal stappen gezet. In 2020 zijn in de samenwerking met het algemeen bestuur, uitvoerend bestuur en niet-uitvoerend bestuur verdere stappen gezet. Het onderwerp blijft onder de aandacht om deze positieve ontwikkeling te kunnen voortzetten.

Het verantwoordingsorgaan heeft in 2020 positief geadviseerd over:

- de actuariële- en bedrijfstechnische nota;
- de uitvoeringsovereenkomsten voor de aanvullende regelingen;
- het herstelplan;
- het communicatiebeleidsplan 2020-2025;
- het premiebeleid 2021 en verder;
- de opdrachtaanvaarding;
- het vergoedingenreglement; en
- het strategisch meerjarenplan 2020-2025.

Voor het onderhouden van de deskundigheid van de leden van het verantwoordingsorgaan volgde het verantwoordingsorgaan in 2020 een gezamenlijke scholingsdag. Een tweede gezamenlijke scholingsdag vond als gevolg van het coronavirus geen doorgang. Wel werd in samenspraak met SPO een speciaal leerpad samengesteld ter vergroting van de kennis over het nieuwe pensioenstelsel. Voor 2021 en de eerste helft van 2022 wordt een nieuw programma opgesteld.

2. Bevindingen over de speerpunten

In 2020 richtte het verantwoordingsorgaan zich op de volgende speerpunten:

1. Impact nieuw pensioenstelsel
2. Communicatiestrategie, inclusief de implementatie daarvan
3. Toekomstbestendige pensioenuitvoering

Het uitvoerend bestuur legde zowel mondeling als schriftelijk verantwoording af over de speerpunten. Ook in het overleg met het niet-uitvoerend bestuur zijn deze speerpunten aan de orde gesteld.

Impact nieuw pensioenstelsel

In 2020 bereikten sociale partners en het kabinet een akkoord over de uitwerking van het eerder gesloten pensioenakkoord en verscheen de conceptwetgeving om het nieuwe pensioenstelsel in te kunnen voeren. Mede om die redenen, schonk het bestuur in 2020 veel aandacht aan de ontwikkelingen inzake het nieuwe pensioenstelsel. Het verantwoordingsorgaan waardeert het dat het bestuur het verantwoordingsorgaan gedurende het jaar informeerde over de ontwikkelingen en vraagt het bestuur om het verantwoordingsorgaan ook in 2021 nauw te betrekken bij de verdere uitwerking en consequenties daarvan voor (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden van PME. Een belangrijk onderwerp in 2021 is de informatieverstrekking aan de werkgevers, (gewezen) deelnemers en pensioengerechtigden over de impact van het nieuwe pensioenstelsel. Het verantwoordingsorgaan verzoekt het bestuur hier voldoende aandacht aan te besteden.

Communicatiestrategie, inclusief de implementatie daarvan

In de voorbije jaren wisselde het verantwoordingsorgaan geregeld van gedachten met het bestuur over de communicatiestrategie van PME. Het verantwoordingsorgaan is verheugd dat in 2020 een communicatiebeleidsplan is opgesteld voor de jaren 2020-2025. Hierover heeft het verantwoordingsorgaan ook een positief advies uitgebracht. Bij dit positief advies heeft het verantwoordingsorgaan tevens uitgesproken de voorgenomen reputatieverbetering te weinig ambitieus te vinden en zorgen te hebben over het vermogen van uitvoeringsorganisatie MN om het communicatiebeleidsplan goed ten uitvoer te kunnen brengen. Het verantwoordingsorgaan merkt op dat het bestuur in 2020 meerdere acties ondernomen heeft om uitvoering te geven aan het communicatiebeleid en verzoekt het bestuur om het verantwoordingsorgaan over de verdere acties te blijven informeren.

Het verantwoordingsorgaan is bezorgd over de impact van het coronavirus op bijvoorbeeld de organisatie van gepensioneerd bijeenkomsten en focusgroepen en vraagt het bestuur nadrukkelijk om te blijven zoeken naar manieren om de communicatie met deelnemers en pensioengerechtigden ook in deze bijzondere tijden op peil te houden.

Toekomstbestendige pensioenuitvoering

In de afgelopen jaren hebben zowel het bestuur als het verantwoordingsorgaan meermalen hun zorgen geuit over de toekomstbestendigheid van de pensioenuitvoering door MN, mede gelet op de moeizaam verlopende verbetering en ontwikkeling van de MN organisatie. In 2020 heeft het bestuur daarom een drietal alternatieve scenario's onderzocht om een toekomstbestendige pensioenuitvoering te waarborgen. Het verantwoordingsorgaan constateert dat het bestuur hier in 2020 voortvarend en zorgvuldig mee aan de slag is gegaan en waardeert de wijze waarop het verantwoordingsorgaan hierover gedurende het gehele proces is geïnformeerd.

Het besluit van het bestuur om het pensioenbeheer per 1 januari 2022 onder te brengen bij TKP wordt door het verantwoordingsorgaan ten volle ondersteund. Het verantwoordingsorgaan heeft er vertrouwen in dat met dit besluit van het bestuur een toekomstbestendige uitvoering van het pensioenbeheer beter geborgd is en verder invulling kan worden gegeven aan de ambitie voor een betaalbaar en persoonlijk pensioen. Daarbij blijft het verantwoordingsorgaan de stappen van het bestuur voor realisatie van de kostenambitie nauwgezet volgen. Het verantwoordingsorgaan verzoekt het bestuur om het verantwoordingsorgaan in 2021 actief te blijven informeren over de transitie van het pensioenbeheer en vraagt het uitvoerend bestuur en niet-uitvoerend bestuur om de risicobeheersingsaspecten van de transitie nadrukkelijk terug te laten komen in hun verantwoordingen.

3. Bestuursverslag

Evenals voorgaand jaar verwelkomt het verantwoordingsorgaan dat in het bestuursverslag verdere verbeteringen zijn doorgevoerd. Naast dat het bestuursverslag is opgebouwd aan de hand van de vier pijlers waarop de ambities van PME zijn gestoeld, is in 2020 zichtbaar dat bij enkele thema's de resultaten op strategische doelen nadrukkelijker zijn uitgewerkt. Het verantwoordingsorgaan constateert dat dit bijvoorbeeld voor het thema rendement het geval is. In het bestuursverslag worden helder feitelijke activiteiten en jaarresultaten ten opzichte van benchmarks en jaardoelen geanalyseerd. Dit helpt het verantwoordingsorgaan bij het jaarlijks vormen van een oordeel over beleid en uitvoering. Het verantwoordingsorgaan ziet graag

dat dit voor de langere termijn strategische doelen ook nog verder vorm krijgt en denkt daarbij onder meer aan de thema's communicatie en kosten, waar het inzicht in de geboekte resultaten en oorzaken van afwijkingen ten opzichte van de beoogde resultaten verder verhelderd kan worden. Het verantwoordingsorgaan hecht er dan ook aan dat het bestuursverslag een volledig inzicht verschaft in het waarmaken van de 7 metaalbeloftes en per belofte de motivering door het bestuur van de realisatie ervan. Daarbij kan het bestuur eigen conclusies en eventuele bijsturing weergeven bij de feitelijke uitvoeringsresultaten ten opzichte van de beoogde resultaten.

4. Rapportage intern toezicht

De rapportage intern toezicht van het niet-uitvoerend bestuur is voor het verantwoordingsorgaan een belangrijk middel bij het formuleren van het jaarlijkse oordeel. Het spreekt het verantwoordingsorgaan aan dat in de rapportage intern toezicht 2020 verder is doorontwikkeld. Daarbij is naar het oordeel van het verantwoordingsorgaan beter verantwoording afgelegd over de activiteiten van het niet-uitvoerend bestuur. Ook zijn de bevindingen bij de belangrijkste toezichtthema's met meer diepgang uitgewerkt en zijn conclusies van het niet-uitvoerend bestuur over de zorgvuldigheid waarmee het bestuur beleid en uitvoering vormgeeft vastgelegd. Hiermee is de bruikbaarheid van de rapportage voor de eigen oordeelvorming door het verantwoordingsorgaan verder toegenomen. Het verantwoordingsorgaan merkt daarbij op dat het de aanbevelingen van het niet-uitvoerend bestuur ten aanzien van de belangenafweging en het risicomanagement binnen PME herkent en onderschrijft.

5. Oordeel over (voorgenomen) beleid en uitvoering

Het verantwoordingsorgaan oordeelt positief over het (voorgenomen) beleid en uitvoering van het bestuur in 2020.

Het verantwoordingsorgaan vindt dat in het bestuursverslag voldoende verantwoording wordt afgelegd over beleid en uitvoering van het fonds. De wijze waarop het uitvoerend bestuur en algemeen bestuur rekenschap hebben gegeven van hun acties, afwegingen en besluitvorming over de toekomst van het pensioenbeheer wordt door het verantwoordingsorgaan zeer gewaardeerd. Wel vraagt het verantwoordingsorgaan om de bestuurlijke afwegingen die voorafgaan aan de besluitvorming nadrukkelijker terug te laten komen in rapportages en verslaglegging

van het bestuur, zodat het verantwoordingsorgaan een beter gevoel krijgt bij de context waarin het besluit genomen is en de daarbij behorende motivering.

Daarbij hecht het verantwoordingsorgaan eraan dat een evenwichtige afweging van belangen een centrale positie inneemt in de bestuurlijke besluitvorming en dat de uitkomsten daarvan op heldere wijze worden gedeeld met het verantwoordingsorgaan en alle deelnemers en pensioengerechtigden van PME. Het verantwoordingsorgaan vraagt tot slot aandacht voor de soms krappe tijdslijnen waarmee het verantwoordingsorgaan geconfronteerd wordt bij het verstrekken van een advies.

6. Speerpunten 2021

Het verantwoordingsorgaan zal zich in 2021 – naast de wettelijke en statutaire taken – op de volgende speerpunten richten:

1. Introductie nieuw pensioenstelsel
2. Transitie pensioenuitvoering naar TKP

Daarbij zal het verantwoordingsorgaan zich in 2021 in het bijzonder richten op de risicobeheersing ten aanzien van bovenstaande speerpunten.

7. Afsluiting

Het verantwoordingsorgaan dankt het bestuur en bestuursbureau voor de goede en fijne samenwerking in 2020, een in vele opzichten historisch en bijzonder jaar voor de wereld en PME. Het verantwoordingsorgaan kijkt uit naar een constructieve en prettige voortzetting van de samenwerking met het bestuur en bestuursbureau in 2021.

Den Haag, 12 mei 2021
namens het verantwoordingsorgaan,
Aart van den Brink, onafhankelijk voorzitter

Reactie van het bestuur op het oordeel van het verantwoordingsorgaan

Het algemeen bestuur is het verantwoordingsorgaan erkentelijk voor het oordeel over 2020. Net als het verantwoordingsorgaan kijkt het algemeen bestuur terug op uitdagend jaar waarin door de corona pandemie op verschillende fronten om aanpassingen werd gevraagd. Ondanks deze omstandigheden is het gelukt om de samenwerking tussen de beide organen verder te verbeteren en konden wij de belangrijke vraagstukken en gebeurtenissen rondom PME constructief met u bespreken.

De door u geformuleerde aandachtspunten onderschrijven wij volledig. Zo zullen wij in 2021 verdere invulling geven aan onze communicatie met pensioengerechtigden en deelnemers. Hierbij kijken wij in het bijzonder naar alternatieven voor fysieke bijeenkomsten, zoals de gepensioneerd-bijeenkomsten en focusgroep-onderzoeken, die vanwege de beperkende coronamaatregelen voorlopig nog niet in de oorspronkelijke vorm kunnen worden georganiseerd.

Het algemeen bestuur stelt zich ten doel om, mede op verzoek van het intern toezicht, de bestuurlijke evenwichtige belangenafweging nog beter te gaan vastleggen voor alle relevante besluiten. Daarnaast is het algemeen bestuur altijd bereid om besluiten toe te lichten aan het verantwoordingsorgaan en eventuele gerichte vragen over bepaalde besluitvorming te beantwoorden.

Tot slot kunnen wij vaststellen dat het verantwoordingsorgaan en het algemeen bestuur dezelfde speerpunten voor 2021 delen, namelijk de transitie van het pensioenbeheer naar TKP en de invulling van het nieuwe pensioenstelsel. Voor wat betreft de transitie zullen wij in onze rapportages, naast de algehele voortgang, zeker ook stilstaan bij de risicobeheersingsaspecten. In de verdere invulling van het nieuwe pensioenstelsel treden wij in 2021 graag verder met u in overleg, waarbij ook de informatieverstrekking en -uitwisseling aan - en met - de verschillende groepen belanghebbenden aan bod zal komen.

Den Haag, 12 mei 2021
namens het algemeen bestuur,
Nicole Beuken, onafhankelijk voorzitter

Overige gegevens

Actuariële verklaring

Opdracht

Door Stichting Pensioenfonds van de Metalektro te Den Haag is aan Towers Watson Netherlands B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2020.

Onafhankelijkheid

Als waarmerkend actuaris ben ik onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie.

Gegevens

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

Afstemming accountant

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 245 miljoen. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 6 miljoen te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn beoordeling van belang zijn.

Werkzaamheden

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of:

- de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;
- de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
- het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

Oordeel

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131 (minimaal vereist eigen vermogen), 132 (vereist eigen vermogen) en 133 (dekking door waarden).

Met betrekking tot artikel 140 (maatregel minimaal vereist eigen vermogen) merk ik op dat het pensioenfonds gebruik heeft gemaakt van de ministeriële vrijstellingsregeling (in verband met uitzonderlijke omstandigheden) om geen kortingsmaatregel toe te passen in 2021.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Voor de volledigheid merk ik op dat, als op balansdatum rekening zou worden gehouden met de door DNB doorgevoerde wijziging van de rentetermijnstructuur per 1 januari 2021, mijn oordeel over de vermogenspositie niet zou wijzigen.

Amstelveen, 12 mei 2021

drs. H. Zaghdoudi AAG

Verbonden aan Towers Watson Netherlands B.V.

Controleverklaring van de onafhankelijk accountant

Aan: het algemeen bestuur van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro (PME)

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2020

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2020 van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro (PME) te Den Haag gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro (PME) per 31 december 2020 en van het resultaat over 2020 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

- de balans per 31 december 2020;
- de staat van baten en lasten over 2020;
- de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie *Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening*.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro (PME) zoals vereist in de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang, de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Onze controle-aanpak

Ons inzicht in het pensioenfonds

PME voert als bedrijfstakpensioenfonds de pensioenregeling uit voor mensen die werken of gewerkt hebben in de metaal- en technologische industrie en hun nabestaanden. Het vermogensbeheer en pensioenbeheer zijn uitbesteed aan MN Services N.V. Wij hebben bijzondere aandacht in onze controle besteed aan deze onderwerpen op basis van de activiteiten van het pensioenfonds en onze risicoanalyse.

Wij beginnen met het bepalen van de materialiteit en het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fraude, het niet-naleven van wet- en regelgeving of fouten, om in reactie op deze risico's de controlewerkzaamheden te bepalen ter verkrijging van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing.

Als gevolg van de COVID-19-maatregelen waren wij genooddaakt om onze werkzaamheden met betrekking tot de controle van de jaarrekening 2020 voor een groot deel op afstand uit te voeren. Om de beperkingen in verband

met fysieke aanwezigheid en directe observatie te compenseren, hebben we voornamelijk communicatie-technologieën gebruikt en schriftelijke informatie-uitwisseling om de controle-informatie te verkrijgen die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Materialiteit	€ 245 miljoen (2019: € 220 miljoen)
Toegepaste benchmark	0,4% van het pensioenvermogen per 31 december 2020, zijnde het totaal van de technische voorzieningen en de algemene reserve (2019: 0,4% van het pensioenvermogen).
Nadere toelichting	Wij hebben voor deze grondslag gekozen omdat dit het vermogen betreft dat de basis vormt voor de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Voor het bepalen van het percentage hebben wij gelet op de financiële positie van PME en de mate waarin de beleidsdekkingsgraad zich rondom een kritieke grens bevindt. Aangezien sprake is van een herstelsituatie waarbij de beleidsdekkingsgraad per jaareinde lager is dan de minimaal vereiste dekkingsgraad, hebben wij een percentage van 0,4% gehanteerd. De wijze waarop wij de materialiteit hebben bepaald, is niet gewijzigd ten opzichte van voorgaand boekjaar.

Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn.

Wij zijn met het algemeen bestuur overeengekomen dat wij aan de audit, risk en compliance commissie en het algemeen bestuur tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 6 miljoen rapporteren alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

Op verzoek van het algemeen bestuur hebben wij voor de controle van de pensioenuitvoeringskosten een lagere uitvoeringsmaterialiteit bepaald, namelijk € 2 miljoen, en zijn wij overeengekomen dat wij aan het algemeen bestuur voor dit specifieke onderdeel geconstateerde afwijkingen boven de € 200.000 rapporteren.

Reikwijdte van de controle

PME kent een aantal activiteiten, welke grotendeels zijn uitbesteed aan een externe serviceorganisatie. De financiële informatie van het geheel van deze activiteiten is opgenomen in de jaarrekening van PME.

Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel zijn wij verantwoordelijk voor de aansturing van, het toezicht op en de uitvoering van de controle van de jaarrekening als geheel. In dit kader hebben wij de aard en omvang bepaald van de uit te voeren werkzaamheden voor de verschillende activiteiten van het pensioenfonds. Bepalend hierbij zijn de omvang en/of het risicoprofiel van de activiteiten. Op grond hiervan hebben wij de activiteiten geselecteerd waarbij een controle of beoordeling van de volledige financiële informatie of specifieke posten noodzakelijk was en deze vastgelegd in instructies. Daarnaast hebben wij een kwaliteitsreview uitgevoerd met betrekking tot de uitgevoerde werkzaamheden en de uitkomsten daarvan.

De controle heeft zich met name gericht op de significante activiteiten:

- vermogensbeheer;
- pensioenbeheer;
- actuariaat;
- financiële administratie;
- bestuur en toezicht.

Door bovengenoemde werkzaamheden bij de significante activiteiten, gecombineerd met zelfstandig verrichte werkzaamheden op het totaalniveau, hebben wij voldoende en geschikte controle-informatie met betrekking tot de financiële informatie van het geheel verkregen om een oordeel te geven over de jaarrekening.

Opdrachtteam en gebruikmaken van het werk van specialisten

Wij hebben zorggedragen dat het opdrachtteam over de juiste kennis en vaardigheden beschikt die nodig zijn voor de controle van een bedrijfstakpensioenfonds. Wij hebben in het opdrachtteam specialisten opgenomen op het gebied van IT audit. Daarnaast hebben wij eigen deskundigen ingeschakeld voor de controle van de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen. Voorts is voor de controle van de waardering van de beleggingen gebruik gemaakt van onafhankelijke waarderingsspecialisten.

Onze focus op fraude en het niet-naleven van wet- en regelgeving

Onze verantwoordelijkheid

Hoewel wij niet verantwoordelijk zijn voor het voorkomen van fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving en van ons niet verwacht kan worden dat wij het niet-naleven van iedere wet- en regelgeving ontdekken, is het onze verantwoordelijkheid om een redelijke mate van zekerheid te verkrijgen dat de jaarrekening als geheel geen afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude.

Het niet-naleven van wet- en regelgeving kan leiden tot boetes, rechtszaken of andere consequenties voor de onderneming die een materieel effect kunnen hebben op de jaarrekening.

Onze controle-aanpak met betrekking tot frauderisico's

Om de risico's op afwijkingen van materieel belang die het gevolg zijn van fraude te identificeren en in te schatten, verwerven wij inzicht in het pensioenfonds en diens omgeving, met inbegrip van de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden. Zoals in al onze controles houden wij rekening met het risico dat het uitvoerend bestuur interne beheersmaatregelen kan doorbreken. Wij onderzoeken de interne beheersing niet met als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds.

Wij hebben kennis genomen van de beschikbare informatie en om inlichtingen gevraagd bij leden van het algemeen bestuur, sleutelfunctionarissen (waaronder sleutelfunctiehouders, de compliance officer, medewerkers van het bestuursbureau en de uitvoeringsorganisatie(s)) en de audit, risk en compliance commissie. Als onderdeel van ons proces voor het identificeren van frauderisico's, hebben wij frauderisicofactoren overwogen met betrekking tot frauduleuze financiële verslaggeving. Ook hebben wij overwogen of de oordeelsvorming en beslissingen bij de waardering van de technische voorzieningen wijzen op een tendentie bij het algemeen bestuur die mogelijk een risico vormt op een afwijking van materieel belang.

In het proces van identificatie van frauderisico's hebben wij overwogen of de COVID-19 pandemie tot specifieke frauderisicofactoren leidt doordat interne beheersing minder effectief is vanwege werken op afstand, doorbreking van interne beheersmaatregelen en cybersecurity risico's.

Wij hebben de opzet en het bestaan geëvalueerd van interne beheersmaatregelen gericht op het mitigeren van frauderisico's. Verder hebben wij schattingen beoordeeld op tendenties met name gericht op belangrijke gebieden die oordeelsvorming vereisen en significante schattingsposten, zoals toegelicht in de jaarrekening in de sectie 4 Algemene toelichting. Ook hebben wij data analyse gebruikt om journaalposten met een verhoogd risico te signaleren en te toetsen.

Onze controlewerkzaamheden om in te spelen op de ingeschatte fraude risico's resulteerden niet in een kernpunt van onze controle. Wel beschrijven wij in de controleaanpak van het kernpunt waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen onze controlewerkzaamheden om in te spelen op het risico van een mogelijke tendentie bij het algemeen bestuur bij de waardering van de technische voorzieningen.

In onze controle bouwen wij een element in van onvoorspelbaarheid. We hebben de uitkomst van andere controlewerkzaamheden beoordeeld en overwogen of er bevindingen zijn die aanwijzing geven voor fraude of het niet-naleven van wet- en regelgeving. Indien daar sprake van was, hebben wij onze beoordeling van het frauderisico en de gevolgen daarvan voor onze controlewerkzaamheden opnieuw geëvalueerd.

Onze controle-aanpak met betrekking tot het risico van niet voldoen aan wet- en regelgeving

Wij hebben de omstandigheden ingeschat met betrekking tot het risico van niet-naleven van wet- en regelgeving waarvan redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze van materiële invloed kunnen zijn op de jaarrekening, op basis van onze ervaring in de sector, door afstemming met het algemeen bestuur, het lezen van notulen, het kennismaken van rapporten van sleutelfunctiehouders en de compliance officer en het uitvoeren van gegevensgerichte werkzaamheden gericht op transactiestromen, jaarrekeningposten en toelichtingen. We hebben verder kennis genomen van correspondentie met toezichthouders en zijn tijdens de controle alert gebleven op indicaties voor een (mogelijke) niet-naleving gedurende de controle. Tenslotte hebben we schriftelijk de bevestiging ontvangen dat alle bekende gebeurtenissen van niet-naleving van wet- en regelgeving met ons zijn gedeeld.

Continuïteitsveronderstelling

Wij hebben de volgende werkzaamheden verricht om de risico's met betrekking tot continuïteit te identificeren en in te schatten, en om vast te kunnen stellen dat de door het algemeen bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Het algemeen bestuur heeft een specifieke beoordeling gemaakt van de mogelijkheid van het pensioenfonds om de continuïteit te handhaven en de activiteiten voort te zetten voor tenminste de komende 12 maanden. Wij hebben deze beoordeling met het algemeen bestuur besproken en professioneel-kritisch geëvalueerd.

Wij overwegen op basis van de verkregen controle-informatie of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds de activiteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat een pensioenfonds zijn continuïteit niet langer kan handhaven.

Algemene controlewerkzaamheden

Onze controle bestond verder onder andere uit:

- het in reactie op de ingeschatte risico's uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel;
- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het algemeen bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen;
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het algemeen bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. In vergelijking met voorgaand jaar, hebben wij geen wijzigingen aangebracht in de kernpunten van onze controle.

Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Ontwikkeling van de (beleids)dekkingsgraad

Risico	De solvabiliteit van een pensioenfonds wordt gemeten aan de hand van de dekkingsgraad. De dekkingsgraad brengt de verhouding tussen de (netto) activa en pensioenverplichtingen tot uitdrukking en is daarmee een graadmeter voor de financiële positie van een pensioenfonds. De beleidsdekkingsgraad is de gemiddelde dekkingsgraad van de twaalf maanden voorafgaand aan het moment van vaststelling. PME is wettelijk verplicht om de beleidsdekkingsgraad te hanteren als basis voor bepaalde beleidsbeslissingen, bijvoorbeeld inzake indexatie en kortingen. Daarnaast is de beleidsdekkingsgraad onder meer van belang om te bepalen of PME voldoende buffers heeft. De dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn toegelicht in toelichting 11 en onder het solvabiliteitsrisico in de risicoparagraaf van de jaarrekening. Hieruit blijkt dat de beleidsdekkingsgraad gedurende zes aangesloten jaren lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen en dat PME opnieuw gebruikmaakt van de door de minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid geboden mogelijkheid tot vrijstelling van één jaar van het verlagen van pensioenaanspraken en -rechten. Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de (beleids-) dekkingsgraad niet juist wordt vastgesteld en dat het achterwege blijven van een pensioenverlaging op basis van de geboden vrijstelling niet toereikend wordt toegelicht.
Onze controleaanpak	Door controle van de balans onderzoeken wij de samenstellende delen van de dekkingsgraad. De balans en daarmee de dekkingsgraad per 31 december 2020 hebben wij mede met gebruikmaking van de werkzaamheden van de certificerend actuaris gecontroleerd. Wij hebben de ontwikkelingen in de financiële positie van PME beoordeeld op basis van het actuariel rapport van de certificerend actuaris en onze controle van de jaarcijfers. Vanwege de gevoeligheid van schattingselementen hebben wij specifiek aandacht besteed aan de waardering van de (illiquide) beleggingen en de waardering van de technische voorzieningen. De werkzaamheden die wij in dit kader hebben uitgevoerd zijn in de kernpunten hierna beschreven. Wij controleren geen andere maandelijkse dekkingsgraden dan de dekkingsgraad ultimo boekjaar. Ten aanzien van andere maandelijkse dekkingsgraden hebben wij de navolgende toetsingswerkzaamheden verricht, die minder zekerheid geven dan een controle van twaalf maanddekkingsgraden: • Wij hebben de opzet van het totstandkomingsproces van de berekening van de maandelijkse dekkingsgraad onderzocht alsmede de juiste maandoerekening van zogenaamde key items vastgesteld. Dit jaar betroffen key items: overgang naar prognosetafel AG2020, wijziging reductiefactoren en tussentijdse aanpassing waardering illiquide beleggingen in verband met de impact van COVID-19 op de financiële markten. • Daarnaast heeft de certificerend actuaris een plausibiliteitstoets uitgevoerd op de ontwikkeling van de dekkingsgraad gedurende het jaar in relatie tot de ontwikkelingen in de belangrijkste factoren, zoals de rentecurve. Wij hebben kennisgenomen van de uitkomst van deze werkzaamheden van de certificerend actuaris. Tevens hebben wij geëvalueerd of de toelichtingen met betrekking tot de toepassing door PME van de mogelijkheid tot vrijstelling van een jaar van het verlagen van pensioenaanspraken en -rechten toereikend zijn.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd in de vaststelling van de dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2020 en wij achten de toelichtingen toereikend met betrekking tot het besluit om opnieuw gebruik te maken van de mogelijkheid tot vrijstelling van één jaar van het verlagen van pensioenaanspraken en -rechten.

Waardering en toelichting van de beleggingen zonder genoteerde marktprijzen

Risico

De beleggingen voor risico pensioenfondsen zijn een significante post op de balans van PME. Alle beleggingen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. Voor een groot deel van de beleggingen voor risico pensioenfondsen is deze marktwaarde te verifiëren aan transacties die tot stand zijn gekomen op de financiële markten (marktprijzen). Er zijn ook beleggingen voor risico pensioenfondsen die worden gewaardeerd op basis van onafhankelijke taxaties, netto contante waardeberekeningen of een andere geschikte methode, waaronder de intrinsieke waarde per participatie voor posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen.

De waarderingsonzekerheid neemt inherent toe bij beleggingen zonder genoteerde marktprijzen en hangt samen met de beschikbaarheid en toepasbaarheid van marktgegevens. Bij PME betreffen dit onder andere de directe vastgoedbeleggingen, derivaten en VGMI alsmede de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen, met name private equity, hypotheek, indirecte vastgoedbeleggingen en andere overige beleggingen.

PME heeft de waarderingsgrondslagen voor de beleggingen voor risico pensioenfondsen beschreven in de grondslagen voor de balans onder de beleggingen en een nadere beschrijving opgenomen in toelichting 1 tot en met 6 en onder het risico marktwaardebepaling in de risicoparaagraaf van de jaarrekening. Uit deze toelichtingen blijkt dat per 31 december 2020 € 1.196 miljoen is belegd in directe vastgoedbeleggingen, € 5.820 miljoen in derivaten, € 1.159 miljoen in VGMI, € 1.970 miljoen in private equity, € 2.675 miljoen in hypotheek, € 1.043 miljoen in indirecte vastgoedbeleggingen en € 597 miljoen in andere overige beleggingen.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen niet juist gewaardeerd zijn en dat de toelichting niet voldoet aan relevante verslaggevingsvereisten.

Onze controleaanpak

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen per 31 december 2020:

- Voor de directe vastgoedbeleggingen hebben wij de interne beheersingsmaatregelen van het taxatieproces onderzocht en met gebruikmaking van waarderingsspecialisten voor een selectie van objecten de onafhankelijke taxaties en daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst op basis van marktgegevens (bandbreedtes).
- Voor de posities in derivaten hebben wij de interne beheersmaatregelen van het waarderingsproces onderzocht en met gebruikmaking van onafhankelijke waarderingsexperts integraal de waardering en de daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst.
- Voor de positie in VGMI hebben wij met gebruikmaking van waarderingsexperts de waardering en de daarbij gehanteerde uitgangspunten getoetst.
- Voor de posities in niet-(beurs)genoteerde fondsen (private equity, indirecte vastgoedbeleggingen en andere overige beleggingen) hebben wij door middel van een deelwaarneming de aansluiting vastgesteld met de meest recente (niet gecontroleerde) rapportages van de fondsmanagers, waar van toepassing gecorrigeerd voor kasstromen tot aan balansdatum, alsmede de back-testing (met gecontroleerde jaarrekeningen) en de effectiviteit van de monitoring procedures van de uitvoeringsorganisatie onderzocht.
- Voor de positie in hypotheek hebben wij de aansluiting vastgesteld met de gecontroleerde rapportage van de fondsmanager van het niet-(beurs)genoteerde hypotheekfonds en vastgesteld of de gekozen waarderingsgrondslag en de belangrijkste uitgangspunten daarbij aansluiten op de grondslagen van PME.

Tevens hebben wij de toelichtingen met betrekking tot de beleggingen voor risico pensioenfondsen onderzocht.

Belangrijke observaties

Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering van de beleggingen voor risico pensioenfondsen zonder genoteerde marktprijzen per 31 december 2020 en de gerelateerde toelichting in de jaarrekening.

Waardering van en toelichting ten aanzien van de technische voorzieningen

Risico

De technische voorzieningen waaronder de voorziening pensioenverplichtingen voor risico pensioenfondsen betreffen een significante post in de balans van PME. De technische voorzieningen dienen krachtens de Pensioenwet te worden gewaardeerd op marktwaarde. De waardering is gevoelig voor de gehanteerde (actuariële) veronderstellingen en schattingselementen. Hier ligt een aantal belangrijke conventies aan ten grondslag, namelijk dat voor de waardering uitgegaan wordt van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur alsmede de meest recente informatie (tafels) omtrent de levensverwachting, zoals gepubliceerd door het Koninklijk Actuarieel Genootschap (AG). De overlevingskansen worden ontleend aan de Prognosetafel AG2020 met toepassing van leeftijdsafhankelijke reductiefactoren PME 2020 op de sterftekansen en startjaar 2021 per eind 2020. Deze veronderstellingen hebben tezamen met de hoogte van de kostenopslag, waaraan eveneens schattingen ten grondslag liggen, bijzondere aandacht gehad in onze controle.

PME heeft de waarderingsgrondslagen voor de voorziening pensioenverplichtingen beschreven in de grondslagen voor de balans onder de technische voorzieningen en een nadere toelichting opgenomen in toelichting 12 van de jaarrekening. Uit deze toelichting blijkt dat (schattings-)wijzigingen hebben plaatsgevonden door overgang naar Prognosetafel AG2020 en aanpassing van de reductiefactoren op basis van nader onderzoek. Volgens deze toelichting is de voorziening pensioenverplichtingen hierdoor € 1.425 miljoen lager uitgekomen. Voorts is onder het resultaat op sterfte in de actuariële analyse van de jaarrekening de impact van de ontwikkelingen als gevolg van COVID-19 toegelicht.

Het in het kader van onze jaarrekeningcontrole in aanmerking genomen risico is dat de technische voorzieningen niet toereikend gewaardeerd en toegelicht zijn.

Onze controleaanpak

Bij de controle van de technische voorzieningen hebben wij gebruikgemaakt van de werkzaamheden van de certificerend actuaire van PME. De certificerend actuaire onderzoekt onder meer de toereikendheid van de technische voorzieningen en de naleving van een aantal specifieke wettelijke bepalingen. De certificerend actuaire heeft daarbij gebruikgemaakt van de door ons in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens, waaronder de pensioenaanspraken van deelnemers. Gegeven onze eindverantwoordelijkheid voor het oordeel over de jaarrekening als geheel hebben wij met de certificerend actuaire onze planning, werkzaamheden, verwachtingen en uitkomsten afgestemd voor de controle van boekjaar 2020. Hierbij hebben wij specifiek aandacht gevraagd voor de toets van de reductiefactoren op basis van de toegepaste prognosetafels en de effecten van de wijzigingen hierin, de toereikendheid van de kostenopslag alsmede de toepassing van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur.

Wij hebben de gehanteerde waarderingsgrondslagen geëvalueerd en controlewerkzaamheden uitgevoerd op de waardering van de voorziening pensioenverplichtingen per 31 december 2020.

- Daartoe hebben wij ons een beeld gevormd van de redelijkheid van de aannames en schattingen van het algemeen bestuur met betrekking tot de gekozen actuariële grondslagen, alsmede de uitkomsten van het actuariële grondslagenonderzoek en de gehanteerde waarderingsgrondslagen besproken met de certificerend actuaire.
- Hierbij hebben wij met inachtneming van het oordeel van de certificerend actuaire en met gebruikmaking van onze eigen actuariële specialist gelet op de besluitvorming van het algemeen bestuur, de recentheid van beschikbaar grondslagenonderzoek, de toetsing op de onderbouwing van

	de daarin opgenomen veronderstellingen, de uitkomsten van beschikbare tussentijdse evaluaties, de uitkomsten van de actuariële analyse over meerdere jaren en de aanwezigheid van een consistente gedragslijn. • Daarnaast hebben wij controlewerkzaamheden uitgevoerd om de gehanteerde basisgegevens te toetsen, waaronder het evalueren van de juiste werking van de interne beheersmaatregelen bij de pensioenuitvoeringsorganisatie, het verrichten van aansluitwerkzaamheden met de pensioenadministratie voor wat betreft de aantallen en de aanspraken en het beoordelen van het verloop en de uitkomsten van de actuariële analyse. Tevens hebben wij de toelichtingen ten aanzien van de technische voorzieningen geëvalueerd.
Belangrijke observaties	Wij hebben geen materiële afwijkingen geconstateerd ten aanzien van de waardering per 31 december 2020 of de toelichting van de technische voorzieningen.

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie, die bestaat uit:

- het bestuursverslag bestaande uit Ontwikkelingen om ons heen, Missie, visie en ambitie en de hoofdstukken 1 tot en met 9;
- de overige gegevens;
- het voorwoord, PME in 't kort, Intern toezicht en verantwoording, Personalia en de bijlagen.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat. Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Verklaring betreffende overige door wet- of regelgeving gestelde vereisten

Benoeming

Wij zijn door het algemeen bestuur benoemd als accountant van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro (PME) en reeds langdurig betrokken als externe accountant. Wij zijn niet in staat om te bepalen sinds welk boekjaar wij zijn benoemd als externe accountant, maar wij zijn tenminste vanaf de controle van het boekjaar 2001 tot nu toe de externe accountant.

Geen verboden diensten

Wij hebben geen verboden diensten geleverd als bedoeld in artikel 5, lid 1 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

Verantwoordelijkheden van het algemeen bestuur en de audit, risk en compliance commissie voor de jaarrekening

Het algemeen bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW. In dit kader is het algemeen bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het algemeen bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het algemeen bestuur afwegen of PME in staat is om zijn werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemd verslaggevingsstelsel moet het algemeen bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het algemeen bestuur het voornemen heeft om PME te liquideren of de activiteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is. Het algemeen bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of PME zijn activiteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

De audit, risk en compliance commissie is belast met toezicht op de financiële informatieverzorging door PME.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fouten of fraude en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. De sectie *Onze controle-aanpak* hierboven, bevat een informatieve samenvatting van onze verantwoordelijkheden en de uitgevoerde werkzaamheden als basis voor ons oordeel.

Communicatie

Wij communiceren met het algemeen bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

In dit kader geven wij ook een verklaring aan de audit, risk en compliance commissie op grond van artikel 11 van de Europese verordening betreffende specifieke eisen voor de wettelijke controles van financiële overzichten van organisaties van openbaar belang. De in die aanvullende verklaring verstrekte informatie is consistent met ons oordeel in deze controleverklaring.

Wij bevestigen aan het algemeen bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het algemeen bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het algemeen bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Amsterdam, 12 mei 2021
Ernst & Young Accountants LLP
w.g. A. Snaak RA

Assurance-rapport van de onafhankelijk accountant

Aan: de stakeholders van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro

Onze conclusie

in het jaarverslag 2020 van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro te Den Haag (hierna: 'geselecteerde informatie').

Op basis van de uitgevoerde werkzaamheden en de verkregen assurance-informatie hebben wij geen reden om te veronderstellen dat de geselecteerde informatie niet, in alle van materieel belang zijnde aspecten, is opgesteld in overeenstemming met de rapportagecriteria zoals toegelicht in de paragraaf 'meetmethode' van bijlage 1 op pagina 165 en 166 van de geselecteerde informatie.

De geselecteerde informatie bestaat uit 'Bijlage 1: Rapportage Taskforce on Climate-related Financial Disclosures' zoals opgenomen op pagina 157 t/m 166.

Basis voor onze conclusie

Wij hebben onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid uitgevoerd volgens Nederlands recht, waaronder de Nederlandse Standaarden 3000A 'Assurance-opdrachten anders dan opdrachten tot controle of beoordeling van historisch financiële informatie (attest-opdrachten)' en 3410 'Assurance-opdrachten inzake emissieverslagen'. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de geselecteerde informatie'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting Pensioenfonds van de Metalektro zoals vereist in de 'Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten' (ViO) en andere relevante onafhankelijkheidsregels in Nederland. Dit houdt onder meer in dat wij geen activiteiten ondernemen die conflicterend kunnen zijn met onze onafhankelijke assurance-opdracht. Daarnaast hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen assurance-informatie voldoende en geschikt is als basis voor onze conclusie.

Rapportagecriteria

De geselecteerde informatie dient gelezen en begrepen te worden samen met de rapportagecriteria. Stichting Pensioenfonds van de Metalektro is verantwoordelijk voor het selecteren en toepassen van deze rapportagecriteria, rekening houdend met de van toepassing zijnde wet- en regelgeving met betrekking tot verslaggeving.

De gehanteerde rapportagecriteria voor het opstellen van de geselecteerde informatie zijn toegelicht in de paragraaf 'meetmethode' van bijlage 1 op pagina 165 en 166 van de geselecteerde informatie.

Het ontbreken van gevestigde praktijken ter beoordeling en meting van de in de assurance betrokken informatie biedt de mogelijkheid verscheidene, acceptabele meettechnieken toe te passen. Hierdoor kan de vergelijkbaarheid tussen entiteiten onderling en in de tijd beïnvloed worden.

Ter vergelijking opgenomen informatie niet van assurance voorzien

Op de geselecteerde informatie over de periode vóór 2019 is geen assurance-opdracht uitgevoerd. Daarom vertrekken wij geen assurance op de ter vergelijking opgenomen informatie en de daaraan gerelateerde toelichtingen over de periode vóór 2019.

Beperkingen in de reikwijdte van onze assurance-opdracht

Onze assurance-opdracht is beperkt tot de geselecteerde informatie. We hebben geen assurance-werkzaamheden uitgevoerd voor andere informatie in de geselecteerde informatie in het kader van deze opdracht.

In de geselecteerde informatie is toekomstgerichte informatie opgenomen in de vorm van ambities, strategie, plannen, verwachtingen, ramingen en risico-inschattingen. Inherent aan toekomstgerichte informatie is dat de werkelijke uitkomsten in de toekomst onzeker zijn. Wij geven geen zekerheid bij de veronderstellingen en de haalbaarheid van toekomstgerichte informatie in de geselecteerde informatie. Dit betekent onder meer dat de informatie zoals opgenomen in de secties 'Klimaatrisico's en -kansen', 'transitierisico's en – kansen per scenario en beleggingscategorie in 2020', 'Climate pilot Ortec Finance' en het hoofdstuk 'Integraal risicomanagement' van de geselecteerde informatie geen onderdeel zijn geweest van deze assurance-opdracht. Wij verstrekken derhalve geen zekerheid over deze informatie.

De kwantificering van de CO₂-emissies is onderhevig aan inherente onzekerheid door het niet volledig beschikbaar zijn van wetenschappelijke kennis die wordt gebruikt om emissiefactoren te bepalen.

In de paragraaf 'De carbon footprint van PME' zijn de berekeningen veelal uitgevoerd met gebruikmaking van assumpties en bronnen van externe partijen. De assumpties en gehanteerde bronnen zijn toegelicht op pagina 165 en 166. Wij hebben ten aanzien van de inhoud van deze externe bronnen geen werkzaamheden verricht, anders dan het beoordelen van de geschiktheid en plausibiliteit van deze externe bronnen.

Verantwoordelijkheden van het bestuur voor de geselecteerde informatie

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de geselecteerde informatie in overeenstemming met de rapportagecriteria, inclusief het identificeren van belanghebbenden en het toepasbaar zijn van de gehanteerde criteria voor de doelstellingen van de belanghebbenden. De door het bestuur gemaakte keuzes ten aanzien van de reikwijdte van de geselecteerde informatie en het verslaggevingsbeleid dienaangaande zijn uiteengezet in de paragraaf 'meetmethode' van bijlage 1 op pagina 166 van de geselecteerde informatie.

Het bestuur is ook verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opstellen van de geselecteerde informatie mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fraude of fouten.

Onze verantwoordelijkheden voor de assurance-opdracht van de geselecteerde informatie

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een assurance-opdracht met beperkte mate van zekerheid dat wij daarmee voldoende en geschikte assurance-informatie verkrijgen voor de door ons af te geven conclusie.

De werkzaamheden die worden verricht bij het verkrijgen van een beperkte mate van zekerheid zijn gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van informatie en variëren in aard en timing van, en zijn geringer in omvang, dan die bij een assurance-opdracht gericht op het verkrijgen van een redelijke mate van zekerheid. De mate van zekerheid die wordt verkregen bij een beperkte mate van zekerheid is daarom aanzienlijk lager dan de zekerheid die wordt verkregen bij een redelijke mate van zekerheid.

Wij passen de Nadere voorschriften kwaliteitssystemen (NVKS) toe. Op grond daarvan beschikken wij over een samenhangend stelsel van kwaliteitsbeheersing inclusief vastgelegde richtlijnen en procedures inzake de naleving van ethische voorschriften, professionele standaarden en andere relevante wet- en regelgeving.

Wij hebben deze assurance-opdracht professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse Standaarden 3000A en 3410, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen.

De werkzaamheden van onze assurance-opdracht met een beperkte mate van zekerheid bestonden onder andere uit:

- Het uitvoeren van een omgevingsanalyse en het verkrijgen van inzicht in de relevante maatschappelijke thema's en kwesties en de kenmerken van de entiteit voor zover relevant voor de geselecteerde informatie.
- Het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte rapportagecriteria, de consistente toepassing hiervan en de toelichtingen die daarover in de geselecteerde informatie staan. Dit omvat het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en van de assumpties die aan die schattingen ten grondslag liggen.
- Het verkrijgen van inzicht in de verslaggevingsprocessen die ten grondslag liggen aan de geselecteerde informatie, inclusief het op hoofdlijnen kennis nemen van de interne beheersingsmaatregelen, voor zover relevant voor onze assurance-opdracht;
- Het identificeren van gebieden in de geselecteerde informatie met een hoger risico op misleidende of onevenwichtige informatie of afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude. Het op basis van deze risico-inschatting bepalen en uitvoeren van verdere werkzaamheden gericht op het vaststellen van de plausibiliteit van de geselecteerde informatie. Deze verdere werkzaamheden bestonden onder meer uit:
 - Het afnemen van interviews met relevante medewerkers verantwoordelijk voor het aanleveren van de informatie, het uitvoeren van interne controles en de consolidatie van de informatie voor de geselecteerde informatie.
 - Het verkrijgen van assurance-informatie dat de geselecteerde informatie aansluit op de onderliggende administraties van de entiteit.
 - Het op basis van beperkte deelwaarnemingen beoordelen van relevante interne en externe documentatie;
 - het beoordelen van de geschiktheid en plausibiliteit van de bronnen van externe partijen die zijn gehanteerd voor de berekeningen die ten grondslag liggen aan de paragraaf 'De carbon footprint van PME' en welke zijn toegelicht op pagina 165 en 166;
 - Het analytisch evalueren van data en trends.
- Het evalueren van de consistentie van de geselecteerde informatie met de informatie in de geselecteerde informatie buiten de reikwijdte van onze assurance-opdracht..

Den Haag, 12 mei 2021

Ernst & Young Accountants LLP

w.g. R.J. Bleijs RA

Personalia

Sociale partners vertegenwoordigd in het bestuur

De niet-uitvoerende bestuursleden vanuit werkgevers- en werknemersorganisaties worden voorgedragen door de Raad van Overleg in de Metalektro (ROM), het overlegorgaan van de bedrijfstak, op voorstel van de volgende organisaties: Vereniging FME-CWM, FNV, CNV Vakmensen, de Unie en VHP2.

Van de acht niet-uitvoerende bestuurders zijn vier bestuurders benoemd op voordracht van de werkgeversorganisatie in de sector: Vereniging FME-CWM. Twee bestuurders zijn benoemd op voordracht van de werknemersorganisaties FNV en CNV Vakmensen. De twee bestuurders namens de pensioengerechtigden zijn gekozen: één bestuurder is voor verkiezing voorgedragen door de FNV en CNV Vakmensen gezamenlijk en één bestuurder is voor verkiezing voorgedragen door VOG-PME (Vereniging van Organisaties van Gepensioneerden bij PME).

Algemeen bestuur PME

Het algemeen bestuur van PME bestaat uit het niet-uitvoerend bestuur en het uitvoerend bestuur.

Het niet-uitvoerend bestuur bestond ultimo 2020 uit:

Onafhankelijke voorzitter:

Nicole Beuken

Leden op voordracht van de Vereniging FME-CWM:

Monique van der Poel

Geert van Til

Igor Vermeulen

Wouter Vlasblom

Leden op voordracht van de werknemersorganisaties:

Susan Eijgermans, op voordracht van FNV

Lex Raadgever, op voordracht van CNV Vakmensen

Leden namens de pensioengerechtigden:

Theo Bruinsma, op voordracht van VOG-PME

Willem van Houwelingen, op voordracht van FNV en CNV Vakmensen

Het uitvoerend bestuur bestaat uit de volgende onafhankelijke bestuursleden:

Marcel Andringa, uitvoerend bestuurder vermogensbeheer

Eric Uijen, voorzitter uitvoerend bestuur

Roos Vermeij, uitvoerend bestuurder pensioenbeleid en -communicatie (tot 17 februari 2021)

Nadere gegevens bestuursleden ultimo 2020

Marcel Andringa (1970)

Functie in bestuur: uitvoerend bestuurder vermogensbeheer

Relevante nevenfuncties: lid AEX Steering Committee en lid bestuur Stichting Fondsenbeheer
Spoorwegmuseum

Nicole Beuken (1959)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder (onafhankelijk voorzitter), voorzitter lid audit, risk en compliance commissie, voorzitter HR-commissie
Functie qualitate qua:	lid Stichting Administratiekantoor (StAK) MN
Beroep:	bestuurder, toezichthouder, adviseur
Relevante nevenfuncties:	voorzitter raad van commissarissen Rabobank Zuid-Limburg Oost, niet-uitvoerend bestuurder Pensioenfonds Rabobank, bestuurslid Stichting Pensioenregister, plv bestuurslidmaatschap Stichting Administratieve Indonesische Pensioenen (SIAP)

Theo Bruinsma (1950)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, voorzitter commissie balans- en vermogensbeheer, lid commissie pensioenbeleid en -communicatie
Beroep:	bestuurder, toezichthouder, adviseur
Relevante nevenfuncties:	bestuursvoorzitter Salm Partners (eindigt per 1 januari 2021), bestuurslid Ab E Discovery, voorzitter VNO-NCW Oost-Brabant, voorzitter GMV (branche-organisatie agrifoodmachinebouw), bestuurslid AgriFood Capital (eindigt per 1 januari 2021), adviesfunctie bij Weber Maschinenbau GmbH (eindigt per 1 januari 2021)

Susan Eijgermans (1978)

Functie in het bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, voorzitter commissie pensioenbeleid- en communicatie
Beroep:	pensioenbestuurder FNV
Relevante nevenfuncties:	uitvoerend bestuurder en lid van de beleggingscommissie en financiële commissie van Pensioenfonds KPN, bestuurslid pensioenfonds TNT Express

Willem van Houwelingen (1960)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, lid audit, risk en compliance commissie
Beroep:	pensioenbestuurder FNV
Relevante nevenfuncties:	bestuurslid Bpf Levensmiddelen, bestuurslid Stichting Garantiefonds Vorst

Lex Raadgever (1955)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, lid commissie balans- en vermogensbeheer, lid van de HR-commissie
Beroep:	pensioenbestuurder CNV Vakmensen
Relevante nevenfuncties:	vertrouwenspersoon Bedrijfstakpensioenfonds voor de Houtverwerkende Industrie en Jachtbouw en lid beleggingsadviescommissie 'De Hofjes'

Monique van der Poel (1981)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, lid commissie pensioenbeleid en -communicatie
Beroep:	pensioenbelangenbehartiger FME, advocaat
Relevante nevenfuncties:	buiten-promovenda Vrije Universiteit Amsterdam, lid raad van toezicht BPL Pensioen, lid raad van toezicht Stichting Pensioenfonds Tandtechniek in liquidatie, voorzitter SBO Centraal Beheer APF

Geert van Til (1954)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, commissie balans- en vermogensbeheer
Beroep:	bestuurder, toezichthouder, adviseur

Eric Uijen (1959)

Functie in bestuur:	voorzitter uitvoerend bestuur
Functie qualitate qua:	lid Stichting Administratiekantoor (StAK) MN
Relevante nevenfuncties:	voorzitter bestuur Stichting Netherlands Investment Managers Forum (NIMF), voorzitter beleggingsadviescommissie Monuta Verzekeringen NV

Roos Vermeij (1968)

Functie in bestuur:	uitvoerend bestuurder pensioenbeleid en -communicatie
Relevante nevenfuncties:	lid bestuur Stichting Macchiavelli, voorzitter raad van toezicht Nederlands Letterenfonds

Igor Vermeulen (1961)

Functie in het bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, lid audit, risk en compliance commissie
Beroep:	vice president Human Resources Stork
Relevante nevenfuncties:	bestuurder Stichting VEP-Surplus Stork

Wouter Vlasblom (1951)

Functie in bestuur:	niet-uitvoerend bestuurder, lid commissie pensioenbeleid en -communicatie, lid van de HR-commissie
Beroep:	bestuurder, toezichthouder, adviseur
Relevante nevenfuncties:	lid raad van toezicht en lid audit en risk commissie van het Trimbos Instituut

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit zestien leden, acht namens de actieve deelnemers en acht namens pensioengerechtigden.

Samenstelling verantwoordingsorgaan (ultimo 2020)	Namens	Benoemd door
Martin van den Eijnde	werknemers	FNV
Ad de Haas	gepensioneerden	De Unie
Wijtze Kaastra - voorzitter	gepensioneerden	CNV Vakmensen
Imy Kramer	werknemers	CNV Vakmensen
Harco Meijer	werknemers	VHP2
Hans van Rooy	gepensioneerden	VOG PME
Henk Silvius	gepensioneerden	FNV
Eddy Spaaij	werknemers	FNV
Jan Willem van der Waaij	werknemers	FNV
Peter Wehrmeijer	gepensioneerden	VHP2
Hub Wetzels - secretaris	gepensioneerden	VOG PME
Jarig Wijma	werknemers	CNV Vakmensen
Peter van der Zalm	gepensioneerden	FNV
Jos van Zuydam	werknemers	De Unie
Vacature	werknemers	FNV
Vacature	gepensioneerden	FNV

Onafhankelijke leden commissies

In de audit, risk en compliance commissie (ARC) heeft één onafhankelijk lid zitting: Peggy Bracco Gartner.

In de commissie balans- en vermogensbeheer heeft één onafhankelijk lid zitting: Alfred Slager.

Sleutelfunctiehouders

Eind 2020 had PME de volgende sleutelfunctiehouders:

- De heer Hamadi Zaghdoudi als actuariel sleutelfunctiehouder
- Mevrouw Conchita Mulder als sleutelfunctiehouder interne audit
- De heer Alae Laghrich als sleutelfunctiehouder risicobeheer

Accountant

De accountant controleert de jaarrekening, het bestuursverslag en de door het fonds opgegeven z-score op basis van de wettelijke verplichtingen onder Titel 9 Boek 2 BW en de Wet bpf. Ook geeft de accountant een assurance-rapport af aan het bestuur dat het fonds tijdig een normportefeuille heeft vastgesteld. Dit is verplicht op grond van artikel 5 van het Vrijstellings- en boetebesluit Wet Bpf 2000. De accountant controleert ook het feitelijke rendement van de gekozen normportefeuille. Vanaf het verslagjaar 2016 is mevrouw Anke Snaak van Ernst & Young Accountants LLP benoemd als accountant.

Actuaris

De actuaris van het fonds controleert jaarlijks of de technische voorzieningen juist zijn vastgesteld en of de voorziening pensioenverplichtingen op voldoende veilige grondslagen is berekend. Vanaf het verslagjaar 2016 is de heer Hamadi Zaghdoudi van Willis Towers Watson te Amstelveen benoemd als certificerend actuaris.

Complianceofficer

Annemie Plat is in 2020 benoemd tot complianceofficer van PME.

Privacyofficer

Christian Sandee is in 2018 benoemd tot privacyofficer van PME.

Vertrouwenspersoon

Peggy Bracco Gartner is in 2020 benoemd tot vertrouwenspersoon van PME.

Bijlage 1: Rapportage Taskforce on Climate-related Financial Disclosures

De Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD), ontwikkeld door de Financial Stability Board, is een verslagleggingsstandaard voor organisaties waarmee zij verantwoording kunnen afleggen over klimaatrisico's. De TCFD vraagt van aandeelhouders om ten aanzien van de governance, de strategie, risicobeheer, kerncijfers en doelstellingen te rapporteren over klimaatrisico's. Al deze elementen zijn onderdeel van deze TCFD-rapportage van PME, die wij voor het derde opeenvolgende jaar publiceren als bijlage van het jaarverslag.

1 Governance, bestuurlijk overzicht

Het bestuur van PME bepaalt de strategie hoe PME omgaat met klimaatrisico's en -kansen, stelt doelen op dit gebied en evalueert deze. Het uitvoerend bestuur is verantwoordelijk voor de uitvoering van de strategie.

Het bestuur en de commissie balans- en vermogensbeheer van PME bespreken de klimaatrisico's en -kansen aan de hand van de kwartaalrapportages maatschappelijk verantwoord beleggen (MVB) en de (evaluatie van) strategieën van beleggingscategorieën waarin klimaat als vast onderdeel is meegenomen. Vervolgens nemen zij beslissingen over de maatregelen die worden genomen om klimaatrisico's te beperken en bij te dragen aan een reductie van de uitstoot van CO₂. Het bestuur wordt hierin ondersteund en strategisch geadviseerd door een team specialisten binnen het bestuursbureau van PME, waaronder ook een strategist verantwoord beleggen.

Het fiduciaire beheer van de beleggingsportefeuille van PME ligt bij MN. De directeur vermogensbeheer van MN, draagt hiervoor de laatste verantwoordelijkheid. Een multidisciplinaire expertwerkgroep op het gebied van klimaatrisico's en -kansen werkt aan het in lijn brengen van de portefeuilles van PME met Parijs. Deze expertwerkgroep heeft vertegenwoordigers uit de verschillende delen van de investeringsketen. Daarnaast is het hoofd verantwoord beleggen van MN vertegenwoordigd in het bestuur van de Institutional Investor Group on Climate Change (IIGCC).

2 Strategie PME

PME nam in 2018 in het strategisch beleggingskader beginselen op met betrekking tot klimaatverandering. In de hele beleggingsketen worden klimaatrisico's en kansen meegenomen.

2.1 Klimaatrisico's en -kansen

PME ziet vanuit twee invalshoeken aanleiding om rekening te houden met klimaatverandering in de portefeuille; vanuit de wens om bij te dragen aan een leefbare wereld en vanuit de wens om financiële risico's te beperken. De financiële risico's zijn te verdelen in transitierisico's en fysieke risico's.

Transitierisico's hangen vooral samen met de gevolgen van een stringenter klimaatbeleid, wat nodig is om de doelstellingen van het Parijsakkoord te kunnen behalen. Kosten voor bedrijven kunnen bijvoorbeeld oplopen als gevolg van hogere CO₂-belastingen en investeringen gerelateerd aan fossiele brandstoffen dienen mogelijk vervroegd

te worden afgeschreven indien wordt overgestapt op schone energiebronnen. Fysieke risico's hangen samen met de gevolgen van een temperatuurstijging op aarde. De financiële prestaties van organisaties worden bijvoorbeeld beïnvloed door veranderingen in de beschikbaarheid en kwaliteit van water, voedselveiligheid en extreme temperatuurveranderingen.

Transitierisico's voor PME zijn door MSCI in kaart gebracht. Daarnaast heeft PME onderzoek laten doen naar klimaatrisico's door deel te nemen in het pilotproject met Ortec Finance. Vooral voor beleggingen in sectoren die relatief veel CO₂ uitstoten, zoals energie, luchtvaart, maritiem transport, bouw en materialen en nutsbedrijven is sprake van verhoogde transitierisico's. Voor bedrijven die een bijdrage leveren aan een reductie van de CO₂-uitstoot biedt de energietransitie juist kansen, in het bijzonder in een scenario waarin regelgeving gericht op het beperken van klimaatverandering snel strikter wordt.

Fysieke risico's materialiseren zich volgens de onderzoekers het sterkst op de lange termijn (2050 en verder). Het fysieke risico is niet lineair en wordt volgens Ortec Finance momenteel nog onderschat in de modellen. Bij wijze van 'stresstest' heeft PME daarom ook een jaar (2035) met extreem weer laten doorrekenen. Klimaatrisico's raken vrijwel alle beleggingscategorieën, waarbij aandelen- en infrastructuurportefeuilles het meest kwetsbaar lijken. In 2021 doet PME een nieuwe pilot met Ortec Finance.

Investeringskansen

Naast de klimaatgerelateerde risico's ziet PME ook duidelijke investeringskansen. PME geeft hier vorm aan door een impactinvesteringsprogramma via het kader positieve impact die ook bijdragen aan de Sustainable Development Goals (SDG's), de zogenaamde Sustainable Development Investments. Hierin zijn verschillende thema's gedefinieerd waarin er twee raken aan investeringskansen voor klimaat:

- Energietransitie
- Circulaire economie

2.2 Impact op de bedrijfsvoering, strategie en financiële planning

In het maatschappelijk verantwoord beleggingsbeleid (MVB) van PME is beschreven op welke manier PME wil omgaan met klimaatrisico's en -kansen. PME heeft dit beleid in elke stap in de investeringsketen verankerd.

Investment beliefs

In het Strategisch Beleggingskader van PME staan de beleggings-, uitvoerings- en risicomanagementbeginselen. Twee beleggingsbeginselen vormen de basis voor verantwoord beleggen. Het eerste beleggingsbeginsel stelt dat PME met zijn beleggingen bijdraagt aan een toekomstbestendige economie en maatschappij. Met de opname van dit beginsel kan PME principieel verantwoordelijkheid nemen voor de gevolgen van zijn investeringen op de reële wereld. Het vormt hiermee de basis voor het rekening houden met de invloed van beleggingskeuzes op de wereld.

Het tweede beleggingsbeginsel stelt dat PME ervan overtuigd is dat beleggingen die rekening houden met duurzaamheid, oftewel Environmental, Social en Governance-factoren (ESG), op de lange termijn rendabel zijn. Schadelijke gevolgen van een economische activiteit kunnen niet voor onbepaalde tijd op mens, maatschappij en milieu afgewenteld worden.

PME heeft een risicomanagementbeginsel opgenomen dat relateert aan de impact van klimaatverandering op de beleggingen van PME. PME monitort expliciet ESG-risico's: de risico's van een veranderende wereld op de beleggingen van PME. Hieronder vallen in ieder geval financiële schade door regulering of ander overheidsingrijpen, financieel risico als gevolg van klimaatverandering en disruptieve economische veranderingen. De opname van de hierboven beschreven beginselen in de beleggingsbeginselen stelt PME in staat om hier in de rest van de investeringsketen op voort te bouwen. De volgende processen dragen bij aan het identificeren van klimaatrisico's en kansen.

Strategievorming

PME heeft de volgende maatregelen genomen om de risico's die samenhangen met klimaatverandering te beperken:

- Screening van vermogensbeheerders op ESG-factoren, waarbij de integratie van klimaataspecten in het beleggingsbeleid en de rapportage hierover worden meegenomen.
- Impactinvesteringen in het thema energietransitie. Sinds 2016 heeft PME een 'Kader Positieve Impact'. Daarmee wordt het impactinvesteringsprogramma, waaronder het thema en de bijdrage aan de energietransitie vormgegeven.
- PME heeft in 2018 de passief beheerde aandelenportefeuille van aandelen in ontwikkelde landen herzien. Het uitgangspunt van de nieuwe portefeuille is dat PME weet waar we in beleggen en waarom. De inbreng van deelnemers was daarbij belangrijk, net als het terugdringen van het klimaatrisico in de aandelenportefeuille. In 2020 is een vergelijkbare strategie toegepast op de aandelenportefeuille van aandelen in opkomende landen.
- Een best-in-class benadering in de passieve aandelenportefeuilles in sectoren die relatief gevoelig zijn voor klimaatrisico's. In deze sectoren wordt alleen geïnvesteerd in de 50% bedrijven die een relatief goede score behalen op een aantal indicatoren die het klimaatrisico duiden. De best-in-class benadering wordt gehanteerd voor energiebedrijven, staalproducenten, mijnbouwbedrijven en olie- en gasbedrijven.
- Sinds begin 2018 belegt PME niet meer in producenten van steenkolen. PME is ervan overtuigd dat mijnbouwbedrijven die zich louter op steenkool richten geen toekomstbestendige bedrijfsvoering hebben en deze producenten vormen daarmee een risico voor de beleggingsportefeuille van PME. Ook wordt niet meer belegd in producenten van teerzandolie. De productie hiervan wordt als te schadelijk voor het milieu gezien door PME, en hier kan het fonds zich niet mee identificeren.
- Een screening in de EMD-portefeuille op basis van het landenraamwerk, waarin klimaatrisico's worden meegenomen.
- Engagement; MN voert namens PME een dialoog met zes bedrijven uit de aandelenportefeuilles die, in absolute zin, veel bijdragen aan de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. MN doet dit in samenwerking met Climate Action 100+.
- Verplichtstelling van deelname aan de duurzaamheidsbenchmark GRESB voor investeringen in vastgoed.

In lijn met de afspraken die gemaakt zijn in het commitment van de financiële sector aan het Nederlandse klimaatakkoord is PME voornemens om voor alle relevante beleggingen, uiterlijk in 2022, de carbon footprint te rapporteren en carbon reductiedoelstellingen vast te stellen voor 2030. Op dit moment ziet PME de beursgenoteerde aandelenportefeuilles als relevante beleggingen in het kader van het commitment. Via deze portefeuilles kan PME invloed uitoefenen op de CO₂ uitstoot van bedrijven middels het stembeleid, de dialogen en door bepaalde bedrijven uit te sluiten voor opname in de portefeuille. Daarnaast kan PME de uitstoot van deze beleggingen op een betrouwbare wijze te meten. PME streeft er naar om de komende jaren de CO₂-rapportage uit te breiden en ook voor de andere relevante beleggingen de CO₂-uitstoot te rapporteren. De omvang van alle relevante portefeuilles is € 34,5 miljard en 57% van de waarde van de totale beleggingsportefeuille. De omvang van de aandelenportefeuilles is € 20,1 miljard en 58% van de waarde van de relevante beleggingen.

Verschillende strategieën zijn recent herzien waarin in meer detail dan voorheen is uitgewerkt op welke wijze wordt omgegaan met klimaatrisico's en -kansen. Zo is in de beleggingsstrategie die is opgesteld voor infrastructuur aandelen vastgesteld dat er naar wordt gestreefd om de helft van de beleggingen in deze categorieën te investeren in het thema energietransitie. Middels deze investeringen is de verwachting dat een bijdrage geleverd kan worden aan de reductie van de uitstoot van CO₂. Daarnaast is in 2020 de strategie bewuste selectie opgezet voor de portefeuille aandelen opkomende landen.

PME heeft in de herziening van haar actieve aandelenmandaat 'De Betrokken Belegger' twee doelstellingen opgenomen in het mandaat:

- CO₂-doelstelling: de doelstelling is om op portefeuilleniveau een 50% lagere CO₂-uitstoot te hebben per belegde euro dan de PME aandelen Europa portefeuille volgens de meting in 2015.
- SDI-doelstelling: de doelstelling is om op portefeuilleniveau een hoger SDI-percentage te hebben dan het doel gesteld door PME. Dit komt neer op een SDI-doelpercentage van minimaal 20%.

2.3 Weerbaarheid strategie met inachtneming van verschillende klimaatscenario's

PME liet een scenario-analyse uitvoeren voor haar portefeuille door MN, in samenwerking met MSCI.

Methodologie

De methodologie van MSCI brengt de mogelijke positieve en negatieve impact op de bedrijfswaardering als gevolg van klimaatgerelateerde transitierisico's in kaart. Het gaat uit van scenario's waarbij de opwarming van de aarde gemiddeld 1,5 graden Celsius, 2 graden Celsius en 3 graden Celsius is. Mondiaal is afgesproken in het Parijs klimaat-akkoord om de gemiddelde temperatuurstijging onder de 2 graden te houden. Boven de twee graden neemt de ernst van fysieke effecten toe (extreme droogte, extreme regenval, kans op overstromingen) en wordt de impact van klimaatverandering op natuurlijke systemen die cruciaal zijn voor leven op aarde groter en onzekerder. MSCI schat de potentiële kosten in die een bedrijf moet maken om in de toekomst aan klimaatwet- en regelgeving te voldoen op basis van de beleidsplannen van het land waarin het bedrijf productie heeft. Hoe groter het verschil met het huidige scenario-pad, hoe meer beleidsmaatregelen er in theorie nodig zijn om het nieuwe pad te bereiken. Een 1,5-graden-pad vraagt daarom verdergaande beleidsmaatregelen van overheden dan een 3-gradenscenario. De tijdshorizon van MSCI is vijftien jaar. Op basis van de beleidsmaatregelen rekt MSCI emissieplafonds uit per bedrijf die het gebruikt om de impact op de marktwaardering van een bedrijf te berekenen. Een belangrijke aanname van MSCI is dat er sprake is van een ordentelijke en geleidelijke transitie. Op het moment dat de transitie, als gevolg van bijvoorbeeld snelle materialisatie van fysieke risico's of politieke of publieke onrust, gepaard gaat met stress, kunnen de transitiekosten vele malen hoger zijn.

Naast de impact op de bedrijfswaardering als gevolg van klimaatgerelateerde transitierisico's, heeft MSCI ook een aanzet gedaan om zowel de fysieke risico's als de klimaatgerelateerde kansen in kaart te brengen. Data rondom klimaatgerelateerde transitiekosten is sterk in ontwikkeling en niet altijd compleet. De resultaten zijn afhankelijk van zowel bedrijfsspecifieke factoren als omgevingsfactoren, waardoor de uitkomsten jaar op jaar sterk uiteen kunnen lopen. Voor dit jaar is de data voor fysieke risico's nog dermate onzeker bevonden door fiduciair manager MN dat deze niet gepubliceerd wordt. Daarnaast kunnen nieuwe inzichten leiden tot aanpassingen in het model wat de vergelijkbaarheid met eerdere jaren bemoeilijkt. Daarom is het belangrijk om de grote mate van onzekerheid rondom de uitkomsten te onderstrepen. Het betreft een 'best effort' op van analytische tools die PME op dit moment ter beschikking heeft.

De opwarming van de aarde is maatschappelijk onwenselijk. Klimaatgerelateerde risico's ziet PME als generieke en systemische risico's die ingeperkt moeten worden. In deze rapportage kijken we alleen naar de transitierisico's van de portefeuille van PME. Klimaatgerelateerde risico's zoals fysieke risico's worden om de eerder genoemde reden in deze rapportage niet meegenomen.

Uitkomsten MSCI

De volgende tabel geeft een overzicht van het geschatte effect op de waardering van de bedrijfsobligatie en aandelenportefeuilles van PME weer als gevolg van klimaatrisico's bij een geleidelijke en ordentelijke transitie. Deze berekening is voor drie verschillende klimaatscenario's uitgevoerd. In tegenstelling tot de transitierisico's zullen de fysieke risico's naar verwachting hoger worden bij scenario's waar uitgegaan wordt van een grotere temperatuurstijging.

Transitierisico's en -kansen per scenario en beleggingscategorie in 2020

Scenario		Impact risico's op AUM	Impact kansen op AUM
3°C-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	0% / - 1%	0% / 1%
	Aandelen opkomende landen	- 1% / - 2%	0% / 1%
	Bedrijfsobligaties	- 0% / - 1%	-
2°C-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	- 4% / - 5%	1% / 2%
	Aandelen opkomende landen	- 6% / - 7%	2% / 3%
	Bedrijfsobligaties	- 1% / - 2%	-
1,5°C-scenario	Aandelen ontwikkelde landen	- 10% / - 11%	4% / 5%
	Aandelen opkomende landen	- 13% / - 14%	5% / 6%
	Bedrijfsobligaties	- 4% / - 5%	-

Uit de analyse blijkt dat klimaatgerelateerde financiële transitierisico's stijgen in scenario's waarin de huidige CO₂-uitstoot meer beperkt moet worden, zoals in de 2-graden- en 1,5-graden-Celsius-scenario's. Bedrijven moeten daardoor sneller omschakelen naar andere productietechnieken of krijgen te maken met andere verdienmodellen. Dat brengt naar verwachting meer kosten met zich mee.

In vergelijking met vorig jaar is de klimaatrisico-inschatting niet sterk veranderd. In het 1,5 graden scenario zijn de veranderingen het grootst; in dit scenario is het verwachte klimaatrisico in de aandelen ontwikkelde landen en aandelen opkomende landen portefeuilles met respectievelijk 2,5 procentpunt en 2,0 procentpunt gestegen. De aanpassing van de beleggingsstrategie voor aandelen opkomende landen resulteerde in een afname van de klimaatrisico's in het 1,5 graden scenario met 9,6 procentpunt. De implementatie van de nieuwe strategie had tot gevolg dat de exposure naar sectoren die gevoelig zijn voor klimaatrisico's afnam. Aanpassingen in de methodologie van MSCI resulteerden echter in een forse stijging van de klimaatrisico's voor de aandelen opkomende landen portefeuille in het 1,5 graden scenario. Als gevolg hiervan namen de klimaatrisico's met 11,6 procentpunt toe. Andere veranderingen zijn te verklaren door methodologiewijzigingen. Sinds dit jaar wordt door MSCI ook rekening gehouden met de mogelijke impact van de scope 3 uitstoot op een onderneming.

Binnen de bedrijfsobligatieportefeuilles zijn de risico's relatief beperkt. Dit komt omdat obligaties een beperkte looptijd hebben en omdat obligatiehouders als eerste recht op terugbetaling hebben als er financiële problemen zijn bij een bedrijf. De impact op obligaties is iets afgenomen ten opzichte van vorig jaar, in alle scenario's.

Als eerder in deze rapportage aangegeven kan de transitie ook kansen met zich meebrengen, waardoor risico's kunnen worden gemitigeerd. De kansen die de transitie met zich meebrengt kunnen de klimaatrisico's in het algemeen voor rond de 50% mitigeren. Voor bedrijfsobligaties zijn de kansen niet meegenomen gezien de geringe kansen die uit de data van MSCI naar voren komen voor deze beleggingscategorie.

De portefeuille-brede effecten maskeren significante sectorale verschillen. Vooral de sectoren energie, luchtvaart, maritiem transport, bouw en materialen en nutsbedrijven kennen hoge risico's. Tevens zijn er significante uitschieters op bedrijfsniveau in zowel positieve als negatieve zin. PME heeft aandacht voor zowel de risico's die deze sectoren meebrengen als de kansen die in deze sectoren ontstaan.

De fysieke risico's van klimaatverandering zijn niet op portefeuilleniveau in kaart gebracht vanwege ontoereikende data. De inschatting van PME is echter dat deze risico's groter zijn dan de risico's die gepaard gaan met een overgang naar een 2-graden-Celsius-pad zoals dat is afgesproken in het Klimaatakkoord van Parijs.

Climate-savvy pilot Ortec Finance

Naast de scenario-analyse met MSCI op bedrijfsniveau heeft PME in 2018 deelgenomen aan een pilot van Ortec Finance waarin klimaat als apart onderdeel van een ALM-studie is meegenomen. Dit traject heeft inzichten gegeven in wat de mogelijke impact is van verschillende scenario's op toekomstige risico-rendement verwachtingen van de asset mix van PME. Ortec Finance heeft in dit traject drie verschillende scenario's onderzocht:

- 1,5-graden-scenario (wanordelijke transitie)
- 3-graden-scenario
- 4-graden-scenario met fysieke risico's als extreem weer.

De methodologie van Ortec Finance gaat uit van een wanordelijke transitie die zich uit in de vorm van een GDP-schok. Ortec Finance heeft voor elk scenario een zogenaamde GDP-schok, als gevolg van klimaatverandering, in hun reguliere model ingebouwd en vervolgens gemodelleerd wat de impact van deze schok op de risico's en rendement van de asset mix van PME zou kunnen zijn. De uiteindelijke impact is uitgedrukt in een afwijking van het verwachte rendement en risico ten opzichte van het basecase Ortec Finance model.

De belangrijkste resultaten, binnen de 15 jaars horizon van de ALM-studie, zijn:

- In het 1,5 graden wanordelijke pad wordt uitgegaan van een plotselinge overgang in 2025 naar wereldwijde CO₂ beprijzing, met 'stranded assets' als gevolg. De GDP-schok heeft een beperkte negatieve impact op de rendementen van aandelen tot en met 2030, per regio en sector verschillen de uitkomsten echter. Na 2030 blijven de rendementen stabiel, zonder volledig te herstellen.
- In het 3 graden pad is er de komende 15 jaar nauwelijks afwijking in de rendementen en volatiliteit ten opzichte van het huidige ALM-model, aangezien de fysieke risico's in dit scenario pas op de langere termijn duidelijk zichtbaar worden.
- Het 4 graden pad kan (eveneens pas) op de lange termijn tot een grote negatieve impact op GDP en de risicovolle beleggingscategorieën leiden. Op de lange termijn is dit het meest negatieve scenario voor PME. Als stresstest is er nog een extreem weer scenario in het jaar 2035 opgenomen met bosbranden, overstromingen en cyclonen. Deze levert een sterk negatief effect op de wereldwijde GDP, met daarna enigszins herstel door investeringen in infrastructuur. De modeluitkomsten zijn echter nog met veel onzekerheden omgeven.

Op basis van de resultaten van deze pilot is geconcludeerd dat het op dit moment niet opportuun is om op ALM niveau te gaan bijsturen in de wegingen van beleggingscategorieën. Wel stuurt PME bij binnen de categorieën. PME blijft de risico's monitoren.

In 2021 gaat PME opnieuw een dergelijke samenwerking aan met Ortec. Hierover kan mogelijk in de TCFD-rapportage van volgend jaar gerapporteerd worden.

3 Integraal risicomanagement

Klimaatrisico's zijn opgenomen in de beleggingsbeginselen van PME en vanuit deze basis identificeert, beoordeelt en beheerst PME klimaatgerelateerde risico's door verschillende processen.

3.1 Beheersing en identificatie

Klimaatrisico's worden geïdentificeerd en beheerst via verschillende reguliere processen in de investeringsketen. MN doet kennis op door onder andere het bezoeken van conferenties die relateren aan klimaatrisico's, het deelnemen in panels over klimaatrisico's, het lidmaatschap van diverse expert-organisaties zoals de IIGCC en de PRI, het ondersteunen en sponsoren van de DNB klimaatrisico-werkgroep en met het onderhouden van contact met peers. De op deze manier verkregen inzichten worden als input gebruikt bij de herziening van beleggingscategorieën. Klimaatrisico's worden op deze manier integraal meegenomen.

Managersselectie & monitoring

PME heeft een eigen ESG-questionnaire waarop externe vermogensbeheerders dienen te reageren. Hiermee wordt gekeken of er voldoende kennis is over de CO₂-intensiteit van de portefeuilles die zij beheren. PME ziet erop toe dat (externe) vermogensbeheerders op dezelfde manier met verantwoord beleggen omgaan als PME. Bij de selectie- en monitoring van externe vermogensbeheerders wordt daarom een Planet-score gegeven, waarbij punten worden toegekend aan het niveau van beleid, de klimaatintegratie en -rapportage.

Voor vastgoedmanagers is deelname aan de duurzaamheidsbenchmark GRESB verplicht. Voor vermogensbeheerders in andere beleggingscategorieën wil PME dat deze ondertekenaar zijn van de UN Principles for Responsible Investment (UNPRI), een duidelijk klimaatbeleid hebben en een goed proces van klimaatintegratie hanteren beleggingen. Hier wordt jaarlijks op gemonitord

Beleggingsbeslissingen & dialoogprogramma

PME voert een scherpe dialoog met zes bedrijven uit de aandelenportefeuilles die, in absolute zin, veel bijdragen aan de CO₂-voetafdruk van de portefeuille. Dit wordt gedaan in samenwerking met het Climate Action 100+ initiatief, het grootste gecoördineerde gezamenlijke klimaatdialooginitiatief tot nu toe. Deelnemers zijn leden van verschillende klimaatnetwerken van institutionele beleggers zoals de International Investor Group on Climate Change (IIGCC). De Climate Action 100+ Group trekt gezamenlijk op om in gesprek te gaan met de top 100 ondernemingen die de grootste uitstoters van CO₂ zijn. Namens PME worden de bedrijven gevraagd het thema klimaat stevig te verankeren in bestuursprocessen, CO₂-emissies terug te dringen in lijn met de doelstelling van het Parijse Klimaatakkoord en volgens het TCFD-raamwerk over voortgang te rapporteren. PME brengt in kaart in hoeverre bedrijven voortgang laten zien. PME kan ertoe besluiten om bedrijven die onvoldoende voortgang tonen na een aanhoudende dialoog, of naar de toekomst toe geen duidelijke strategie hebben om door de energietransitie te navigeren, uit te sluiten. PME heeft in 2020 op deze gronden besloten vier bedrijven uit te sluiten.

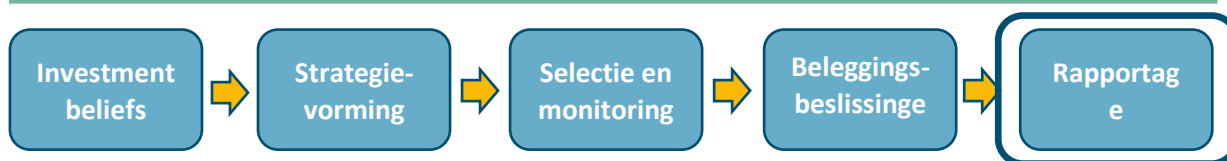
Krediet- en aandelenanalisten nemen klimaat- en ESG-factoren mee in bedrijf- en sectoranalyses. Aan de kredietkant worden 'bondholder engagement'-gesprekken gevoerd tijdens roadshows, landenbezoeken en conference calls. Onderdeel van het gesprek betreft bijvoorbeeld het gebruik van hernieuwbare energie.

3.2 Organisatie van het risicomanagement

Risicobeheersing is een integraal onderdeel van de bedrijfsvoering van pensioenfondsen en uitvoerders en is gestoeld op het 3LoD-model. De primaire verantwoordelijkheid voor de beheersing van risico's ligt bij het pensioenfonds bij de uitvoerend bestuurder balans- en vermogensbeheer en zijn team. De voorzitter van het uitvoerend bestuur vormt samen met de risicomangers van het fonds de tweede lijn. Het niet uitvoerend bestuur, ondersteund door de audit, risk & compliance commissie vormt de derde lijn.

Binnen de uitvoerder MN ligt de primaire verantwoordelijkheid voor de beheersing van de risico's bij de verantwoordelijke risiconemers zoals portfoliomanagers (1e lijn). De afdeling Risk Management & Compliance vormt de tweede lijn en stelt mede de kaders en richtlijnen op waarbinnen de risico's beheerst moeten zijn. Controle op naleving van de beheersing en het uitvoeren van onafhankelijke monitoring van de risico's vormen eveneens onderdeel van de taken van de afdeling Risk Management & Compliance. Vanuit de afdeling Audit (derde lijn) wordt controle op beide beheersingslijnen gehouden.

4 Meeteenheden, doelstellingen en resultaten

PME heeft verschillende meeteenheden en doelstellingen die relateren aan klimaatrisico's en -kansen en rapporteert hierover in reguliere rapportages.

4.1 Gebruikte meeteenheden

PME brengt klimaatrisico's en -kansen in de portefeuilles in kaart aan de hand van de onderstaande meeteenheden.

Klimaatgerelateerde risico-indicatoren

PME maakt gebruik van de volgende klimaatgerelateerde risico-indicatoren:

- PME meet de CO₂-voetafdruk voor scope 1 en 2 van haar aandelenportefeuilles.
- De klimaatrisico-indicatoren van MSCI ESG Research (Carbon Emissions, Product Carbon Footprint, Raw Materials and Sourcing, Water Stress, Biodiversity and Land use).

- De mogelijke negatieve impact op de waardering van de aandelen en obligatieportefeuilles als gevolg van toekomstige wet- en regelgeving (transitierisico's) volgens de methodologie van MSCI.
- De mogelijke negatieve impact op de waardering van de aandelen en obligatieportefeuilles als gevolg van veranderingen in de fysieke leefomgeving (fysieke risico's) volgens de methodologie van MSCI.
- De impact van de klimaatrisico scenario analyses (1,5 graden, 3 en 4 graden scenario) door Ortec Finance op de portefeuille

Voor de berekening van de carbon footprint van PME wordt op dit moment de scope 3 uitstoot (indirecte uitstoot, veroorzaakt door activiteiten van een andere organisatie in de keten) niet meegenomen. Hoewel de kwaliteit van gemodelleerde scope 3 data steeds beter wordt, is er ons inziens nog steeds te weinig betrouwbare scope 3 data beschikbaar. De scope 3 uitstoot kan alleen betekenisvol worden meegenomen wanneer rekening wordt gehouden met dubbeltellingen. En op dit moment is echter nog geen duidelijke standaard in de markt voor het compenseren van de dubbeltellingen. Dit neemt niet weg dat de scope 3 uitstoot voor bepaalde industrieën en bedrijven wel een belangrijke indicator is van eventuele klimaatgerelateerde risico's. Om deze reden neemt PME de scope 3 uitstoot, wanneer relevant, wel mee in beleid.

Klimaatgerelateerde kans-indicatoren

PME doet investeringen met impact, en investeert in beleggingen die bijdragen aan de Sustainable Development Goals van de VN.

- Impactbeleggen richt zich op investeringen die een bijdrage leveren aan het oplossen van sociale en milieuvraagstukken. De hoeveelheid impactinvesteringen wordt uitgedrukt in miljoenen euro's. Tevens wordt de bijdrage aan de energietransitie (hoeveelheid geproduceerde schone energie) in kaart gebracht.
- Investerings in de Sustainable Development Goals worden Sustainable Development Investments (SDI's) genoemd. De hoeveelheid SDI-beleggingen wordt uitgedrukt in miljoenen euro's en percentage van de totale portefeuille.

4.2 De carbon footprint van PME

In 2014 heeft PME zich verbonden aan de Montreal Carbon Pledge. Daarmee committeert PME zich aan het meten en ontsluiten van de carbon footprint van de portefeuilles. Het bedrijf ISS Ethix meet de carbon footprint van PME.

PME heeft als ambitie om in 2025 de CO₂-uitstoot in de aandelenportefeuille per euro belegd vermogen met 50% te hebben teruggebracht ten opzichte van de meting in 2015. De reductiedoelstelling van 50% geldt voor de aandelenbeleggingen van PME.

In 2015 werd gemeten dat elke € 100 die PME investeerde in haar aandelenportefeuille gepaard ging met een uitstoot van 23,4 kilo CO₂. Uit de meting in 2020 blijkt dat dit gedaald is naar 10,9 kilo CO₂, wat neerkomt op een daling van 53%. Hiermee is de eerder gestelde doelstelling behaald.

Genormaliseerde CO₂-voetafdruk

De intensiteit van de portefeuille kan ook worden berekend op basis van een genormaliseerd vermogen, waarbij de waardeverandering als gevolg van het behaalde beleggingsrendement buiten beschouwing wordt gelaten. Uit de meting voor 2020 blijkt dat bij de genormaliseerde benadering de CO₂-intensiteit van PME met 13% gedaald ten opzichte van 2015. Het voordeel van deze berekening is dat de bewegelijkheid van de markt geen invloed heeft op de gemeten CO₂-uitstoot van de portefeuille. Het nadeel is dat er geen rekening wordt gehouden met de relatie tussen de economische groei en de CO₂-uitstoot. Bij economische groei neemt de productie door ondernemingen toe, hetgeen gepaard gaat met een hogere CO₂-uitstoot.

In de volgende tabellen worden de uitkomsten van beide berekeningen getoond.

CO _{2eq} reductie aandelenportefeuille	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Waarde aandelen (x € 1 miljoen)*	19.074	14.622	16.646	17.057	14.037	12.601
CO _{2eq} -uitstoot (in ton)	2.086.126	2.265.609	2.810.504	3.537.457	2.979.346	2.953.557
CO _{2eq} -uitstoot per € 100 vermogen	10,9	15,5	16,9	20,7	21,2	23,4
Vermindering CO _{2eq} -uitstoot in % t.o.v. vorige meting	-29,4%	-8,3%	-18,6%	-2,3%	-9,4%	-
Vermindering CO _{2eq} -uitstoot in % t.o.v. 2015	-53,3%	-33,9%	-28,0%	-11,5%	-9,4%	-

* waarde aandelen ultimo voorgaand jaar

CO _{2eq} reductie aandelenportefeuille	2020	2019	2018	2017	2016	2015
Genormaliseerde CO _{2eq} -uitstoot per € 100 vermogen	17,8	20,6	23,4	24,4	22,2	23,4
Vermindering genormaliseerde CO _{2eq} - uitstoot in % t.o.v. vorige meting	-13,6%	-12,0%	-4,1%	9,9%	-5,1%	-
Vermindering genormaliseerde CO _{2eq} - uitstoot in % t.o.v. 2015	-23,9%	-12,0%	0,0%	4,3%	-5,1%	-

Overige doelstellingen en resultaten

PME stelt jaarlijks € 250 miljoen beschikbaar voor het doen van nieuwe impactinvesteringen. Eind 2020 bedroeg de Net Asset Value van de impact investeringen van PME € 1.264 miljoen, waarvan € 482 miljoen binnen het thema energietransitie en € 23 miljoen in het thema circulaire economie.

Meetmethode

Voor het verzamelen van de uitstootgegevens van bedrijven wordt gebruik gemaakt van een externe dataleverancier. Deze dataleverancier levert de uitstootgegevens van alle posities en alle benchmarkposities van de aandelenportefeuilles van PME. Voor het verkrijgen van deze gegevens gebruikt de dataleverancier vier verschillende bronnen:

- **MVO- of Jaarverslagen:** veel bedrijven meten zelf hun uitstoot van broeikasgassen en publiceren deze gegevens over het voorgaande jaar in hun jaarverslag of MVO-verslagen.
- **Carbon Disclosure Project:** een deel van de bedrijven publiceert hun uitstoot via het Carbon Disclosure Project (CDP), een non-profit organisatie die bedrijven bij het rapporteren ondersteunt.
- **Andere rapportages, bijv. die van NGO's:** bedrijven die zelf geen uitstootgegevens publiceren worden soms door externe partijen onderzocht die de gegevens vervolgens publiceren.
- **Modelering:** samen met een onderzoeksinstituut heeft de externe dataprovider een model ontwikkeld waarmee de uitstoot van bedrijven waarvan gepubliceerde gegevens ontbreken of onbetrouwbaar zijn, geschat kunnen worden. Deze schattingen worden gedaan op basis van een model van onze dataprovider. In het model worden niet-rapporterende bedrijven vergeleken met gelijksoortige bedrijven die wel gegevens rapporteren.

Door gebruik te maken van een gepatenteerd branche classificatiesysteem op basis van hun CO₂-uitstootprofiel komen we tot een schatting. Naast de toepassing van dit classificatiesysteem voor de bedrijfstakken wordt de CO₂-voetafdruk van niet-rapporterende bedrijven geschat met behulp van specifieke modellen voor 400 subsectoren. Elke subsector wordt statistisch geanalyseerd om significante broeikasgasemissievoorspellers te identificeren. Dergelijke voorspellers van broeikasgasemissies zijn onder meer omzet, aantal werknemers en kosten van verkochte goederen. In het geval op een later moment wel informatie bekend wordt over daadwerkelijke uitstoot voor een onderneming wordt getest of de eerdere schattingen klopten. Op die manier wordt het instrument van modelering steeds robuuster. Vanwege het ontbreken van gepubliceerde gegevens gebruikt PME het instrument van modelering voor 13,7% van de portefeuille, uitgedrukt als percentage van het belegd vermogen in beursgenoteerde aandelen.

Ondanks de inspanningen om een zo accuraat mogelijk beeld te krijgen van de CO₂-uitstoot van de aandelenportefeuille van PME blijft er altijd een mate van onzekerheid wat betreft de exacte uitstoot. Niet alle data die door ondernemingen wordt gerapporteerd is extern geverifieerd, en dat geldt ook voor schattingen. Waar mogelijk controleert PME ook zelf de data die door externe partijen worden aangeleverd.

De koolstofdioxide-equivalent (CO₂eq) is een veelgebruikte maatstaf voor de uitstoot van broeikasgassen in de industrie. Hoewel koolstofdioxide het meest bekende broeikasgas is, zijn er nog andere gassen die een bijdrage leveren aan de opwarming van de aarde. Zo kijkt PME ook naar methaan, stikstofdioxide, fluorkoolwaterstoffen, perfluorkoolwaterstoffen en zwavelhexafluoride. De uitstoot van deze broeikasgassen worden uiteindelijk onder dezelfde noemer (CO₂) gerapporteerd. PME kijkt naar de uitstoot door ondernemingen zelf, en door de energie die zij inkopen (scope 1 en scope 2).

In lijn met het “ownership principle” van het Greenhouse Gas Protocol wordt een belegger “eigenaar” van (een deel van) de uitstoot van een bedrijf wanneer het eigenaar wordt van aandelen van een onderneming. De hoeveelheid uitstoot die wordt toegewezen aan de aandeelhouder is naar rato het aantal aandelen in bezit.

Een gangbare term voor de toegewezen uitstoot is Emission Exposure. De Emission Exposure wordt berekend door de totale uitstoot van een bedrijf te vermenigvuldigen met het percentage dat de investeerder van het bedrijf bezit, aan het einde van het jaar waarover wordt gerapporteerd. Voor de berekening is hierbij gebruikt gemaakt van de totale marktkapitalisatie van de geanalyseerde bedrijven, in lijn met de aanbevelingen van het Partnership for Carbon Accounting Financials (PCAF).

Bijlage 2: Naleving Code Pensioenfondsen 2020

Pensioenfondsen moeten de Code Pensioenfondsen ('de Code') naleven volgens het 'pas toe of leg uit' principe. Het volgende overzicht geeft weer in hoeverre de normen van de Code door PME worden toegepast. Afwijkingen van de normen worden gemotiveerd en nader toegelicht, ook in paragraaf 9.2 van het jaarverslag.

Norm	Toelichting	Naleving Code
1 Vertrouwen waarmaken		
1. Het bestuur voert de regeling naar beste vermogen uit, in een evenwichtige afweging van belangen, en heeft hiervoor de eindverantwoordelijkheid.	Het bestuur voert voor alle belanghebbenden van het pensioenfonds als 'goed huisvader' de pensioenregeling uit en houdt op een evenwichtige wijze rekening met de verschillende belangen. Dit is ook uitgewerkt in de statuten, pensioenreglementen, integriteitsregeling, uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds en in de overeenkomsten / service level agreements met partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed.	✓
2. Het bestuur is verantwoordelijk en zorgt voor de uitvoering van de pensioenregeling. Het heeft een visie op die uitvoering, stelt eisen waaraan deze moet voldoen en bepaalt welk kostenniveau aanvaardbaar is.	Het bestuur voert de bedrijfstakuitvoerings-overeenkomst uit en ontwikkelt een aanvaardbaar kostenniveau waarbij rekening wordt gehouden met toekomstige marktontwikkelingen. Eén en ander is vastgelegd in de statuten en actuariële bedrijfstechische nota (ABTN) van het pensioenfonds.	✓
3. Het bestuur stelt een missie, visie en strategie op. Ook zorgt het voor een heldere en gedocumenteerde beleids- en verantwoordingscyclus. Daarnaast toetst het bestuur periodiek de effectiviteit van zijn beleid en stuurt zo nodig bij.	De missie, visie en ambitie staan verwoord in het strategisch meerjarenplan 2020-2025. Verder vindt er vastlegging plaats in de ABTN en het jaarverslag. De beleids- en verantwoordingscyclus zijn helder. Daarnaast vindt periodieke evaluatie plaats van zowel beleid als van partijen waaraan werkzaamheden zijn uitbesteed.	✓
4. Bij alle besluiten legt het bestuur duidelijk vast op grond van welke overwegingen het besluit is genomen.	Het proces van besluitvorming en de kwaliteit van de besluitvorming is een belangrijke taak van het bestuur en in het bijzonder van de voorzitters in diverse gremia. Overwegingen, impact voor belanghebbenden en risico's zijn onderdeel van het besluitvormingsproces. Ook in notities en voorleggers bij notities wordt hier – zo mogelijk – aandacht aan gegeven. Vastlegging van besluiten inclusief de overwegingen die tot het besluit hebben doen leiden, vindt plaats in de notulen.	✓
5. Het bestuur legt verantwoording af over het beleid dat het voert, de gerealiseerde uitkomsten van dit beleid en de beleidskeuzes die het eventueel voor de toekomst maakt. Het bestuur weegt daarbij de verschillende belangen af van de	Het bestuur legt verantwoording af door middel van het jaarverslag. Verder wordt door berichtgeving op de website, nieuwsbrieven en bijeenkomsten informatie gegeven en verantwoording afgelegd. Waar mogelijk wordt inzicht gegeven in de gemaakte afwegingen en	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
groepen die bij het pensioenfonds betrokken zijn. Ook geeft het bestuur inzicht in de risico's van de belanghebbenden op korte en lange termijn, gerelateerd aan het overeengekomen ambitieniveau.	risico's. Het bestuur en het intern toezicht leggen intern uitgebreid verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.	
6. Het bestuur houdt rekening met de verplichtingen die het fonds is aangegaan en draagt daarbij zorg voor optimaal rendement binnen een aanvaardbaar risico.	Het beleggingsbeleid van het bestuur is gebaseerd op gedegen onderzoek in de vorm van een ALM-studie. In de ALM-studie is expliciet rekening gehouden met de verplichtingenstructuur (pensioenaanspraken en toeslagen), waarbij tevens de relatie tussen rendement en risico in kaart wordt gebracht.	✓
7. Het bestuur zorgt ervoor dat er onder belanghebbenden draagvlak bestaat voor de keuzes over verantwoord beleggen.	De bestuurlijke keuzes over verantwoord beleggen worden periodiek getoetst aan de hand van onderzoek onder belanghebbenden. Daarnaast wordt de dialoog aangegaan met het verantwoordingsorgaan.	✓
8. Het bestuur bevordert en borgt een cultuur waarin risicobewustzijn vanzelfsprekend is. Ook zorgt het ervoor dat het integrale risicomanagement adequaat georganiseerd is.	Het bestuur heeft veel aandacht voor risicobewustzijn. Het integraal risicomanagementbeleid is in 2020 herijkt in het kader van het project 'verbeteren integraal risicomanagement', is adequaat georganiseerd en stond veelvuldig op de bestuursagenda in 2020.	✓
9. Het bestuur zorgt voor een noodprocedure om in spoedeisende situaties te kunnen handelen.	In het financieel crisisplan is het besluitvormingsproces opgenomen in geval van een (dreigende) financiële crisis. Daarnaast kent het pensioenfonds een noodprocedure die in 2020 is bijgewerkt, waarin procedures bij calamiteiten zijn beschreven.	✓
2 Verantwoordelijkheid nemen		
10. Het bestuur zorgt voor een heldere en expliciete taak- en rolverdeling tussen bestuur en uitvoering. Hierbij horen passende sturings- en controle-mechanismen.	Een heldere taak- en rolverdeling is vastgelegd in het uitbestedingsbeleid van het pensioenfonds. Met inachtneming van dit uitbestedingsbeleid worden uitbestedingsovereenkomsten en service level agreements aangegaan met partijen waaraan is uitbesteed.	✓
11. Bij uitbesteding van taken neemt het bestuur in de overeenkomst met de dienstverlener adequate maatregelen op voor als de dienstverlener of een door hem ingeschakelde derde onvoldoende presteert, de overeenkomst niet naleeft, schade veroorzaakt door handelen of nalaten.	Dit is onderdeel van de uitbestedings-overeenkomsten, die periodiek worden geëvalueerd.	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
12. Het bestuur zorgt dat het zicht heeft op de keten van uitbesteding.	Dit is onderdeel van de uitbestedings-overeenkomsten, die periodiek worden geëvalueerd.	✓
13. Het bestuur zorgt ervoor dat het beloningsbeleid van partijen aan wie taken worden uitbesteed niet aanmoedigt om meer risico's te nemen dan voor het fonds aanvaardbaar is. Om dit te bereiken maakt het bestuur dit onderdeel van de contractafspraken bij het sluiten of verlengen van de uitbestedingsovereenkomst of – indien van toepassing – via zijn aandeelhouderspositie.	Dit is onderdeel van de uitbestedingsovereenkomsten. Beloningsbeleid is onderdeel van het uitbestedingsbeleid, waarbij PME verklaringen inzake beheerst beloningsbeleid vraagt van partijen waaraan is uitbesteed.	✓
14. Het bestuur evalueert jaarlijks de kwaliteit van de uitvoering en de gemaakte kosten kritisch en spreekt een dienstverlener aan als deze de afspraken niet of onvoldoende nakomt.	Periodieke evaluatie van dienstverleners is onderdeel van de cyclus. Daarnaast wordt jaarlijks het jaarplan inclusief bijbehorende begroting door het algemeen bestuur vastgesteld. Over de uitvoering van het jaarplan wordt elk kwartaal door het uitvoerend bestuur gerapporteerd.	✓
3 Integer handelen		
15. Het bestuur legt de gewenste cultuur vast en stelt een interne gedragscode op.	De gewenste cultuur is vastgelegd in het integriteitsbeleid van het pensioenfonds, welke telkens wordt herijkt naar aanleiding van een systematische integriteitsrisicoanalyse. Daarnaast is, afgeleid uit het integriteitsbeleid, een interne gedragscode opgesteld. Het onderwerp staat hoog op de agenda van het bestuur.	✓
16. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers ondertekenen de interne gedragscode van het fonds en een jaarlijkse nalevingsverklaring, en zij gedragen zich daarnaar.	Aanvangsverklaring maakt onderdeel uit van de gedragscode. De nalevingsverklaring wordt jaarlijks getekend.	✓
17. Alle nevenfuncties worden gemeld aan de compliance officer.	In gedragscode is vastgelegd dat alle nevenfuncties gemeld moeten worden aan de compliance officer.	✓
18. Tegenstrijdige belangen of reputatierisico's worden gemeld. De leden van het bestuur, het VO of het BO, het intern toezicht en andere medebeleidsbepalers vermijden elke vorm en elke schijn van persoonlijke bevoordeling of belangenverstrengeling. Zij laten zich op hun functioneren toetsen.	In de statuten, gedragscode, de functieprofielen en het integriteitsbeleid is dit vastgelegd.	✓
19. Het lidmaatschap van een orgaan is niet verenigbaar met dat van een ander orgaan	Combinaties van lidmaatschappen van verschillende organen binnen het	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
binnen het fonds of van de visitatiecommissie.	pensioenfondsen zijn niet mogelijk. Dit is vastgelegd in statuten en bestuursreglement.	
20. Het bestuur zorgt dat onregelmatigheden kunnen worden gemeld en dat betrokkenen weten hoe en bij wie.	Het kunnen melden van onregelmatigheden is geborgd in de incidenten- en klokkenluidersregeling. Tevens is een vertrouwenspersoon benoemd voor PME.	✓
21. De organisatie kent een klokkenluidersregeling en bevordert dat ook externe dienstverleners een klokkenluidersregeling hebben. De organisatie zorgt ervoor dat men weet hoe en bij wie kan worden gemeld.	Het pensioenfonds kent een incidenten- en klokkenluidersregeling en streeft er naar een betrouwbare, transparante en lerende organisatie te zijn. Daarbij past een cultuur waarin medewerkers incidenten of misstanden zonder vervelende gevolgen kunnen melden en waarin helder is hoe met dergelijke meldingen wordt omgegaan. Daarnaast is in het uitbestedingsbeleid geborgd dat ook partijen waaraan is uitbesteed dienen te beschikken over een adequate klokkenluidersregeling.	✓
22. Het bestuur kent de relevante wet- en regelgeving en interne regels, weet hoe het fonds daar invulling aan geeft en bewaakt de naleving (compliance).	Geschiktheid wordt geborgd door het geschiktheidsbeleid en de statuten. Het bestuur informeert zich onder andere via rapportages omtrent (toekomstige) wijzigingen van wet- en regelgeving en interne regels. Op kwartaalbasis vindt rapportage plaats over onder andere compliance (van PME en MN).	✓
4 Kwaliteit nastreven		
23. Het bestuur is collectief verantwoordelijk voor zijn functioneren. De voorzitter is eerste aanspreekpunt; hij/zij is als eerste verantwoordelijk voor zorgvuldige besluitvorming en procedures.	Vastgelegd in de statuten en omschreven in het functieprofiel van de bestuurders. Een procedure omtrent zelfevaluatie is opgenomen in het geschiktheidsbeleid en het bestuursreglement.	✓
24. Het bestuur waarborgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen opereren.	Beschreven in statuten, integriteitsbeleid, gedragscode, geschiktheidsbeleid, functieprofiel bestuursleden, etc. De onafhankelijk voorzitter heeft mede als taak het realiseren van een open discussie in het bestuur waar alle leden in (kunnen) participeren.	✓
25. Ieder bestuurslid heeft stemrecht.	In afwijking van de Code heeft het pensioenfonds gekozen voor een onafhankelijke voorzitter zonder stemrecht, omdat hiermee de onafhankelijke positie van de voorzitter wordt benadrukt en wordt gewaarborgd.	✗
26. Het bestuur zorgt voor permanente educatie van zijn leden.	Mogelijkheden voor individuele en collectieve activiteiten ter bevordering van geschiktheid zijn opgenomen in geschiktheidsplan. Hiertoe wordt eveneens de individuele en collectieve geschiktheid in kaart gebracht.	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
27. Het bestuur staat open voor kritiek en leert van fouten.	Het bestuur evalueert besluiten en beleid periodiek. Via de rapportages van de uitvoeringsorganisatie wordt (op hoofdlijnen) informatie verstrekt aan het bestuur over de inhoud van de klachten en geschillen.	✓
28. Het eigen functioneren is voor het bestuur en voor het intern toezicht een continu aandachtspunt. Het bestuur en het intern toezicht evalueren in elk geval jaarlijks het eigen functioneren van het orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betrekken het bestuur en het intern toezicht één keer in de drie jaar een onafhankelijke derde partij.	Jaarlijks wordt het functioneren van het bestuur geëvalueerd. Ten minste eens per drie jaar evalueert het bestuur het functioneren van het collectieve bestuur onder begeleiding van een externe. In 2019 heeft de collectieve bestuurlijke zelfevaluatie plaatsgevonden met een externe partij.	✓
29. Het eigen functioneren is voor het BO een continu aandachtspunt. Het BO evalueert in elk geval jaarlijks het functioneren van het eigen orgaan als geheel en van de individuele leden. Hierbij betreft het BO één keer in de drie jaar een onafhankelijk derde partij.	Niet van toepassing	-
30. Het eigen functioneren is voor het VO een continu aandachtspunt. Het VO evalueert met enige regelmaat het functioneren van het eigen orgaan.	Er is een competentievisie door het verantwoordingsorgaan geformuleerd. Het VO volgt diverse opleidingen ter bevordering van de deskundigheid. Daarnaast evalueert het VO regelmatig op het eigen functioneren.	✓
5 Zorgvuldig benoemen		
31. De samenstelling van fondsorganen is wat betreft geschiktheid, complementariteit, diversiteit, af- spiegeling van belanghebbenden en continuïteit vastgelegd in beleid. Zowel bij de aanvang van een termijn als tussentijds bij de zelfevaluatie vindt een check plaats.	Bestuur heeft het geschiktheid- en diversiteitbeleid in 2019 geëvalueerd en herijkt. Alle onderdelen uit de code komen hierin terug. Ook werd een stappenplan vastgesteld om de eigen ambities voor diversiteit te behalen.	✓
32. Het bestuur zorgt voor geschiktheid, complementariteit en continuïteit binnen het bestuur. Daarbij houdt het rekening met opleiding, achtergrond, persoonlijkheid, geslacht en leeftijd. Het bestuur toetst de geschiktheid van bestuursleden bij het aantreden en gedurende het bestuurslidmaatschap.	Geborgd via functieprofielen, het geschiktheidsbeleid waar het diversiteitsbeleid onderdeel van uitmaakt.	✓
33. In zowel het bestuur als in het VO of het BO is er ten minste één vrouw en één man. Er zitten zowel mensen van boven als van onder de 40 jaar in. Het bestuur stelt een	In het bestuur zitten per 1 januari 2021 vier vrouwen, waarvan tevens één onder de 40 jaar. In het VO zitten geen vrouwen en geen personen onder de 40.	✗

Norm	Toelichting	Naleving Code
stappenplan op om diversiteit in het bestuur te bevorderen.		
34. De zittingsduur van een lid van het bestuur, het VO, het BO en raad van toezicht is maximaal vier jaar. Een bestuurslid en een lid van het BO kunnen maximaal twee keer worden herbenoemd, een lid van de raad van toezicht maximaal één keer. Leden van een visitatiecommissie zijn maximaal acht jaar betrokken bij hetzelfde fonds.	In de statuten is de zittingsduur en benoeming op de door de Code voorgeschreven wijze vastgelegd. Ook is vastgelegd dat een lid van het VO maximaal tweemaal herbenoembaar is.	✓
35. Het bestuur, het BO en het intern toezicht houden bij het opstellen van de profielschets rekening met het diversiteitsbeleid. Het VO houdt hier rekening mee bij het opstellen van de competentievisie.	Diversiteitbeleid is in functieprofielen vastgelegd en de voordragende en benoemende organisaties worden nadrukkelijk gewezen op het diversiteitsbeleid bij invulling van ontstane vacatures.	✓
36. Het bestuur, het VO of het BO en de raad van toezicht leggen bij de vacature de eisen voor de vacante functie vast. Hierbij wordt rekening gehouden met de in de normen 31, 32 en 33 opgenomen eisen.	Voor alle organen zijn functieprofielen opgesteld waarvan eveneens geschiktheid, complementariteit en diversiteit een onderdeel zijn.	✓
37. Bij de vervulling van een vacature wordt actief gezocht (en/of actief opgeroepen om te zoeken) naar kandidaten die passen in de diversiteitsdoelstellingen. Het bestuur neemt hierover tijdig contact op met degenen die betrokken zijn bij het voordragen of de verkiezing van kandidaten.	Diversiteitbeleid is in functieprofielen vastgelegd en voordragende en benoemende organisaties worden nadrukkelijk gewezen op het diversiteitsbeleid bij ontstane vacatures.	✓
38. Het bestuur en het BO toetsen voorgedragen kandidaten mede aan de hand van de diversiteitsdoelstellingen. Het VO bevordert dat in de procedure de competentievisie wordt meegenomen, inclusief de diversiteitsdoelstellingen.	Voor alle organen zijn functieprofielen opgesteld. Diversiteitbeleid vormt onderdeel van de beoordeling van voorgedragen kandidaten.	✓
39. Een bestuurslid wordt benoemd en ontslagen door het bestuur, na het horen van de raad van toezicht over de procedure. Een lid van de raad van toezicht of visitatiecommissie wordt benoemd door het bestuur na bindende voordracht van het verantwoordingsorgaan en wordt ontslagen door het bestuur na bindend advies van het verantwoordingsorgaan. Een lid van het verantwoordingsorgaan wordt benoemd door het bestuur en ontslagen door het verantwoordingsorgaan zelf. In	Statuten en bestuursreglement voldoen aan de bepalingen in de Code. Niet-uitvoerende bestuurders benoemen de uitvoerende bestuurders. Met betrekking tot de benoeming van leden van het verantwoordingsorgaan is ervoor	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
uitzonderlijke situaties kan het bestuur in overleg met het intern toezicht een lid ontslaan.	gekozen om in plaats van de Code de Pensioenwet te volgen.	
40. Het bestuur zorgt dat de statuten een schorsingsprocedure kennen.	Een schorsingsprocedure is opgenomen in statuten.	✓
6 Gepast belonen		
41. Het pensioenfonds voert een beheerst en duurzaam beloningsbeleid. Dit beleid is in overeenstemming met de doelstellingen van het pensioenfonds. Ook is het beleid passend gelet op de bedrijfstak, onderneming of beroepsgroep waarvoor het fonds de pensioenregeling uitvoert.	De algemene beginselen ten aanzien van beloningen heeft PME vastgelegd in een beloningsbeleid. Daarnaast is een vergoedingsreglement van toepassing waarin de hoogte van de beloningen is vastgelegd. Het tijdsbeslag dat PME voor het bepalen van de vergoeding hanteert, is gebaseerd op hetgeen in de Pensioenwet is opgenomen en sluit aan bij de beloning, zoals genoemd in de aanbevelingen van de Pensioenfederatie dan wel de TPRA rating. Het pensioenfonds kent geen variabele beloningen.	✓
42. De beloningen staan in redelijke verhouding tot verantwoordelijkheid, functie-eisen en tijdsbeslag.	Bij het bepalen van de hoogte van de vergoeding wordt marktconformiteit nagestreefd.	✓
43. Het bestuur is terughoudend als het gaat om prestatiegerelateerde beloningen. Prestatiegerelateerde beloningen zijn niet hoger dan 20 procent van de vaste beloning. Ze zijn niet gerelateerd aan de financiële resultaten van het fonds.	Het pensioenfonds kent geen variabele beloning.	✓
44. Het bestuur voorkomt dat door een te hoge beloning van de leden van het intern toezicht, een financieel belang een kritische opstelling in de weg staat.	Bij het bepalen van de hoogte van de vergoeding wordt marktconformiteit nagestreefd. De vergoedingen worden jaarlijks geëvalueerd.	✓
45. Bij tussentijds ontslag van een bestuurslid zonder arbeidsovereenkomst of van een lid van het intern toezicht verstrekt het bestuur geen transitie- of ontslagvergoeding. Bij ontslag van een (andere) medebeleidsbepaler moet een eventuele transitie- of ontslagvergoeding passend zijn gelet op de functie en de ontslagreden.	Dit is vastgelegd in vergoedingsreglement.	✓
7 Toezicht houden en inspraak waarborgen		
46. Intern toezicht draagt bij aan effectief en slagvaardig functioneren van het pensioenfonds en aan beheerste en integere bedrijfsvoering.	In de statuten en het bestuursreglement is een heldere taakverdeling vastgelegd. Het intern toezicht evalueert deze aspecten periodiek.	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
47. Het intern toezicht betreft deze Code bij de uitoefening van zijn taak.	Het intern toezicht betreft onder meer deze Code en de VITP-code bij zijn taak. Het intern toezicht rapporteert in het jaarverslag aan de hand van zijn eigen toezichtthema's en niet aan de hand van de acht thema's van deze Code.	✓
48. Leden van het intern toezicht zijn betrokken bij het pensioenfonds en moeten zich zodanig onafhankelijk opstellen dat belangen tegenstellingen worden voorkomen. Ze hebben daarbij het vermogen en de durf om zich kritisch op te stellen richting het bestuur.	Bij PME zijn de niet-uitvoerende bestuursleden onderdeel van het bestuur. In het functieprofiel is de competentie 'onafhankelijk' wel vereist: 'staat voor de eigen opvattingen en principes en is bereid anderen met meer macht en invloed hiermee te confronteren. Neemt en draagt verantwoordelijkheid voor eigen doen en laten'.	✓
49. De raad van toezicht stelt zich op als gesprekspartner van het bestuur.	Het uitvoerend bestuur en het niet-uitvoerend bestuur komen ten minste vier keer per jaar bijeen in een overlegvergadering. Het uitvoerend en niet-uitvoerend bestuur maken samen deel uit van het algemeen bestuur.	✓
50. Het bestuur weegt de aanbevelingen van de raad van toezicht of visitatiecommissie zorgvuldig en motiveert afwijkingen.	De opvolging van de aanbevelingen van het niet-uitvoerend bestuur wordt periodiek in het bestuur besproken, alsmede in de overlegvergadering met het niet-uitvoerend bestuur en het VO.	✓
51. Het BO voert zijn taak uit als 'goed huisvader' (m/v) voor alle belanghebbenden.	Niet van toepassing.	-
52. Het BO zorgt dat de leden onafhankelijk en kritisch kunnen functioneren.	Niet van toepassing.	-
53. Het BO bewaakt of het bestuur de uitvoeringsovereenkomst of het uitvoeringsreglement en het pensioenreglement juist uitvoert. Ook bewaakt het BO of het bestuur de belangen van de verschillende groepen belanghebbenden evenwichtig afweegt.	Niet van toepassing.	-
54. Het BO onderneemt actie als het van oordeel is dat het bestuur niet naar behoren functioneert.	Niet van toepassing.	-
55. Het bestuur gaat een dialoog aan met het VO dan wel het BO bij het afleggen van verantwoording.	Overlegvergaderingen tussen het uitvoerend bestuur en het VO, alsmede tussen het niet-uitvoerend bestuur en het VO vinden periodiek plaats. Het bestuur staat doorlopend open voor dialoog.	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
56. Het bestuur draagt de accountant of actuaris die controle uitvoert in beginsel geen andere werkzaamheden op dan controle. Geeft het bestuur wel een andere opdracht, dan vraagt dit zorgvuldige afweging en een afzonderlijke opdrachtformulering.	Het beleid van het bestuur is dat de controlerend accountant respectievelijk de certificerend actuaris geen niet-controlewerkzaamheden verrichten. De certificerend actuaris voert wel aanvullende werkzaamheden uit met betrekking tot de actuariële sleutelfunctie. De Pensioenwet staat dit toe.	✓
57. Het bestuur beoordeelt vierjaarlijks het functioneren van de accountant en de actuaris en stelt het intern toezicht en VO of BO van de uitkomst op de hoogte.	Evaluatie van de accountant vond plaats in 2020. Het niet-uitvoerend bestuur en het verantwoordingsorgaan zijn over de uitkomsten geïnformeerd. Evaluatie van de actuaris staat in 2021 gepland.	✓
8 Transparantie bevorderen		
58. Het bestuur geeft publiekelijk inzicht in missie, visie en strategie.	De missie, visie en strategie maakt onderdeel uit van het jaarverslag. Beschreven wordt in hoeverre de gestelde doelen zijn bereikt.	✓
59. Het bestuur geeft inzicht in het beleid, de besluitvormingsprocedures, de besluiten en de realisatie van het beleid.	In onder meer het jaarverslag, rapportages, notities, verslagen en (digitale) gepensioneerd bijeenkomsten wordt inzicht gegeven hierin.	✓
60. Het bestuur vervult zijn taak op een transparante (open en toegankelijke) manier. Dat zorgt ervoor dat belanghebbenden inzicht kunnen krijgen in de informatie, overwegingen en argumenten die ten grondslag liggen aan besluiten en handelingen.	Het bestuur legt verantwoording af in het jaarverslag aan belanghebbenden. De voorzitter van het bestuur is aanspreekpunt voor het verantwoordingsorgaan. Ten minste twee keer per jaar vindt een overlegvergadering plaats met het verantwoordingsorgaan.	✓
61. Het bestuur legt gemotiveerd vast voor welke wijze van uitvoering is gekozen. Deze informatie is beschikbaar voor de belanghebbenden.	In het jaarverslag wordt verantwoording afgelegd. Verdere vastlegging vindt plaats in de ABTN.	✓
62. Het bestuur legt zijn overwegingen omtrent verantwoord beleggen vast en zorgt ervoor dat deze beschikbaar zijn voor belanghebbenden.	Het beleid inzake verantwoord beleggen van PME staat op de website. Ook het jaarverslag bevat hierover uitgebreide informatie.	✓
63. Het bestuur stelt beleid vast rond transparantie en communicatie. Het bestuur evalueert dit beleid periodiek en in ieder geval eens per drie jaar.	Het communicatiebeleidsplan 2020-2025 is in maart 2020 vastgesteld. Dit plan wordt jaarlijks geactualiseerd. Regelmatig worden onderzoeken naar de klanttevredenheid gedaan, waarmee de effectiviteit van de ingezette communicatiemiddelen kan worden bepaald.	✓

Norm	Toelichting	Naleving Code
64. Het bestuur rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de interne gedragscode (zoals bedoeld in de normen 15 en 16) en deze Code, net als over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	Het pensioenfonds rapporteert in het jaarverslag over de naleving van de gedragscode, de Code (een document met een toelichting op de naleving van alle normen wordt als bijlage bij het jaarverslag gevoegd; afwijkingen worden extra toegelicht) en over de evaluatie van het functioneren van het bestuur.	✓
65. Het bestuur zorgt voor een adequate klachten- en geschillenprocedure die voor belanghebbenden eenvoudig toegankelijk is. In het jaarverslag rapporteert het bestuur over de afhandeling van klachten en de veranderingen in regelingen of processen die daaruit voortvloeien.	Het klachten- en geschillenreglement staat op de website. Er is toegang mogelijk tot de Ombudsman Pensioenen. In het jaarverslag wordt over de aantallen en de aard van de klachten en geschillen gerapporteerd. Alsmede over de veranderingen in regelingen of processen als gevolg van de klachtenafhandeling.	✓